

CELLA
SERGHI

CELE MAI FRUMOSE
ROMANE
DE DRAGOSTE

GENȚIANE

CELLA SERGHI

GENTIANE

...Firește, cartea *Gențiane* este cu cheie, așa cum au fost toate romanele, bune sau rele, la vremea lor. Vine un timp cînd dispar autorii, cînd se spulberă epoca. Atunci supraviețuiesc romanele care au adus în fluviul lumii sensibile vibrația unei idei sau a unei pasiuni...

N. CARANDINO

Tribuna, 17 noiembrie 1971

PARTEA ÎNTÎI

Motto:

Cui non riderunt parentes.
Copii carora parintii nu le-au zîmbit.

1

Colegii se îmbulzeau în jurul ei.

— Bravo, Rada, ai luat examenul!

Era aprinsă la față, bătaioasă.

— N-am cîștigat la loterie!

— Examenul e o loterie, orice ai vrea să spui.

— Și cei trei ani de muncă, ce sînt?

Pe scenă, nefardat, chipul ei de țărancă bălaie părea spelb.

De aproape, îi regăseam fruntea boltită, fața cu reliefuri sculptate, pielea cu reflexe sidefii. Parcă din fiecare unghi bătea altfel lumina pe obrazul ei. Părul, legat de o parte și de alta a urechilor, ca două pămătufuri de ras, lucea în diferite nuanțe aurii și-i dădea un aer copilăros și agresiv. Ochii, apoși, aveau culoarea lacului în care se oglindesc frunzele, pe care îl înverzesc algele. Gîtul se întindea ca un nufăr, cînd vrea să ajungă la suprafața apei. Sîinii, strînși prea tare de pieptarul rochiei, se umflau de parcă inima obosită, după urcuș, își căuta ritmul obișnuit. Încinsă cu un cordon de catifea neagră, talia era îngustă și rochia verde se înfoia pe un jupon scrobit. „Nu știe să se îmbrace, spunea Agata „n are pic de gust și calcă apăsător, ca un căluț de munte!” Acum, cu tocuri înalte, părea mai zveltă, iar autoritatea cu care strigase studentului: „Jos de pe scenă, Florea, am să joc eu rolul tău”, îmi tăia respirația.

— Mi-a plăcut curajul dumitale, i-am spus, lăsîndu-i libertatea de a mă recunoaște sau nu!

— Nu știu dacă se poate numi curaj.

— În orice caz ai jucat o carte mare! interveni Lia, ostilă.

— Mi-am jucat viața.

— Sacrificîndu-l pe Florea?

— Are proptele, altfel n-ar fi îndrăznit să vină la examen direct de la cîrciumă.

— Ești totdeauna bine informată!
— Mă informează mirosul de țuică. Florea trăznea!
— Nu era un motiv să-l faci de rîs.
— N-avea dreptul să-mi dea peste cap examenul.
— Ai sărit peste cal, Rada.
— Eram în plină cursă. Săream peste obstacole. Nimeni n-avea dreptul să-mi stea în cale. Nimeni...

Ochii îi sticleau de furie reținută. Și parcă ar mai fi vrut să spună ceva, cînd apăru o fată cu părul scurt, auriu, grațioasă, fragilă și albă, ca o figurină de porțelan. Ochii rotunzi de culoarea pervinței împrăștiiau o lumină albăstruie pe fata ei de copil.

— Sabina!

Cu bucuria navigatorului rătăcit, căruia îi apare neașteptat pămîntul, Rada o luă în brațe.

— Îmi pare rău că am întîrziat! i-am spus Liei pe drum, căutînd s-o îmbunez.

— N-ai pierdut nimic, eu am fost într-o dispoziție execrabilă. Fata asta mă scoate din sărite.

— Rada?

— E neinteresantă, crede-mă. Și cu tot acest teatru în teatru...

— Are stofă de regizor, orice-ai vrea să spui.

— Are tupeu. N-ai văzut? A îndrăznit să-l dea pe Florea deoparte și să joace în locul lui. N-are simțul ridicolului. În fiecare an, la examen își pune pantofii de lac, cu tocuri înalte, ascuțiți, ca de mort și calcă pe scenă ca o îmblînzitoare de lei. Nici nu s-a sinchisit de comisie. Nu știu dacă ai fost în sală, cînd a întrebato președintele, dacă e convinsă că așa trebuie interpretat rolul. I-a răspuns: „Eu nu sînt actor, sînt regizor.” Studentă în anul trei și se crede regizor! Ei, bine, nu vreau să fiu actriță într-un teatru în care Rada Ionac o să fie regizor! Renunț la Institut! Mă retrag...

— Acum, cînd ai intrat în ultimul an?!

— Nu știu dacă am intrat și nu mă interesează. S-au adunat prea multe. Nu mai suport. Am alergie cînd o văd. Și-am tot văzut-o, trei ani! Zi de zi! îmi ajunge!

— Dar studentul acela... Florea, de ce o fi întîrziat?

— Habar n-am! Aseară am băut cîte un șpriț împreună. Dar nu era nici douăsprezece cînd m-a condus acasă. S-o fi întîlnit pe urmă cu un prieten? S-o fi întors la cîrciumă? Nu știu! Dar vina o să cadă pe mine! Eu sînt capul răutăților. Fată de general, ce vrei!

De fiecare dată cînd se întîmplă ceva, îşi aduc aminte că tata a fost general. Anul trecut s-a sinucis un student. Cică din cauza mea. Femeie fatală, ce zici?!

Despre conflictul pe care îl avusese cu Rada la începutul anului, în legătură cu acel student, nu mi-a vorbit. Se pare că Lia n-a fost la incinerarea lui, iar cînd şi-a manifestat indignarea faţă de gestul pe care îl făcuse, Rada i-a tras o palmă.

— Eu nu ştiu cine i-a băgat în cap că trebuie să intre în Institut. O felceriţă. Anul trecut, după examen, Cyrus a sfătuit-o să renunţe sau să repete anul. Ce crezi că a făcut? A plecat, ca soră, cu o echipă de filmare. Cyrus era regizorul filmului. Luchi, borţoasă, vroia să ştie ce se întîmplă pe platou şi a trimis-o pe Rada. „Ochii şi urechile lui Darius.” Numai că Rada s-a încurcat cu operatorul şi a fost expediată înapoi, la Bucureşti *tambour battant*. Era în anul doi la actorie, m-am pomenit cu ea în anul trei la regie. Dar, ce vrei? Aşa se poartă acum, să fii coada vacii! Se tot gargariseşte c-a venit de la ţară. Dar nu spune c-a nimerit la şcoala de pe Şoseaua Kiseleff, frecventată de copii aleşi pe sprinceană. Noi veneam cu guvernantele, pe ea o însoţea un ciine ciobănesc. Stătea de strajă de la opt dimineaţa pînă la prînz. În recreaţie, împărţea cu el felia groasă de piine cu magiun. Dacă îi spunea: „Vezi că te-ai mînjit”, dulăul se ştergea cu laba pe bot. Vorbea o moldovenească pe care aproape că n-o înţelegeai.

— Ciinele vorbea?

— Numai că nu vorbea! înţelegea absolut tot*şi o păzea ca un îndrăgostit. Cine ar fi îndrăznit să se atingă de Rada, fără ca să-i sară dulăul în spate?! Directoarea a vrut s-o dea afară din şcoală. A intervenit tata. Ştii ce om era!

Îl cunoscusem în preajma războiului la redacţia Vieţii Româneşti. Înalt şi drept ca un brad, blînd şi plin de omenie. Lia venise să-l ia. Generalul mi-a prezentat-o:

— Fetiţa mea, Lia. Scrie versuri.

Avea 16 ani. Părul negru, inelat, ca o căciuliţă de astrahan, şi un aer sprintar.

— Aş vrea să public. Dacă ar interveni tata...

A intervenit tata, auzeam ca un ecou. Dar acum era vorba de Rada.

— De ce a fost nevoie să interviev tata?

— Ca să n-o dea afară din şcoală. Din toate şcolile. L-a insultat, închipuie-ţi! O proastă de la ţară, îndrăznea să-l insulte pe maiorul Arcaş. Îl ţii minte, parcă era un pretor roman.

— Ei, cum?! mi se părea într-adevăr de necrezut.

— I-am spus că mama ei e spălătoreasă. De fapt, era chelneriță. Mare scofală! Și ea mi-a răspuns: „Tatăl tău e de carton”. Îți închipui cum m-am înfuriat!

— În ce clasă erai?

— Într-a treia primară. Într-a patra, n-a mai venit, și-apoi n-am mai văzut-o. Am întâlnit-o prin '45, la Spitalul militar. Era soră. Primul meu logodnic, medic chirurg, când l-am întrebat ce părere are despre ea, mi-a răspuns strîmbîndu-se cu haz: e fecioară!

Îmi aminteam că și Agata Plopeanu, care la început era încîntată de Rada, mi-a spus într-o zi cu năduf: „închipuie-ți că e fecioară. Nu știi dacă mai sînt zece în București și una a nimerit la mine!”

— Ce destin! continuă Lia. În '46, când mi-am luat bacalaureatul și am vrut să intru la Conservator, s-a opus mama... M-am înscris la Filozofie și după doi ani m-au scos: origină nesănătoasă. Am intrat la Institut ca să mă pomenesc colegă cu Rada Ionac... Și cu alți proaspăt alfabetizați.. Din cauza lor a renunțat Cyrus la Institut. Dar azi l-am văzut în sală. Vorbea cu președintele. Sînt sigură că a venit pentru Rada. Dar găsesc că am vorbit destul despre ea. La început se mulțumea să se ocupe de gospodăria clasei. Să umple călimările, să șteargă tabla. Acum... dar ce să mai discutăm? Ai văzut-o... S-a întors lumea cu susul în jos! Cyrus, celibatarul convins, s-a însurat cu o fată venită nu se știe de unde. Nimeni nu știe ce hram poartă această Luchi. Se pare că a cunoscut-o la Agata Plopeanu. Trăia cu Bobby. Știi ceva despre asta?

— Nu știi nimic.

Azi am întâlnit-o pe Rada pe una din acele străzi bolovănoase care urcă spre stadion. A apărut din spatele unei căruțe încărcate. Somiere, dulapuri, mașină de cusut, de gătit, burlane și nelipsitul cazan de rufe.

— Se mută Sabina! mi-a strigat, în loc de bună ziua, familiar, fără s-o surprindă prezența mea, convinsă de importanța evenimentului sau a personajului care se muta.

O femeie înaltă, cu fața veștedă, dar cu ochii tineri, vii, surprinzător de senini într-o zi mohorîță, își desfăcu șorțul și, sprintenă, urcă în căruță. Aș fi vrut s-o întreb dacă nu cunoaște pe cineva care croșetează pulovere. Dar căruțașul, nerăbdător, dădu bici cailor.

Rada căuta s-o scuze pe Sabina că nu și-a ajutat mama.

— A fost bolnavă. Iar când i-am arătat petecul de hîrtie cu adresa pe care o căutam: E chiar mama Sabinei. Dar noua adresă n-o știu exact. O știe Sabina.

Și, ca să mă convingă să intru:

— În camera ei nu s-a mișcat nimic. Am lăsat pe mîne...

Nu știu dacă țineam s-o cunosc pe Sabina, dar nu voiam să mă despart de Rada. Din ziua examenului, intrigată de tot ce-mi spusese Lia, care într-o criză de nervi mărturisise că Rada i-a tras o palmă – fără să dea alte amănunte – am întîlnit tot oameni care mi-au vorbit despre ea.

— Sabina e studentă la Institut?

— Nu. E pictoriță, sculptoriță. Din păcate; nu lucrează, n-are timp.

— Cu ce se ocupă?

— Umblă prin fabrici să descopere talente, organizează expoziții de pictori amatori, răspunde „prezent” oriunde e nevoie...

Și deodată, neașteptat:

— Noi ne am mai cunoscut, nu știu dacă vă aduceți aminte, un mic sanatoriu pe Batiștei. Eram soră.

Și fără s-o intereseze răspunsul meu a deschis ușa.

— Aveți grijă, e întuneric.

Cîteva trepte coborau în subsol. Se auzeau în limba germană cuvinte pasionate, disperate.

— Moissi... Marele Moissi... șopti Rada cu evlavie și, apăsînd pe clanță, îmi făcu semn să intru.

Patefonul era așezat pe un scaun cu rezemătoare, în mijlocul odăii aproape goale. Alături, pe un scăunel de bucătărie, Sabina privea vrăjită ultimile învîrtituri ale discului, într-un fotoliu de pai, cu o măsută în față, lingă fereastra care dădea spre trotuar, un tînr fuma...

Rada mi-a telefonat azi și mi-a spus că a citit cartea mea.

— Sabina a găsit-o undeva în Moldova, la un anticar. I-ar face plăcere să-i scrieți o dedicație. Aș putea să trec după-amiază la șase și un sfert? Am o clientă chiar pe strada dumneavoastră, îi fac penicilină.

A venit fără nici o clipă de întîrziere. Avea o sacoșă plină, grea.

— Geantă de moașă, mi-a spus, dar ce să fac, plec dimineața și mă întorc seara, acasă. Când am gărzi de noapte, mă duc

dimineța direct la Institut. Dar acum sînt în vacanță, în toamnă, poate, mă mut la cămin.

— E mai bine?

— Raiul pe pămînt! Ce grijă au studenții? Din păcate, nu apreciază. Parcă totul li se cuvine.

— De ce n-ai intrat de la început la cămin?

— Cînd faci gărzi de noapte, nu poți să stai la pension. Alerg de la un capăt la altul al orașului. Agata spunea despre mine: „Rada e ultimul tramvai cu cai”.

Și, căutînd un loc pe cuier, ca să-și agațe haina:

— Ce de-a lucruri! cu tonul cu care ar fi spus: „Ce de boarfel!” Nu se prăfuiesc? îmi închipui că nu le puneți pe toate în aceeași zi!

Cînd a intrat în hol, a deschis ochii mari.

— Adevărată expoziție de pictură.

— Nu-ți place?

— Trebuie să mă uit la fiecare în parte. Dar de ce atîtea?

— Îmi place pictura.

— Sau iscălitura?

Deci Lia are dreptate, Rada e agresivă* Agata spunea că e deșteaptă dar otova, nu are simțul nuanțelor, nu are cei șapte ani de acasă.

— Cînd cumperi o carte, nu te interesează autorul?

— Mi-a fost destul de greu să mă deprind. Mă mulțumeam cu titlul. Cît despre pictori... prima dată am văzut *Carul cu boi* pe un pachet de ciocolată. Dar cîți ani au trecut pînă să aflu că e de Grigorescu! Pe Gioconda, doamna Emilia – nevasta șefului gării – o ținea deasupra patului ca pe o icoană. Cînd se uita în oglindă, mă întreba: „Nu-i așa că am surîsul Giocondei?” Aveam șase ani și eram singurul ei spectator. În fața oglinzii, se adresa unui personaj invizibil, îi spunea Torwald. Eu credeam că așa îl cheamă pe șefu. Alteori parcă se certa cu el și-i spunea Răzvan. Pe doamna Emilia o chema uneori Nora, alteori Vidra. Ardei stătea în două labe, afară la fereastră și privea. N-avea voie să intre. Băga botul în geam și jurai că înțelege fiecare cuvînt. În lunca Siretului strigam: „M-au pîngărit păgînii, da”, dar fecioara din Soveja, tot fecioară rămînea.

— Și atunci ai hotărît să te faci artistă?

— Cred că e un vis mai vechi. Dacă am ști ce visează copiii hi fașă! Dar despre primii ani nu știm nimic. Ai mei sînt sigură că s-au petrecut în blesteme. Mama păcătuiuse cu Manole Ionac și, de

rușine, a plecat la București să nască. „Dacă faci băiat vii înapoi și te iau de nevastă, i-a spus, dacă e fată să nu te mai văd”, și fată a fost. Mama, cu mine în brațe, nu găsea de lucru. Aveam un an cînd a venit fratele ei, Savelucă, și m-a luat la Iași. Era mașinist-electrician la teatru. Cînd nu mă lăsa pe la vecini, mă lua cu el și mă țineau în brațe artiste, pînă le venea rîndul să intre în scenă. Sigur că despre acele vremuri fericite nu îmi aduceam aminte, dar mă lăudam: „Sînt din București, am fost cu trenu la Iași, artiste m-au ținut în brațe!” Poate că așa se explică prestigiul meu printre ceilalți copii. Aveam o prietenă Nonuța. Era surdo-mută. Nu s-a născut așa, a rămas surdo-mută după o boală grea. Numai pe mine mă înțelegea. Îi povesteam prin gesturi tot felul de întîmplări, și o făceam să ridă. După serbarea de sfîrșit de an, veneam cu copiii și repetam „spectacolul” în fața ei.

Rada umbla prin casă și cerceta tablourile, cărțile, lucrurile...

— Jumătate din ele le-aș scoate...

— Le-ai pune pe foc, domnișoară Rada?

— Dacă mi-ați da mîină liberă ați cîștiga spațiu, aer, lumină.

Și, degetul ei trecu peste consola de marmură de deasupra caloriferului.

— De cîte ori nu șterg praful, primesc musafiri.

— Eu sînt o maniacă a curățeniei. Olga spunea: „Lîngă un gard să stai, dar să mături”. Olga e mama. Și pe urmă spitalul. O soră trebuie să fie ordonată, pedantă.

— Nu ți-a plăcut meseria?

— Am luat-o în serios. Spitalul era viața cea de toate zilele.

Noaptea de gardă te leagă zdravăn. Dar și nevoia de evaziune e puternică. Legată cu odgoane de fiecare pat, visam că sînt liberă, că dansez, cînt și declam...

— Erai sigură că ai talent?

— Nici azi nu sînt sigură. Dar investiția pe care am făcut-o e prea mare. Am urcat prea multe trepte. Sau, le-am urcat prea greu. Anul trecut, cînd Cyrus a vrut să ne convingă pe cîțiva dintre noi să renunțăm, Romi, fost hamal în port, i-a răspuns: „Acum după ce m-am împrietenit cu Molière și cu Cehov, cu Delavrancea și Caragiale, nu mă mai despart de ei, chiar dacă rămîn toată viața regizor de culise”.

— Și l-a convins pe Cyrus?

— Noi am rămas în Institut, el a plecat. Dar el se poate întoarce oricînd, pe cînd noi... Nu știu cum să vă explic. Nu pot să uit zîmbetul ironic al Agatei cînd i-am spus că pe bunicul îl chema

Gheorghe Sete. „Sete?! O fi fost vreun însetat în neamul vostru.” „Cu siguranță, am răspuns. Flămânzi au fost mulți. Trebuie să fi fost și un însetat. Poate un însetat de carte.” Răspunsurile mele o scoteau din sărite. Era obișnuită să tac. Când răspundeam se uita la mine, cum m-aș fi uitat eu la Nonuța, dacă ar fi început să vorbească.

— Totuși, la început v-ați înțeles foarte bine! Erai cea mai bună soră. Cum te-ai decis s-o urmezi pe Agata, când a ieșit din spital? Îmi închipui că ai ținut mult la ea.

— Boala îi umanizează pe oameni, și orice om sănătos e superior unui bolnav. Mai ales sora. Ea are în mână pîinea și cuțitul. Agata, bolnavă, era dulce, blajină, generoasă. „Ai să vii la mine și ai să ai odaia ta.” După atîția ani de dormitor comun, în sfîrșit, o ușă pe care s-o încui s-o descui, să fii singură măcar cînd dormi. Fiul ei Bobby era de vîrsta mea. Mă puteam folosi de cărțile lui de școală, de meditatorul lui. Dar marea ispită era biblioteca. Cum să-ți închipui ce-nseamnă o bibliotecă atunci cînd niciodată n-ai avut o carte a ta, un loc unde s-o pui?!

— Și de ce v-ați despărțit, cu ce te-a supărat?

— M-a luat să-i fac masaje, s-o îngrijesc pe Muca, și am devenit fată în casă, fată la toate, dar nu chiar la toate, cum ar fi vrut...

Și, revenind la cartea mea:

— Vreau să-i fac o surpriză Sabineii.

— E o prietenă din copilărie?

— Aș putea spune că în ziua în care am cunoscut-o, s-a terminat copilăria mea.

— De ce tocmai atunci?

— Cînd am plecat de la ara, n-aveam nici nouă ani împliniți și eram îndrăgostită de învățătorul meu. Cînd l-am revăzut mi-a spus că-i însurat. Aveam aproape cincisprezece ani.

— Prima dragoste, prima decepție!

— De ce zîmbiți? spuse, așa, în rezumat, întîmplările sînt neinteresante și chiar caraghioase. Dar dacă ați cunoaște viața mea... E greu să scrii o carte?

— Tot așa cum ar fi să încălzești o piatră, ca să-i dai viață. Sau să redai marea pe o pînză, sau într-o bucată muzicală.

— Cyrus Hotaru pretinde că faptul de viață nu se repetă. Cum nu se repetă forma exactă a unei frunze.

— Cyrus poate susține și contrariul, cu aceeași convingere.

— Nu credeți în sinceritatea lui?

— Cred în inteligența lui, în pasiunea lui pentru teatru. Dar de ce nu stai, Rada?

— Prea multe fotolii și prea moi.

— Totuși, ai să găsești unde să stai, pînă îți fac o cafea.

— O fac eu. Nu sînt obișnuită să fiu servită. Mă descurc singură de îndată ce intru într-o casă. Să vedeți cum găsesc bucătăria.

— E o chicinetă lingă baie.

Cînd a intrat, s-a uitat peste tot cu ochi critic.

— Toate rafturile ar putea fi camuflate, ascunse, cu o ușă glisantă.

— N-am nimic de ascuns.

— Vorba vine.

Am roșit, fără să știu de ce. Începeam s-o înțeleg pe Agata, „Cînd Rada îți dă o replică, parcă-ți dă cu ceva în cap.”

— Cafeaua e aici!

Se bucura, descoperind tot ce-i trebuie.

— Agata spunea: „cafea” sau „cafea-cafea”, și eu trebuia să înțeleg care e considerația pe care o dădea musafirului, locul lui în ierarhia valorilor. „Cafea” însemna năhut. Cînd ați venit în vizită, v-am oferit „cafea-cafea”.

Și punînd mîna, cît ai clipi, pe coada ibricului:

— Niciodată nu mi-a dat în foc.

— Mie, totdeauna...

— O soră n-are voie să fie distrată. Scriitorii sînt cam răsfățați și-și iubesc personajele. De exemplu, eroina dumneavoastră e cochetă, frivolă. Cînd era mică, îmi plăcea. M-a emoționat întîmplarea cu scăunelul pe care fetița de cinci ani îl pune în capul unui copil din vecini și nu mai reușește să-l scoată. E ușor de spus: pozne de copii, dar spaimile copiilor, din care rămîne întotdeauna ceva, o neliniște, un sentiment de vină... Se uită, dar nu se pierde și iese la iveală cînd nu te aștepți.

Și despre fata asta, despre Rada, Lia spune:

— E o proastă.

Iar Agata:

— Deșteaptă, dar otova!

Cirus Hotaru, cînd l-am întrebat de Rada, a strîns buzele misterios, a zîmbit încurcat:

— Rada e Rada!

Iar Luchi, atotștiutoare:

— Păcat că n-a rămas soră. În spital, cu bonetă albă, între

paturile albe și pereții albi, îi stătea foarte bine. Un Saint-Bernard are nevoie de zăpadă, pe o stradă din București e greoi, te sperie. Un ghid care se cațără pe munți are farmec, virilitate. Într-un salon, în smocking, este stîngaci, ridicol...

— V-ați supărat? mă întreabă Rada, interpretînd greșit tăcerea mea. N-am spus că nu mi-a plăcut cartea, doar că n-ați cunoscut sărăcia.

A stat la mine pînă la ora cînd trebuia să facă a doua injecție de penicilină. Aproape trei ore mi-a povestit despre primii ani ai copilăriei. Eu încercam să înțeleg de ce satul pe care l-a părăsit a devenit pentru ea paradisul pierdut...

Era așezat la poalele unui deal. Priveliștea de pe peronul gării era dealul acoperit cu păduri și vii. Linia ferată trecea prin fața satului. În spatele lui era lunca Siretului. Cînd se retrăgea apa, lăsa în urmă pămînt milos, peștii descoperiți se zbăteau, copiii intrau în noroi și-i luau cu mîna. Prin bălți, rațe și gîște sălbatece. Dacă porneai din gară, pe un drum lat, mai lat decît drumurile obișnuite de țară, dar cu tot atît de mult colb și cu șanț de o parte și de alta, urcai pe o pantă destul de dreaptă spre platoul numit Dealul Viilor. Acolo era așezată biserica. Mare, de piatră, cu două turnuri, o adevărată mîndrie a satului. Clopotele nu erau în curte, ci în turn. În stînga și dreapta altarului, geamurile înguste erau pictate atît de frumos, că în timpul slujbei, cînd soarele pătrundea prin sticlele colorate și ajungea pînă la altar, făcea jocuri de lumini și umbre de la care nu-ți mai luai ochii. La intrarea în biserică, pe o scară spirală, urcai pe un podium cu grilaj de lemn. Acolo se afla corul, acolo cînta Gheorghieș, de acolo îi plăcea Radei să arunce cu pietricele.

În curtea bisericii, era cimitirul. Și Radei nu i se părea drept ca unele morminte să aibă flori, să fie îngrijite, iar altele nu. Lua flori de unde erau prea multe și le punea unde erau puține, sau deloc. Dar mai mult ca oriunde îi plăcea la Gheorghieș în curte. De ce ziceau oamenii de Gheorghieș că e sărac? Avea leagăne și scrînciob, o roabă și căruță cu un cal. Și în curtea lui ba se făcea bulion, ba se spăla rufe și puteai să te bălăcești în clăbuci. Erau șapte copii. Unul aducea vreascuri, altul punea ceaunul de mămăligă, unul își făcea lecțiile, altul dregea gardul sau punea doaga la butoiul de varză. Gemenele erau ca niște păpuși.

Mama Rozalia n-avea copii. Casa ei era ca un pahar bine spălat. Dintr-o tindă intrai în odaia mare, pe stînga, unde dușumeaua era vopsită cu roșu-închis și dată cu gaz și

untdelemn. Pe masa rotundă din mijloc, pe ziare se uscau flori de tei, pe bufet, flori de salcîm. Mirosea ca pe cîmp. Pe perete atîrna un tablou: *Tăierea capului lui Mihai Viteazul pe Cîmpia Turzii*. Dar nimeni nu ştia de ce i s-a tăiat capul lui Mihai Viteazul şi unde e Cîmpia Turzii. Pe dreapta era o cameră mică cu rafturi pline cu borcane cu dulceată şi turtă dulce. Şi Rada avea voie să ceară orice-şi dorea. Şi chiar un pui dacă ar fi vrut, i l-ar fi tăiat şi l-ar fi pus pe frigare, numaidecît.

— N-am avut noroc să am şi eu o fetiţă ca tine! ofta mama Rozalia.

— N-am avut noroc! se văita Olga. Cîntam într-un restaurant de vară. Îmi plăcea să cînt! Şi m-a încîntat Manole Ionac. Trăgea un picior şi tuşea. Şi se lăuda: „Vino să vezi ce frumos e la noi. Nu-i un sat ca oricare. Nod de cale ferată. Trenurile vin, pleacă”.

— Vreau să cînt! se apăra Olga.

— Ai să cînţi!

N-a cîntat. A servit clienţii, a spălat vasele, munţi de farfurii şi de pahare.

— Dacă n-ai noroc, poţi să te măriţi şi cu domnul Moldovei! spunea Olga. Ştefăniţă era mai rău ca taică-tu. Şi Tana era fiica lui Neagoe Basarab.

— N-am avut noroc! spunea şi şeful gării, cînd mă lua în braţe. N-am avut noroc să am o fată ca tine!

— Nici tata n-a avut noroc, voia să aibă băiat...

Şeful rîdea zgomotos, ca oamenii graşi. Era un om înalt arătos, pîntecos. Cu o fată rumenă, voioasă, ca reclama de bere lipită de perete, în restaurant. Avea mîinile mari, grase şi moi. În biroul lui, Rada n-avea voie să intre prin uşa din fată. Dar dacă, din restaurant, trecea în casă şi de-acolo, prin curte, putea, ocolind gara, să intre pe peron. Şi de aici, fără s-o vadă tata, se strecura la nenea şefu în birou. Odată, cînd era mică – despre toate cîte s-au întîmplat pînă-n ziua cînd a început să înveţe tabla înmulţirii, Rada vorbea la trecut – şi-a scos rochiţa, cămăşuţa, pantalonaşii, le-a pus pe spinarea lui Ardei şi a intrat goală în biroul şefului gării. Şeful a suit-o pe masă, a înfăşurat-o în banda de telegraf, apoi a poruncit cîinelui:

— Hai, du-o acasă, Ardei! Du-o degrabă, că, uite, vine trenul şi o vede lumea şi ne facem de rîs. Sau mai bine du-o acasă la mine. Ai priceput? Răduţo, fă-l tu să priceapă, dacă zici că e deştept, că trebuie să te ducă la tanti Emilia...

Rada povestea întîmplarea asta care s-a petrecut într-o vreme

de care nu-și amintește, și copiii din sat se uită în gura ei. Cine nu știe că doamna Emilia, care nu se împrietenește cu nimeni din sat, o primește în casă pe Rada?!

— Când eram ca tine, îi spune doamna Emilia, a venit Agatha Bîrsescu să joace la noi în oraș. Și a căutat în tot orașul o fetiță care să joace într-o piesă. Părinții din piesă se despărteau și fiecare vroia copilul. S-a căutat prin toate școlile o fetiță drăgălașă și m-au găsit pe mine. Eram ca tine, Răduțo, mergeam la grădiniță. Și m-au dus la teatru și m-au învățat că dacă mă întreabă judecătorul cu cine vreau să rămîn, eu să răspund: „Cu amîndoi”. Și doar atît am spus: „Cu amîndoi”, și lumea din sală plîngea și aplauda. Uite așa bătea din palme...

— Pe urmă?

— Pe urmă, am plecat cu o trăsură trasă de patru cai albi. Sedeam între artiștii cei mari și lumea se înghesuia în jurul trăsurii și arunca flori, și eu mă ridicam în picioare și salutam în dreapta și stînga, uite așa... Și Agatha Bîrsescu rîdea și mă mîngîia pe păr.

— De ce rîdea?

— Fiindcă eu credeam că lumea și florile și toate sînt pentru mine.

— Nu erau pentru malale?

— Erau și pentru mine. Voiam să mă fac artistă. Dar tata nu m-a lăsat. M-a măritat cu șefu.

Rada repeta cuvînt cu cuvînt povestea doamnei Emilia, numai că fetița care a jucat cu Agatha Bîrsescu era ea. Florile care se aruncau în trăsură erau pentru Rada. Copiii ascultau cu gura căscată și nu clipeau. Mai trăgeau unii mucii pe nas, mai strîngeau alții gura punga, mai încrețea fruntea Gheorghieș și încrunta sprîncenele, dar cine nu știa că nea Savelucă o să vie și o s-o ia la Iași și o s-o facă artistă?! Ceata de copii era în urma ei. Când se dezbrăca și se băga în apa Siretului, veneau toți după ea. Doar le dădea bilele de la sticlele de limonadă și cioburile albastre din sticlă de sifon și cutii de bomboane goale.

În prăvălia dată cu răbuială, în dosul tejghelei de zinc, erau rafturi pînă în tavan pline cu cutii de bomboane puse numai de frumusețe. Șterpelea mereu cîte una, cu toate că mînca de fiecare dată bătaie. Tata își scotea cureaua și cu catarama, care lucea ca argintul, cu care-și strîngea pantalonii, o izbea fără milă. Într-o zi a așezat-o în fata mașinii de gătit – o mașină mare de cărămidă roșie – i-a pus în poală o tăbliță, i-a dat în mînă un plaivaz:

— Să înveți să socotești, să nu rămii proastă ca mă-ta. Să nu te prind că socotești pe degete, că te omor. Să fii deșteaptă, ca un băiat. Că eu băiat mi-am dorit. Dar n-am avut parte...

După o lună, i-a poruncit să se așeze pe cuptorul mașinii.

Ei, ia să vedem; opt ori cinci!

Între ferestrele largi ale bucătăriei și cuptorul pe care ședea, Rada urmărea manevrele unui mărfar.

— Hai, opt ori cinci...

— Patruzeci și cinci.

— Vino încoa!

I-a prins capul între genunchii osoși și cu o lopățică de lemn anume cioplită a lovit-o în cap.

— Hai, numără, să te aud: unu, doi, trei...

Și Rada numără patruzeci de lovituri.

— Te doare?

— Nu mă doare!

— Atunci n-ai să ții minte. Hai, încă o dată!

— Manole, o să țimpești fata! o apăra Olga, chemată în grabă de Ardei.

Dacă dulăul venea în restaurant și lătra de trei ori, Olga știa că trebuie să-i sară în ajutor.

Rada s-a ridicat brusc, de parcă un ceas deșteptător ar fi sunat și ar fi trimis-o la datorie: urmarea în numărul viitor.

Rada vine în fiecare zi, pregătim masa împreună, o masă frugala: salată, ouă, brinză, fructe, ceai. Sîntem ceainivore. Și ne place mirosul de pîine prăjită. Dar povestea ei înaintează lent și nu reușește să mă captiveze. Aș vrea să ajungă mai repede la întîlnirea cu Lia, la școala de pe Kiseleff. Aș vrea să știu de unde o cunoaște pe Luchi, de cînd și cum s-a hotărît Cirus, celibatarul, să se însoare. Îl auzisem odată, citîndu-l pe Degas: „Nu mă însor, fiindcă nu vreau ca nevastă-mea să se uite peste umărul meu și să-mi spuie cu indulgentă: *Oh, comme c'est gentil ce que tu fais là*”.

— Agata a divorțat pentru Cirus, îi spun Radei, și Agata e o femeie frumoasă, cultivată.

— Lui Cirus nu-i plac femeile care divorțează și nici care-și înșală bărbatul, chiar dacă el e beneficiarul.

— Și crezi că Luchi...

— „Despre nevasta Cezarului” să nu vorbim. Dar o să ajungem și acolo. N-aveți decît să luați la urmă toate episoadele, să le băgați într-un săculeț și să le scoateți ca pe niște numere de

loterie. Acum așa e moda. Deocamdată vreau să mă cunoașteți. Sau să ne cunoaștem, fiindcă nu-i vorba de mine, ci de noi. N-o să ajungem toți regizori mari, actori celebri, dar dintre noi se vor alege. Noi care am rupt cartea cu dinții, care am mușcat din ea ca din scoarța unui copac, ne-am agățat de ea ca o craca cu ghimpi, am supt din ea, ca însetații când dau de fructe coapte, am respirat din ea, ca omul gata să se înece când reușește să se ridice la suprafață, am intrat în ea, ca într-o cetate în care puntea nu coboară decît pentru cîțiva...

I-am întrerupt tirada:

— Totuși, acum trei ani ați intrat în Institut foarte ușor. Porțile s-au deschis larg, prea larg.

— E adevărat. Dar cîți au putut să reziste? Eram, cei mai mulți dintre noi, ca niște gloabe cu încărcătură grea, care au pornit în cursă alături de cai bine țeșalați, bine hrăniți, odihniți și antrenați, cum scrie la carte, și cu jochei care cîntăresc exact cît se cuvine. Nu e ușor să pornești în cursă cu Lia și alții ca ea.

— Lia vrea să se retragă din Institut.

— De ce? Fiindcă și-a epuizat provizia de cultură și nu mai strălucește ca în primii doi ani, cînd era scutită de orice efort? Ea venea de la Facultatea de Litere și Filozofie, altul de la turma de oi. Ion Gheorghe, fiu de ospătar, spunea „Ghete” în loc de Goethe și se mira: „Ce nume!” Niță Tofan cînta și dansa, cum alții respiră. Dar se simțea ofensat cînd îi spuneai că o să ajungă un foarte bun actor de revistă. „Vreau să joc Hamlet.” Și dacă îi atrăgeai atenția că Hamlet e un rol care trebuie gîndit, întreba: „Păi, de ce sînt aici? Am timp patru ani să mă tot gîndesc!” Iar eu mă trezeam întrebînd ce înseamnă narcisist și, cu toate cunoștințele înmagazinate în casa Agatei Ploeanu, auzeam mereu: „Vai, Rada! N-ai auzit de Rimbaud?” Și atunci afluam că la douăzeci de ani, blestematul poet rămăsese celebru, pe cînd eu la douăzeci și cinci nu știam cine e Rimbaud! Nu cunoșteam mărcile de automobil și nici pe cele de porțelan. M-a costat destul de scump ca să aflu, că porțelanurile au mărci. Și totuși, fără pregătire, fără să se anunțe solemn, ca la palat, sosirea unui oaspete de vază, apăreau Giraudoux, Claudel. „Ai voluptatea lecturii, spunea Agata, acest viciu nepedepsit cum spunea Larbaud.” „Cine mai e și ăsta?!” exclamam. Iar Agata se mira. Puțin ofensată. „Vai, Rada, n-ai cetit „*Fermina Marquez*?” Și s-a întîmplat acest lucru ciudat că în Institut nu mi-am găsit locul, nu făceam parte nici din tagma savanților; nici din a semidoctorilor. Unii mă priveau peste umăr,

alții mă suspectau. Dar inamicii mei declarați din prima zi au fost Lia și cea mai bună prietenă a ei, Minina. Despre Lia o să vorbesc mai târziu...

Deocamdată sînt la țară și mă îndrept cu pași siguri spre casa doamnei Emilia. Ardei mă însoțea, ca de obicei. Dar de data asta, ba o lua înainte, ba rămînea în urmă. Trăgea spre casă. Îi arătam cerul: E senin. El presimțea furtuna.

Cînd am bătut la ușă, mi-a deschis o păpușă mare, cum nu mai văzusem. Avea obraji rotunzi și de culoarea petalelor de trandafir de dulceață. Ochii ca de porțelan, albăstrui, îngropați sub fruntea ușor rotunjită, nu se vedeau decît cînd ridica genele cafenii. Gura roșie, întredeschisă, lăsa să se întrevadă doi dinți și strungăreață, părul era subțire și galben, ca mătasea de păpușoi. Îmbrăcată în volănașe roz, cu pantofi negri de lac și șosete albe, semăna leit cu păpușile pe care le căpătasem, una de la Nonuța, cealaltă de la Savelucă și care, jumulte și cercetate de mine, au avut zile puține. Amîndouă zăceau îngropate la umbra tufelor lîngă cușca lui Ardei. Și iată acum în fața mea altă păpușă, mare cît mine, înțepenită de parcă ar fi fost scoasă chiar atunci din cutie. Ardei nu îndrăznea să latre, mîriia și-mi căuta mîna: „N-avea grijă, sînt aici!”

— Minina, se auzi vocea doamnei Emilia, închide ușa, e curent!

Eu am înțeles „minunea”. Și „minunea” se uita la mine ca la urs. Atunci a apărut și doamna Emilia, cu șalul alb de mătase pe umeri, cu franjuri lungi. Ridicînd brațul de departe, puse mîna cu mîndrie pe umărul păpușii. Eu țineam mîna pe grumazul lui Ardei.

— Intră, Rada, să vezi ce frumos dansează nepoata mea.

Doamna Emilia s-a așezat la pian. Eu am rămas în picioare, alături. Ciinele – afară, cu labelle pe pervazul ferestrei, nu ne scăpa din ochi. Cîntecul care ieșea din clapele pianului trecea parcă prin fire nevăzute, prin picioarele păpușii în vîrfurile pantofilor de lac. Și „minunea” descria cercuri mai mărunte și mai mari, cu pași mici, din ce în ce mai mici, și volănașele se ridicau și păreau niște aripi care își iau zborul, filfii și cad obosite. Uneori parcă se dezlipea de pe pămînt – semăna cu un fluture uriaș – și voia să ajungă pînă la lampa care cobora din tavan pe un lanț, și „minunea” cădea parcă de sus și se ascundea între volănașele roz. De unde venea liniștea asta neobișnuită? Se opriseră trenurile? Rotile căruțelor nu scîrțiau? Nu mai răgea nici

o vacă, nu necheza nici un cal? Nu lătra nici un câine? Mi-am sucit capul spre fereastră și l-am văzut pe Ardei cu labelle proptite de pervaz, urmărind atent pașii năzdrăvani,

— Ei, ce-i cu voi? Ce-i aici? Teatru?

Păpușa înțepeni, de parcă se oprise un mecanism ascuns sau se rupsese un arc.

— Ei, maimuțo, când ai sosit?

Șeful râdea și tușea și o ridica pînă la centura de piele. O ridica la fel ca pe mine, îi spunea „maimuțo”.

— Să vezi ce frumos a învățat să danseze! o lăuda doamna Emilia.

A învățat?! Nu-i scăpa nici un cuvînt. Cum, vîrtejurile acelea, rotogoalele, ca apa cînd arunci, pietricele, zborurile acelea ca de fluturi în jurul luminii se pot învăța? Nimbul, vraja din jurul „minunei” au căzut dintr-o dată. O chema Minina și spunea:

— Tanti Emilia, mi-e foame.

Șeful era vesel.

— Ia adu-ne ceva de mîncare, Milico. Dar repede, că trebuie să treacă prin gară artiștii...

— Artiștii?

Mi s-a oprit răsufarea.

— Nevastă, nu ți-am spus că Teatrul Național din Iași a plecat în turneu? Diseară joacă la Fălticeni. Hai, dragă, îmbracă-te repede! O luăm și pe Minina.

Văzînd că nimeni nu mă bagă în seamă, am spus:

— Vine și nenea Savelucă. Mă duc la gară! Vine cu artiștii.

— E artist? mă întrebă musafira din vîrfurile buzelor.

— E mașinist și electrician și tîmplar. E frate cu mama...

— Tîmplar! a repetat Minina, în silă.

Cu ciudă m-am apropiat de ea. Vroiam să văd de aproape cum e părul acela auriu și subțire care-i atinge umerii. E adevărat sau lipit?

— Ia de pe mine mîinile tale murdare!

— Murdare?

Nu știu cum mi-a scăpat palma pe obrazul ei. Era poate ziua aceea prea fierbinte, prea încărcată, era poate îngîmfarea musafirei care-mi luase locul în casa doamnei Emilia și în atenția șefului? Uluită, Minina amuți o clipă, apoi scoase un țipăt de parcă o înțepase o viespe.

Dezmeticit de țipătul nepoatei și de cele ce ar fi putut să urmeze, șeful – care nu o dată împiedicase o ciocnire de trenuri –

a scos cu repeziciunea unui scamator un ceas de mînă, mic și strălucitor, din buzunarul tunicii.

— Uite, Mina, îți place? E pentru tine. Am visat azi-noapte că vii. Ceas cu brățară! Uite-l cum merge...

Și-l lipi de urechea nepoatei, roșie; de parcă ardea. Dar și obrajii mei luaseră foc. Stăteam una în fața celeilalte, înfierbîntate, atente, ca niște cocoși gata să se-ncaiere. Cîinele lătra.

— Ce s-a-ntîmplat? Parcă am auzit un țipăt! întrebă, calm, doamna Emilia.

— A țipat Minina de bucurie că i-am luat un ceas. Ia uite, Milico, ce zici?

— Nu! protestă Minina, a cărei voce refuza parcă să articuleze mai multe cuvinte.

— Nu! am strigat și eu.

— M-a bătut!

— I-am tras o palmă!

În fata catastrofei, șeful rămase mut. Nepoata își duse mîna la obraz și începu să miorlăie fără convingere, mulțumită că are un ceas. Doamna Emilia mi-a arătat ușa, întinzînd brațul de parcă ar fi spus în fața oglinzii: „Teodat, îți tem domnia”.

— Ieși!

Ardei lătra. Mă chema. Am băgat mîna în blana lui, îl țineam de ceafă ca de o lesă scurtă. Dar el, nervos, se degaja, fugea, se întorcea să mă ia..

Cerul era de cărbune. Copacii se scuturau disperați. Nu-mi era frică de fulger, ci de bubuiturile care urmau. Atît de frică, încît, cînd a apărut mama în lumina unui fulger, m-am repezit în brațele ei.

— A venit Savelucă!...

Pe Minina am reîntîlnit-o acum trei ani, cînd s-a înscris la Institut. Urmase Școala de balet, dar avusese un accident. O fractură la gleznă...

Nu m-am putut împiedica să intervin:

— Bine, Rada, atunci, cînd i-ai tras o palmă Mininei, aveai șase ani, dar acum?! Spune, e adevărat că i-ai tras o palmă Liei? Parcă nu-mi vine să cred...

Rada m-a privit cu ochii micșorați de încruntarea care-i apropia sprîncenele.

— O singură palmă pentru viața unui om. Ce nedreptate!

Mitruț era cel mai strălucit student din Institut. Cînsit, bun, cultivat. Și cel mai tînăr. Avea nouăsprezece ani...

— Și crezi că din pricina Liei?...

Azi, de cum a intrat în casă, mi-a spus:

— Cred că ceea ce vă împiedică să scrieți e dezordinea de pe masă. Îmi dați voie să înlătur ce e inutil?

Rada, aici eu decid ce e și ce nu e util. Și „din tot ce ai să-mi povestești, eu am să aleg ce e necesar și ce nu e. Totul va trece prin filtre, cum trece apa prin nisip, ca să devină potabilă. Un pictor face multe schițe pentru un portret, la urmă alege sau le combină. Poate că nu te vei recunoaște în portretul meu, sau, tocmai pentru că te vei recunoaște, te vei înfuria. Eu sînt Pigmalion, sau, dacă preferi, diavolul. Încheiem pactul? Te prinzi?

2

Ploaie de vară. Cerul e curat, spălat proaspăt, albastru. În grădina din fața restaurantului gării, proptită de scoarța plopului, o fetiță cu codițele strînse și legate în creștetul capului, cu un moț mare albastru, ține în mînă o floare uriașă, galbenă, floarea-soarelui. Nu rîde, nu zîmbește, nu face gropițe în obraji. O față lată, arsă de soare, ochi verzi luminoși, cam înguști, cu pupile care se măresc și se micșorează ca la pisici. Fruntea înclinată, încăpățînată, mobilă. Se vede după încruntările frunții, după luciul privirii cum caută să priceapă tot ce se întîmplă în jur, să-și întipărească în minte chipurile doamnelor gătite și fiecare cuvînt pe care-l rostesc.

— Cum te cheamă? o întreabă cea mai tînără dintre artiste.

— Rada Ionac.

Artista care croșetează o dantelă și cea care-și așterne cărțile de joc rid de parcă ar fi gidilate. Rada se supără.

— Tata e Manole Ionac. Ține restaurantul...

— Și mama?

— Servește clienții.

Dar amintindu-și titlul de noblețe al Olgăi:

— E sora lui Savelucă...

— Ce vorbești? Ai fost vreodată la teatru?

Pe Rada o supără o sămîntă rămasă între dinți.

— Am fost, cînd eram mică...

Rada băgă de seamă că, de cîte ori spune ceva, doamnele rid sau surîd și se miră, de parcă-ar auzi-o vorbind pe Nonuța, și

toate vor s-o ia în brațe, dar se tem de Ardei.

— E fioros!

— Nu! protestează Rada. E prietenul meu cel mai bun.

— Ce bine e să poți să spui cu atîta siguranță: e prietenul meu cel mai bun! suspină cea mai frumoasă dintre artiste...

O cheamă Anișoara, un nume ca pe la țară, și poartă la gît un lanț de aur, cu o scăriță pe care se urcă un brotăcel verde...

— Uneori, cînd găsesc un copil așa de drăguț, îmi vine să-l iau pur și simplu ca pe un cățel și să-l duc acasă.

Rada iubea prea mult ciinii ca s-o supere comparația și nici nu-și închipuia fericire mai mare decît să trăiești printre artiste.

— Vrei să te luăm cu noi, Rada?

— Vreau, dacă-l luați și pe Ardei.

Cîinele o zbughise în întîmpinarea șefului gării, care venea cu pretorul, cu Savelucă și cîțiva dintre artiștii veniți cu trenul.

— Nu-i nimic de făcut! spune Șefu. Linia e împotmolită. Dar am aranjat, trimitem să vină un car să ducă decorurile la școală, anunțăm să pună gaz în lămpi, să măture și, dacă distinsele doamne doresc, aducem și lăutari și dăm o masă după spectacol, să-i meargă vestea. De cînd vreau să-mi conving nevasta că n-am adus-o într-un sat! Nod de cale ferată e altceva...

Decorul era alcătuit din perdele, iar în dreapta și în stînga scenei, din aceleași pînze, Savelucă amenajase două cabine pentru actori și actrițe, trecerile urmînd să se facă după un fundal. Rada și ceata de copii au rămas pînă în ultima clipă pe scenă, să vadă cum se taie cartoanele, cum se vopsesc scîndurile, cum se spînzură pînzele pe sfori camuflate în plafon...

Sala era plină. În fund și pe laturi, oamenii se înghesuiau în picioare și mulți, ca să fie siguri că vor avea unde sta, își căutau un loc, să-și pună scaunul adus de-acasă. Pe scenă, se auziră trei bătăi înfundate și perdelele negre se dădură deoparte descoperind grădina domnească din Suceava. Ca trași de o sfoară, prin cărarea care despărțea cele două șiruri de bănci școlare porniră să înainteze în vîrfurile picioarelor, mai întîi o fetiță, apoi alți copii în urma ei. Pășeau încet, rar, atenți să nu facă vreun zgomot, cu capetele plecate, cu ochii ațintiți înainte, spre scenă, cu mîinile întinse în lături de parcă-și căutau echilibrul. Ajungînd lîngă scenă, se făcură una cu scîndura și rămaseră acolo, neclintiți. Capetele lor se deslușeau negre între cartoanele ovale ale lămpilor...

Printre genele somnoroase, Rada vede frunzele tremurînd în lumina frîntă a ferestrei. Deschide ochii mari. Erau zorile zilei sau era noaptea albită de lună? Cum de ajunsese acasă, în pat? Purta rochia de zile mari, dar era desculță. Cînd s-a terminat petrecerea? Unde sînt artiștii? Patul părinților, cu pernele mari alăturate, cu pături mițoase, gălbui, erau neatinse. Cine o descălțase?

Sări ca arșă și, din doi pași, fu la fereastră, cu nasul lipit de geam. Ardei, legat de cușca lui, simțînd-o se trezi și vru să se apropie, dar lanțul, prea scurt, îl reținea. Mama n-o dezbrăcase ca să n-o trezească. Cum de adormise la masă? Strînse dinții de ciudă, furioasă că adormise într-o seară cînd artiștii cîntau și vorbeau și rîdeau.

Rada se vîrî sub pat să-și caute ghetete. Poate că nici nu se sfîrșise petrecerea, Gheorghieș o fi tot acolo. De ce n-a trezit-o? E adevărat că seara, la restaurant, n-a mai vrut să știe de el. Ba stătea lîngă Bogdan-vodă, ba lîngă Oana. După voce, o recunoscuse pe frumoasa Anișoara. Vocea parcă te mîngîia, parcă-ți trecea degetele mătăsoase pe obraji și prin păr. Mama are un glas aspru. Numai cînd cîntă are voce frumoasă.

E sigură că ea a luat-o în brațe și a dus-o în casă și a culcat-o. Acum își aduce aminte. La început, o luase Savelucă în brațele lui, la masa cea mică. Mai era acolo suflerul, un bătrînel cu fața osoasă, care mînca ceapă. Gheorghieș se lăuda că la toamnă o să meargă la școală, cu toate că are numai șase ani, și ea l-a izbit cu piciorul. Și el i-a spus:

— Ești o bătăușă.

Atunci a chemat-o frumoasa Anișoara și i-a făcut loc lîngă Bogdan-vodă. Mai mult nu-și aduce aminte, dar dacă dă fuga pînă la restaurant îi găsește pe toți, fiecare la locul lui. O să se strecoare binișor, așa ca să n-o vadă tata. Și dacă o vede?! Trebuie să fie beat. Și dacă-i beat, oricum tot o bate. Dar mama?! Mama n-o s-o bată acolo, cu toată lumea de față. Aseară a zîmbit cînd Doamna Maria a spus:

— Pe Răduța o iau cu mine.

— V-o dau, cu o condiție: să nu mi-o trimiteți înapoi a doua zi...

Ce bine-i stă cînd e veselă! Numai artiste se schimbă la față, așa, într-o clipă, ca mama...

Rada aude bătăi în geam. Repezindu-se să se scoale, se lovește de drugul de fier din marginea patului.

— Eu sînt, Gheorghieș. Poarta e încuiată. Am sărit gardul. Frecîndu-și creștetul capului, Rada ieși în ogradă. Aerul era rece, înmiresmat de oțetari și tei. Ardei sărea, lungăa gîtul, se smucea, gata să rupă lanțul.

— Au plecat! gîfii Gheorghieș.

— Unde au plecat?

— La Fălticeni. S-a desfundat linia.

Niciodată nu simțise o înfrîngere mai dureroasă.

— Uite... ia... Ghici ce-i înăuntru? și Gheorghieș îi întinse un pliculeț alb.

Rada îi dădu peste mînă. De obicei îi aducea, înfășurată așa, cîte o gîză, o pietricică și-i spunea: „Ghici ce-i înăuntru”?

— Nu vreau să ghicesc. N-au plecat.

— Au plecat. I-am dus la gară.

— De ce nu m-ai trezit ?

— De ce ai dormit ?

O palmă se lipi de obrazul băiatului. Într-o străfulgerare, Rada se făcu nevăzută. Lăsînd poarta deschisă, fugi pe uliță. Poate n-a plecat trenul...

Nu știa că nu mai poți să prinzi nimic din tot ce a fost.

— Tîrziu, cînd s-a întors acasă cu Ardei – cine i-o fi dat drumul din lanț? – amărîți ca doi soldați după o luptă pierdută, a dat cu ochii de pliculețul alb pe care Gheorghieș i-l adusese. Zăcea în curte, pe pămînt, ca un fluture mort. Fără curiozitate, s-a aplecat să-l ia. În clipa aceea s-a pomenit cu mama.

— De unde vii? Cînd ai plecat? Ai început să pornești haimana la cinci dimineața.?

În casă, tata sforăia. Mama rămăsese în bucătărie. Se auzea apa curgînd...

Ce i-o fi adus Gheorghieș în pliculețul alb? Acum e supărat. N-o să mai vrea să se împace. /N-o să mai strîngă licurici dintre stivele de lemne din fața gării. Îi pune pe o bucată de mușchi, pe fundul unui pahar, ca să-i lumineze seara, odaia. O lua la zăvoi și strîngeau cărbuși, cine o să-i mai arate noaptea, pe zidul coanei Chira, cocoși cu picioare de om, măgari cu labe de gîscă, găini cu cap de cioară?!

Desculță, în vîrfurile picioarelor, ieși în curte. Pliculețul era acolo. Cu o ciudată emoție, se aplecă. Îl pipăi, încercînd să ghicească ce-i înăuntru. Îl desfăcu. Lănțișorul de aur, brotăcelul verde care urca pe-o scăriță, mărtișorul care strălucise la gîtul frumoasei Anișoara.

— Ardei, vino să vezi!

— Era în clasa a III-a, cînd într-o noapte l-a auzit pe tata că o întreabă pe mama:

— Unde te duci?

— Să moi rufe.

— Parcă n-a trecut nici o clipă și s-a trezit din somn. În bucătărie nu era cazanul de rufe pe foc, nici albia nu era pregătită. Șalul mamei, pe jos. Ardei lătra. L-a dezlegat. Prin curte, ocolind drumul, a ajuns pe peronul gării, la bufet. Ușa, încuiată. Înăuntru nu mișca nimeni. Un tren șuiera, un tren pleca. Un tren ca toate trenurile. Fără să știe de ce, a trecut peste șine. S-a uitat lung la trenul care se depărta. Era un ger năprasnic, un ger de crăpau ouăle în cuib. A început să sufle în mîini și și-a strîns șalul bine. Ardei lătra ca după mort. Tata stătea în fața dulapului deschis, ca în fata unei prăpăstii. Sertarele erau toate deschise. Goale!

— Tîrfa!

Manole a dat la o parte pătura de pe cufărul din fata ferestrei, a ridicat capacul. Cufărul, gol! Galben la fată, a intrat prin ușa restaurantului în bufet. A deschis tejgheaua: nici un ban înăuntru!

— Tîrfa! Tîrfa! Tîrfa!...

Și s-a năpustit și a bătut-o pe Rada, pînă ce Ardei i-a sărit în spate.

La Iași, Manole n-a găsit-o pe Olga. Dar a aflat că Savelucă a avut un accident grav, într-un turneu la Ploiești unde, vrînd să bată o bîrnă pentru a monta o lampă, a căzut și și-a rupt șira spinării. În stare gravă a fost dus la București, la spital.

Beat Manole spunea toate astea, mutîndu-și greutatea de pe un picior pe altul. Venise la vecina Rozalia să-și ia fata, dar uitase să întrebe de ea. Rada, auzind vocea lui, s-a oprit în prag să asculte.

Tata repeta:

— A căzut de pe scară Savelucă! A căzut Savelucă și-a rupt șira spinării! Savelucă...

Rada a simțit o durere scurtă, răsucită, o durere care răspundea tocmai în șira spinării. Buzele ei repetau: „Și-a rupt șira spinării.” Deodată, scuturîndu-se ca de un vis rău, a strigat:

— Nu-i adevărat, nu-i adevărat!

Simțea că viitorul ei se frînge ca o cracă uscată. Îngrozită, își

pipăi mărtişorul şi prinse curaj.

Manole Ionac umbla mereu beat. Se înţelesese cu asociatul lui, cel care-i dădea capitalul, să-şi găsească pe altul care să pună munca: el pleacă la Bucureşti. N-are cine să-l ajute, nevasta l-a părăsit, tata e prea mică.

Rada a dat fuga la şeful gării.

— Vorbeşte matale cu omul de la vagonul de bagaje să mi-l ia pe Ardei, să mi-l ducă la Bucureşti. Nu pot să-l las. Nu pot să plec fără el! şi-şi şterse lacrimile şi nasul cu dosul palmei.

— Şi ce-o să zică Manole?

— O să-mi tragă o bătaie şi gata!

— Uite şcoala, Ardei. Uite acolo în poiană casa învăţătorului.

Avea o casă cu cerdac de lemn sculptat şi creştea toate soiurile de porumbei şi iepuri. Casa era plină de cărţi cu poze, de vase şi farfurii de pământ, smălţuite, de covoare ţesute în culori vii. Odată, demult, s-a dus dimineaţa în zori şi l-a luat de acasă, să vie împreună la şcoală. Şi el a privit-o mirat; parcă nu-i venea să creadă.

— Ai venit s-o vezi pe mama? E tare bolnavă!

Învăţătorul habar n-avea de ce umbla în capul acela de tătăroaică bălaie. Oamenii mari nu ştiu că poţi să te îndrăgosteşti când ai şapte ani. Ce rău viscolea când s-a prăpădit mama lui, când a dus-o la groapă! Lume puţină. Dintre copii, numai Rada. Ar fi vrut să-i spună un cuvânt bun.”Dar el parcă nu vedea, nu auzea. Numai la înapoiere, când l-a luat de mână, i-a spus:

— N-ai să răceşti?...

Şi şi-a scos fularul de lină, s-a aplecat şi i l-a pus ei pe umeri. Şi când a vrut să i-l dea înapoi, după cîteva zile, i-a spus:

— Păstrează-l, l-a împletit mama...

— Uite, Ardei acolo-i Siretul...

El m-a învăţat să înot. Curge soarele în apă. Vezi salcia? Dacă ne uităm acum bine, bine de tot, luăm cu noi fiecare pietricică, fiecare fir de iarbă...

În seara aceea, Manole Ionac a fost adus acasă după malul Siretului, plin de noroi. Voia să se caţere pe covorul din perete şi să se urce în tavan. Au venit cele mai iscusite babe din sat să-l descînte. El îi da zor că a întâlnit moartea. A văzut-o. A vrut să ocolească magazia gării ca să vină acasă, dar i-a ieşit în cale o bătrînă în straie negre şi i-a spus:

— Hai cu mine, maică, te duc eu acasă! Hai, c-avem același drum...

Și l-a dus pînă la Siret și acolo i-a dat brînci în apă. A vrut să-l înece...

— A băut vin cu metil și s-a intoxicat! i-a spus învățătorul. Are vedenii. Dă-i lapte, numai lapte.

— Te fac eu bine, tată! i-a spus Rada.

Și Manole Ionac și-a privit fata, de parcă o vedea pentru întîia oară.

Rada l-a ridicat din spate și i-a pus cana la gură. Însetat, Manole a băut-o dintr-o dată. Rada l-a pus pe picioare.

După cîteva zile, au vîrît toată gospodăria în două lăzi mari: două paturi de fier, ca de spital, albe, o masă de brad, o măsuță pirogravată și două taburete la fel, descleiate.

Întîia oară cînd a simțit o căldură care se poate numi iubire sau recunoștință pentru tatăl ei a fost în Gara de Nord, cînd, văzînd-o cu dulăul, a făcut ochii mari, apoi a băgat mîna în blana lui aspră și n-a mai spus nimic.

Desigur că numai ceea ce a urmat poate sa explice nimbul din jurul satului în care și-a petrecut copilăria.

3

În casa cu puține lucruri, strînse din munca de roabă a Olgăi după ce s-a despărțit de Manole, învățătorul stătea în picioare. Abia venise sau tocmai pleca.

— Răduțo, cum ai crescut!

Întinse brațele, propti mîinile pe umerii ei, o ținu departe, ca s-o vadă mai bine, o privi lung, apoi o sărută pe amîndoi obrajii, ca pe o soră mai mică.

— Are paisprezece ani! spuse Olga, fără un zîmbet.

— Pentru mine are șapte ani, ca-n prima zi de școală, surise cald învățătorul, sau numai cinci, cît avea cînd a venit la noi, la Poieni. Ții minte, Rada, cînd ți-am făcut o poză?

Rada nu putea să scoată un cuvînt. Abia acum își dădea seama cît i-a lipsit. Abia acum, cînd sufletul i se încălzea, putea măsura frigul, singurătatea în care a trăit.

Își amintea ziua plecării. Manole nu ieșise din cîrciumă. Îl aștepta cu bocceaua, ca o nevastă amărită, și n-avea nici nouă ani împliniți, și n-avea curajul să deschidă ușa, să-l cheme. Și nu mai avea nici un fel de curaj, cînd s-a pomenit cu învățătorul.

Apărea totdeauna cînd avea nevoie de el.

— Răduță, de cînd te caut! Vreau să ne luăm rămas bun.

Aceleași cuvinte i le spunea și acum, „de cînd te aștept”.

I-a luat mîinile și s-a uitat în ochii ei. Îl privea cu atenția încordată, de parcă se temea să nu dispară să nu-l piardă din nou. Părul lui avea culoarea prafului, fața lui n-avea culoare, ochii erau cenușii și hainele cenușii și atîrnau ca și atunci – prea largi – și mîinile și picioarele parcă erau prea lungi. Dar toate cîte le știa o învățase el, și zîmbetul lui era bun și mîinile bune și vocea blajină.

— Rada am ținut să te văd. Mama mi-a spus că numai anul ăsta o să mai mergi la școală.

— Da, așa a spus?!

Simți că-i ard obraji. Ar trebui să spună ceva, dar pe buze îi veneau numai cuvinte pe care nu le putea rosti în fața mamei și nici chiar lui n-ar îndrăzni. Îl privea curioasă, cu nesaț, de parcă ar fi sorbit din ochii lui satul copilăriei.

— Ia te uită, n-am știut! făcu Olga.

— Dar Rada, înfruntînd-o:

— De ce te miri, n-ai știut niciodată nimic.!

— Am știut să muncesc.

— Da, asta așa-i!

Și vocea Radei n-avea nici un grăunte de ironie, dar nici de recunoștință. Era o constatare simplă și rece.

— Și Rada o să muncească, spuse învățătorul. Totul e să-și găsească drumul spre ceea ce o îndeamnă firea și năzuințele ei.

— Fiecare a avut năzuințe, dar vine viața cu măturoidul! replică Olga, aspră.

— Tocmai asta e. Să ai un țel care să reziste la orice vremuială. Grindină, furtună, viscol! Ei, îmi pare bine că v-am văzut. Eu am venit sa mă arăt la doctor. N-o duc bine cu sănătatea.

Olga nu-l întrebă ce-l doare și-i întinse mîna fără a-l mai pofti să revină. Rada își luă pelerina pe umeri.

— Mă duc pînă-n capătul străzii, să-mi iau un caiet.

Ar fi vrut să spuie: Pînă la capătul lumii...

O ploaie subțire se cernea de sus, ca printr-o sită mărunță. Rada era mulțumită că se stropește strada, că în calea lor nu se ridică praful. Și apoi, îi plăcea ploaia, acoperișurile caselor păreau lăcuite și de culori mai vii, copacii înviorați.

— Răduțo! repetă învățătorul.

Ea îl ținea de mână fără să știe de când. El făcea pași mari ca oamenii învățați cu drumuri lungi. Ea căuta să se țină de el cu pașii deși.

— Spune, Rada, ce-am sădit în sufletul tău a rămas?

— Tot!

Și au tăcut. Se grăbea lumea spre tramvai, ploaia se întetea.

— Oamenii se grăbesc totdeauna! spuse Rada, și parcă aștepta ca învățătorul să-i explice de ce.

— N-ai să răcești, Răduțo?

— Mi-e cald și mi-e bine. De atunci, niciodată nu mi-a fost bine... pînă acum.

„Atunci” însemna ziua plecării din sat. Iar el înțelegea că degetele înfipite în brațul lui nu voiau să piardă copilăria, visul.

— Atît de nefericită ai fost?

Cum să-i descrie casele în care trăise? La coana Tanța chelăreasa – nici un copac, nici un pic de verdeață. Mormane de gunoi, stive de fier, scinduri, hîrtii, hături și hamuri. Și coana Tanța umbla de colo pînă colo, mirosea a clei și scuipa la doi metri...

Manole a pornit în căutarea „tîrfei” și, spre mirarea Radei, seara tîrziu au venit împreună, sfîrșiți.

— L-am îngropat pe Savelucă azi...

Rada a ieșit în curte, s-a așezat pe niște stive de fier vechi. Ardei a venit lîngă ea. Rada și-a lăsat capul pe grumazul lui. Era obosită. Făcuse treabă de femeie în toată firea, muncise peste puterile ei. Era prea obosită, n-avea nici forța să plîngă.

Își amintea gara și pe Savelucă sărind din mersul trenului și luînd-o în brațe.

— Am luat o floare mare, ca să mă vezi de departe...

— Floarea-soarelui! mai mare n-ai găsit?!...

— „L-am îngropat pe Savelucă azi!”

Curtea mirosea a piele, a clei, a fum. Curat și frumos era numai cerul, și Rada a rămas multă vreme cu ochii deschiși pe bolta care sclipea.

— Uite, Ardei, am adus stelele cu noi! Pe toate le-am adus, și cerul... E acolo!

Scoala – la depărtare de patru stații de tramvai, la Șosea – era cea mai apropiată de cartierul Filantropiei, unde locuiau. Cu notele mari de pe primele două trimestre și cu scrisoarea învățătorului către profesoara de română, „moldoveancă de-a noastră”, Rada a fost primită în ultimul trimestru, ca să termine

clasa a III-a.

Ce lume neașteptată, neobișnuită, ciudată această școală luxoasă, aceste fete gătite! Parcă toate semănau cu Minina, nepoata doamnei Emilia. Parcă umblau în vârful picioarelor! Parcă vorbeau din vârful limbii! Multe aveau biciclete care străluceau nou-nouțe și mingi mari în plase colorate și coarde de sărit. Nu săreau pe frînghia de rufe șterpelită de acasă, ci pe coarde cumpărate anume, cu minere lăcuite, albastre, galbene, roșii. Multe fete locuiau chiar la Șosea, altele veneau la școală cu automobilul, sau le conducea ordonanța. Tata era maior sau general. Era avocat, era doctor. Pe Rada o priveau ca pe un urs. Rîdeau de îndată ce deschidea gura. Spunea bold și tomate și povidlă. Dar cum? Altminteri, șorțul Radei, era alb ca zăpada, scrobît, funda la gît mai dichisită. Părul, auriu, mătăsos, cu codițele strînse în creștetul capului îi dădea un aer îngrijit și isteț. Dar ghiozdanul de pînză, ghetetele cu șireturi, ciorapii de bumbac stîrneau o dezaprobare tacită.

— Ce vă holbați ca la urs?

Își privea mîinile boante și roșii de leșie și se gîndea: „Dacă intru o dată în cîrlionții voștri!”

Lia avea părul ca o căciuliță neagră de oaie. Nasul în vînt și ochelari cu rama de aur.

— Ia țineți voi două coarda întinsă, așa! mai sus, mai sus! Să vedem cine sare mai sus...

Lia n-avea curaj, cu toate că era întîia din clasă.

— Uite piatra asta. Ia să vedem cine o aruncă mai departe...

Nici una nu se pricepea să arunce o piatră departe, să vîjîie în aer.

— Dacă vreau, ajunge pînă la terenul de tenis.

— Mama mea joacă tenis acolo! îi arăta Lia cu mîna întinsă. Să nu arunci cu piatra. Și repetă cu îngîmfare: mama mea joacă tenis!

— Dacă n-are altă treabă, doar n-o să stea cu mîinile-n sân! Lia și-a potrivit ochelarii, și-a ridicat vârful nașului:

— E adevărat că mama ta e spălătoreasă?

Trebuia să-i răspundă ceva s-o usture.

— E adevărat că tatăl tău e de carton?

— De carton?! Tata?! Tatăl meu e maior!

— Vino să ți-l arăt. Mișcă ochii și-ntr-o parte și într-alta.

Scoate limba și se bărbierește. Uite-așa! Vino să-l vezi, e o frizerie, la noi, pe Filantropiei. O frizerie care, în loc de ușa, are o perdea

de mărgele, și în geam, un domn care se rade, un om de carton. E tatăl tău...

Fetele râdeau. Lia roșie ca sfecla, își stăpînea lacrimile.

— Am să viu cu tata la școală.

Și Rada s-a pomenit a doua zi, la cancelarie, în fata unui ofițer înalt, drept ca un plop, cu nasul mare și ochii blinzi.

Directoarea, cînd era furioasă, avea ticuri nervoase.

— Rada, e adevărat ce-ai spus?

— Da. Dar Lia știa că nu-i adevărat. Trebuia să-l apere pe tatăl ei.

— Auzi, Lia. Trebuia să mă aperi.

Și maiorul a întrebat-o pe Rada:

— Cum trebuia să mă apere?

Și Rada își aminti de Minina.

— Trebuia să-mi tragă o palmă.

Directoarea, bătrînă și nobilă domnișoară, purta rochie neagră și panglică de catifea în jurul gîtului și cruce mare de aur pe piept, parcă se sufoca. Panglica de catifea parcă o strîngea de gît.

— O înveți să fie bățăușă, ca tine?!

Și ar mai fi vrut să spuie ceva, dar maiorul, liniștit, i-o luă înaintea.

— Rada, crezi că fata mea a vrut să te jignească?

— M-a întrebat dacă mama e spălătoreasă. Poate a vrut numai să știe, sau poate a vrut să mă jignească. Întrebați-o pe ea...

Maiorul șovăi:

— Am s-o întreb acasă.

— Profesoara de română mi-a scris că ai avut un conflict cu fiica unui maior...

— Da!

Directoarea a chemat-o pe Olga la școală:

— Fata dumitale a insultat un ofițer. O lăsăm să termine clasa. Dar la anul n-o mai primim. Sînt școli destule.

Ca să nu ia nici măcar premiul al treilea, i s-a dat notă mică la purtare. După serbarea de sfîrșit de an, unde n-a spus nici o poezie, Rada s-a îmbolnăvit. Tîmplele îi ardeau și urla de dureri de cap, de se auzea pînă-n stradă. Trei luni a zăcut. Trei luni n-a putut să ridice capul de pe pernă. Gina, sora Olgăi, din a treia căsătorie a tatălui ei, lucra la Spitalul Brîncovenesc. Seara venea, îi puneia pungi de gheață la cap. Manole se apucase de negoț cu

păsări. Dar, nepriceput cum era, nu le aducea din preajma Bucureștiului, ci tocmai din Moldova. Drumurile lungi și căldura omorau o bună parte din „marfă”. Ceilalți bani îi lăsa prin cârciumi. Și totuși, de data asta, n-a băut și a adus doctorii.

— Are nevoie de aer. Duceți-o la tară, spunea doctorul. E obișnuită acolo. Aici nu-i priește curtea asta murdară, mirosul de clei, de fier și tablă încinsă. Umilințe la școală...

— Cine s-o îngrijească acolo? întreba Olga.

— Ardei nu s-a mișcat de lângă patul ei și n-a mâncat nimic mai bine de o lună.

Rada e pe picioare, dar nu-l recunoaște. E topit. Blana, năpîrlită, curge de pe el. Parcă e un sac gol. Coadă și-o tîra, botul i se ascuțise, ochii erau tulburi. Rada sta pe jos, pe un țol, și-i ținea capul în poală.

— De ce o fi atîta gălăgie în curte? Parcă a luat casa foc! Rada vrea să vadă ce s-a întîmplat. Curtea e plină de oameni. Coana Tanța Curelăreasa s-a spînzurat! Cît a zăbovit, Rada n-ar ști să spună. Cînd a intrat în casă, Ardei era mort. Și atunci i-a scris învățătorului pe o foaie de caiet: „A murit Ardei... A murit Ardei... A murit Ardei... A murit... A murit Ardei... Ardei... A murit!”

— Rada, țin minte cînd mi-ai scris că a murit Ardei! Sînt cinci ani de atunci.

— Cinci secole!

— Atît de nefericită ai fost?

— Da!

— Gheorghies mi-a spus că ți-a scris și nu i-ai răspuns. Bănuia că v-ați mutat.

— Ne-am tot mutat...

— Radei îi apare în minte maidanul cu gunoaie și bordeiul moașei Leanța, cu acoperișul ridicat la cîteva palme de pămînt. Un fel de ciupercă imensă. Cînd te apropiai, apărea ferestruica și o prispă sprijinită de doi pari, ca la o palmă înălțime, peste maidan. Pe cîteva trepte coborai într-o tindă. Din tindă, la dreapta, o încăpere, unde zăcea Margareta, țesătoare într-o fabrică de mătase, și alta la stînga, unde s-a mutat Manole Ionac cu familia. Moașa Leanța aducea lapte și ce mai putea. Avea peste o sută de kilograme. Cînd vorbea, îi sălta burta. Capul lat, nasul borcănat, porii dilatați, puncte negre, negi, voce groasă. Dar o privire isteată, sprîncene frumos îmbinate, dinți sănătoși, îi auzeai de departe papucii cu talpa de lemn, lipa-lipa! Vorbea singură,

tare, tușea din pricina tutunului și făcea gălăgie de-o auzeai din capul străzii. Tulpanul cu mărgelile colorate pe margini era alb ca neaua. Rochia, de stambă înflorată, șortul negru, legat unde cîndva fusese o talie. Din buzunarele adînci nu lipsea litruță de rachiu. În fata sobei cu plită se lăsa pe vine, ca să gătească. Doi pari bătuți în pămînt susțineau niște scînduri care serveau drept paturi. Nicușor, fiul ei, i-a cedat patul pe care dormea, lui Manole.

El și-a făcut loc de dormit pe cuptor. Pe cele două lăzi, în care Olga își strînsese boarfele, dormea Rada. Curînd, Nicușor a intrat la pușcărie și ea s-a mutat pe cuptor.

Olga se scula în zori și gătea cîte ceva, ca să aibă toți ce mînca. Moașa Leanța, cînd se înapoia acasă, îi era foame, tușea și înjura:

— Ei, fir-ați ai dracului, ce-ați făcut de mîncare?

Chiar și Manole îi știa de frică. Moașa era bună la suflet. Iubea florile. Pe fereastră, mușcatele, cercelușii, care urcau pe scărițe, făceau o perdea vie și, oricît de tîrziu venea seara, și chiar de cădea din picioare, le uda. Îi plăcea curățenia.

— Hai, Rădiță, lasă cartea, că ți-o rup! Uite, am adus bălegar. Du-te și adă două găleți cu apă să mai lipim, că neprocopsitul, bărbatu-meu, scuipă pe jos.

Aici a sosit și Gina. Era infirmieră la Brîncovenesc. Avea douăzeci de ani și semăna cu Olga, dar era mai frumoasă. Purta rochie scurtă și-și arăta picioarele. Pălăriuța, pusă pe un ochi, o jachetă strîmtă, imitînd blana de tigru, o poșetă la fel și o valiză de carton cu lucruri puține. Se săturase de spital.

— Toate neamurile de a paispcea spiță au tăbărit pe capul meu! a țipat moașa, punîndu-și mîinile în șolduri.

Dar Gina sta pe propria ei valiză și nici nu clipea. Avea să facă injecții, noaptea gărzi la patul bolnavilor. Olga spăla rufe pe la cucoane. Manole se priponea prin cîrciumi. Rada mergea la școală.

— Ce stai ca o mireasă? tuna moașa Leanța cînd se înapoia mai devreme și o găsea făcîndu-și lecțiile. Nu vezi că nu-i nimic de mîncare? Du-te de împușcă o cioară!

Și Rada își lua praștia și pornea la vînătoare de ciori. La început, nu s-a priceput să arunce piatra și a spart geamul vecinei. Femeia a țipat. Moașa a urlat:

— Ce răcnești, fâ? Nu vezi că-i copil? Se joacă...

Lemne nu aveau. Făceau focul cu cutiile de carton pe care le aducea Margareta de la țesătorie. Olga nu voia să scoată din cufăr

perne, cearșafuri. Era prea murdar.

Școala, la un kilometru și jumătate, era peste linia ferată. Urma cursul complimentary. Dimineța învăța, după-amiaza lucra covoare persane. Directoarea întreba mereu:

— Ce ai, Rada? Te doare capul? De ce nu te joci?

Și a descoperit că fetița pieptănată frumos, îngrijită, cu șortul totdeauna curat și scrobite – chiar dacă moașa Leanța urla când o vedea scoțind fierul și burlanul pe maidan ca să încingă manganul – era subalimentată. În recreația mare, o chema la ea în odaie.

— Ai mâncat, Rada?

— Da! răspundea prompt.

Ca să n-o umilească, directoarea rupea cu un aer distrat jumătate dintr-un corn pe care i-l dădea Radei și jumătate îl mînca ea. Tot așa proceda și cu al treilea corn. Curînd i-a înlesnit să mănînce la cantină și după masă o lua și o culca în odaia ei luminoasă, curată.

Școala aparținea parohiei. Preotul se așeza pe un scaun în fața bisericii și copiii se opreau să-i sărute mîna. Avea mîini murdare, unghii negre. Rada aștepta la colțul străzii pînă se adunau mai mulți copii să treacă în înghesuială, nebăgată în seamă, să nu-i sărute mîna. Dar popa a prins șiretlicul. Și, într-o zi, tocmai cînd încerca să se strecoare neobservată, se pomeni trasă de brațul sfinției-sale.

— De ce nu-mi pupi mîna, fetiço?

— Fiindcă nu vî spălați.

— I-auzi ce obraznică! Hai cu mine la școală!

În cancelarie și-a îngroșat glasul.

— Elevă necuviincioasă. Să fie dată afară.

Directoarea a cerut îngăduință. Eleva se va îndrepta și-i va săruta mîna. Dar Rada a descoperit un drum care ocolea biserica...

Și cîte alte case, și cîte alte școli!

N-au locuit pe maidanul moașei Leanța decît trei luni. Dar Rada nu le poate uita.

Casa în care s-a mutat era tot cu pămînt pe jos, dar în curticica îngustă avea viță de vie și flori. Proprietăreasa, o scorpie.

— Nu mi-ați spus că aveți copii. Nu vreau chiriași cu copii!

„Copilul”, fiind în vacanță, pompa toată ziua la primus, gâtea și spăla cîte o albie de mărunțișuri și învăța pentru examenul de admitere. Trebuia să intre la liceu și a reușit, dar „fără loc”. Dacă

nu intra la școala comercială, pierdea un an și nu trebuia să piardă nici o zi. Ca să se înscrie, îi trebuia actul de naționalitate. Cine să i-l scoată? Manole, tot timpul prin cârciumi, Olga nu poate lipsi de la serviciu o clipă. Rada s-a dus la primărie de câteva ori. Dar i s-a spus: „Să vie părinții!” Trebuia să-i vorbească primarului, dar ușa era păzită. Se împrietenește cu portarul și-l păcălește.

— Te-a strigat cineva!

Omul întoarce capul, Rada deschide ușa.

— Ce dorești, fetițo? Cum ai intrat aici? o întrebă primarul.

— Destul de greu. De o săptămână mă zbat...

— Cu ce scop?

I-a spus în două cuvinte necazul.

— Uite o hîrtie, scrie cum îți dictez.

Rada scrie întocmai. Primarul citește atent și se miră.

— Bravo, n-ai făcut nici o greșeală!

— Asta ar mai lipsi!

— Am un băiat în clasa a cincea de liceu și face greșeli de ortografie.

— Ce-i pasă?! Are tată primar!

Primarul râde cu poftă.

— Rada Ionac, ai să ajungi departe.

— Am să ajung artistă!

— Atunci, ce cauți la Comerț?

— La liceu am reușit, dar fără loc. Nu știu cine mi-o fi luat locul.

— Nimeni nu trebuie să-ți ia locul, tine minte, Rada. N-o să ți-l ia. Dar și să-l ție e greu. Colegii, ei aveau meditari sau îi ajutau părinții, aveau grija lor. Contabilitatea în partidă dublă nu-i jucărie. Cartea mare, jurnalul, registrul inventar, registrele mici cu creditori, debitori. Trebuiau să fie fără ștersătură. O singură greșeală și nu ieșea bilanțul. Cum să izbutești să ai un caiet de contabilitate perfect, cînd îți trebuiau ore și ore de atenție încordată?

Manole urla:

— Ce-ți trebuia atîta școală? și îi sfîșia registrul.

Rada își amintește nopțile cînd refăcea registrul, copiind. Dacă repeta o greșeală, risca să repete anul. La școală ajungea nedormită și uneori învinețită de bătaii. Nu vorbea cu nimeni, nu se juca. În recreație, rămînea să-și facă lecțiile. După terminarea cursurilor, rămînea la școală să învețe. Uneori, cînd punea mîna

pe lănțișorul de la gît, își amintea de turneul care s-a oprit în sat. La ce-i vor folosi registrele de comerț?

I se părea că le duce în spinare, grele ca și cei unsprezece ani care apăsau pe umerii ei.

Profesoara de matematică este atrasă de tristețea neobișnuită a acelui copil, de veșnica ei oboseală, de ochii aceia roșii, uscați, de acele vînatăi și zgîrieturi, de care spunea rușinată:

— N-am nimic! Am căzut în pivniță! M-am lovit!...

— Spune-mi adevărul!

— E tare greu la oraș!

— Dar părinții, familia?

— Mama n-are timp. Dar nu mă lasă fără uniformă, fără cărți și caiete. M-a învățat să-mi placă ordinea, curățenia. Cînd mă vede, se uită dacă părul mi-e bine pieptănat, cărarea dreaptă, dacă pantofii sînt lustruiți, unghiile tăiate pînă-n carne. Nu-mi zîmbește. Nu mi-a zîmbit niciodată. Sau nu-mi amintesc. Dar nu mă bate, dacă n-o supăr.

— Cum o superi? De ce?

— Mut lucrurile din casă, le aranjez mereu altfel, ca să fie mai frumos. Mamei îi place ca masa să stea la mijloc și scaunele împrejur. Eu o pun într-un colț, un scaun în față, altul în spate, la fereastră. Mamei îi place să vadă lucrurile înșirate ca soldații de plumb. Mie-mi place să le mișc, pînă își găsesc singure locul...

Profesoara zîmbește.

— Rada, eu n-am copii. Cresc o fetiță. Are camera ei. Ai să ai și tu camera ta... Ai să ți-o aranjezi cum vrei...

— Camera mea! suspină Rada, vrăjită.

— Vino să ți-o arăt. E o cămăruță în care țin vechituri. O să le ducem în pod. Oprim numai ce-ți trebuie. Ce zici, Rada?

— Eu știu să fac curat și chiar să spoiesc.

— La prînz și seara ai să mănînci aici. Îți vei lua singură mîncarea de la bucătărie. Și acum vino s-o cunoști pe Sandina.

Camera Sandinei era un salonaș cu o pianină, cu bibelouri multe, cu un mic dulăpior cu cărți legate, un mic birou lucios, oglindă și covoare multe.

În drum spre casă, Rada n-a luat tramvaiul. Să spuie mamei „mă mut”, nu-i tocmai ușor! S-o lase singură? Mama ar scăpa de o cheltuială! Dar pe cine va găsi, cînd va veni acasă? Are o zi liberă, cu cine să stea la masă? Uneori vine tare obosită, are nevoie de un ceai. „Ai să ieși mîncare din bucătărie și ai să mănînci în odaia ta!” îi spusese profesoara. Ei toți, în sufragerie. Va auzi

de sus, din odăița ei, țacănitul tacîmurilor, veselia de jos. Olga o să fie singură, ea singură. Nu! Din altă parte venea nemulțumirea. Era diferența hotărîtă de la început între viața de cățel de lux a Sandinei și viața ei de cîine de curte, își amintește de școala de la Șosea, unde nimeni n-o bătea, n-o înjura, dar fiecare privire venea peste umăr, venea printre gene și o rănea. „Ardei, tu aveai voie să intri în casă, erai de-ai casei, pe cînd eu... Nu, nu mă despart de mama.”

A doua zi i-a răspuns profesoarei:

— Mama e singură. N-o las!

— Te-nțeleg.

Dar într-o zi, la tablă, a făcut o greșală. Sau nici atît. Obiceiul fiind să se adune în gînd și să se spuie doar rezultatul, ea a spus: 5 și cu 5 fac 10.

— Rada, întinzi foi de plăcintă? Ce înseamnă „și cu”? Ți-e gîndul la „Șicul modei”? Clasa izbucni în rîs. Rada, cu creta în mînă o privi lung pe profesoară, apoi puse creta pe marginea tablei, trecu în bancă, își luă ghiozdanul și, în liniștea și uimirea clasei, ieși pe ușă.

Rada a trecut anul, dar nu printre cele dintîi. Într-o noapte, Manole, beat, a sărit s-a bată pe Olga. Femeia a fugit în curte. Bărbatul, după ea. Și deodată, spre uimirea Radei, care îi ajunsese din urmă, o vede pe maică-sa întorcîndu-se brusc și lovindu-l. Omul căzu grămadă. Cu o iuțea de scamator, femeia a smuls frînghia de rufe întinsă în curte și l-a legat cobză de gard. Cînd a văzut-o pe Rada, a răcnit:

— Să-l lași așa! Mă duc să chem poliția!

— Rada se uita cum se zbate tatăl ei, cum încearcă să se ridice. „E tatăl meu! se gîndea. E dezbrăcat, o să răcească! Și pe un străin l-aș ajuta!” Și, cu mișcări abile, l-a dezlegat. Dar n-a reușit să-l pună pe picioare. Olga, cînd s-a întors a plesnit-o.

Foarte curînd a obținut despărțirea. Rada a însoțit-o pe mama ei la tribunal. Mai asistase o dată la divorțul părinților? Povestea doamnei Emilia cu părinții care divorțau, piesa în care jucase cu Agatha Bîrsescu, și-o însușise în așa măsură, încît era sigură că nu pentru prima dată intra în sala tribunalului. Dar procesul se desfășura fără avocat, doar cu martori, și nu la teatru, ci de adevăratelea. Cînd s-au înapoiat, au găsit casa goală. Manole Ionac încărcase toate lucrurile într-un camion. Și așternut, și pături, și găleata de lături, și mătura, și fîrașul și fierul de călcat, și vasele și lămpile de gaz. Răvășite pe jos, în

bucătăria goală, au rămas numai cărțile și caietele Radei. Fata și mama au rămas în prag stane de piatră...

De cînd mergeau alături? De cînd îl ținea de braț? Cerul se însenina și toate casele în care s-a tot mutat, toate treptele pe care a tot coborît, toate umilințele, învățătorul le-a șters cu mîna lui, repede, cum ștergea cu buretele pe vremuri tabla, cît ai clipi...

— Uite, Rada, ploaia asta a fost o păcăleală.

— N-a fost păcăleală, fiindcă n-am s-o uit.

Și, ridicînd privirea, văzu o picătură pe fața lui arsă de soare, bătută de vînt, uscată. Ar fi vrut s-o ia și s-o păstreze, s-o poarte piatră la un inel.

— O picătură de ploaie, chiar dacă nu poți s-o păstrezi, nu este o păcăleală.

De ce nu putea să-i spuie pe nume? Ion! Ce nume frumos! Bătăile inimii repetau: Ion!

— Ba uite, pe năsucul tău e o picătură care e o păcăleală.

— Dar dacă e o picătură pe care n-o mai uiți? Dacă-ți aduci aminte de ea și peste o mie de ani?

— O mie de ani! Rada, mă sperii!

— Păcat!

Era dezamăgită. Ar fi vrut ca pe el nimic să nu-l sperie.

— Ce e păcat?

Un mic nor trecuse peste soarele sufletului ei. Se vede că el a înțeles, altfel nu ar fi spus:

— Ești un copil, Rada.

Și după o tăcere, care se prelungea:

— De zece ani n-am mai văzut Cișmigiul. Sîntem pe Știrbei-Vodă, nu?

Rada se strîngea mai aproape de brațul lui. Aștepta. Nu se poate să nu-și dea seama că nu mai e fetița îndrăgostită de casa cu iepuri albi, de cărțile cu poze. Are aproape cincisprezece ani.

Coborau pe Schitul Măgureanu. Treceau pe lîngă biserică.

— Ții minte turneul, Răduțo? Vroiai să te faci artistă.

— Acum mi se pare că sînt pe un drum de munte și, cu cît urc, piscul se depărtează. Mă lupt cu registrele de contabilitate, înființez bănci. Dar dacă reușesc să dau diferența și examenul de capacitate...

— Trebuie să reușești. Gheorghieș o să vie și el. Să dea examen.

— Țîrcovnic?! întreabă Rada și-i venea rida.. Mi-e greu să mi-l

închipui...

— Preotul l-a ajutat să intre la Iași, la Seminar. Altă posibilitate n-a avut. Sînt șapte co n. Dar voi nu sînteți dintre cei ce se resemnează. Gheorghieș vrea să ajungă medic veterinar. Ți-era drag, nu-i așa?

— Ca un frate.

Cînd au intrat în Cișmigiu? Pe ce poartă? Pe ce scări coborau? Scările astea de piatră nu le cunoștea. Pe pajiștea de un verde crud, pete roșii de maci. Ca un decor de teatru.

Țanțoș, gătit în culori țipătoare, se plimba un păun, care-și trăgea trena alene. Coada lui se desfăcea într-un imens evantai împodobit cu ochelari verzi, cu marginea galbenă. Păunița parcă era o mireasă. Trena ei, ca un evantai de dantelă. Totul era colorat viu, îndrăzneț. Cerul, prea albastru. Tufele de trandafiri, prea roșii. Zgomot de cascadă? Unde se afla oare? Niciodată nu intrase pe poarta asta, pe sub bolta asta de piatră. Niciodată nu coborîse treptele astea. Nu văzuse niciodată pajiștea asta mătăsoasă, păunii. Ochii curioși de pe evantaiele lor colorate o fascinau.

Învățătorul îi vorbea de Gheorghieș. Rada îl privi curajoasă, ca niciodată pînă acum, și-l sili și pe el s-o privească. Stătea cu gîtul întins, cu ochii înfiți în ochii lui și cu îndrăzneala copiilor care, fără să știe să înoate, se aruncă în apa adîncă, a spus:

— Nu la Gheorghieș mi-a fost gîndul în toți anii ăștia!

— Rada, ești un copil. Cînd ochii ăștia se vor deschide...

— Sînt deschiși.

— Nu, nu sînt. Dacă i-ai deschide ai vedea că sînt un învățător de țară, mulțumit cu munca mea. M-am însurat...

Mîna care-l ținea de braț a căzut, de parcă n-ar fi fost a ei.

— Rada, fetița mea dragă!

Și cuprinzîndu-i umerii o lipi de pieptul lui:

— Vezi ce repede au trecut o mie de ani?

Vorbea, vorbea mereu, dar vraja s-a rupt, de parcă cineva suflase polenul de pe aripile cuvintelor. Privirea ei era dură, ochii uscați.

— Cum se numesc florile acelea? l-a întrebat, ca pe vremuri.

— Clematite, Clematis!

— Clematis! a repetat Rada. N-am să uit...

Și a umblat ce a umblat pe străzi ocolite, cu gânduri învălmășite, când a simțit o lovitură puternică în spate. Instinctiv, și-a desfăcut brațele, dar nu și-a mai găsit echilibrul. Lângă ea, în țărână, o minge de fotbal. Era pe maidanul unde se aruncă zgura locomotivelor, destul de aproape de mahalaua ei. Se auzeau hohote de râs.

Nepăsătoare, se sculă, își scutură pelerina. Doi băieți se îndreptau spre ea. Rideau de ea. Unul înalt, deșelat, altul, scund, îndesat. Parcă erau Pat și Patachon. Rada izbi cu piciorul în minge.

— Ești tare. Unde ai jucat?

— La mine în sat.

— Joacă și fetele fotbal?

— Îi bat pe băieți când sînt obraznici.

Se apropiau acum două fete. Una, cu coada groasă pe umăr, își legăna șoldurile ca Betty Boop, cealaltă parcă umbla pe vîrfuri. Subțire, fragilă, cu ochi ca pervința și părul decolorat ca inul, o privea cu o ciudată maturitate.

— Îmi place că știi să încasezi. Mă cheamă Sabina.

— Eu sînt Luciana.

— Eu sînt Petrache. El e Șerban...

Lunganul tăcea.

Așa a început adolescența...

Se întîlnesc cu toții la Venus. Se cațără în copaci, se instalează pe cîte o cracă și văd meciurile gratis. În Grădina Botanică scutură pomii. Sînt fugăriți de „curcani” și Petrache nimerește în pereții de sticlă ai serei. Duminica văd cîte patru filme, două dimineața, două după prînz. În întuneric, Șerban și Luciana se sărută...

Se întîlnesc în curtea Lucianeii: un mic cimitir. Tatăl ei vitreg, pietrarul, ciocănește pietre funerare, inscripții. Luciana și Șerban dispar, se ascund, se sărută...

Pe tatăl Sabineii l-au bătut huliganii. L-au lăsat în zăpadă, în sînge. „I-au furat vocea, spune Sabina, și nici la școală nu-l mai primesc. Era profesor de muzică la școala primară. Acum, o să dea lecții de pian în cartier.” Rada punea degetele pe clapele pianului dezacordat. Sabina o învăța notele: Do, re, mi...

— Rada, pe tine te-a sărutat vreun băiat? Poți să ai încredere în mine. Și eu m-am sărutat cu Petrache.

Sabina are 12 ani și seamănă cu Lilian Gish, actrița care juca în *Două Orfeline*.

Luciana, după fiecare film, își schimba pieptănătura, privirea și mersul. Era în clasa a cincea de liceu, dar sucea capul oricui, dacă vroia.

Sabina învăța la „Anglo-Speranța”. Știa englezește și lua lecții de sculptură cu tatăl vitreg al Lucianeii. În schimb, mama Sabineii îi cîrpea pietrarului rufe și-i teșea ciorapii. Mama Lucianeii pleca mereu în provincie cu modele de pălării. Șerban era într-a șasea, vindea pe străzi ziarele de seară și era îndrăgostit de Luciana. Sabina era pajul ei. Fată de oricine avea o luciditate, o judecată matură, care chiar și pe Rada o uimeau. La vîrsta cînd elevele mici se îndrăgostesc de cele mari, de profesoare și profesori, fără deosebire, Sabina o urma pe Luciana orbește. Cu Șerban era necruțătoare. Poate geloasă.

— Ziarele tale spun numai minciuni.

— De unde să am taxe de școală, ce să mănînc, dacă nu vînd ziare? se apără Șerban.

— Vara, poți să vinzi limonadă, covrigi. Și să te înscrii la cursul seral.

— Iei limonada de la fabrică și covrigii de la simigerie și capeți atîta la sută, fără să răspîndești minciuni! spunea Petrache, care era totdeauna de partea Sabineii.

Luciana își împletea și-și despletea coada întunecată, care-i serpuia pe umărul stîng.

— O să aibă fabrica încredere în mine? întrebă Șerban, jucîndu-se cu coada Lucianeii.

— Mergem noi toți și vorbim, decide Sabina.

— Și iarna, ce fac?

— Vinzi castane și floricele.

— Avem în pod o sobiță veche, specială, își aminti Luciana, Haideți în pod!

— Eu nu! făcu Petruț, hotărît.

Sabina îi zvîrli, ca o supremă ocară:

— Ți-e frică de șoareci!

— Mi-e frică de baba Tinca. De cînd a înviat baba Tinca, nu mă urc în pod, să mă tai!

— Cum a-nviat?

— Așa ca în *Noul Testament*! îl ironizează Șerban.

— Și totuși, a înviat baba Tinca! sare Petrache.

Nu știi niciodată dacă glumește sau nu.

— Hai, spune cum a fost! cască Luciana, și-și întinde brațele.

— Dă-i drumu! se impacientează Sabina.

Radei îi e dragă Sabina, dar pe Luciana o găsește grozav de frumoasă: ochii cafenii, depărtați, catifelăți, gene grele și lungi. „Știe să-și arate picioarele spunea Olga. Asta nu e fată, cum nu sînt eu mitropolit!”

— M-a trimis bunica la baba Tinca să-mi dea bidineaua, să spoiască. Și mi-a zis: „Vezi, dacă nu-i la bucătărie, e în pod, întinde rufe!” Și eu am dat fuga în pod! spunea Petrache.

Și-am găsit-o pe baba Tinca întinsă pe jos, galbenă ca ceara. „Babă Tincol!” zic. Nici un răspuns. „Babă Tincol!” Și cînd am văzut că nu mișcă, am înțeles că e moartă. Și am fugit și am ajuns acasă într-un suflet: „A murit baba Tinca!” „Ce tot spui, Petrache?” face bunica și dă fuga și bunica la baba Tinca în pod. Și iese și bunica și strigă: „Vecină Zamfiră, a murit baba Tinca!” Și iese Zamfira și strigă: „Vecină Smarandă, a murit baba Tinca!” și iese Smaranda...

— Mă rog, iese tot satul! spune Luciana cu oboseală în mișcări și în glas.

Șerban o privește pierdut.

— Chiar așa: iese tot satul și strigă: „A murit baba Tinca!” Și mă trimite bunica: „Du-te la doctorul Arcadie.” Și mă duc la doctorul Arcadie. O curte îngustă și lungă, pavată cu tufe de trandafiri și flori agățătoare, violet...

— Clematis! șoptește Rada.

Din prima iubire, atît i-a rămas.

— Ce legătură au florile, zise Clematis, cu baba Tinca? întrebă Luciana.

Și Sabina deschide ochii mari rotunzi și, mîndră de prietena ei, o ia de mînă.

— În curtea pietruită și lungă ca un coridor fără fund, erau nu numai sute de trandafiri, flori mov, dar și patru dulăi, mari ca vițeei, firoși dogi danezi. Eu eram mic...

— Acum ești o namilă! îl necăji Luciana.

— Dar Petruț continuă nestingherit:

— Eram și mai mic. Sun și aștept. Și vine o jupîneasă cu rochie neagră, cu șorț alb, scrobît și se răstește la mine: „Ce vrei?” „Cu domnul doctor Arcadie vreau să vorbesc.” „În ce chestiune?” mă întrebă, ca un șef de cabinet de ministru. „A murit baba Tinca”, răspund. „Păi, dacă a murit, ce vrei să-i mai facă domnul doctor?” „Să dea certificat că a murit”. Și femeia a strîmbat gura, și dulăii au mîrîit, și eu am intrat. Niciodată nu mai intrasem la doctorul Arcadie în casă...

— Scurteaz-o! mîrii Șerban.

— Parcă ar fi doctorul Arcadie! Chiar așa m-a repezit:..

Scurteaz-o!” Cînd am început cu bidineaua și cu podu, l-am auzit: „Scurteaz-o!” Și, ca s-o scurtez, am zis: „A murit baba Tinca. Vă rog să-i dați un certificat că a murit, că altminteri, la primărie nu ne dă dric, n-o înmormîntează” „Cine a văzut-o moartă?” „Eu!” Și-a potrivit mai bine ochelarii cu ramă de aur: „Cum era?” „Galbenă, uscată, așa cum e baba Tinca vie, parcă și cînd era vie tot moartă era... Și cînd e moartă, tot...” „Scurteaz-o, băiete! A mai văzut-o cineva?” „Bunica și tața Zamfira și nașa Smaranda și tușa Florica.” „Scurteaz-o!” „Tot Hîrlăul s-a urcat în pod la baba Tinca. Rufe, pe frînghie, erau ude.” „Și au văzut-o moartă? Toți?” „Chiar așa, toți.” „Uite, băiețuș, eu nu mă mai duc, am clientelă, mă așteaptă. Dacă spui că a văzut-o tot Hîrlăul, eu am să-ți dau certificatul. Dar să nu mai știe nimeni că n-am fost la fata locului, auzi? Că pun cîinii pe tine! Ai înțeles? Și mai ales doctorul Aron să nu știe! Nu cumva să afle. Ai înțeles?” Doctorul Arcadie și doctorul Aron n-aveau ochi să se vadă. Dar despre rivalitatea lor în numărul viitor...

— Mă Petruț, dacă în cinci minute nu învie baba Tinca, te plesnesc! îl amenință Șerban.

— Dă-i drumu! spune Sabina și privirea ei, înlăcrimată de rîs, cere consimțămîntul Lucianei.

Șerban o întrebă pe Rada:

— Votezi pentru ambele serii?

— Votez!

Toți ridică mîna și Petruț continuă:

— Luat certificat constatare deces, dus primărie, făcut formalități, fixat funerarii, slujbă bisericească, slujbă sinagogă...

— De ce slujbă sinagogă?

— Vedeți, stilul telegrafic denaturează adevărul istoric. La Hîrlău, nimeni nu se grăbește. Oamenii moțăie în fața dughenelor, nenea Iozef strigă, moțăind, așa ca să nu te trezească nici pe tine, ci mai curînd să te-adoarmă: „Mere murate, mere murate!” Altul trece cu o saca de apă: „Apă rece, apă rece ” Cad obloanele. Căderea obloanelor anunță marile evenimente în Hîrlău. De exemplu: Marcu divorțează de Beca. Pe lîngă asta, moartea babei Tinca e fleac. Dar obloanele au căzut la fel ca și atunci. Baba Tinca era și era foarte iubită. Așa de iubită încît, după ce s-a făcut slujba la biserică, s-a făcut slujbă și la sinagogă, slujbă în toată regula. Și a trecut dricul cu baba Tinca prin fața sinagogei tocmai

cînd se făcea rugăciune pentru sufletul ei. Și dricul a mers mai departe, și tot Hîrlăul după dric, și doctorul Arcadie, și doctorul Aron, și Iozef cel cu merele murate, și sacagiul Vasile și eu...

— Și cînd a înviat?

— A treia zi după scriptură! spune Șerban și se scoală. Ce vă uitați în gura lui?

— Dă-i drumu, Petruț!

Dricul mergea încet, orașul tot, după dric, liniște ca la înmormîntare și deodată baba Tinca se mișcă, se scoală în picioare, în *picere*, pronunță Petruț...

— Fugii, măi Petruț! se înfurie Șerban.

— Să vezi tu ce-am fugit atunci, cum a fugit bunica, doctorul Arcadie și doctorul Aron, nenea Iozef cel cu și cioclii. Cum a rămas dricul părăsit! Noroc că nu s-au speriat caii, că omorau mortul!

Dar nimeni nu rîde.

— Și? Și? Și? întreabă toți de-a valma.

Rada își amintea că la țară tot așa se adunau în jurul ei copiii cînd le povestea cum a luat-o Agatha Bîrsescu și a jucat cu ea într-o piesă.

„Și după aia m-au dus cu o trăsură trasă de șase cai, și lumea se îmbulzea și-mi arunca flori și bomboane, și eu mă ridicam în picioare și salutam, uite-așa!”

Poate că și Petrache auzise de la altcineva povestea babei Tinca.

— Și s-a urcat baba Tinca pe capră. Și a mînat caii și a ajuns la primărie triumfătoare. Parcă era Ben-Hur...

Luciana rîde cu poftă. Șerban se juca distrat cu coada Lucianeii – o despletea, o împletea.

Sabina era numai urechi:

— La primărie, pustiu! Plecase toată lumea la înmormîntarea babei Tinca. Mai rămăsese un ușier și alt slujbaș care, apucînd să afle – în Hîrlău toate se află cît ai clipi – comentau și-și făceau cruce. Dar cînd s-au pomenit cu mortul, au țipat și au fugit. Baba Tinca n-a mai avut cu cine să stea de vorbă. S-a plimbat prin toate sălile și birourile goale, apoi a ieșit pe poartă, s-a apropiat de dric și le-a poruncit cailor: „Să stați aici, că o să vie careva să vă ia în primire”. După care, fără grabă, așa cum ar fi umblat pe lumea cealaltă, s-a dus acasă la ea și a făcut focul, a pus apă în ceaunul de mămăligă, să fiarbă, că i se făcuse foame...

De data asta, rîdea și Șerban, și Rada observă că are dinții

prea mari, prea albi, gata parcă să muște din coada Lucianei.

— Măi Petrache, asta-i din capul tău, sau o știi de la alt mincinos!

— A scris și în gazete. Au venit reporteri de la Iași și au fotografiat-o pe baba Tinca și au discutat-o...

— Și?

— A răspuns la toate întrebările. Numai cum a înviat nu știe...

— Simplu ca bună ziua, a înviat, fiindcă nu murise. N-ai spus că doctorul n-a catadicsit să constate decesul? Te-a crezut pe cuvânt. Ți-a dat certificat, ca să scape de tine...

— O fi leșinat! spune Luciana și-și lasă capul pe umărul lui Șerban.

— Bine, să zicem că a leșinat. Dar când a murit a doua oară? A doua oară când a murit, au venit doctorii amîndoi.

— Să nu-mi spui că a înviat și a doua oară!

— Tocmai aici am vrut să ajung. Doctorul Aron și doctorul Arcadie nu-și vorbeau de treizeci de ani. Despre cearta lor se vorbea și la Iași.

— Eu zic să te întorci la Hirău! îl invită Sabina.

— Mă întorc. Doctorii amîndoi stau în fața babei Tinca. N-avea nici unul curajul să-și ia răspunderea, să constate că a murit. „Eu cred că de data asta e moartă!” spunea doctorul Aron, ca pentru el, fără să se uite la doctorul Arcadie. „Eu nu-ți dau certificat de înmormîntare!” spunea doctorul Arcadie, avînd aerul că vorbește cu baba Tinca. „Dacă doctorul Aron are o certitudine în privința morții, are să-ți dea certificat.” Iar doctorul Aron se adresa unui public nevăzut: „Nu văd nici un motiv pentru care doctorul Arcadie să nu-și formeze și domnia-sa o certitudine.” Și, ștergîndu-și fruntea și fața, îi puse din nou babei Tinca oglinjoara în fața gurii: „Nu respiră!” „Dacă doctorul Aron poate trage de-aici o concluzie, s-o scrie negru pe alb”, îi spune doctorul Arcadie moartei. „Noi am urmat aceeași facultate de medicină, am fost colegi. Nu văd de ce n-ar trage domnia-sa o concluzie,” se adresa și doctorul Aron, babei Tinca. Și așa s-au tot codit, pînă cînd amîndoi au început să trateze direct cu moarta: „Babă Tinco, spune dumneata care e situația. Aș putea să te înțep cu acul!” o amenință doctorul Arcadie. „Babă Tinco, uite, sînt tot felul de metode de a se constata moartea. Dar dacă doctorul Arcadie vrea s-o folosească pe aceasta, și apoi să-și ia răspunderea, eu n-am nimic împotriva!”

Luciana și Sabina se tăvăleau de rîs. Șerban era vesel, de parcă băuse. Rada observa cum se lipește Luchi de Șerban și nu știa de ce se întunecă cerul. Petruț schimba cu iuțeală de fulger cele două roluri:

— „Dacă-i vorba de răspundere, babă Tinco, poți să fii liniștită. Eu nu-mi iau nici o răspundere. Babă Tinco, nu te-ntrebi de ce-a venit doctorul Aron să constate decesul matală, dacă nu-și ia nici o răspundere?” „Pentru că e un caz special, babă Tinco, un caz greu. Matală ai mai fost dusă la groapă, și te-ai răzgîndit pe drum, și ți-ai mînat singură dricul, și l-ai depus frumușel la primărie. De aceea am venit acum la matală toți doctorii din Hîrlău, toți cîți sîntem, ca, împreună, să ne luăm răspunderea”, o lămurea doctorul Aron.

Petruț avea atîta haz povestind, imita atît de bine pe cei doi medici rivali, care-și vorbeau prin intermediul mortului, încît Sabina îl privea altfel ca de obicei și aplauda ca la teatru.

— Trebuie să te faci artist, Petruț.

— Luciana era de aceeași părere, Șerban își pierduse de tot aerul lui rezervat, sceptic. Și, către Rada:

— Are talent, puștiul!

Radei îi pare bine că Șerban nu o uită. Petruț nu se lasă îmbătat de succes:

— Doctorul Arcadie a început s-o ia cu binișorul și i-a dat două palmuțe ușoare pe obraz: „Hai, babă Tinco, hai, nu ne mai ține aici.” Obrazul era rece și zgrunțuros. Oricine ar fi putut să vadă că-i moartă, numai că de mulți ani îl avea baba Tinka, așa, ca un pergament mototolit. „Hai, babă Tinco, o mai striga și doctorul Aron. Uite, te roagă și doctorul Arcadie.” Dar Arcadie protestează, ofensat: „Nu rog pe nimeni!”

Se tăvălesc toți de rîs. Rada își duce mîna la gît și-și pipăie mărțișorul. Sabina, cu fața mică, bălaie și ochii ca mărgelele îi amintește de frumoasa Anișoara în rolul Oanei. Șerban i se pare deodată că seamănă cu tînărul care juca în Bogdan-Vodă; lîngă el adormise la masă. Cu capul pe brațul lui. Șerban e acum lîngă ea. Buzele lui aproape că ating creștetul capului ei.

— Părul tău miroase a grîu copt și a soare.

Rada se scoală.

— Plec.

— Ei, cum așa, „brusc”? o întreabă Petrache.

Iar Șerban, mirat, dar și îngrijorat:

— Ce-i, Rada?

— Miine am teză la franceză, trebuie să învăț.

— Și eu! spuse Șerban, gata să plece cu ea, dar Luciana îi prinse brațul:

— Ei, nici așa!

„Părul tău miroase a grâu copt și a soare! u repetă Rada, în drum spre casă. Și caută să păstreze clipa de bucurie pe care o trăise. În praful roșiatic al asfințitului, se deslușeau două siluete înlănțuite.

De la o vreme nu mai vedea decît perechi, perechi. Ce mult seamănă cu Olga, femeia care vine spre ea la brațul unui bărbat! El e înalt, cu capul gol. Ea el Nu, mama cu un bărbat străin? N-o mai văzuse niciodată! Pentru întâia dată se întreba, dacă atunci, de mult, în noaptea cînd a fugit...

De cîte ori nu-l auzise pe Manole:

— Tîrfa. Știu eu cu cine a fugit!

Pînă acum n-a crezut. Siluetele se estompează în umbră. Nu a fost Olga! Ba da, e cu un bărbat cu capul gol, mult mai înalt decît ea, se țin de mînă! Sînt la cîțiva pași. De ea și Olga nu pare deloc încurcată. Cînd ajung față în față, Olga spune:

— Fetița mea Rada!

Niciodată mama n-o alintase, nici cînd fusese copil. Olga spunea: Fiică-mea, fie-mea, fata mea! Acum, cînd are 14 ani și jumătate, aude pentru prima dată: fetița mea!

Tînărul o privea atent și parcă mirat. Dar și ea ar fi vrut să-și întipărească în minte figura lui, convinsă că n-o să-l mai revadă.

— Ei, ce vă holbați unul la altul? O să aveți destul timp să vă vedeți.

Și, către Rada, cît se poate de simplu:

— Mă mărit, cu el...

„Se mărită mama?!” Rada ar fi vrut să strige: „Nu-i adevărat!” Nu înțelegea de ce o revoltă, de ce o doare vestea asta.

— Eu credeam că e un copil! zîmbi omul, cam stînjedit. Credeam că e mică. Dar, să fie sănătoasă. N-am nimic împotriva.

— Ei, asta ar mai lipsi să ai ceva împotriva! îl repezi Olga.

Iar către Rada:

— Hai, du-te și te culcă!

— Noapte bună! spuse Rada.

Cu indiferență și fără grabă își îndreptă pașii spre bucătăria din curte.

Teza la franceză era hotărîtoare pentru soarta acelui an, pentru soarta Radei și totuși, pentru întâia dată nu se simțea

stăpînă pe forțele ei. Voința, coardă veșnic întinsă, cedase parcă undeva, se șubrezise. Se scula dimineța cu capul greu, cu brațele grele cu o moleșeală stranie, mahmură de parcă ar fi băut peste noapte. Și doar nu înghițise o picătură de alcool din ziua aceea de pomină, cînd turneul teatrului din Iași se oprise în sat. Tînărul cu ochii ca jeratecul – uitîndu-i numele, îi spunea „Bogdan-vodă” – semăna cu Șerban. Ce frumoasă e Luciana!

Ca să afle părerea Olgăi, a spus că Luchi e frumoasă. Olga a sărit ca arsă, și din botoasă și moapsă n-a scos-o.

— Are ochi frumoși! o contrazise Rada.

— Știe să-și miște șoldurile și să-și arate picioarele! replică mama.

— Are suspensie! spune Costi.

Dar Olga îl repede.

— Ce-i, automobil?!

Și către Rada:

— Mai adună-te de pe drumuri. Vezi că s-a strîns o albie de mărunțișuri...

Ar vrea să-i răspundă că o dor șalele, capul. Noaptea se trezește din somn nădușită și tocmai acum are de învățat:

— Rada, trebuie să înveți!, îi sufla învățătorul.

Uneori îi simțea răsuflarea în ureche.

— Ce-i, Rada? o întreba Șerban.

Numele ei, aspru, urît, îi suna cu totul altfel de la o vreme. Uneori, în liniștea nopții, își șoptea ea singură:

— Rada!

Își mîngia singură pielea. I se părea catifelată. Cum era pielea Lucianeii? Ce licărire de admirație în ochii lui Costi, cînd a spus: „are suspensie”! Nu știe exact ce înseamnă asta, dar o vede mergînd legănat, parcă e pe arcuri.

— Asta nu-i fată, cum nu sînt eu popă! a spus Olga într-o zi.

— Și ce-i dacă nu e?! a răspuns Rada, și maică-sa a plesnit-o.

Într-o noapte, a visat că un motan o gîdilă cu mustățile pe buze. Îi sufla în gură. Ochii lui galbeni scînteiau în întuneric, sălbateci. S-a trezit nădușită. Altă dată, în vis, alerga pe un cal și nu se putea stăpîni. N-avea hățuri, n-avea șă. Zboară la înălțimi amețitoare. Cade. Cînd se trezește, o dor oasele, de parcă s-ar fi ridicat atunci din țărînă.

— Ce-i cu tine? o întreabă Olga.

„Dar cu tine ce-i?” ar vrea Rada să spună.

De la o vreme, parcă nu mai are loc de ea. „Ia-ți hîrtoagele de aici!” Olga întinde foi de plăcintă, frămîntă cozonaci. Bineînțeles, pentru Costi. La franceză, a luat cinci. Unde i-a fost capul? De ce a spus: Și je voudrai, în loc de și je voulais, și je veux? „Dacă aș vrea, dacă vreau”. Voința ei e ca un elastic vechi: vrea să învețe și-i e somn, vrea să doarmă și nu doarme. Visează cu ochii deschiși, ațipește fără să-și dea seama, se trezește obosită. De ce se mărită mama tocmai acum? Costi e cu zece ani mai tînăr ca Olga, cu zece ani mai mare ca Rada. De ce s-a însurat învățătorul? Și, dacă n-ar fi însurat? „Eu trebuie să învăț”. „Rada, trebuie să înveți”. Cursa e grea. Alți copii, de cînd fac ochi, aud vorbindu-se în casă despre o carte, despre o piesă de teatru. Se duc cu părinții la teatru. Părinții ei nu s-au dus niciodată la teatru. Oare tata mai trăiește? Uneori ar vrea să-l caute. Să-l ajute. Dar dacă spune o vorbă, Olga sare:

— Hai, du-te, ce mai aștepti? Să te mai ție și el.

— Olga nu mai avea, de la o vreme, nici o grijă de Rada. Nici ceea ce i se păruse întotdeauna o datorie indiscutabilă, taxele de școală, pingecele, un șort de uniformă, o rochie. Taxa e neplătită pe ultimele două trimestre. Cînd îi amintește o repede:

— Nu sînt nici uitucă, nici surdă. M-am săturat! Ai înțeles? Sînt obosită!

Olga e și ea obosită. De ce tocmai acum? Ar trebui să fie mulțumită, nu îndrăznește să spuie fericită. Prea nu se potrivește cu Olga, prea ar suna ciudat în casa lor! Dar ce mult s-a schimbat casa lor! E curată, ca un pahar, dichisită, Olga poartă ciorapi de mătase, se parfumează. Cutia de pudră i-a dăruit-o Costi. Părul și-l aranjează mereu altfel. Altă dată era corectă. Acum e atrăgătoare.

— Seamănă cu Marlene Dietrich! a spus Luciana, și Sabina a adăugat:

— Are voce frumoasă!

Da, Rada își aduce aminte că demult de tot, cînd era ea foarte mică, o auzea cîntînd destul de des, pe urmă rar, foarte rar, la tară. La București, niciodată. Acum a început iar să cînte. E binedispusă, se încruntă numai cînd o vede stînd de vorbă cu Costi. Parcă se teme de ceva. Ar vrea s-o liniștească: „Nu te teme, n-aș putea să-ți fac rău vreodată. Ai fost aspră cu mine, totdeauna ai fost aspră. Nu mi-ai zîmbit de prea multe ori. Nu te-ai apropiat de sufletul meu niciodată. Dar știu că ai dus o viață de cîine. Și poate din cauza mea. Sigur din cauza mea. Dacă n-aș fi

venit pe lume, nu te-ai fi întors la Manole. N-ai fi răbdat atâtea ocări și bătăi. N-am să-ți fac rău!” Dar ce are Olga cu prietenii ei? Cînd îi aude vorbind despre cărți, despre școală, devine nerăbdătoare, nervoasă. Ce are cu Șerban? „Prea trîncănește mult despre război. Ce ne pasă nouă ce e în Germania? Pînă și mucoasa aia mică, Sabina discută politică”, iar cînd aude despre taxe, sau despre examenul de capacitate, Olga e ca un taur cînd vede roșu.

— La doisprezece ani spălam vase într-un birt, ca să-mi cîștig pîinea.

Nu îndrăznește să spuie, „pe mine nu m-au dat la școală”.

— Eram doisprezece copii. Mereu pleca cîte unul de acasă, ca să-l ajute pe altul. Pe tine te tiu de opt ani în școală. E ușor să înveți franțuzește, cînd are cine să-ți dea de mîncare. Vorba aia: muieți sînt posmagii? Am vorbit cu Gina, să intri la Brîncovenesc, infirmieră, soră, ce-o fi! Ai să ai casă și masă, ai să înveți meserie...

Rada are a doua zi examen la franceză. Ultimul examen. Și i se pare greu. Mulți știu franțuzește de acasă. Unii au meditarii. Sau măcar au liniște. O prinde o moleșală, o amețală, o spaimă. Și ba nu-și găsește una, ba alta.

— Ce te tot foiești? o repede Olga.

Pe Rada o podidește plînsul:

— Nu știu ce-i cu mine.

— Ei, nu știi! Hai, nu te mai smiorcăi! O să ți se întîmple și ție ce ni se întîmplă la toate. Sîntem femeii...

Radei îi iau foc obrazii. La școală, nu poate să se adune. E în fața tablei, i s-a pus o întrebare. Dar mintea ei rîșnește în gol. Urechile parcă îi sînt vătuite. I se pare că și profesoara zîmbește cu tîlc: „Sîntem femeii!” Ba nu, parcă despre Victor Hugo a întreat-o. De ce e tăcerea atît de încordată? Mama Sabinei ar fi în stare să-și smulgă dinții, să-și vîndă părul pentru ea. Petrache a poreclit-o Fantine. Pe cînd Olga...

De ce sînt atîția ochi ațintiți asupra ei? Cu ce să înceapă? Cu *Mizerabiliu*? A văzut și filmul: Jean Gabin în Jean Valjean. Ce știi despre *Hernani*? o întreată profesoara. Dar Radei îi vin în gînd de-a valma *Emile, René, Paul et Virginie*. E nădușită toată și parcă o aude pe Olga: „Ce te smiorcăi, sîntem femeii!”

— Profesoara îi spune:

— Treci la loc...

— În fata unei clădiri cu ziduri cenușii, înalte, împrejmuată de o curte cu grilaj negru de fier, o fată cu gîtul întins privește ferestrele înguste. Pupilele dilatate au acoperit verdele apos al ochilor lungueți și curioși. Rochia de stambă albastră cu picățele albe e creată și sugrumată în talie cu o panglică neagră. Sîinii sînt plini și rotunzi, talia subțire. Nasul prea scurt, cozile groase se depărtează de gît și, cînd îi ating umerii, o înfioară. Închisoarea spre care, cu cîteva clipe înainte, se îndrepta cu pași de plumb, cu suflet de osîndit pe viață, a căpătat deodată vraja necunoscutului, magnetul caselor în care voia să intre cînd era copil. O casă în care n-a intrat este și acum o taină pe care curiozitatea ei nesățioasă vrea s-o dezlege. O casă plină de bolnavi. Ce ciudat! Și totuși gîndul ăsta n-o sperie. Cine n-a fost bolnav? Bolnavii se fac bine. Oamenii, ca toți oamenii. Intră în spital ca să se vindece. Iată de ce, în fața porții înalte de fier nu se mai află acum o fetiță învinsă, ci o codană nerăbdătoare să întîmpine viața, să afle tot ce ascunde. Își imaginează că în toată clădirea asta a locuit Brîncoveanu, el însuși, că e un imens palat care-i deschide poarta și o pofteste, ca pe un oaspete deosebit. Dar portarul, mărunțel, cărunț și încrunțat, își potrivește ochelarii.

— Vreau să vorbesc cu sora Gina. Este mătușa mea. E soră-sefă. Eu sînt Rada Ionac.

Avea un fel de a-și rosti numele, de a-și întinde gîtul, de a ridica nasul în vînt, un fel de a surîde, de a ridica sprîncenele scurte și depărtate, că orice poartă i se deschidea.

Și iat-o urcînd pe scări, încrucișîndu-se cu surori, cu bolnavi și medici, fără să i se puie vreo întrebare. Nu se oprește decît la etajul II, unde un paravan îi atrage atenția. În dosul lui, întins pe pat, un om cu fata vînată, cu barba sălbatecă, cu ochii holbați și picioarele legate. În jurul lui, pe pat și pe jos resturi de medicamente, vată, hîrtii, arătau că nimeni nu mai trecuse pe acolo de mult.

Rada se așează pe marginea patului, așa cum văzuse în filme, cum citise în cărți, gata să aducă bolnavului o mîngîiere. Dar omul sare ca ars și răcnește:

— Nu vreau să mor! Nu vreau!...

Rada o ia la fugă și, dînd de scară, încăleca pe rampă și-și dă drumul, gata să aterizeze în brațele unui tînar cu halat alb. Speriată și vinovată, încercă să surîdă:

— Eu sînt... am să fiu...

Și arătîndu-i bolnavul care venea pe scară:

— A vrut să mă strîngă de gît!

— Și te-ai speriat, îngerașule?

— Nu, dar...

— Du-te acasă pînă cînd îți cad aripioarele. Pe urmă mai treci pe-aici. Deocamdată ești o fricoasă!

Și, întorcîndu-i spatele, își văzu de drum.

Rada n-apucă să răspundă. Avea să afle de la Gina că bolnavul, operat de o infecție la rinichi, făcuse o stare septicemică și, trezindu-se mutat după paravan, începu să bănuie pe fiecare că vrea să-l omoare, ca să îi ia patul.

În aceeași seară, Rada reveni lingă el:

— Uite o ceașcă cu ceai din cozi de cireșe. Nu e otravă. Uite-te bine la mine. De ce n-ai încredere în mine? Fiindcă n-am halat alb? Am să te fac bine și am să te duc cu barca în Cișmigiu. Uite, bea ceaiul ăsta. Mai întîi gust eu, să văd dacă-i bun...

Și, lingîndu-și buzele:

— E grozav!

Bolnavul întinse gura cu sfială. Rada îi puse mîna pe frunte și-i potrivea perna. Omul închise ochii, mai liniștit.

„Am să știu să îngrijesc bolnavii. O să fiu o infirmieră bună. Chiar dacă pierd un an, am să-l recîștig. Trebuie să găsesc timp să învăț”.

— Totul e să-ți ții gura, să nu trîncănești, îi recomandase Olga. Să nu afle cîți ani ai.

Cum a obținut Șerban reexaminarea ei, Rada n-ar ști să spuie. „Eu cred în tine, Rada.” De ce s-a certat cu Luchi? Se pare că Sabina, găsind portretul lui Musollini frumos înrămat pe măsuta de noapte a Lucianeii, l-a aruncat jos și l-a călcat în picioare.

— Ești o fascistă! i-a strigat.

— Mă privește! a răspuns Luchi.

Dar Șerban, luînd partea Sabineii, a spus:

— Ne privește pe toți!

Rada a trecut examenul la franceză și toată vara s-a pregătit pentru diferența pe care trebuia s-o dea, ca să intre în liceu. Nu și-a închipuit că Olga va refuza să-i dea taxa pentru examenul de capacitate.

— Și pe urmă, încă patru ani, îți dai seama, Rada? Eu să

muncesc și tu să stai cu cartea în brațe sau să trăncănești despre cărți și piese de teatru? Îți strici gura, fetițo. Ai învățat opt ani, îți ajunge. Ce, te-am făcut cu un boier? Caută-l pe taică-tu, poate vrea să te ție. Nu te-am făcut singură...

„Nu mă iubești, nu m-ai iubit niciodată!” ar vrea Rada să strige, dar Olga, citindu-i gândurile:

— Pentru cine am răbdat înjurături și bătaii? Pentru cine am spălat farfurii soioase, pahare care duhneau a țuică și vin? Aveam douăzeci de ani și voce frumoasă. Visam și eu! Dar am uitat să și visez din cauza ta, și să rîd am uitat. Și să mă uit în oglindă. Mi-am făcut datoria, te-am scos din nevoi. Dacă făceam o crimă, poate că nu-mi dădea mai mult de cincisprezece ani, eu de cincisprezece ani plătesc o greșală. Împlinești cincisprezece ani. Chiar azi!

Ochii Olgăi se îmblinziră. Timbrul vocii se îndulci.

— Da, azi e ziua ta. Eu mi-am întilnit norocul la treizeci și cinci de ani și vreau să-l păstrez. Eu n-am avut parte de o zi de școală. Pe tine te-am ținut în școală opt ani. Îți ajunge! Trebuie să-ți cîștigi pîinea. Să vezi ce greu se cîștigă o pîine! Poate că atunci ai să înțelegi. Cred că e timpul să mă gîndesc și la mine, să-mi cumpăr și eu trei metri de stambă, pentru mine. Văd că de la o vreme, te tot uiți în oglindă. Vreau și eu să mă uit în oglindă. Am și eu dreptul să fiu tînără. Pentru mine, e ultimul tren. Tu ai viața înainte. Îți doresc noroc. Aș vrea să-l întîlnești mai devreme decît l-am întilnit eu...

Rada își vede norocul retezat, ca un copac tînăr în care intră nemilos ferăstrăul. Olga vrea să fie fericită. Dar această mică, măruntă fericire se clădește pe visele ei mari, năruite. Și simte cum îi încolțește ura în suflet și cum se ivește o tăietură între sprîncene, încă o creștătură pe răbojul înfrîngerilor ei.

Dormitorul era o mansardă cu douăzeci și patru de paturi, cu geamuri rotunde ca de vapor, care se deschideau pe jumătate. Stelele sclipeau pe cer și undeva, departe, se profila cupola Mitropoliei. N-avea aer destul. În schimb, ploșnițe multe. Oroarea de insecte, de gîndaci și șoareci, de tot ce presupunea lipsa curățeniei o moștenise de la Olga.

— Lîngă un gard să stai, dar să mături! repeta Olga.

Aici, ploșnițele săreau parcă din tavan. Îngrozită, aprinse lumina. O fată scoase un țipăt.

— Lili, ce cauți în valiza mea?

— Îmi caut rochia...

— Ce știu eu pe unde te dezbraci!

— Ieri mi-ai luat halatul.

— L-am găsit în iarbă, lângă gard.

— Tu nu ți-ai lăsat niciodată halatul în iarbă?

— Da, dar sub halat purtam rochia mea.

— Și ce te face să crezi că eu purtam rochia ta?

— Am văzut un tiv verde. N-am dat importantă. Dar dacă n-am găsit rochia, am vrut să mă conving...

— N-ai decît!

În timp ce Rada aștepta, curioasă, să vadă ce se mai întîmplă, începu altă ceartă.

— Ți-ai pus ciorapii peste chiloții mei.

— Dar unde să-i pun? Nu vezi că frînghia e plină?

— În fiecare seară spălați și călcați. După ce n-avem aer, mai înghițim și vaporii...

— Și, mă rog, unde vrei tu să uscăm boarfele? Nu-i destul că le spălăm cu apă rece?

— Eu am să-mi iau un reșou și un fier electric, se auzi altă voce.

— Îți dă ție Dihania reșou, fier electric!

— Cu toate riscurile.

— Ce riscuri? întrebă Rada.

— Să fii consemnată pe șase luni.

Parcă așa nu sîntem consemnate pentru te miri ce!

— Mi-am găsit rochia. Cum a ajuns sub pat rochia mea?

— Ai pus-o pe rezemătoarea patului și a alunecat, zăpăcito!

Rada vrea să înțeleagă viața care o așteaptă în spital. Inima îi e strînsă ca într-un pumn „dar curiozitatea, mai vie ca oricînd.

Vrea să știe cum se numește fiecare. Toate i se par frumoase.

Cum au ajuns aici? La ce vise au trebuit să renunțe? Au renunțat? Ea n-o să renunțe.

— Ce s-a-ntîmplat?

— Dihania a stins lumina de la contoar.

Dihania e sora-șefă. Gina se lăuda: „Sînt soră-șefă”. „Să nu pomenești de mine, să nu se știe că n-ai vîrsta.”

Credea că va avea timp să citească, stînd la căpătiul bolnavilor și dîndu-le doctorii: la o oră, o linguriță. Cînd colo, coboară la subsol, urcă la etajul trei, primește bolnavii, ia rufele murdare cu tolba în spate, du-le la spălătorie în subsol, urcă din nou, fă bonurile pentru analize, du borcanele și scuipătoarele la

laborator, adu rezultatele analizelor, du-te la oficiu, ia c nile cu ceai, du ceaiul, cur  t  noptierele, scoate c nile de ceai!  i toate astea p n  la opt diminea a, c nd vine doctorul, supraveghetoarea.

Rada e curioasă să audă întrebările doctorului, răspunsurile bolnavului. Dar supraveghetoarea se r ste te la ea:

— Du-te  i adu un pachet de vată!

O zbughe te imediat pe culoar, întreabă în dreapta, în stînga, p n  ce nimere te dulapul plin de pachete. Dar pe nici unul nu scrie „vată”. Oare ce-o fi  nsemn nd „coton hidrofil”? Poate că vata s-a terminat. Poate e în altă parte.  n u a salonului, d  de supraveghetoare:

— Te-ai dus la farmacie, în ora ?!

— N-am găsit.

— Cum n-ai găsit, toanto! Cum ajung toate proastele aici? Ia mai du-te o dată  i deschide ochii!

Rada se duce, deschide ochii  i nu vede dec t „coton hidrofil”. Dacă ar avea curajul să desfacă pachetul, dar cum să rupă eticheta?! Ce n-ar da să găsească măcar un pachetel de vată între at tea pachete de „coton hidrofil”. Un pachetel de vată ar închide tocmai bine gura aceea mare de crap. Într-o zi o să-i pună pătura în cap dihaniei  i o să-i dea br nci pe scări!

— Ce stai aici  i ca ti gura?

 i supraveghetoarea  i dă un br nci în spate.

— Te uiți gură cască la pachetele de vată  i nu întinzi mîna să ie! Crezi că te mu c , n roado?

— Nu văd nicăieri vată.

—   i ba i joc de mine? Ce-i asta?

— Coton hidrofil.

— Dobitoaco! Ai să fii soră c nd am să fiu eu para utist ! Hai, mi c -te! Ia c te po i  i du-le în sala de gips. Ultima pe dreapta, c scato!

F sticit , cu foc în urechi, cu ochii aburi i de la lacrimi, Rada deschide penultima u   pe dreapta. O sală vopsită în albastru. Pe masă, sub reflector un p ntec deschis. Măruntaiele  ns ngerate. Doctorul, în halat alb, cu mască pe fată. O soră îl ajută. E liniște, e cald. Miroase a eter, miroase prea tare. Pachetele i se rostogolesc de pe bra e. Ar vrea să le re in , coton hidro. Picioarele i se moaie, se clatină. Nu cade.  i-a regăsit echilibrul.  nainteaz  spre masa de opera ie. Cineva o trage de păr  i o scoate afară pe u  . Dihania urlă:

— Aici te-am trimis?

O palmă îi răsună pe obraz. Îi arde obrazul.
Supraveghetoarea o împinge spre ușa de alături și, fără un cuvânt, dispare.

Rada e hotărâtă să plece. Nu știe unde.

— Dacă vezi că nu merge, trimite-mi un S.O.S. Pe adresa Sabineei, îi spusese Șerban.

Cîte zile sînt de atunci? Cîte zile au trecut de cînd a citit la „Mica publicitate”, se caută fată în casă? Poate, dacă se duce repede, acum... și Rada dă fuga, în curte și nu se oprește decît în fața porții. Poarta pe care a intrat. Sînt numai trei zile de-atunci. „Eram de partea cealaltă a porții. Acum știu cum e înăuntru.” Credea că știe...

— Vrei să te joci cu mingea?

O voce de copil. Întoarse capul. O fetiță creată și buzoasă, ca o mică negresă, îi aruncă o minge de tenis. Rada o prinde.

— Ce cauți aici?

— O aștept pe mămică. S-a dus să cumpere niște lămii.

O doamnă cu rochie de mătase albastră intră pe poarta spitalului.

— Soră, ești bună să duci lămiile astea la etajul unu, camera cinci? Întrebi de avocatul Miron. Sînt prea obosită...

Rada își dă seama că poartă halatul, boneta. Privește zidurile cenușii, clădirea imensă cu ferestrele înguste. E liniștită. O să intre să-și scoată halatul și o să-și ia rămas bun de la bolnavul din dosul paravanului. Gina i-a promis să-l mute într-un salon. Trebuie să-i mai amintească, s-o roage să-i găsească un pat, să aibă grijă de el...

Fetița îi întinde mingea.

— Ți-o dau.

— Mulțumesc! Păstrează-o. Joacă-te...

— Mai am o mulțime de mingi.

Iar doamna cu rochia albastră:

— Viorica nu e darnică. Înseamnă că i-ai plăcut foarte mult.

Rada mîngîie părul fetiței. Seamănă cu Nonuța...

— Îți mulțumesc, Viorica.

— Am să mai viu să ne mai jucăm.

— Te aștept...

Bolnavul de la etajul I, camera 5 primi lămiile plictisit, îmbufnat.

— De două zile le aștept.

Și arătându-i Radei tot felul de pachete:

— Niciodată nu-mi aduce ce-mi trebuie. Tot timpul mă întreabă: „Cum te simți?” Altceva nu știe să spună...

— Doar se vede de la o poștă că vă simțiți bine! spune Rada, într-o doară.

Privirea bolnavului devine atentă.

— Adevărat? Se vede?

— Probabil că sînteți pe punctul de a ne părăsi...

— Tocmai asta mă scoate din sărite, că nu știu nimic. Ai aflat ceva?

— Da! minți Rada peste două-trei zile.

Bolnavul se ridică în coate:

— Nevastă-mea găsește că arăt rău, c-am slăbit, că sînt o umbră.

— Ce umbră? Peste o lună o să vă plimbați în Cișmigiu. Vă invit la o plimbare cu barca. Vîsliți?

— Am concurat la întreceri nautice și tocmai mie să mi se întîmple! Tuberculoză la rinichi! Ce mizerie!

— Să nu vorbim despre boli. Nu-mi place!

Bolnavul o privi cu interes:

— Îți mulțumesc. Detest să fiu compătimit. Și aici, care cum vine... Spune, de unde ai răsărit? Ești așa de tînără! Ce cauți aici?

Rada îi arată mînea:

— Mă joc.

Omului i se descreți fruntea de tot, i se luminează fața.

— Cum te cheamă?.

Apoi tot el, obosit:

— Nu, lasă, nu vreau să știu. Eu am să-ți spun Pisic. Văd că ții în lăbuțe un ghem...

Rada își amîină plecarea pe a doua zi. Gina veni s-o anunțe că a fost mutată la o clinică de boli venerice.

— Pedeapsă mai mare nu putea să-ți dea scorpia! E sigură că n-ai să reziști. Ce zici?

Rada își strînse buzele, pumnii:

— Nu mă cunoaște...

Și, ca să nu se creadă că fuge de greu, dar mai ales ca să-și dovedească ei înșiși că are voință, nu-i mărturisi Ginei că fusese pe punctul de a pleca din spital.

O cameră mică, aproape cît o odaie de baie, o masă ginecologică, un mic dulap cu instrumente și boli despre care nici

nu se vorbește în apropierea fetelor. Doctorul, un om cărunt, cu fața smeadă, cu ochii miopi, o privi mirat, nemulțumit:

— Cine te-a trimis aici, fetiço?

— Am fost repartizată... începu Rada.

Dar doctorul îi tăie vorba:

— Ce ticăloșie!

— La urma. Urmei, nici o boală nu e frumoasă! spuse Rada curajos. Dar bolnavii trebuie vindecați...

— Câți ani ai?

— Să nu mă trădați. N-am vîrsta reglementară. Dar am s-o am peste... timpul trece repede. Vreau să fac practică. Dacă ies prima la examen, mi se dă dispensă de vîrstă.

— Dispensă?! De ce să renunți de bună voie la anii ăștia? Acum, cînd mai poți să crezi că viața e frumoasă?! Măcar doi-trei ani să mai păstrezi ochii ăștia curați...

— Doi-trei! E ușor de spus...

— Într-o zi ai să găsești un bărbat care o să te iubească, ai să-l iubești, ai să vrei să te măriți. Și n-ai să poți să uiți ce ai văzut aici.

— De ce să uit? Nu vreau să uit nimic. Nu vreau să mă mărit.

Doctorul îi ridică bărbia și se uită în ochii ei.

— Bagă de seamă! Să te speli foarte bine pe mîini. Uite așa, vino să vezi cum mă spăl eu. Și să nu pui mîinile la ochi...

Și totuși, abia peste două luni avea să cunoască piatra de incercare a meseriei de soră. Sigur că Gina avea un dușman, altfel protejata ei n-ar fi fost trimisă la supuranți. Rada e sigură că spitalul va însemna o paranteză în viața ei. Dar acum răspunde de soarta unui om. Bolnavilor le era dragă. Iohann, vorbea în somn, îi șoptea numele. Iohann, o matahală de douăzeci și doi de ani și nouăzeci de kilograme. Operat la coloana vertebrală. O zi zăcea pe burtă, o zi pe spate, pe salteaua de paie. Rada îl întorcea. Povara era grea și totuși glumea:

— Iohann, te-ai născut în iesle, ca Iisus, că prea miroși a paie.

Și, ca să-i descrețească fruntea:

— Iohann, spune-mi că mă iubești. Dacă nu, vorbești noaptea în somn și află tot salonul...

Și așa era. Iohann îi făcea declarații în somn.

Bolnavii cu arsuri erau cei mai greu de îngrijit. Erau și cei mai de plins. Durerile erau cu atît mai sălbatice, cu cît suprafața

arsurii era mai întinsă. Doctorii spuneau cu indiferență:

— Pune-le talc, ambrină...

— Altceva nu? îndrăzne Rada.

Nici un răspuns. Cum să-i ajute? Își aminti că, în copilărie, se opărise cu lapte fiert. Dureri năprasnice. Olga i-a pus apă cu sare, apoi a dat pe deasupra cu cerneală violet. Rada și-a luat inima-n dinți și s-a dus la farmacie.

— Aș vrea să știu, îl întrebă pe farmacist, un omuleț tare de treabă, de ce odată, când m-am ars...

— Ei, copil năzdrăvan, toate vrei să le știi. Cerneala e violet de gențiană și face bine, vindecă.

— Aș vrea o sticlă.

Când a venit supraveghetoarea și-a pus mîinile-n cap. Lenjeria toată pătată, arșii tărcăți pe față, pe corp, de nerecunoscut.

— Rada, ai să plătești! Te dăm afară! Uite profesorul. Ai să vezi! Domnule profesor, numai boroboate face. Uitați-vă...

Profesorul ridică o sprinceană:

— De ce-ai făcut asta?

— Bolnavii suferă, suferă groaznic! Trebuie să-i ajut. E de fa farmacie. Violet de gențiană! Vă rog să aveți încredere. Vreau să încerc. Spăl eu lenjeria. N-am să cer alta. Răspund, eu răspund...

— Bine, Rada, dar să-ți speli și limba. Ai limba violet, ca un câine ciau-ciau...

Răsuflă ușurată. Supraveghetoarea a rămas cu gura căscată. Profesorul, cu mîna pe umărul Radei, îi vorbi de la egal la egal:

— Să-i hidratezi: lichid, lichid, lichid. Să nu le miști de lîngă ei. Ser glucozat pe cale rectală. Ser fiziologic prin piele. Dacă e ars pe întindere mare, îi vîrî serul prin venă.

Și cu vocea scăzută:

— Nu mor de arsură, ci de complicații renale.

Profesorul a plecat urmat de supraveghetoare, care parcă avea falcile înțepenite.

Rada s-a așezat la patul unui bolnav cu degetele arse:

— Ești fotograf, nu-i așa? Ai nevoie de mîini. Ce-ai să faci fără mîini? Hai, dă-le-ncoa. Are să te doară, știu. Verigheta are să iasă cu piele cu tot. Dar am să te vindec, îți jur!

Seara, în dormitor, se plîngea

— Am muncit cu fotografia lui trei luni. Și uite, nu știu cine i-a adus vermut și a făcut uremie. Am muncit cu el trei luni și mi l-au omorît. Dacă aș ști cine, i-aș trage palme...

— Rada, tu despre altceva nu știi să vorbești? Ne ajunge toată ziua boli și bolnavi...

— Nu sînt bolnavi. Sînt arșii mei. Voi vă dați seama? Arsuri grave am ajuns să le vindec. Profesorul a comandat foi speciale pentru arși...

— Parcă voiai să ajungi pe scenă!

Rada privea prin ferestruica rotundă ca de vapor. Scena era acolo sus, departe, ca o stea. Sclipea.

— Am să ajung. Dar deocamdată sînt aici.

Apoi, în șoaptă, vorbind parcă stelelor:

— Bolnavii trebuie să creadă în mine ca într-o stea!

— Ești o caraghioasă!

— O puștancă!

— O visătoare!

— O să-i treacă!...

Nu-i trecea. O interesa bolnavul, povestea lui. Cînd îl pierdea, suferea ca și cînd ar fi fost cel mai bun prieten sau fratele ei.

Ioniță, douăzeci de ani. O ținea de gît:

— Salvează-mă! Dacă ai ști cît am muncit ca să-mi iau bacalaureatul!

— Bacalaureatul! suspină Rada.

— În vacanță, am plecat la schi. Acolo am făcut o congestie pulmonară. Nu știu cum s-a complicat. Și trebuia să mă înscriu la Politehnică. Vreau să ajung inginer...

— Ai să ajungi!

Ce lungă e o noapte de gardă! mai ales iarna. Un culoar, cît vezi cu ochii, o bancă de lemn, o măsuță cu o lampă cu abajur verde, sala de pansamente cu ușa deschisă! Tic-tacul ceasornicului! De două trei ori pe noapte, inspecția medicului.

Rada pune brațele pe măsuță, capul pe brațe. Ațipește...

— O corijentă e floare la ureche! încercă Petrache s-o consoleze. Ce vrei să urmezi?

— Vrea să se facă director de bancă! zîmbește ironic Luciana.

— Vreau să mă înscriu la Conservator.

Se produce o liniște stranie. Ochii sînt toți dilatați, mai ales ai Sabinei. Parcă tot cerul se oglindește în privirea ei.

— Vrei să te faci cîntăreață?

— Și mama ta cîntă frumos! spune Luciana.

— Am să joc în piese de teatru.

Și, ca să-i convingă pe toți, le arată mărtișorul și le vorbește

despre *Apus de soare*. Cum s-au făcut decorurile, cum s-au instalat lămpile, lumina. Toți o ascultă cu atenție, Luciana îi cere să spună o poezie. Petrache își vîră un briceag în gură.

— „Eu sînt Cruntul Teodat!” Tu ești Amalazunda!...

— Rada, trebuie să ceri reexaminarea! spune Șerban. Cînd ai trecut la teză, nu e normal să nu scoți un cuvînt la oral. Ceva s-a întîmplat. Un accident...

— Ce accident?

— Aprinsă la față. Rada se întoarse spre el. Șerban vorbește, dar ea nu aude nimic. Observă că are buzele groase și de culoarea prunelor brumării. Ochii, galbeni și parcă răscoliți de furtună, părul întunecat, răvășit. O bate pe umăr.

— Eu cred în tine, Rada!

— Hai cu mine...

Rada se trezește și simte o mîină pe umăr. Într-o fracțiune de secundă vrea să înțeleagă cine poate să fie. Un doctor ar fi apucat-o de umărul stîng, adică din partea de unde vine.

Altminteri ar fi trebuit să ocolească prin fată, ea fiind lipită de perete. Un bolnav n-ar fi îndrăznit. Cu tot curajul, îi prinde mîna. Era un septicemic, din cei care ocupau patul din dosul paravanului. Aproximarea morții le da puteri supraomenești. O privea cu ochi sticloși. Rada îl lăsase cu mîinile și picioarele legate. Cum de și-a rupt pansamentul? Dar ea? Cînd a ațipit?!

„Nu trebuie să-mi pierd cumpătul!” Și cît ai clipi, s-a ridicat, l-a tras spre pat, l-a culcat, l-a legat. Omul a închis ochii și și-a dat sufletul. Ca două faruri, ochii unei pisici o fixau.

A murit un om! Dar nu e numai asta. Trebuie să rămîie cu el în liniștea nopții. Să-l dezbrace pînă la piele – lucrurile sînt în inventarul salonului ei – să-i închidă ochii și să-i lege bărbia, să-i lege mîinile pe piept. Și toate astea repede, acum cît mai e cald, altfel e greu. Vine internul, fișa pentru morgă, vin oamenii cu brancarda, un fel de sicriu de tablă: unul apucă de un capăt al cearșafului, altul de alt capăt. Pași pe culoar, pași cadențați pe toată lungimea culoarului, zgomotul de metal al coșciugului. Bang! Bang! Pași prin curte, pași de spital!

Rada se apropie de fereastră. Umbrele se depărtează și zgomotele se afundă în întuneric. Pe cer, stelele sclipesc, stelele zîmbesc. A căzut o stea. A murit un om, aici lîngă ea. Cerul e înstelat. „Azi e ziua mea! Împlinesc șaisprezece ani. Azi. Peste cîteva ore. «După o lungă noapte de dureri, șoptește Olga, chiar

atunci cînd a răsărit soarele»” Rada se îndreptă spre biroul unde se află un calendar. „Soarele răsare la...” O ciudată bucurie o cuprinde la gîndul că s-a născut într-o zi care pare ca oricare alta, dar care, pentru ea, e unică. E sărbătoare. E ziua ei...

Erau și nopți mai ușoare. Cînd erau și. Medicii de gardă.

La capătul scării, se afla statuia unuia dintre ctitorii spitalului. Rada se amuza să costumeze statuia, așa ca să semene cînd cu unul, cînd cu altul dintre medicii cunoscuți. Unii, recunoscîndu-se, se încruntau, alții se amuzau.

— Ai haz, Rada! îi spuneau surorile, doctorii.

Profesorul o prețuia:

— Pui suflet în tot ce faci, Rada.

— Și sufletul trebuie să folosească la ceva.

— Nu ești îndrăgostită? Uite, a venit primăvara.

Ce curios că Șerban n-a venit niciodată s-o vadă! Nici Petrache. Nici Sabina. „Luciana îi joacă pe toți cum vrea”, spunea Olga cu năduf.

— Primăvara? Cînd are să vină pentru mine, am s-o recunosc și am să-i ies înainte.

— Și pînă atunci?

— Joc rolul unei surori, într-un spital, și trebuie să-l joc bine.

Era un rol foarte greu. Serviciul se schimba mereu, dar supraveghetoarele erau la fel de rele, de acre. „Domnișoara” răcnea:

— Sînt aici de treizeci de ani în spital, dar o fată mai obraznică decît tine n-am văzut.

— Decît *dumneata*! o corecta Rada.

— Vezi că ești obraznică!

— De ce? Fiindcă nu-mi place să mă tutuiești?

— Fiindcă răspunzi și-mi dai lecții.

Umbla cu polonicul în cratița de mîncare:

— Uite, lipsește un picior, o aripioară...

Și-i băga Radei cratița sub nas:

— Ai putea să juri la icoană că n-ai luat piciorul?

— N-am luat!

— Dacă n-ai luat, vino și pupă icoana.

— N-am pus mîna în cratiță. Nu-i obiceiul meu. Să nu amestecăm icoanele cu cratițele...

„Domnișoara” o luă de urechi. Rada îi dădu peste mînă. „Domnișoara” luă polonicul și-o lovi în cap. Rada îi smulse

polonicul din mână și îi zvîrli sosul în obraz.

Noaptele, cele mai lungi...

Într-o rezervă, singur, un tînăr. Obrazul – ca o sculptură în bronz. Părul negru, ondulat, ochii limpezi, deschiși. Abia se însurase și l-au concentrat. De ce? Fiindcă Germania vrea război. „Șerban trîncănește prea mult despre război” spunea Olga.

— Soră, am o sticlă de colonie, pe măsuta de noapte. Te rog..

Rada îi șterse fruntea, tîmplele, mîinile.

— Ce frumos miroase!

— De ce n-au început să-mi facă tratament?

— Să vedem rezultatul analizelor. Mîine. Cum se cheamă colonia?

— Mitsuko.

Rada îi vorbește despre copilăria ei, despre turneul teatrului din Iași.

— Ai văzut *Apus de soare*? Cred că artista care juca rolul Oanei era parfumată cu Mitsuko.

— *Apus de soare*! a șoptit bolnavul...

Transparența pleoapelor lui o îngheață. Ochii sînt deschiși asupra ei și o privesc în ochi adînc și atent, de parcă n-ar vrea s-o uite.

— Ridică-mă!

Și, întinzînd brațele, se agăță de gîtul ei și-și dădu sufletul. Rada își înăbuși țipătul de parcă s-ar fi temut să nu-l sperie. Apoi, îngrozită, se smuci cu toată forța. Sticla de Mitsuko a căzut și s-a spart. Mirosul a invadat rezerva. Lumina era slabă, verzuie, lampa așezată pe jos. Ochii lui deschiși, mari și ea nu reușea să-i desfacă brațele, mîinile încleștate în jurul gîtului ei și să-i închidă ochii.

În noaptea următoare, a stat de gardă cu toate luminile aprinse, dar peste tot unde întorcea privirea întîlnea ochii lui limpezi, îi auzea șoapta: *Apus de soare* și de mirosul de „Mitsuko” era sigură că nu va scăpa...

Cutremur. Rebeliune. Război. Și totuși primăvara venea. Venea vara, toamna, primele frunze începeau să se desprindă. Era de doi ani în spital.

În orele libere, o ajuta pe Irina în sala de operație. Ștergea instrumentele, avea grijă ca tifonul să nu aibă fire. Dar strica pensele...

— Rada, ce faci? Asta e sabotaj, mă nenorocești.

— Altminteri nenorocim bolnavii. Nu vezi? Sînt proaste. Dacă nu le stricăm de tot. Nu căpătăm altele.

— Ce te privește pe tine?

— Mă privește. Uite, ți-am găsit un fir de în, să nu mai dai din catgutul ăsta de calitate proastă.

Cînd Irina s-a transferat la spitalul de mari mutilați, profesorul a cerut-o pe Rada în sala de operație. Atunci s-au iscat discuții aprinse.

— Abia a intrat în anul trei... protesta doctorul Caton.

— E conștiincioasă, ordonată, curată. Pune suflet și gîndește la ceea ce face. Are inițiativă.

— Prea multă inițiativă, a răspuns acru doctorul. Avem surori cu diplomă.

— Au diplomă, dar n-au cap. Rada gîndește la fiecare mișcare și pune suflet.

Cuvîntul profesorului a fost hotărîtor.

Pregătindu-se să ajute la prima operație. Rada se simțea ca un soldat care pornește la primul atac. Deși era o simplă apendicită, i se părea că de atenția ei depinde viața pacientului. Era un băiețel de cinci ani. Doctorul Caton dădea cloroformul, vorbind degajat cu profesorul care opera. Rada, atentă ca o pisică la pîndă, observă, cu o secundă înaintea profesorului, că sîngele nu vine în plagă roșu, oxigenat, și, dîndu-i doctorului ușor peste mîină, deschise gura copilului și-i trase limba.

— Respirație artificială! se auzi vocea de nerecunoscut a profesorului.

Rada potrive masa de operație în așa fel ca sîngele să afluze spre inimă, și începu să-i frece copilului picioarele, să-i facă masaj. Îi aduse buiote calde, îi dădu oxigen. Copilul căpătă culori în obraz.

În spital, prestigiul ei creștea. Profesorul nu mai primea să-l ajute altcineva.

— Cînd ești lingă mine, nu mai am nici o grijă.

Dar ea avea griji. Inima ei bătea odată cu inima fiecărui bolnav care se urca pe masa de operație. Și cu cît inima lor, sub narcoză, bătea mai încet, cu atît a ei bătea mai precipitat.

O fată, suavă ca o madonă, avea tumoare canceroasă la genunchi. Optsprezece ani! Surîdea fericită.

— Bine că am neoplasm! Tare-mi era frică de cancer!

Pe masa de operație, adormită, continua să surîdă. Rada îi

ținea piciorul, profesorul îl tăia cu ferăstrăul. Ferăstrăul își făcea drum prin osul piciorului. Rada îl simțea în creier, în toată ființa ei. „Trebuie să mă stăpînesc, trebuie! Profesorul are încredere în mine. Dar și fata. Mi-a surîs cu încredere. Ce-am să-i spun? Trebuie să țin bine piciorul. Trebuie să fiu tare. Dar fata are numai optsprezece ani și e așa de frumoasă!” Rada ar vrea să strige: Nu... nu... nu! Ar vrea să fugă. Să nu fie părtașă la crima asta. S-a terminat. Piciorul nu mai e legat de coapsa fetei, de trupul ei. E în mîinile Radei. „Ce să fac?” De pe buzele ei albe nu iese nici un sunet. Profesorul înțelege:

— Pune-l în lighean, Rada.

Fata e pe masa de operație. Are optsprezece ani. Piciorul, în lighean. Cu ochii plini de groază și ură, Rada se uită în ochii profesorului și, fără cuvinte, îl acuză: „Ești un criminal!” El înțelege și o privește blînd:

— E greu. Rada, nu-i așa? E prea greu pentru tine. Ești prea tînără.

— Și ea e tînără și ce frumoasă e...

— Nu aveam de ales.

— Are numai optsprezece ani.

— Era păcat să moară la optsprezece ani! Așa, are să trăiască.

— Cum? Mutilată?

— Are să trăiască! a spus, apăsînd greu fiecare cuvînt.

Și, în timp ce-și spăla mîinile:

— Ești prea tînără ca să prețuiești viața...

— Vă rog să mă iertați.

— De ce? Sînt mulțumit că spitalul nu ți-a tocit sensibilitatea. Aș vrea să rămîi așa: miloasă, curajoasă, curioasă, sensibilă. Rada...

A doua zi trebuia să aibă loc un congres chirurgical. Dar, pe la cinci după-amiaza vine doctorul Caton și-i cere să pregătească sala de operație pentru o apendicită.

Rada îl privi lung. Nu îndrăzni să-i spuie că în clinică nu pot fi operați decît bolnavii internați, cu toate analizele preoperatorii făcute aici, în spital. Pentru ceilalți se folosea camera de gardă.

— Profesorul știe?

— Soră, pui prea multe întrebări!

Rada pregăti tot ce trebuie și făcu toaleta bolnavei. Era tîrziu și doctorul nu venea. Ce s-o fi întîmplat? Îl găsi stînd de vorbă

într-o rezervă, lângă o pacientă în cămăsuță de dantelă neagră.

— Totul e gata, domnule doctor, aștept.

— Numaidecît!

A trecut un ceas și încă unul. A doua zi, pentru Congres, trebuia să fie odihnită, să nu uite nimic, să pregătească totul. Operații multe, grele. Morbul lui Pott, rezecții de stomac, operații de coloană vertebrală, colicistite calcaroase, extirpări de mamelă. Ca de obicei, uita că nu e ea chirurgul, că nu ea operează. Se duse din nou la doctorul Caton.

— Vin imediat! i-a răspuns.

La miezul nopții a intrat în sala de operație însoțit de două femei.

— Nu-i voie în sala de operație! spune Rada.

— Nu te-amesteca! o repezi doctorul.

Doamnele îi zîbeau cu exagerată bunăvoință.

— O să-ți dăm bilete de teatru. Ți place teatrul?

— Da, dar nu aici.

În clipa operației, una din spectatoare scoase un țipăt ascuțit. Cealaltă, cît p-aci să leșine. Rada nu schiță nici o mișcare.

După operație, doctorul, ca s-o pedepsească sau ca să-și dea importanță:

— Vezi că m-am stropit cu puroi. Șterge-mi pantofii.

— A fost o apendicită simplă, fără puroi.

— Nu discuta. Șterge-mi pantofii!

— De ce?

— Fiindcă îți poruncesc.

— Sînteți profesorul meu la cursul de chirurgie. Aici sînteți medic. Eu sînt soră, nu servitoare!

— Aici noi decidem cine e soră și cine servitoare!

Rada ajută bolnavei să ajungă la patul ei și reveni să ia tava cu instrumente. Doctorul se spăla pe mîini, povestind anecdote prietenelor lui. Și, văzînd-o pe Rada:

— Nu mi-ai șters pantofii!

Rada ridică tava cu instrumente atît de sus cît îi îngăduia lungimea brațelor și o aruncă la picioarele lor. Cei trei amuțiră.

Ieși dreaptă, cu gîtul întins, cu capul sus.

— Profesorul era un bărbat înalt, cu părul cărunt, cu tîmple albe, cu sprîncenele negre, cu fata arămie, îngustă, brăzdată, distins ca un prinț indian. Privirea, uneori foarte dură, alteori

foarte blindă. Excesiv de îngrijit, ca „scos din cutie”, purta numai haine cenușii. Cămășile, batistele ca zăpada de albe, le schimba de două ori pe zi. Vorbea puțin și părea că nu vede nimic în afară de ceea ce făcea obiectul preocupării lui. După Congres, Rada băgă de seamă că șiretul unui pantof se dezlegase. Dar nu îndrăzni să-i atragă atenția. Tăcută, îl însoți în birou, îi ținu halatul, îi prinse mînecuțele în nasturi, la cot, și se aplecă să-i lege șiretul. Profesorul, speriat, o prinse de umăr, silind-o să rămînă dreaptă în fața lui.

— Niciodată, Rada, m-auzi? Niciodată în viața ta să nu te apleci la picioarele unui bărbat. Nici chiar la picioarele bărbatului tău. Ai înțeles? Niciodată!

Rada izbucni în plîns. Profesorul îi ridică bărbia.

— M-ai preocupat în tot timpul congresului. Spune, ce ți s-a întîmplat? Ceva ți s-a întîmplat, fetițo?! Eu te cunosc...

Odată, demult, învățătorul îi vorbise cu aceeași blîndețe, cu aceeași căldură. Pe urmă Șerban. Dar Șerban era îndrăgostit de Luciana...

— Ce ți s-a-ntîmplat, Rada? Uite, aici la tîmple, ai niște fire aurii, scurte. Cînd ești supărată, furioasă, se zbîrlesc, stau ca la arici, gata să împungă. Codițele tale devin mai țepeni gata de atac. Hai, spune, cine te-a necăjit?

I-a povestit întîmplearea din ajun, purtarea doctorului Caton.

— Ai făcut bine că mi-ai spus, dar altă dată să nu aștepti să te întreb. Să vii numaidecît la mine.

A doua zi, la vizita mare, în salonul bolnavilor, toată suita de medici îl urmau pe profesor. El se întoarce, caută pe cineva printre ei și-și oprește privirea asupra lui Caton.

— Doctore, aș vrea să-ți spun și dumitale și celorlalți. Colaboratorul cel mai prețios al chirurgului este sora. Dacă nu știi s-o respecti, dacă nu știi să te porți așa încît să ți-o apropii, să-i fie drag să te ajute, oricît de mare doctor ai fi, n-o să faci treabă bună. Oricum, voi, după ce învățați cîte ceva de la mine, vă luați zborul. Dar sora rămîne mereu lîngă mine. Sînt mulțumit de felul cum mă ajută. Rada e îndemînatecă, ordonată și conștiincioasă. Vreau să fie respectată! Ați înțeles?

Doctorul Caton nu scoase nici un cuvânt, dar nimeni nu-l mai văzu în spital din ziua aceea.

Se bănuia că el stîrnise cercetările care au dus la descoperirea unui nucleu antifascist în spital. Profesorul a fost interogat, hărțuit. Apoi, n-a mai dat semne de viață. La telefon,

acasă, nimeni nu răspundea.

Într-o noapte, pe o ploaie torențială, Rada a fost sculată din somn, chemată de urgență.

— Doctorul Caton e-aici. Te cheamă...

„Altă anchetă? Pînă acum a scos castanele din foc cu mîna altuia. Acum apare în persoană, nu se mai jenează.” Dar în fața ei se pomeni cu un om umil, cu capul între umeri. Gîfîia:

— Soră, te rog. Profesorul vine numaidecît. L-am chemat. L-am adus. E urgent.

Profesorul apăru în clipa aceea.

— Unde e? l-a întrebat sever.

— În camera de gardă. Domnule profesor, numai dumneavoastră...

— Ajunge. Am înțeles. Rada, pregătește tot ce trebuie!

Pe pragul dintre viață și moarte, Luciana s-a zbatut trei zile și trei nopți. A scăpat mai mult fiindcă s-a încăpățînat să trăiască, fiindcă a vrut să reziste. Luciana doarme. Rada i-a pus o compresă pe frunte și, obosită după o noapte de veghe, a închis ochii.

Într-o frîntură de vis Șerban prinde o frunză din zbor. Mîinile lor se ating. Șerban duce frunza la gură, cîntă. Dar se oprește brusc și peste umărul ei strigă:

— Luchi!

Rada se trezește. Luciana a deschis ochii.

— Nu-mi vine să cred că trăiesc.

— Dacă a înviat baba Tinca... Ții minte?

Luciana ar vrea să zîmbească.,

— Rada, nu mă cunoști. Nu ne cunoaștem.

Și pune degetul la gură. Ce slabe și transparente sînt degetele ei!

— Cum vrei.

— Am văzut moartea cu ochii.

— Ce făceai dacă nu avortai „spontan”?

— Aș fi dat copilul la școală, cînd ar fi împlinit șapte ani.

— Și familia?

— E atît de numeroasă, că nu s-ar fi cunoscut un copil în plus, la masă. Am paisprezece unchi și mătuși.

— Nu știe nimeni? Nu te așteaptă acasă?

— Mama crede că sînt la tatăl meu, la Lugoj. Pietrarul a

sters-o în Italia.

— Și prietenii noștri?

— După „dispariția” ta, s-a spart gașca. Se fereau de mine. Tatăl Sabinei a fost deportat. Săracu, era un omuleț de treabă! mai întâi a stat ascuns. M-am făcut că nu știu. Sabina se ferea de mine. Ce copil prost! Cum își închipuia că aş putea să-i fac rău? Dar e mai bine așa. Sînt vremuri teribile, fiecare se strecoară cum poate. Șerban își făcea stagiul militar cînd a început războiul. De Petrache nu știu nimic. Și tu, Rada? spuneai că vrei să ajungi artistă. Tu mi-ai dat ideea. La toamnă mă înscriu la Conservator...

— Ți-ai luat bacalaureatul?

— Trebuia să-l dau acum..

— Ai talent?

— Poate. În orice caz, am experiență. Cînd ți-am spus că am paisprezece unchi și mătuși, n-am exagerat. Nici de la părinți, nici de la ceilalți n-am obținut nimic fără teatru. Pentru o pereche de pantofi, pentru o pereche de patine, pentru o rachetă de tenis, pentru o excursie trebuia să-i dezbin, să-i împac, să storc o lacrimă, să-mi cuceresc publicul. Alții au ușor toate astea. Eu trebuie să joc!

— Dacă într-o zi n-ar mai trebui... dacă n-ai mai avea nevoie să joci?

— Totdeauna ai nevoie, dacă vrei să mergi înainte.

Ochii pe care Rada îi văzuse goliți de viață, dați peste cap, orbi, sclipeau acum ciudat. Sclipiri reci, ca zăpada în soare.

— Rada, ai fost așa de bună! N-am să uit niciodată! Îți stă foarte bine halatul alb. Ar trebui să te măriți cu un doctor.

— Cînd o soră se mărită cu un doctor, ea rămîne soră și el doctor.

— Depinde. Oricum, eu n-am să uit niciodată ce-ai făcut pentru mine.

— Am auzit asta de foarte multe ori. Sănătos și normal e să uiți.

— Cu mine ai să ai surprize. Rada, ce părere ai despre doctorul Caton?

— Proastă.

— Sîntem de aceeași părere.

— Și totuși, puțin a lipsit să te prăpădești din cauza lui.

— Așa e jocul, Rada. Însărcinate rămînem „noi, fetele”.

— Totuși, ca să suporti riscul, trebuie să tii mult la cineva. Să-l iubești, să ai încredere. Să fii convinsă că te va ocroti. Ce e

omul ăsta pentru tine?

— O treaptă în ascensiunea mea.

— Spre ce?

— Spre viață. Rada, îmi dau seama că te sperie cinismul meu, deși în spital vezi multe. La cincisprezece ani, cînd alte fete mergeau cu guvernanta la lecția de engleză și de dans, tu îngrijeai bărbați de boli venerice, făceai spălaturi prostituatelor. Mi-a spus doctorul Caton. Și totuși, prejudecățile sînt mai tari decît tot ce vezi aici.

— N-am prejudecăți. Am demnitate.

— E greu să ai demnitate, dacă n-ai bani, dacă n-ai nume, sau măcar pe cineva care să te proptească. Ce-ai să faci cu demnitatea, dacă rămii aici? Ce-ai să ajungi? Soră-șefă? Las' că ne mai întîlnim. Eu n-am să uit niciodată ce-ai făcut pentru mine. Pe vremuri, nu te puteam suferi. Șerban mi te dădea mereu de exemplu: Rada, Rada și Rada! mai ales după ce ai plecat.

— Șerban era îndrăgostit de tine, Luchi.

— Poate. Dar numai cu tine s-ar fi însurat...

6

— La începutul războiului, Rada a primit într-un plic cîteva rînduri și un anunț de ziar: „Liceul de Fete din Buzău angajează o infirmieră”. Luciana îi scria: „Directoarea e mătușa mea, dar ai grijă să nu scapi un cuvînt despre mine. Nu mă cunoști, nu te cunosc. Mi-ai spus că vrei să înveți mai departe. Nu pierde prilejul ăsta. Mult noroc și *demnitate* – Luchi.”

Nimic nu o reținea în spital. Profesorul trăia retras. Parcă se ascundea. Rada își luase diploma de soră, dar nu fusese în stare să dea în particular decît examenul de capacitate și diferența de la comerț la liceu. Acum vroia să înnoade firul de unde s-a rupt. Numai trei ani au trecut de cînd Olga i-a închis ușa. Trei secole!

Și iat-o iar în fata unei porți închise, într-un oraș necunoscut și trist. Cu aceeași valiză de carton, cu același sentiment că destinul își va spune cuvîntul, că-i va deschide o poartă. Inima îi bătea de emoție și de curiozitate. Un băiat striga „ediție specială”. Clopotele bisericii de peste drum sunau. Dar parcă erau clopotele a zece biserici, care sunau deodată.

O femeie scundă, îndesată, înălțată de părul adunat colac în vârful capului, îi întinde o monedă. Rada îngheață.

— Ediția specială! Te rog...

Rada aleargă după băiatul cu ziare. Îi vine să strige: Șerban! Ce-ar fi să se întoarcă și să fie el? îl ajunge din urmă. Îi dă ziarul fără să se uite la ea. Ce singură se simte!...

Profesoara – înfățișarea ei nu lasă îndoieli în privința asta – ia ziarul mulțumind vag și, fără s-o întrebe pentru ce a venit, e gata să intre înăuntru. Rada, cu un pas hotărît, îi ține calea. Femeia pare nedumerită:

— Ce dorești?

— Tocmai așteptam să mă-ntrebați. Eu am sunat adineauri...

— Credeam că a fost ziaristul.

— Dar ați văzut că nu a fost ziaristul.

— Da. Spune; ce dorești?

— Am citit un anunț: „Se caută o infirmieră”. Vin din București.

— Tocmai de-acolo? se miră profesoara ironic.

— Trei ore și jumătate cu personalul.

— Anunțul l-am dat de mult. Dacă aș fi angajat pe cineva?

— Ați fi făcut o greșeală.

Profesoara puse mîna pe ochelarii care atîrnau pe gît, pe un lanț:

— Directorul e plecat la București, eu nu pot să decid.

— Am să aștept pînă se-ntoarce.

— Ai pe cineva aici, în oraș?

— N-am pe nimeni nicăieri.

— Așa spune fiecare.

— Și uneori e adevărat.

Profesoara șovăie o clipă, își pune ochelarii pe nas și se decide:

— Intră...

Rada își ridică geamantanul. E ușor. Grea e inima ei. Aducea cu ea nu numai tristețea spitalului, ci toată nenorocirea țării, războiul. Cînd s-a dus să-și ia rămas bun de la Irina. Sosise tocmai un transport de mari mutilați și a stat s-o ajute la „descărcare”. Parcă sosise marfă de la abator. Avea să audă de atîtea ori mai tîrziu:

— Ești aspră, Rada!

— Dar nimeni n-o întreba: „Cum ai trăit? Ce-ai văzut? Ce-ai gîndit? Ce-ai simțit?”

Clara Greg era numele prescurtat, semnătura pe tezele

elevilor. Doamna Gregorian purta costume sobre, fuste strimte și jachete bărbătești, bluze de lino, brodate. Avea ochi negri, lucioși, de șoricel speriat, buzele subțiri, bănuitoare, reci. Nasul, gros, parcă era lipit și parcă scos din făină.

— De ce ți-ai lăsat vrabia din mână pentru cioara de pe gard? la spune, fetițo, ce boroboată ai făcut la Spitalul Brîncovenesc? Hai, că tot ne interesăm, tot aflăm noi adevărul. Directorul se duce în fiecare zi la Tribunal. E jurat. Spitalul Brîncovenesc e la un pas...

— Doamnă, vreau să-nvăț. Am venit fiindcă vreau să învăț. Într-o școală, chiar ca infirmieră, ai mai multe posibilități să te pregătești, să dai cîte o clasă în particular. La spital, în trei ani, abia mi-am dat diferența, ca să trec de la comerț la liceu, și capacitatea.

Profesoara își aburea mereu ochelarii, suflînd în ei, și-i ștergea cu batista brodată pe care o ținea ca pe o floare înfiptă în cordon.

— Poate că mă veți ajuta chiar dumneavoastră...

— Am ajutat o fată, am îndrumat-o așa de bine, că mi-a luat bărbatul...

— Cred că nu s-a pricopsit. Iertați-mă, doamnă, dar cred că a fost un om de nimic.

— Ea? O neisprăvită.

— Nu, el, soțul dumneavoastră...

Profesoara punea mereu mîna pe ochelari și-i așeza solid pe nas, din ce în ce mai curioasă. Fața i se destinse:

— Ai dreptate.

— Și se duse să-și vadă de treburi. Abia seara tîrziu a întrebat-o:

— Pentru ce vrei să înveți?

— Visul meu e să-mi iau bacalaureatul.

— Ia să vedem ce știi...

Rada se aștepta să-i pună întrebări la istorie, să-i dea o problemă de geometrie și, într-o clipă, ar fi vrut să-și reamintească tot ce învățase, tot ce uitase. Îi venea în minte de-a valma: Ouaș, Gutin și Țibleș, Razelm, Golovița, Smeica și Sinoe – și pentru întîia oară se întreba dacă ele există într-adevăr. Pe Ștefan cel Mare parcă l-ar fi cunoscut personal. Mircea cel Bătrîn? A stăpînit... pînă la marea cea mare. L-a însoțit în toate războaiele. Cîte războaie a avut? „Cînd am să văd marea? Mai știu să-not? Cum suna principiul lui Arhimede?”

— Știi să pui ventuze? a întrebat-o profesoara.

Rada a simțit cum îi piere sîngele din obraji, cum i se învinețesc buzele. A văzut atîția oameni murind, buze învinețite, mîini răcindu-se. Și totuși palmele ei luau foc la fel ca în copilărie cînd copiii strigau: „Rada bătăușa!...”

— Grozav de bine îmi fac ventuzele! Mă liniștesc. Și masajul aici, la ceafă. Din cînd în cînd, am nevoie de lipitori. Ca să-ți dau lecții, fetițo, n-am răbdare și nici timp. Ai să vezi singură. Dar poți să asisti la lecțiile pe care le dau. Am două eleve dintr-a cincea. Proaste, dar plătesc bine. Pînă le intră lor ceva în cap, bagi și tu la cap, că ești deșteaptă! Poți să asisti și la lecțiile de franceză. Am multe ore. Vii cînd ești liberă, stai colea și-mi croșetezi ceva sau îmi țeși ciorapii. Bine că mi-am adus aminte: să-mi duci niște ciorapi la remaiat. Înțelegi? *Donnant-donnant* sau, pe latinește: *de ut des...* Am să-ți procur toate cărțile. Stai să-ți dau ciorapii. Și vezi cînd îți numără firele, că e o hoțomancă fără pereche fata asta din colț. Vezi, nu zăbovi! Nu te inhăita cu haimanalele și nu căsca gura. Duminică dimineța te iau la cinema. Detest să merg singură! Un măgar a încercat să mă pipăie pe întuneric. I-am prins laba și i-am sucit-o pînă a țipat. Noroc că-n film sirena unui vapor făcea un zgomot asurzitor! Uite ciorapii: sînt trei la fel.

În cele două săptămîni cît a lipsit directorul, nimeni nu l-a înlocuit la orele de română. Rada le citea copiilor din *Frații Jderi*, le recita poeziile lui Coșbuc. Ascultau fără să miște, fără să clipească. Erau primii ei spectatori. Dar cel mai mult le plăceau poveștile în care eroul era un cîine ciobănesc. Îl chema Ardei. Copiii îi sorbeau cuvintele, gata să renunțe la recreație, la mîncare și așteptau urmarea.

Camera în care locuia Rada era a pedagogiei, căreia îi spunea Micșor. Avea pe perete, prins în pioaneze, un calendar bisericesc și ținea toate posturile. Alături, locuia soția fostului director (dat dispărut pe front). Avea două fete și obsesia de a le mărita. Visul ei era un ginere cerealist și altul armator. Preferata era totuși Rita și grija ei cea mare era s-o gătească, să ia ochii cînd iese în oraș. Dar pentru asta avea nevoie de bani și, ca să-i procure, nu se dădea în lături de la nimic. Fetele din internat se întîlneau aici cu „verișorii” lor, ofițeri, Cercul Militar fiind clădirea de alături. Și toate au mers pînă în ziua cînd una din eleve, fata unui colonel, s-a certat cu Rita. Mărul discordiei era un tînăr medic militar. Disperată, mama Ritei a rugat-o pe Rada să stea de vorbă cu fata

colonelului și chiar cu doctorul.

— Am văzut după cum te salută că te respectă...

Doctorul Dragoș, plictisit de cele două fete, care se scuipau și se zgîriau ca pisicile, s-a apropiat de Rada.

— Aș vrea să fim prieteni.

— Ce înțelegeți prin prietenie, domnule doctor?

— Condițiile le pui dumneata.

— Prima condiție: să nu-mi vorbiți de dragoste.

— De ce?

— Fiindcă nu sînt în stare nici să ascult, nici să răspund.

— Lasă-mă să-ți arăt că ești în stare.

— Începînd cu sfîrșitul?

— Nu, mie-mi plac începuturile.

— Parcă ați spune: îmi plac aperitivele.

— Ești deșteaptă. Îmi plăci.

— Aș dori să fiu deșteaptă la matematică. Mă pregătesc pentru examen și merge greu.

— Am urmat realul. Pot să le ajut...

— Și ce pretenții aveți pentru meditații?

— Nici una.

— E prea frumos, ca să fie adevărat.

— Cînd n-are să mai fie frumos și adevărat, îți vei concedia meditatorul.

Rada și-a trecut în vară examenele de clasa a V-a și la matematică a luat 7, datorită lecțiilor pe care i le dăduse, cu toată bunăvoința, doctorul Dragoș. După examen, a luat-o în brațe și a sărutat-o ușor pe obraji, pe pleoape. Parcă se temea să n-o sperie.. Rada, după prima mișcare de apărare, s-a îmblînzit.

— Ești ca o pisică cu ghearele în teacă. Te lași mîngîiată tocmai fiindcă știi că ai cu ce să te aperi. Îmi place voința, rîvna ta. Îmi place cumînțenia ta. Nu semeni cu nimeni. Rada.

— Dacă ai să continui să mă săruți, am să încep să semăn cu multe fete, cu prea multe.

— Miroși a curat și a proaspăt. Fruntea ți-e ușor boltită și albă, parcă-i sculptată. Ochii tăi n-au culoare. Sînt numai lumină. Lumină verzuie, lumină aurie, lumină albăstruie, lumină de lac, de rîu, de mare, lumină în care se reflectă toate culorile. Buzele au culoarea și mirosul bananei, și un freamăt de frunză ușor atinsă de vînt. Spune, le-a mai atins cineva? Nu-i așa că numai ploaia, vîntul, ninsoarea le-a atins? Spune, nu-i așa?

— Așa e, dar n-aș vrea să se știe. E secretul meu, al nostru!
— Rada!

Dragoș și-a lipit buzele de buzele ei. Ea îi simțea genele pe obraji și parcă se-mbăta. Poate că așa simte puiul de pasăre

— La primul zbor. Buzele lui se adăpau, însetate. Beția o prindea. Unde, pe ce înălțimi se află? Trebuie să vadă, să știe ce se-ntîmplă. A deschis ochii, și-a îndepărtat capul.

— Destul.

— Ție-ți ajunge, Rada?

— Nu vreau să mă-nvăț cu băutura. Tala era bețiv.

— De unde ai atîta forță?

— Fetele care n-au forță au copii. Știi bine ca nu-i aduce barza, ești doctor, ginecolog.

— Vrei să plecăm în vacanță împreună?

— Aș vrea să mă urc pe Rarău, sus la Pietrele Doamnei. Dar am s-o însoțesc pe doamna Greg la Brădet.

— Rada, dacă n-ar fi războiul asta nenorocit...

— Ce s-ar întîmplă?

S-a gîndit o clipă.

— Vrei să te măriți cu mine?

Rada a simțit o emoție atît de violentă, că s-a stăpînit sa nu-i treacă brațele în jurul gîtului.

— Vrei să te măriți cu mine? a repetat Dragoș.

Iar ea a avut forța să întrebe cu ironie:

— Acum, imediat?

— Cînd ai să vrei. Mă duc să-mi văd părinții. Am să le spun. Vrei să vii cu mine?

— Trebuie s-o însoțesc pe doamna Greg...

Era prima vacanță în viața ei și întîia dată că se simțea fericită. Îi venea să rîdă fără motiv, să cînte, să sară și să zburde. Dragoș o iubea? Desigur, dacă a cerut-o de nevastă. Un doctor! Ea știe cît trebuie să înveți ca să ajungi doctor. Știe ce înseamnă un doctor. Dacă n-ar iubi-o, n-ar avea atîta răbdare. „Mă iubește!” Olga i-a arătat ușa. Ea se întoarce cu capul sus pe aceeași ușa. E elegantă, verigheta îi strălucește pe inelar. Dragoș ova însoți. Ea îl va prezenta cu importanță: „Logodnicul meu, doctorul Dragoș.” Va fi și Costi acasă? „Soțul mamei mele.” Tata? „Nu știu dacă mai trăiește, nu cred. Am nevoie de consimțămîntul lui? Da, sînt minoră.” Îi vine să rîdă. După toate prin cîte a trecut!

Într-o seară, a văzut flăcări în curte. S-a repezit cu o pătură

să înăbușe focul. Tata, crezînd că a venit în ajutorul Olgăi pe care o bătuse pînă ce răsturnase lampa, a încercat să o sugrume. Olga a avut forța s-o tragă din mîinile lui. Radei îi e frică să stea acasă. La școală, gîndul că orele se vor sfîrși o făcea să intre în panică, de parcă dincolo de zidurile acelea o aștepta cineva care voia s-o ucidă. Teroarea creștea în drum spre casă. Din tramvai era ispitită să sară, ca și cînd fiecare stație care o apropia de casă o apropia de moarte. În fața casei simțea groaza unui om nevoit să intre într-o cușcă de lei. Și într-adevăr, după cîteva luni, în plină iarnă, tot în urma unei bătăi și a unei încăierări cu mama, Rada, strigînd ajutor, Manole a aruncat-o în cămașă peste chepengul pivniței, care era ridicat. A găsit-o Olga acolo, în pivniță, învinețită, zgîriată, însîngerată...

Brădet. Un mic rai. De partea cealaltă, Cîmpulung-ul Muscelului. Izvor cu apă iodată. O casă mică, cu cerdac și acoperiș înalt, țuguia. Odăița e ca de vapor. Pe geam se vede apa Bîrsei. Buștenii plutesc.

— Regiune forestieră, regiune subcarpatică! îi spune Clara Greg.. Livezi, pomi fructiferi. S-a găsit cîndva cineva care a amenajat băile și a clădit hotelul. Dar n-a dat probabil randamentul scontat.

Și Rada îi repeta lui Dragoș, în gînd, fiecare cuvînt: „De ce nu ești aici, să vedem împreună buștenii plutind.” „Să nu-mi scrii, i-a spus Dragoș. Nici eu n-am să-ți scriu. Scrisorile se pierd. Le aștepți, e un chin să aștepți.” Nu i-a dat adresa părinților lui. Ea nu i-a cerut-o. „Nu-i nimic. Am să-i scriu și am să-i dau scrisorile cînd o să ne întîlnim. N-am scris niciodată scrisori și n-am ținut un jurnal. N-am avut timp. Mi se pare că numai copiii au timp, atîta vreme cît îi hrănesc și-i îmbracă părinții.” Pentru ea acele timpuri parcă n-au existat. Ba da, la țară, pe urmă, numai în vis. Poate în copilărie, demult.

Și Rada se întreba: „Unde au stat ascunși pînă acum toți copacii, pentru cine au ciripit toate păsările, cine a respirat aerul tare de brad, de mușetel și de lemn proaspăt tăiat? Aș vrea să mă scald în aerul ăsta, să uit mirosul de medicamente și dezinfectante. Miros de iod, sînge și puroi. Miros de spital!. Trei ani! Numai trei ani?...

De ce n-a întrebat-o Dragoș nimic despre familia ei? Despre familia lui, doar atît: „Mama e profesoară de geografie, tata magistrat”. De ce nu i-a dat adresa părinților lui? De ce nu-i

scrie? De ce nu vrea să știe cum trăiește aici? Doarme în cerdac, pe un pat improvizat din scînduri puse pe niște lăzi. Dar cu o saltea de pai foarte bună. Alături, sforăie ușor, parcă toarce, o pisică mare. Clara Greg. Uneori sforăie de o trezește din somn. Seara, Rada îi pune ventuze. Profesoara, în schimb, îi vorbește franțuzește. Asta a fost înțelegerea, pentru asta sînt aici împreună. E reumatică și e nervoasă. Pasiunea ei sînt ventuzele. Ambiția Radei: să învețe. Profesoara spune: „Stop, pentru ziua de azi îți ajunge!*. Atunci, eleva se mulțumește să-i pună cu dibăcie tot felul de întrebări. Profesoara răspunde, dar cînd descoperă șiretlicul, se înfurie:

— Ah' dacă ai putea să-mi storci capul ca pe o lămîie, să-ți faci o citronadă, s-o bei! Să bei, așa, dintr-o dată ceea ce eu am acumulat o viață întreagă. Eu am învățat, fetițo, ani și ani.

— Aș fi vrut și eu să învăț, dar...

— Ei, dacă toată lumea ar învăța, cine-ar mai pune ventuze? Nu lua în seamă răutățile ei.

— Chiar mă întreb de ce te încapățînezi, de ce ții neapărat să-ți iei bacalaureatul? Fără bacalaureat n-ai să poți să cîrpești ciorapii bărbatului? Fără algebră nu poți să-i faci sarmale? Ei, fetițo, după mine, mai bine un dram de noroc, decît un car de minte...

— Norocul ni-l construim, doamnă, cu mîinile noastre.

— Ce spui, soro? Crezi că și în viață doi cu doi fac patru? Crezi că ai nevoie de tablă de logaritmi, ca să rezolvi problemele vieții? Te așezi pur și simplu la o masă de joc... O masă verde. O ruletă. Bila se învîrtește, se oprește la întimplare. „Jocurile sînt făcute, nimic nu mai cade.” Vorba aia, prost să fii, noroc să ai.

— Și la ce-i folosește prostului, norocul? Ce face cu el, doamnă? Dacă n-ai carte, n-ai parte. Nu știi ce să iaci cu norocul, chiar dacă a picat din cer.

— Ei uite eu am avut carte și la ce mi-a folosit? Părinții mei au vrut, după primul băiat, să aibă o fată. Dar au venit la rînd alți patru băieți. Se pare că cel din urmă a șovăit în pîntecul mamei – dar natura și-a spus în ultima clipă cuvîntul și, bieții părinți, s-au pomenit cu un fel de păpușă – dar, fără nici un dubiu, băiat. L-au purtat cu rochițe și bucle, cu danteluțe și panglici. Avea trei cavaleri care-l alintau, frații lui mai mari. Și au mai trecut cîțiva ani, socotelile păreau încheiate, cînd a mai apărut un plod. Neașteptat, nedorit, nici frumos, nici urît, nici bălai, nici oacheș: o fată. Eu sînt fata. Am venit prea tîrziu. Tata, sătul de copii, mama

obosită, frații mei îndrăgostiți de Micuț. Și Micuț răsfățat, egoist și gelos. Când mama mă alăpta, urla ca din gură de șarpe. El era proprietarul. Când tata mă lua în brațe, răcnea Toate brațele din casă erau ale lui. Când a auzit că Fetița are ochi de șoricel, i-a scos ochii unui șoricel de catifea, ca să se exerseze. Familia a început să mă păzească, deși nu mă iubea. Toată cota de afecțiune era epuizată. Nevoia de a mă păzi de Micuț care nu înțelegea că nu eram nici șoricel, nici urs, nici cal, nici tren a devenit un obicei. Mă păzeau de oricine și de orice. „Fetele, dacă nu le păzești, ajung niște stricate”. Și exemplele nu lipseau. Frații mei știau din experiență că băieții sînt păcătoși. Trebuia să fiu apărută. Și m-au apărut împotriva oricărei priviri, a oricărei admirații sau gest de afecțiune, împotriva dragostei, a tinereții, a vieții. Rochiile se cumpărau cu avizul lor și nu trebuia să fie atrăgătoare. Erau veșminte, nu rochii. Francezii fac mare diferență între *être vêtue* și *être habillée*¹. Prietenele mele erau alese de ei, după ce se încredințau că n-au nici frați, nici veri, nici fantezie, nici farmec. Tata era încîntat de acești cerberi, mama îngrijorată: – „Dar fata va trebui să se mărite!” «Bărbații» săreau ca arși: – „Să vie pretendentul să stea de vorbă cu noi!” – „O să aibă timp să vorbească, după ce s-o mărita. Oho și încă ce-o să mai vorbească!” Și totuși, în fiecare primăvară mă îndrăgosteam. Dar numai de profesorii mei. Și cu un profesor m-am măritat. Cu douăzeci de ani mai în vîrstă. Văduv, cartofor, afemeiat. La serbarea de sfîrșit de an, după bacalaureat, m-a întrebat ce vreau să studiez. – „Mă călugăresc!” am răspuns. Și el a rîs. Eu am plîns și i-am povestit drama mea. S-a interesat ce zestre am și m-a cerut de nevastă, părinților și fraților mei. Toți au fost încîntați că scapă de mine. Și eu că scap de ei. Îi eram recunoscătoare logodnicului meu și îi puneam o singură condiție: să mă lase să studiez. A fost de acord. Se vede că nu eram atrăgătoare și nu se temea că am să-l înșel. Menajul nu mă interesa. Pe mama, la bucătărie, o ajuta Micuț, fătălăul. În casă, era murdar de făină. Dar cînd ieșea în oraș era pudrat, spilcuit. Familia visa să-l vadă în diplomatie; era fandosii, manierat, știa să vorbească fără să spuie nimic. Dar cu învățătura nu se prăpădea. Și fiindcă îi plăceau călătoriile și știa să gătească și o rupea în franțuzește, a ajuns bucătar pe un vas comercial. Ceilalți doi, ofițeri. Cel mijlociu, singurul care se purta omeneste cu mine, e profesor, la internatul din Lugoj. Are o fată, Luchi, care mă răzbună...

— Eram de aproape un an în apropierea Clarei Gregorian, și

pentru întâia oară pomenea de Luchi. Nu știa c-o cunosc...

— Eu n-am vrut să am copii. Frații mei au ucis în mine orice dorință de viață. Mai rău e că am devenit neînțelegătoare și

¹A fi îmbrăcat și a fi gătit (N.B. Toate traduceri din textul romanului aparțin autoarei).

acără, geloasă, invidioasă. Da, da, chiar și pe tine, Rada! Îmi pare rău că te-ai încurcat cu doctorașul.

— Nu m-am încurcat, m-am îndrăgostit.

— Cum e mai rău. Te-ai încurcat sufletește. Luchi, nepoată-mea, se încurcă altfel și se descurcă mai ușor... Bine face. N-am încurajat-o pe față, dar am închis ochii. E deșteaptă foc! Și nu se dă înapoi de la nimic. Trăiește și pentru mine. Tennis, patinaj, călărie. Combină sportul cu amorul: Un doctor a învățat-o să conducă mașina, un cavalerist o duce la maneaj și ea îi duce pe toți de nas. Taică-su crede că urmează cursurile de Litere și Filozofie. Ea s-a înscris la Conservator...

— Are talent?

Rada așteaptă cu emoție răspunsul.

— Are temperament. O să aibă flori, blănuri, bijuterii. Nu toate actrițele au ajuns Agatha Birsescu, Aristitza. Nu toate s-au numit Sarah Bernard.

— Dar au vrut să ajungă, au dorit, s-au străduit!

— Ești o proastă!

Cinismul profesoarei, îl întrecea pe al Lucianei.

— Ei, Rada, ce, ai amuțit? La ce te gîndești?

— La blănuri și bijuterii. La ce folosesc? E război, doamnă. Moartea e deasupra noastră.

— Asta nu te-a împiedicat să înveți noapți întregi, ca să dai clasa a cincea de liceu. Ce timp pierdut! Uite, pe mine, dacă mă caută moartea, mă găsește cu două licențe. Fără o zi trăită cum trebuie, fără o bucurie. Soțul meu – deși eu aveam nouăsprezece ani și el patruzeci – mă înșela pe toate cărările. Mai întâi cu croitoreasa, pe urmă cu manichiurista. Pe mine mă respecta. Odată, cînd a ridicat privirea peste ziar, mi-a scăpat din mînă cămașa de noapte pe care tocmai voiam s-o îmbrac. Am rămas goală. Aveam un corp foarte frumos. S-a uitat la mine încruntat: „Nu ți-e rușinel!” M-am bîlbîit. „S-a-ntîmplat!” Și, speriată, mi-am ridicat cămașa și m-am acoperit. „Să nu se mai întîmple!” s-a răstit la mine. Cu mine nu se prea întîmpla, dar cu altele „se tot

întîmpla”. S-a însurat cu, una cu trei clase primare. Rada, fetiço, în pat nu se discută filozofie, cu toate că citesc acum un roman în care eroii discută filozofie în pat. Dar rezultatul e că ea îl înşală şi filozoful se perpeleşte de gelozie. Pînă la urmă mi se pare că moare pe front...

— Moare pe front! şopteşte Rada.

Şi groaza îi îngheaţă răsuflarea. Mîinile îi sînt reci.

— N-ai citit *Ultima noapte de dragoste*? Vai, Rada, cum se poate? Nimic n-ai citit!

— Muncesc opt ore pe zi, ca să-mi plătesc masa şi casa.

Ar fi vrut să adauge: orele de franceză le plătesc punîndu-ţi ventuze şi făcîndu-ţi masaj. În timpul care-mi rămîne spăl, calc, cos, cîrpesc şi citesc literatura care se cere pentru examen: Alecsandri, Caragiale, Creangă, Vlahuţă, Eminescu, Sadoveanu, Tolstoi, Corneille, Racine.

— Am ajuns la Balzac. Şi cu cît citesc mai mult, îmi dau seama cît de puţin ştiu.

— La ce ţi-ar folosi să ştii mai mult?

— Din mult poţi să dai şi altora.

— E moda dăruirii.

— E o necesitate pentru mine.

— Ei, da! Voi, care n-aveţi nimic, aţi da tot!

— De ce ne urîţi, doamnă?

— Ce-nseamnă: ne urîţi?

— De cîte ori folosiţi pluralul, îmi dau seama că nu ne puteţi suferi, pe noi, care n-avem nimic.

Doamna Greg rămase descumpănită, ca un copil prins cu lingura în borcanul cu dulceaţă. Apoi, zîmbind:

— Nu eşti proastă, fetiço, asta e cusurul tău cel mai mare.

Mai ai şi obiceiul să spui omului în faţă ce gîndeşti. Nu te vād bine! Cui îi place adevărul? Cine-l rabdă?

— Cine-i cîstit.

— Şi cîţi oameni cîstiti ai să întîlneşti în viaţă?

— Am întîlnit cîţiva.

— Ei, uite, retrag ce-am spus. Nu eşti deşteaptă. Rada, eşti proastă, proastă ca noaptea. Las că mai vorbim noi, după ce s-o termina cu doctoraşul. Ca să te măriţi, trebuie să cunoşti bărbaţii. Mai întii să-i cunoşti. Noi vrem, mai întii, să ne ia de nevastă. Mare scofală! Ei, hai, te-a luat! Casa o să fie curată ca un pahar. El o să iasă în oraş curat, spilcuit ca un ginere. Tu ai să-i speli cămăşile, ai să i le scrobeşti, ai să-l conduci pînă-n poartă. El o să

se întâlnească cu alta. Acasă o să vie obosit. Dacă ești incultă, îl plictisești. Dacă-i vorbești despre o carte, despre muzică, pictură, teatru îl plictisești și mai tare. Dacă întinde mîna trebuie să ghicești, dacă vrea scrumiera sau un pahar cu apă. Încearcă să te emancipezi! Emanciparea noastră e cinism. Lor, cinismul le dă farmec viril. Niște păuni. Ba nu! Păunul cu toate culorile lui, cu acea superbisimă coadă desfăcută în evantai, cu gîtul care se înalță ca să te privească de sus, cu egreta de roșiori de paradă, e un mascul ridicol, infatuai, dar care, cu toată sinceritatea, spune: Asta mi-s! Și dacă-ți place!” Are o voce ca un răget, dar nu și-o ascunde. Nu ascunde nimic. Bărbatul îți ascunde tot. Toate aspectele infatuării. Nefardat, necolorat și uneori chiar decolorat, sobru corect, sau poate puțin neglijent, dezabuzat, cu o voce plăcută, cîteodată răscolitoare, e un păun camuflat. Tremură, te prinde în evantaiul lui invizibil după care... ei, ce să mai vorbim?!
*Tu m'en diras des nouvelles*¹.

Rada nu se supăra. Profesoara fusese prea dezamăgită, ca să mai aibă încredere în oameni. Dragoș o va aștepta în gară cu flori. În închipuirea ei, florile se schimbau mereu, buchetul îl încurca și ei îi făcea plăcere să-l vadă zăpăcit, dîndu-i-l profesoarei. Zîmbea fericită. O s-o anunțe pe Olga. O să se ducă s-o vadă, să-i spună: „mă mărit cu un doctor”. Pe Olga, n-o impresionau nici titlurile de noblețe: baron, conte, „ăștia există numai în filme, la teatru”. Cît despre moșieri,

¹ O să mai vorbim despre asta.

bancheri, unii, pe cît își aduceau aminte, se văitau de secetă, alții se temeau de faliment. O impresionau numele actorilor – admirație moștenită de la Savelucă – și titlurile universitare. Doctorii, mai cu seamă. Poale se vor duce împreună la București: „Logodnicul meu, doctorul Dragoș!” Desigur că și Dragoș vorbise cu familia lui. Era sigură că o va aștepta cu inelele de logodnă...

Dar a trebuit să amîne plecarea. Se dezlănțuise parcă potopul din *Biblie*. S-a rupt podul peste apa Buzăului. O întîrziere de trei zile.

Dragoș nu era în gară, n-o aștepta. Dar în camera ei, pe masă, un vas cu garoafe roșii îi ura bun sosît. S-a apropiat de flori, gata să le ia în brațe, să le sărute, să-și ceară iertare pentru unele îndoieli.

— Sînt pentru Rita, i le-a adus ei! i-a spus pedagoga, intrase

pe nesimțite ca un demon, vroia s-o dezmeticească brutal.

— De ce ești rea?

— Trăiește cu Rita, sînt ca și logodiți, cine nu știe?

Rada nu credea, dar, ca să n-o mai audă, ieși trîntind ușa.

Seara tîrziu, cu pîngelele dezlipite de apă – continua să plouă – cu dureri de gît, strănutînd, s-a înapoiat, s-a așezat în prag și a început să aștepte. Capul i se învîrtea ca o morișcă: „Trăiesc împreună, sînt ca și logodiți!”

S-a culcat în zorii zilei și n-a mai putut să se dea jos din pat. „Un puseu reumatic!” au spus doctorii. Clara Greg a trimis-o la Vatra-Dornei. A ajuns acolo pe targă. La prima baie de nămol – nu i se luase tensiunea – a simțit că alunecă: se scufunda într-un mîl care o absorbea. Poate așa e moartea, te absoarbe pămîntul treptat, te recuperează pămîntul, devii pămînt. Ca într-un vis de groază, voia să strige, dar nici un sunet nu se auzea. Deodată se despică zidul și sparge întunericul. Mai tîrziu a aflat că s-a deschis o ușă, cea de la radiologie, și medicul a scos-o din baie.

— Cum ai ajuns aici? a întrebat-o a doua zi, cînd se simțea mai bine. Ce te doare? Ce ai?

— Doar mi-ați văzut radiografia. Îmi cunoașteți plămîinii, inima...

— Inima nu. Acolo se petrece ceva. Acolo e clenciul. Radei i-au venit lacrimile în ochi:

— Nimeni nu m-a-ntrebat pînă acum ce se petrece acolo. Ba da, o singură dată, demult de tot...

Și Rada i-a vorbit despre învățătorul din sat. Doctorul Iulian era din Mahmudia, un sat pe malul Dunării. La optsprezece ani a fost îndrăgostit de o mică turcoaică, Ruvide.

— Și ce-a devenit?

— Eu am plecat la București și m-am înscris la Medicină. În vacanță, n-am mai găsit-o. Pe urmă, războiul. Am fost rănit, adică făcut cioburi, lipit, cusut, recondiționat și nu mai știu ce-a devenit Ruvide. S-a mutat cu familia, fără să lase vreo urmă... Rada! Ce nume neobișnuit!

— Dumneata întîlnești numai nume neobișnuite. O mai iubești pe Ruvide?

— Nu știu. A fost o iarnă lungă. Mi-ai adus întîia primăvară după atîția ani. Dar dumneata?

— Eu de-abia m-am trezit din beție. Nu mai beau!

— Parcă ai fi un copil care spune: nu mă mai joc. Vrei să mergem la Cazino să dansăm?

— Ce glumă!

Rada abia își putea stăpîni lacrimile. Era întinsă pe scîndură și orice mișcare îi fulgera șira spinării. Doctorul a transportat-o pe brancardă la fostul Cazino, într-o sală goală, unde rămăsese un pian și i-a cîntat din Mozart: *Cîntec de primăvară*.

Abia după o lună a început să umble, să facă scurte plimbări prin pădure. Veverițele îi aruncau în cap conuri de brad, o izbeau cu coada, cu lăbuța, i se așezau pe umeri. Erau nemaipomenit de jucăușe și îndrăznețe. Dar într-o zi, cînd se înapoia singură prin pădure, aude un geamăt. O femeie în țărînă, gemea. A tîrît-o pînă i-a ieșit în cale doctorul Iulian și au dus-o la spital, împreună. Femeia a născut.

Rada nu s-a mai înapoiat la Brădet. Dragoș a găsit-o la București, la spitalul de mari mutilați, unde, provizoriu, o ajuta pe Irina.

— Rada, de ce ai crezut, cum ți-ai închipuit?! A fost o coincidență. Pe Rita am întîlnit-o în gară, din întîmplare. Mă chemase ministrul la București, urgent. M-a trimis într-o inspecție pe zonă. Ți-am scris de acolo Nu mi-ai răspuns, întreab-o pe Doamna Greg...

— Am fost foarte bolnavă.

— Mi-a fost dor de tine, Rada. Și asta e o boală...

— E un răsfăț. Sînt singura jucărie pe care n-ai avut-o, Dragoș.

— Rada, asta-i tot ce poți să-mi spui, după o despărțire atît de lungă? Iubești pe cineva?

— Mi se pare că totdeauna am iubit pe cineva. De cînd aveam șase ani.

— Nu mai ai șase ani și dragostea nu e poezie.

— Dar atunci ce e?

— Aș fi fericit să cred că nu știi...

Rada i-a vorbit despre doctorul Iulian. Îi scria, îi trimitea cărți de citit, cărți de școală.

— Vreau să dau în particular a șasea.

— Ce-a fost între voi?

— Ruvide, o mică turcoaică din Mahmudia, războiul...

— Eu nu?

— Și tu!

A strîns-o lîngă el.

— Tu ești a mea. Vreau să fii a mea, a mea de tot. Femeia

mea.

În seara aceea, s-au dus împreună la teatru. Au văzut *Neguțatorul din Venetia*. Pe urmă, la restaurant, Dragoș a băut mult, ea puțin. Dar amețea ușor. S-a dezmeticit pe stradă, când și-a dat seama că vrea s-o ducă la el.

— Nu, te rog să mă conduci acasă.

Acasă înseamnă la spital.

— De ce nu vrei să vii la mine, Rada?

— Pentru cât timp, Dragoș?

— Toată viața!

— Ce vorbe mari

— Războiul ne măsoară vorbele, timpul...

Rada își amintea de femeia pe care a găsit-o în pădure, gemînd. De ce nu venise nimeni s-o vadă? Totuși, exista un bărbat care-i vorbise de dragoste, care-i spusese: „Toată viața!” Unde se afla?

Dragoș o sărută pe buze, pe gît, repede, grăbit.

— Trebuie să fii a mea!

Ploaie de sărutări. Pe cer, puzderie de stele, pămîntul se legăna. Amețea o prindea. Parcă-și pierdea greutatea, legătura cu pămîntul.

— Rada, vino la mine, sau vin eu la tine!

Claxonul unei mașini rupse vraja.

— Mașina Salvării! șoptește Rada. Și zîbind: E pentru mine!

— Nu, e un taxi. E pentru noi! și Dragoș, gîfîind, o trage de mînă.

Șoferul se căznea să pună pe picioare o fată pe care Rada o recunoscuse. Era sora Marina, beată, cu picioarele vîrîte în mincile jachetei. Rada a urcat-o în mașină, a dus-o la spital și toată noaptea a stat lîngă ea.

Marina, grațioasă, gheșă, cu miini mici și pași mărunți, avea un prieten în vîrstă cu care se distra foarte bine și amîndoi îi spuneau Radei:

— Spitalul nu e un pension de domnișoare. Și din pension fug fetele noaptea...

Cum de ajunsese fata în halul ăsta? De ce n-o condusesese nimeni pînă la spital?

În noaptea aceea, Rada n-a închis ochii. Luna era prea albă, prea rotundă în fața ferestrei. Din cele trei colege cu care împărțea

odaia, nici una nu era în patul ei. Spitalul nu e un pension de domnișoare! Dragoș îi șoptește:

— Ai aproape douăzeci de ani, Rada!

— Am trăit o sută, Dragoș!

— Gîndești prea mult, Rada!

— Cine să gîndească în locul meu?

— Viața își cere drepturile ei, Rada!

— Viața îți pune destule obstacole, în cale. Cînd vrei să alergi într-o cursă, nu te bagi într-un sac. Luchi are felul ei de a alerga. Poate că Luchi a renunțat la iubire. Eu o aștept.

— Nu mă iubești?

— Nu știu! Nu știu nimic despre sufletul tău...

Cum să fii în pat cu un bărbat, dacă nu-i cunoști sufletul! Dacă Olga ar fi fugit din brațele lui Manole Ionac... Credea că e invalid. Trăgea un picior. Și el era mutilat sufletește. A rămas însărcinată fără să-i cunoască sufletul. Și ce scump a plătit! Au plătit amîndouă!

Marina a încercat să se sinucidă. Rada a internat-o la Spitalul Central. Cînd s-a înapoiat, l-a găsit pe Dragoș. Frumușel, spilkuit, triumfător.

— Mătușă-mea ne-a invitat la masă. Vrea să te cunoască.

Și, ca o supremă dovadă a sentimentelor lui, scoase un pachețel minuscul din buzunar:

— Verighetele!

Rada le-a luat cu emoție. De unde a apărut demonul? De ce s-a uitat în ochii lui Dragoș, bănuitoare?

— Sînt gravate numele noastre?

— Nu! se fîstîci Dragoș. Voiam să hotărîm împreună data...

— „Trăiesc demult împreună, sînt ca și logodiți!” Rada cerceta atent verighetele pe dinăuntru.

— Lasă-le așa. O să-ți folosească în diferite împrejurări.

— Găsești mereu alte pretexte, ca să mă îndepărtezi. Ce aștepti, Rada? Să-ți iei bacalaureatul?

— Îți mulțumesc pentru întrebarea asta, Dragoș, A venit la timp. În loc să-mi întinzi o mîină de ajutor, o mîină de bărbat, o mîină zdravănă, să mă ridici pînă la tine...

— Te consider superioară mie.

— Nu vreau să mă mărit cu cineva care-mi e inferior.

— Nu știi să te dăruiești!

Ce straniu i se părea să audă tocmai ea cuvintele astea!

— Să fii soră înseamnă să te dăruiești, doctore.

— Eu vreau să fii femeie...

Cuvintele-i scrișneau în dinți, în ochi se aprindeau scînteii.

— Tu vrei să-ți înscrii amorul la ofițerul stării civile...

Duminica la prînz, o aștepta la masă mătușa lui Dragoș. Rada era istovită, după o noapte de gardă. Pantofii de lac, îi nimerise prea ascuțiți și cu tocuri prea subțiri, prea înalte, pălăria nu-i stătea bine. Verde, ca de vînător de munte, cu o pană înfipă, semeată, care-i dădea mai multă încredere și-o înălța.

Casa a uluit-o prin bogăția mobilelor, a covoarelor și a tablourilor întunecate, cu rame aurite. Și, pe cît de înțepenită era ea, în straie noi, care păreau de împrumutat, pe atît de degajată și firesc elegantă era mătușa lui Dragoș. Urită, cu fața uscată și părul rar proaspăt vopsit acaju, era de o inteligență scăpărătoare. Știa de la Dragoș că bărbatul ei are o amantă de care e foarte legat. Nevasta și-o vizita foarte rar. Dar ea vorbea numai despre el, ca să nu i se simtă lipsa sau ea să nu-i simtă absența. În timpul mesei, după un păhărel de țuică și două pahare de Murfatlar, Rada și-a scos pantofii care o strîngeau și o împiedicau să zîmbească, să răspundă, să înghită. Dar după desert, cînd mătușa i-a poftit în salonaș, la cafea, nu s-a mai putut încălța. Picioarele umflate nu mai intrau în pantofi. Gazda aștepta. Dragoș era în picioare. Dîndu-și seama că nu există nici o scăpare, Rada s-a aplecat, și-a luat pantofii în mînă:

— Eu sînt de la țară! a spus, degajată.

Dragoș a privit-o, ultragiat.

— E adorabilă! spune mătușa lui, vorbind la persoana a treia, ca despre un copil poznaș.

El era atît de palid, încît Rada l-a luat de braț, protector.

— Nu te necăji. În noaptea asta, un soldat era cît p-aci să-și piardă singurul braț pe care-l mai avea. Tu n-ai de ce să fii disperat.

Iar către mătușa lui:

— Doamnă, aș dori să renunț la cafea și să mă întind pe canapea. Am fost de gardă. Douăzeci și patru de ore n-am ațipit...

Pe drum, Dragoș tăcea, bosumflat.

— Ți-am pus amorul propriu la grea încercare, iubitul!

— Credeam că ai mai mult tact și mai multă voință!

— Rada simțea că-i ard palmele.

— Nici nu știi cîtă voință îmi trebuie cîteodată, cît tact!

Rada, e ultima noastră noapte. Mîine plec pe front. N-am vrut

să-ți spun.

— Adevărat?! Mîine?!

Îi era milă de el, milă de ea și parcă milă de toată omenirea. Stelele scăpărau albe, reci, nepăsătoare. De ce se gîndea la Marina? Părea restabilită cînd a plecat la mare. Totuși, peste cîteva zile, a primit de la ea o scrisoare. „Rada, viața e prea grea pentru umerii mei. N-o mai pot duce. Îmi iau rămas bun de la ea... îmi iau rămas bun de la mare... Am să înaintez pînă unde apa trece de gît, de bărbie, de buze... pînă cînd pleoapele o să atingă suprafața ei lucie. Altădată, cînd nu mai simțeam pămîntul sub picioare mi-era frică. Nu mai mi-e frică. Rada, ai fost bună cu mine. Tu ai avut dreptate, nu eu!” A doua zi, la întîmplări în ziar a citit: „O fată de douăzeci de ani s-a înecat în larg. Marea era ca oglinda.”

— Ce fel de suflet ai, Rada? o întreabă Dragoș.

— „Sufletul meu e ca o maimuță care a fugit la capătul lumii.”

Era o replică din Neguțătorul din Veneția, piesă pe care o văzuseră împreună.

— Rada, o să-ți pară rău! N-ai să mă mai vezi! Plec pe front!...

PARTEA A DOUA

Motto :
Et pour l'être la raison est encore de l'amour.

Michelet

Și pentru om rațiunea este
încă dragoste.

1

L-am revăzut după război. Era cu Rita. Dar acum sîntem în toamna lui '43, la Sanatoriul din Batiștei...

În ajunul examenelor, am avut un conflict cu directorul

sanatoriului. Nu voiam să primesc în serviciul maternității o bolnavă cu plagă supurantă.

— Regulamentul interzice...

— Regulamentul sînt eu! mă întrerupe directorul, ridicînd vocea. Deocamdată îl aplic eu. Cînd o să-mi luați locul, fiindcă asta visați...

— Șandramaua asta se poate dărîma peste un ceas, domnule director. Visele mele sînt mai durabile. Visele noastre...

Îmi strîngeam lucrurile în valiză, cînd am fost chemată urgent la bolnava cu pricina.

— Am aflat că, din cauza mea, o soră vrea să plece și asta m-a impresionat. Mai ales că după părerea unanimă e cea mai pricepută soră, cea mai corectă. Am vrut să te cunosc. Eu în viața mea am făcut numai bine, sau cel puțin așa cred. În orice caz, am fost iubită. E prima dată cînd cineva mi-e ostil. Și sînt impresionată. Am vrut să știu ce are cu mine fata asta. Am vrut să ne cunoaștem și, ca să fiu sinceră, vreau să te cuceresc.

I-am explicat frumos și calm punctul meu de vedere.

— Ești prea rigidă, domnișoară.

— Sînt soră...

— Știu, Rada. Ai putea să fii fata mea. Am un băiat de șaisprezece ani. Aș fi vrut să am o fetiță. Cînd ai o fată, ai un copil, ai pe cineva care te înțelege, te ajută, e mai aproape de sufletul tău. Oricare ar fi diferența de vîrstă, femeile între ele se înțeleg. Un băiat, nu știi cum să-l aduni de pe maidan, cînd e mic. Cînd se face mare, te judecă sau te păzește. În fiecare prieten vede un dușman personal, un rival...

Și, fiindcă nu răspundeam, continuă:

— Pînă la treizeci și cinci de ani, n-am trăit. De atunci, mi-am luat revanșa. Poate și războiul e de vină. Am intrat în panică din prima zi: „Dacă mor fără să fi trăit?!” Și de-atunci, trăiesc cu frenezie printre comunicate care vorbesc de retrageri elastice și retrageri strategice, de morți și răniți, trăiesc și vreau să trăiesc!

Toate astea mi le spunea o femeie, care mi se părea foarte frumoasă. Brună, cu plete negre pe umeri, o fată îngustă, măslinie, un nas foarte ușor acvilin care se oprea brusc după canoane rigide, buze subțiri și dinți sclipitori, mărunți, de rozător. Bărbia puțin prea ascuțită, riduri subțiri, pe lîngă gură, cearcane late albăstrui pe sub ochi, care se întindeau obosite, îi arătau vîrsta și, poate, nopțile nedormite, poate erau urmele bolii. Dar totul cerea înduioșare, îngăduință.

— Anul trecut mă gîndeam cu groază că mă apropii de patruzeci de ani. Dar cînd m-am îmbolnăvit, m-am gîndit cu groază că n-o să împlinesc patruzeci de ani niciodată. Acum, cînd am auzit că o fată vrea să plece din pricina mea, m-am întrebat de ce mă urăște. Poate că mă blesteamă. N-aș vrea să mă blestemi. Sînt superstițioasă și n-aș vrea să plec din pricina mea, domnișoară. Dă-mi mîna. Te rog...

Avea o mîna mică, îngustă, cu degetele gata să se fărîme. M-a înduișat. I-am explicat că m-am obișnuit cu o disciplină corectă, rigidă. Favoritismul mă scoate din sărite.

— Și totuși, viața îți cere o anumită suplețe. Natura a avut grijă să înarmeze și plantele și gîzele cu o mare forță de adaptare. Să te adaptezi înseamnă să rezisti și să rezisti înseamnă să trăiești. Dar tinerii nu știu toate astea și, cînd le descoperă, e prea tîrziu. Soră Rada, te rog, rămii și să te ocupi de mine! Și te mai rog ceva: aș vrea să telefonezi la numărul pe care ți-l dau. Să spui cuiva că sînt aici.

Și, scoțînd de sub pernă o bucățică de hîrtie:

— Uite numărul de telefon. Spune-i să nu fie îngrijorat. Va avea vești în fiecare zi...

N-am despăturit biletul decît atunci cînd am putut telefona. Un singur nume: Cyrus? Cum poate arăta un bărbat pe care-l cheamă Cyrus? Oare, în intimitate, nu are alt nume? Poți să spui: „Cyrus, te iubesc?” Surideam.

În copilărie, la țară, în cimitir, mă opream asupra unor nume neobișnuite, le memoram, le repetam pe drum la înapoiere și chiar seara, în pat: Ioachim, Ieronim, Antioh, Eusebiu, Valahii. Și-mi părea rău că sînt bătrîni. Nu mă supăra că sînt morți, ci că sînt bătrîni. Mai tîrziu, mi s-a părut că nu există un nume mai frumos decît Ion.

Am fost îndrăgostită și de Șerban, și orice frunză galbenă plutind în aer îmi aduce și acum pe buze numele lui. Profesorul mă întreba:

— Și dragostea, Rada?

— Am s-o recunosc, cînd o să vie.

N-am recunoscut-o. Îi vedeam chipul în luciul bisturiului, ca într-o oglindă fermecată și nu știam că sînt îndrăgostită. Odată m-a luat cu mașina. Am luat masa împreună la marginea lacului. Nimeni afară de noi. Chelnerii veneau și plecau, se schimbau felurile de mîncare, vinurile. Totul se petrecea ca într-un film mut. Știam că e însurat, îi vedeam tîmplele cărunte, și totuși l-aș fi

urmat pînă la capătul lumii. Dar el era trist și repeta:

— Ce tînără ești! Ce dragă îmi ești! De ce nu te-am întîlnit cu ani în urmă?! Poate pentru că nu existai. Ești prea tînără! Nu pot să-ți fac rău. N-am să-ți fac rău! încrederea ta mă dezarmează...

Dragoș era singurul bărbat care nu s-a temut să-mi facă rău, care cu dorința lui a trezit în mine dorinți. Am știut că nu mă iubește și acum știu că nu l-am iubit. Cu toate că am suferit aprig din cauza lui sau poate din cauza Ritei...

Pe Cyrus, nu l-am întîlnit decît în războiul cu perșii și iată vine în goană, vine spre mine, nu pe un cal alb, ci pe firul telefonului. Nu are chip, are voce. O voce nervoasă, grăbită. În loc să repete rece: „da, da... bine... da...” sau, duios, să-mi ceară să-i transmit bolnavei că-i e dor, întreabă scurt: „Ce temperatură are? Doarme? Mănîncă? Să ia purgative ușoare, ceaiuri slabe. Să nu ia somnifere, să bea multe lichide. Are rezultatele analizelor? Nu? Să mi le comunice.”

A doua oară cînd am vorbit la telefon, n-a mai transmis atîtea sfaturi, fiindcă l-am întrerupt:

— Sînteți medic?

Mi-a răspuns prompt:

— Medicii nu știu nimic. Sînt niște dobitoci!

— Exagerați.

— Că nu știu nimic, nu este grav, dar sînt infatuați și nu vor să învețe nimic.

I-am repetat Agatei Plopeanu, cuvînt cu cuvînt. A zîmbit încîntată, înduioșată.

— Cyrus e convins că trebuie să cunoști bine de tot un bolnav, ca să poți să-l tratezi. El se îngrijește singur. Regim alimentar foarte sobru, ceaiuri diuretice, multe ceaiuri, gimnastică, mai ales gimnastică. Pentru el totul este o problemă nu de voință, în sens obișnuit, ci de tensiune concentrată și dirijată, de autoeducație în adîncime, nu prin cuvinte sau intenții, ci prin exercițiul pasionat al violonistului, sau pianistului, sau al marilor sportivi, adică printr-o enormă depășire a randamentului obișnuit, ceea ce presupune talent, pasiune și tehnică. În sfîrșit, nu redau exact. Dar cred, ca și el, că organismul are rezerve imense, prost utilizate.

— Aștia sînt în stare să te bage în pămînt cu teoriile lor, cînd o simplă incizie te scapă de puroi!

— E un copil teribil! îl apăra Agata. Nu vrea să asculte de nimeni. Concepția lui despre regie e prea personală, șochează, și

nu vrea să facă nici o concesie. Condițiile le pune el, vrea să-și picteze singur decorurile, să facă scenografia, dacă ar putea să și joace tot el, în toate rolurile...

Eram nerăbdătoare să-l văd, să-l cunosc, să știu cum arată, îl așteptam să apară, dintr-o clipă într-alta. Agata suferea.

— Vezi, Rada, nici azi n-a venit. Crezi că e prea târziu să-i dăm un telefon? Vrei să-i telefonezi? Să nu-i faci imputări, are oroare. Spune-i că am vrut să-i urez noapte bună. Atît...

Mă grăbeam să-i duc mesajul, să-l transmit cald. Dar, sau găseam telefonul ocupat, sau era liber și nu răspundea nimeni. Căutam să-mi imaginez casa, camera în care se auzea soneria. Aș fi vrut să știu unde se află în clipa aceea. De ce nu păzește telefonul, de ce nu e îngrijorat de soarta bolnavei? Cum arată?

— Cum arată? am îndrăznit s-o întreb pe Agata Ploeanu.

— Nu-i înalt și cred că asta îl supără mai mult decît brațul înțepenit. La începutul războiului, a fost trimis corespondent pe front și o schijă l-a lovit în umăr. Așa a reușit să se întoarcă. Dar a văzut destule orori. Nu știu cum au putut să-i rămîie ochii atît de curați, de albaștri. E în el un ferment de neliniște. În jurul lui totul se mișcă și se însuflețește. Simți lîngă el că nu știi nimic, că n-ai decît idei preconceptuate și că trebuie să te scuturi de ele. Te întoarce ca pe o mînușă...

— Nu-mi place! am spus, cu convingere și ciudă.

— Are să-ți placă. E fermecător. Irascibil, veșnic revoltat, furios, sceptic, bîntuit de neliniști, de întrebări. Ca să creadă că-l iubești trebuie ca iubirea să aibă o vechime de cel puțin zece ani. Fără certificat de vechime, nu există nici vin bun, nici obiecte de artă, nici prietenie, nici dragoste. Pentru faptele tale trebuie să răspunzi, cel puțin douăzeci de ani. După el, un om care nu tinde către formele ideale ale vieții, trebuie să aibă măcar nostalgia lor și remușcarea că nu tinde spre ele, altfel este pierdut. Dacă însă face din aceste remușcări vagi complezente, se degradează mai târziu sau mai devreme...

— Cu ce se ocupă?

— Ți-am spus.

— N-am înțeles. Din ce trăiește?

— Scrie cronică dramatică. Mai bine zis înjură piesele și pe autori și pe regizori. Totul i se pare învechit. Nimic nu e pe gustul lui. Nimeni nu-i intră-n voie. Cred că o duce greu. Traduce piese pe care nu le iscălește.

— Văd că nu se grăbește să vină...

— Nu-i place să întâlnească lume. Are oroare de cunoștințe noi, de fraze convenționale, conversații salonarde, „discuții între țate”. Parcă-l aud: „Ce-au devenit mahalagii din timpul lui Caragiale? Și-au șlefuit puțin vocabularul, l-au intelectualizat, «chipurile». S-au mutat de la periferia orașului în centru, din provincie în capitală. Dar concepția lor despre lume și viață a rămas aceeași. Chiar dacă se duc la concerte, la expoziții de pictură, nu înțeleg nimic. Nu-i interesează ce s-a discutat în casă la X, ci ce s-a servit.”

Agata râdea înduioșată și plină de admirație repetând frazele lui Cyrus. „E un copil teribil.” Dar copilul teribil nu venea s-o vadă.

— Nu se gîndește că v-ar face plăcere?

— „Dorul și suferința dau noblețe sentimentelor”, ți-ar răspunde. Cît despre plăcere, o disprețuiește. „Ești o pleziristă, îmi spune. Plăcere fără pasiune, fără durere găsești în prima cofetărie, în primul restaurant, în primul hotel.”

— Sînt și părerile dumneavoastră?

— Nu mai știu, Rada...

Și ochii i se umplură de lacrimi.

— Bine că nu mă vede. Are oroare de slăbiciuni, de efuziuni.

— Sînteți îndrăgostită de el?

— Am suferit fascinația inteligenței lui. Da, l-am iubit. Acum nu mai știu. Nu mai știu ce-a rămas.

Cărțile pe care le citea Agata purtau semnătura lui. Și bănuiam că el subliniasă unele fraze. „*Il avait aimé en elle le désir des autres, une sorte de souffrance compliquée.*”¹ Romanul se numea *La Pêche Miraculeuse*² de Guy de Pourtalès. „*Savent elles les femmes que c’est ce qu’elles ont donné d’elles-mêmes aux autres, leurs déceptions, leurs larmes qui dévorent notre sang du désir des ravanches impossibles.*”³

— Știi franțuzește? m-a întrebat Agata.

Aș fi vrut să-i vorbesc despre școala din Buzău, unde trăgeam cu urechea, cînd doamna Greg dădea lecții particulare elevilor care puteau să plătească, în timp ce eu îi spălam bluzele, batistele, ciorapii. Seara tîrziu, obosită, îi puneam ventuze, ca să-mi vorbească franțuzește. Dar Agata ațipise. Caietul îi alunecase din mînă.

— Mi l-a dat Cyrus... îmi spusese odată. E convins că trebuie să scriu. Să notez tot ce mi se întîmplă, tot ce-mi trece prin cap. „E imposibil ca în multă sinceritate să nu se strecoare și un pic de

talent.”

Am ridicat caietul și am vrut să-l pun pe măsuta de noapte, dar demonul curiozității parcă îmi ținea mîna. În față, mi-a apărut fetița care, la țară, voia să intre în toate casele, să-i cunoască pe toți oamenii. Vroiam să înțeleg dragostea Agatei. Pe de o parte spunea că s-a vindecat, pe de alta...

— Rada, nu știi cît de mult poți să iubești pe omul pe care nu-l mai iubești.

Era prea complicat pentru mine. Nu înțelegeam și, un lucru pe care nu-l înțelegeam, era ca o ușă care nu mi se deschidea.

—

¹ *A iubit în ea dorința celorlalți. un fel de suferința complicată.*

² *Pescuitul miraculos.*

³ Oare știu Femeile ca ceea ce au dat din-trînsele altora, decepțiile lor, lacrimile lor devorează sîngele nostru de dorința unei revanșe imposibile.

Eram în stare să fac chei potrivite, la nevoie, s-o sparg. M-atrăgeau ferestrele prin care seara întrezăream, pe marginea transperantului sau a hîrtiei albastre de camuflaj, un colț de odaie, un tablou, niște umeri încovoiați pe o carte. Agata dormea. Caietul, bănuiam că este un jurnal intim, era în mîna mea. L-am deschis...

Sîmbătă. O scrisoare pe care nu o vei avea. Ți-am spus c-o voi scrie și că poate ți-o voi citi la telefon într-o zi, mult mai tîrziu, peste o lună-două. Știu că va exista o zi – peste o lună-două – o doresc și caut să mi-o făuresc cu mintea, să trăiesc în acea zi, ca într-o altă lume... E ca și cînd ai spune: după război. Știi că va fi pace într-o zi, dar cît e de greu să-ți imaginezi acum, în plin război, această pace... s-o realizezi cu tot ce va avea nou, cu tot ce va avea greu ca urmări „cu adierile ei așa cum le vom simți, cu

sufletul de atunci, din clipa aceea. Fiindcă peste o lună, cel mult două, cine știe – poate trei, va fi pace în sufletul meu, va fi vindecată toată acea regiune pe care o numim, nu știu de ce, suflet și care mă doare acum îngrozitor. Nu, cuvântul e nepotrivit, fiindcă nu e violentă senzația. E o durere surdă, înfundată, mocnită – teribilă numai prin persistența ei, prin iradierile ei, care cuprind fruntea, pleoapele, brațele. E ceva care pare nimic și care te izolează de tot cete înconjoară. E ca în vis când cineva vrea să te omoare, și vrei să strigi, și nu poți. E ca o moarte care ți-ar lăsa judecata și vederea, pentru tot ce-a fost, dar nu pentru ce este, pentru cele ce se întâmplă în jurul tău, o moarte care ți-ar lăsa un singur drept: să suferi; o singură nădejde: să nu mai suferi într-o zi. Știu că ziua aceea va veni, cum știu de dimineață că oricât de lungă va fi ziua, cât de grea, seara tot va veni. Și dacă stau culcată, bolnavă, dacă nu încerc să mă vindec, e fiindcă nu vreau încă să mă despart de o parte din viața mea, nu vreau s-o ucid în mine. Știu că voi fi din nou un om întreg, numai când voi extirpa acest ultim fragment de viață, dar nu mă îndur de el, e ca un copil al tău, fiindcă în el te vezi pe tine și tot ce-ai trăit alături de el. Aș vrea să mă despart de acest an din urmă, dar asta înseamnă să mă despart de anumite flori pe care le-am iubit, de ortensiile acelea luminoase, ca norii albăstrui care se joacă pe cer, de niște lalele roșii, cu lujere care se întindeau fiecare după fantezia lui, dar cu câtă voluptate, de privirile tale, uneori calde și bune, alteori furibunde, de rîsul tău sănătos și deschis, care-mi plăcea atît de mult, de obrazul tău chinuit, care-mi plăcea și mai mult, să mă despart de pajiștile acelea, proaspete și luminoase (ții minte în Grădina Botanică?), sau pline de umbre fantastice, de copacii la care ne-am uitat împreună cu aceiași ochi, cu aceeași emoție, să mă despart de așteptări, de întâlniri, de certuri și împăcări, de toate grijile pe care le-am avut pentru tine, de toate bucuriile pe care mi le dădeai. Ce se va alege de toată risipa de dragoste și lumină, de toată demența care mă ridica peste cotidian, peste război, peste nevoi mărunte, peste obligații mari? Ții minte serile acelea de basm, de pe terasa asta? Nu vreau, încă nu vreau să mă despart de brațele tale, care parcă mă duceau spre stele, cu care mă contopeam peste acoperișurile caselor halucinante, peste viața muritorilor de rînd! Nu-mi place să poetizez trecutul. Dimpotrivă, știu că nu mă pot ridica, vorbind de el, la înălțimea, la deplinătatea fiecărei clipe, din cele bune și rele, care s-au desfășurat, care au fost atît de puternic trăite într-un an! Știu că

nu toate au fost bune, dar toate au fost frumoase, prin pasiunea, prin adevărul lor! Și dacă sufăr azi, știu că nu e pentru că te pierd pe tine, ci pentru tot acest trecut, care se leagă iremediabil de tine, care e atât de adânc ancorat în mintea și sufletul meu, și deci. Atât de dureros de smuls. Nu fiindcă te pierd pe tine, sau fiindcă te-am pierdut, sufăr atât de aprig, ci pentru că mă despart de o adolescentă, care la cinci dimineața, când aerul abia ieșit din noapte e încă vînat și aspru, se duce să conducă la gară un adolescent mobilizat. Și găsea că-i stă bine chipiul, și se simțea fericită să-i atingă mîna în tramvai, să-i atingă privirea! Și de atîtea alte adolescente, care aveau emoții cînd trebuia să dăruiască o carte legată, cînd tăiau paginile unei cărți căpătate, cînd mîngîiau o piersică sau o pară cumpărate de „el”. Toate astea, și multe, multe altele, mi-au trecut astăzi prin minte, ca un film în culori, cu imagini cusute fără șir, fără legătura logică, fiindcă fiecare imagine îmi evoca un film prin tot ce avea ca răsunset în mine. Și fiecare în parte m-a durut, fiindcă trăiam cu fiecare o despărțire. De ce îmi impun despărțirea, de ce o trăiesc? Fiindcă vreau să pornesc spre viață, pentru că vreau să mă vindec, să fiu sănătoasă, să mă întorc, ca o plantă, cu fața spre soare. N-am să găsesc cu ușurință soarele! Mie nimic nu-mi vine ușor și totul mă trage spre umbră... Dar tu, care e locul tău, în toate durerile și nădejdlile astea? Unde mai ești? Cine e domnul care, din cînd în cînd, cheamă la telefon, care uneori mi se pare îngîmfat, fiindcă se crede iubit (spun mi se pare, poate greșesc) alteori, trist, – fiindcă se simte gol, furios, fiindcă nu mai e în stare să dea atât cît a dat, care e certăreț, ipocrit, exasperat, calculat, care nu iese din casă fiindcă e frig afară, sau fiindcă îi place acasă, sau fiindcă are de lucru, sau nu are elan! Domnul acesta nu mai ești tu. Tu ești pulverizat într-un șir lung de zile, într-un șir lung de clipe, care-mi sînt încă îngrozitor de dragi, pentru care am îndurat să trăiesc azi încă o dată, atât de dureros, plăcerea și durerea de a le mai fi trăit.

E patru și jumătate, adică tocmai ora cînd trebuie să vii. Ca și altădată, de atîtea ori, ultimile minute, ultimul sfert de ceas mi-e greu să-l îndur, și, ca să treacă mai ușor, îți scriu. Cum pot vibra cu atîta intensitate pentru tot ce mă privește mai de aproape, cînd e pe lume atîta necaz, atîta durere? Cum mai pot vibra atât pentru tine, azi, cînd mi-am simțit sufletul atât de obosit, de liniștit, cînd am fost înțeleaptă și îndepărtată ca o convalescentă? Sufletul, trupul au probabil altă logică decît aceea

a minții, deci să nu mai pun întrebări! Sînt și obosită de atîtea întrebări! Pe cele mai de seamă le-am lichidat, dealtminteri. Știu că între noi nimic nu se mai poate drege, din cîte s-au stricat. Tu vei încerca, de foarte multe ori, să mă reții, deși nu mai ții la mine prea mult (sau, după cum spui, nici n-ai ținut vreodată), eu voi încerca să evadez mereu... fiindcă am luat-o pe calea asta, fiindcă nu mai cred în tine și nu cred că mi-ai putea da vreodată ceea ce mi-e strict necesar sufletește... deși țin la tine... Dar din cîte se mai pot întîmpla între noi, nu mă mai tem de nimic.

E cinci fără cinci minute. La șase știu că trebuie să pleci de aici, și vei veni, probabil, după ora cinci. Ce ne vom putea spune într-un ceas, cînd de la o vreme tăcerile au devenit lungi, cînd găsesc atît de greu punțile pe care ne putem întîlni, și numai pentru a ne face anume imputări, dintre acelea care încă ne leagă? Îmi dau seama – uimită de nerăbdarea cu care te aștept – mă îngrozește cît te doresc (azi te doresc fizic)... De multe ori te-am dorit în felul ăsta, și cu o violență de necrezut! Cînd mă gîndesc la noi, mai ales de aceste așteptări îmi amintesc, de această energie care se irosește în așteptări, de comprimări penibile, de elanuri gîtuite, de toate felurile de elanuri, de aparițiile tale scurte, cînd mă găseai înrăit, de plecările tale necesare și neumane, aș putea spune, care mă lăsau dezorientată și plină de resentimente.

Mi-am dresat urechea, ca să ascult pașii din apropierea ușii, ca o pisică la pîndă, și cînd plecai, ascultam aceiași pași, învinsă și nefericită, ca un copil căruia, după ce i se arată jucăria pe care o dorește mai mult ca orice pe lume și e lăsat s-o atingă, i se ia înapoi.

Cinci fără un sfert! Ești aici, te odihnești cu capul pe genunchiul meu, privirea – în tavan... Nu știu la ce te gîndești (cum n-am știut niciodată). Eu scriu fiindcă nu mai am ce să-ți spun... Nu, nu vei ști totuși cît și în cîte chipuri te-am dorit, ce absurdă mi se pare viața și plină de contratimp!

Ai plecat... Ai avut treizeci și cinci de minute pentru mine! Atît! După o zi în care te-am așteptat și n-ai putut veni de loc, după alta în care mi-ai făgăduit că vii cînd vreau, și după și înainte de amiază, aceste treizeci și cinci de minute e tot ce-ai găsit să-mi dai! Probabil că trebuie să trec prin toate fazele, adică sa ajung să te și urăsc, înainte de a înceta cu desăvîrșire să te mai văd... Altfel nu se explică de ce acest joc în care eu nu sînt decît un biet șoricel, încolțit, prins, lăsat și luat iar în gheare, lăsat din

nou, prins și lăsat iar, dar nu de tot... Cîl îmi pare de rău, că rămîn fără nostalgii în ce te privește! Ca s-a irosit în ultima vreme, tot ce ar fi putut rămîne în amintirea mea im rog. Tot ce alimentează regretul pentru ceea ce a fost frumos, poate pentru că n-a fost trăit pînă la capăt. Tot acel bagaj de poezii, căruia într-o zi îi surizi în amintire, care te face să înțelegi ce-a rămas dintr-un an, din mai mulți, dintr-o viață de zbucium și dorinți. De împliniri și neîmpliniri, alături de omul pe care l-ai iubit! Ce a rămas? Ce-mi rămîne mie? Deocamdată, nevoia obsedanta a fumătorului, căruia i se iau țigările, pe urmă, scrum!

Agata doarme. E atît de frumoasă, că mă întreb cine e omul pentru care șuieră atît! Cum arată? Cînd au fost scrise foile astea? Și cum s-o apăr? La spitalul de mari mutilați cunoscusem un morfinoman. Îi făceam injecții cu apă distilată. Și, pentru o clipă, se liniștea...

Luni. Desigur că n-ai băgat de seamă, că alături de tine, am plîns. Și acum simt ca am lacrimi, deși nu le simt în ochi, sau în obraji. S-au adunat și-mi sînt grele. Scriu fiindcă îmi face bine. E o forma mai demnă de a plînge și ține loc nevoii pe care o au alte femei. În aceleași împrejurări, de umărul unei prietene, de confidente... Ai făcut bine c-ai venit. Nu fiindcă mi-ai spus ceva ce nu știam, dar fiindcă mi-ai luat puțința de a mă agăța de tăceri, pe care, din lașitate, căutam să le umplu, să le interpretez, să le dau diferite sensuri care mi-ar fi. Superficial, folositoare. Știu iar și iar că necazul meu – în marea dramă de pe lume, azi – e un biet neajuns sentimental, luxul copilului care are căldură și mîncare, și care e lăsat în pace de cei mari. Știu că ești un om chinuit și dintre aceia care, din pricina împrejurărilor, pot da foarte puțin și, din pricina firii lor, cer foarte mult. Știu tot ce se mai poate ști, și sufăr ca și cînd n-aș ști nimic. Și totuși e mai bine așa... mult mai bine... Mă gîndesc acum ca, dacă altădată, demult, m-am zbatut atît în acea dramă care nu era lecuită cînd ai apărut, a fost tocmai pentru că nici o dată, nici o dată în ani și ani, omul acela nu a avut curajul sau loialitatea să-mi spuie ceea ce tu mi-ai spus azi, deși știam și atunci (ca și acum) tot ce mi-ar fi putut mărturisii! Era de altminteri același lucru, sau poate ceva mai complicat! El era un om care (poate pentru ca n-avea tot ce-ți umple ție viața) nu se putea lipsi de mine, dar, fiindcă nu-i ajungeam, sau nu-i mai ajungeam, mă înșela. Eu fiindcă simțeam că nu-mi dă tot,

fugeam de el și încercam să mă vindec. Desigur că aveam slăbiciunea să mă las prinsă, dar și forța să fug din nou. Și atunci s-a întâmplat acest lucru ciudat: ani de zile a alergat după mine un om care nu mă iubea și eu am fugit ani de zile de un om pe care-l iubeam. Cred că la temperatura la care te afli, îți pot vorbi despre el. E poate întâia dată când văd cât de limpede, cât de simplă a fost acea situație, care mi s-a părut atât de încâlcită, care mi-a măcinat atîția ani, și să înțelegi cât de bine ai făcut că ai vorbit, lămurind totul, și de ce vreau să fug și acum. Dar o dată și bine, deși de data asta pierd mai mult, pierd un om, și asta se găsește rar! Celălalt era un bărbat în sensul strict și minor al cuvîntului.

Ții minte cât erai de gelos la început? Nu suportai să mă vezi cu verigheta în deget. Aveam grijă s-o scot. Dar uneori, cînd uitam, deveneai palid, arțăgos, găseai pricini de ceartă, bănuiai că mă împart între voi, mă insultai... într-o zi am băgat de seamă, siderată, că te jucai distrat, cu verigheta de pe degetul meu (eram la cinema pe întuneric) și urmăreai filmul, te amuzai... Și atunci am înțeles... Atunci trebuia să plec, fără explicații, fără să întorc capul definitiv...

Luni. Cînd am văzut, cînd m-am surprins așteptînd să sune telefonul, mi-am dat seama că trebuie să plec de acasă, să fug de tine. Dar de acolo, unde mă aflu, am telefonat mereu acasă, pînă tîrziu, cînd, în sfîrșit, mi s-a spus că a sunat cineva la telefon, și a închis fără un cuvînt. Desigur erai tu! Cînd am știut că m-ai căutat, m-am liniștit. Voi pleca mult de acasă, voi zăbovi mult, pe unde voi nimeri. Vreau să treacă zilele, cât mai multe zile, fără să te aud, fără să te caut, fără să mă găsești... Mă gîndesc la timpurile acelea, de mult, cînd mă căutai și-mi cereai să mă vezi, și eu îți răspundeam că sînt ocupată! Între ceea ce mă ocupa și mă preocupa atunci nu mai era loc pentru tine. O epocă destul de fericită. Eram înconjurată de oameni care mă admirau, mă doreau, mă iubeau... Eram cochetă, frivolă, atât cît îi stă bine unei Femei, atât cît e necesar ca să te simți bine... Cu cîtă inconștiență te-am lăsat să intri în viața mea! Am îndepărtat, am lovit fără nici o milă tot ce mă mai lega, tot ce-ți stătea în cale. După cît de egoistă am fost, după cît de nepăsătoare de anumite dureri, pe care le dezlănțuiseră schimbarea mea, înțeleg azi cît de fericită eram pe atunci! Multă vreme nu te-am iubit. Iubeam florile tale, iubeam elanul tău, iubeam gelozia ta, dorințele și grijile tale adunate în jurul meu, nevoia ta de a mă vedea mereu, de a mă ști lîngă

telefon, de a mă chema lângă tine! Iubeam capacitatea ta de a fi pasionat, preocupat de mine. Curios, niciodată nu mi-am imaginat sfârșitul. Am crezut totdeauna că eu voi decide. Că dinspre mine va veni, când va veni, și trebuie să recunosc că tot ce mă nemulțumește, firea ta irascibilă, posesivă, nu mă împiedică să fiu fericită alături de tine! Treceau zilele cu tot ce au ele teribil și greu și sumbru, fără să le simt apăsarea! Aveam uneori cruzimea, inconștiența – numai cei fericiți o pot avea – de a nu mă sinchisi de război. Erai ca un clopot de sticlă transparent, dar foarte dur, care mă lasă să văd ce se petrece în jur, dar nu mă lasă să mă ating, să mă lovesc, să cunosc de aproape celălalt climat. Erai gelos, și eu credeam că mă ocrotești. Mi-a devenit necesară chiar gelozia ta. Când am intrat adineaori în casă și-am văzut calele pe care mi le-ai trimis, parcă te-am văzut pe tine, cel de altădată, pe urmă n-am mai văzut decît umbrele lor pe pereți, apoi am privit, în același timp, calele și umbrele lor, nespus de frumoase și îngrozitor de triste. Aș vrea, printr-un miracol, să sune telefonul și tu să-mi spui încet, în șoaptă, cu intensitatea și emoția de altădată: „Puști scump” și să închizi. Îmi ești atît de drag în clipa asta, că-mi simt ochii împăienjeniți și aș vrea ca, pe toată pagina asta albă, să scriu, mic, înghesuit, de cîte ori încap: Mi-ești drag... drag...

Cît de mică mă simt, cît de lipsită de curaj și de forță! îmi curg lacrimile pe obraji și aș sta în genunchi toată noaptea să mă rog lui Dumnezeu să mă ajute. Sînt slabă, prea slabă și prea singură și mi se pare că oricine poate să-mi facă rău și mi-e frică să las tocul din mînă, să sting lumina și să mă culc. Și mă rog să mă ierte, fiindcă nu știu de ce, dar suferința mea e atît de mare, că mi se pare un mare păcat, în vremurile astea cînd mamele își pierd băieții pe front...

Miercuri. Am vrut să rup paginile astea din urmă, nu fiindcă mi-e rușine de totala mea destrămare sufletească, ci fiindcă, pentru întîia dată, mi-am dat seama cît de urîte sînt niște lacrimi pe care nu le poți stăpîni, pe care nu le-ai șters în fugă, și le-ai lăsat să se schimbe în pete vulgare de apă, pentru ochii, pentru hazul celui care ar deschide caietul ăsta, în loc să le păstrez ca să dea greutate suferinței pe care nimeni nu trebuie s-o cunoască, sau s-o las să treacă așa, ca un nor pe care n-ai să-l mai uiți. Și totuși nu le rup, pentru că vreau, într-o zi, să-mi cunosc toate înfățișările, să mă pot vedea așa cum sînt, nu numai așa cum

credeam sau cum știam că ar trebui să fiu. (Și cum ți-ar plăcea ție!)

Ieri nu te-am văzut de loc. Pe la nouă am telefonat, sub un pretext oarecare. Deci nu m-am schimbat în ceea ce sînt mai esențial eu, de ceea ce am fost într-o epocă, pentru care am atît dispreț, cînd mă gîndesc la mine, cea de atunci. E bine să știu că e așa, că sînt așa. Tot ce am putut să fac (slabă dovadă de tărie de caracter) a fost să plec de acasă. Cînd m-am înapoiat, am întrebat de mai multe ori, dacă m-a căutat cineva sau dacă a sunat măcar telefonul și s-a închis. Am vrut să te chem, am vrut să sun, să te deranjez, să te enervez, să te cicălesc, să strig lucruri oribile, adică să fiu lipsită de ținută, fiindcă, oricum, ținută interioară nu am. N-am făcut nimic, fiindcă valoare poate mai mult decît atîtea alte biete femei, ceva mai mult? Cine știe? E interesantă totuși clipa cînd reușești să domini această teribilă, această primară, această destrăbălată nevoie de a-l chema pe celălalt, crezînd că, pe principiul vaselor comunicante, poți trece dincolo ceva din ceea ce e prea plin în sufletul tău, fără să te gîndești că-ți lipsește tocmai esențialul: posibilitatea de a comunica cu celălalt suflet. E interesantă, pentru că atunci, în momentul în care durerea ta, ajunsă la cea mai mare intensitate, în loc să spargă ziduri, să-ți fărîme demnitatea, se resoarbe și simți, pe lîngă o mare suferință, pe lîngă o culme a disperării, o rază de bucurie, o ciudată plăcere, care-ți face rău și bine, simți că s-a întîmplat ceva de seamă, că ai învins, că s-a creat o nouă ordine, sau că s-a precipitat, ca în chimie la o anumită saturație, un corp nou, altfel colorat, mai frumos colorat decît cel ce a fost înainte (și care nu te împiedică să suferi), simți că ai izbutit să captezi un zbucium care rămîne patrimoniul tău, te simți mai liniștit, în liniștea aceea, un fel de liniște pe care nu pot s-o explic, fiindcă trăiește totuși lîngă un suflet foarte bolnav, am chemat soarele din vara care a trecut și a venit peste o barcă, în care ne odihneam alături. Pe urmă am văzut niște pepeni mari, verzi și roșii, zemoși și dulci, și ți-am regăsit privirea care întreba victorioasă: ei ce spui de mine? Știi sau nu să aleg? M-am văzut ocolind masa, ca să te sărut, ca să mă încredințez că ești acolo, alături, nu atît tu, cît clipa aceea plină, bună, dulce, ca pepenele deschis, de pe masă, făcută tot așa din soare și pămînt, din apă și lumină, dintr-o întîmplare și dintr-o minune, clipa care te face să crezi că Dumnezeu există. Pe urmă mi-am îndreptat ochii spre calele din mijlocul mesei,

liniștite, frumoase și reci și mi-am spus că sînt pe patul unui sanatoriu și că florile astea, cu o linie atît de princiară, mi le-a trimis un prieten, care odată, demult, m-a iubit și ultimul meu gînd, imagine în gînd au fost garoafele roșii, pe care mi le-ai trimis de curînd într-un vas negru, cu gîtul lung și de care am crezut, în ziua aceea, că înseamnă un miracol, că totul va putea fi, iar, cum a fost.

Azi a trecut dimineța întreagă, cu paginile pe care le-am scris. Am trimis să-mi cumpere un caiet. Un caiet nou mi se pare că poate fi o zi nouă, un început de an, și mi se pare că de întia pagină scrisă s-ar putea lega un destin nou. Am pus pe cineva din casă să-ți telefoneze. Nu te-a găsit. M-ai chemat tu, mai tîrziu. „Doamnă, dumneavoastră...” (Ai vrut să știi că sînt acasă.) Și mi-ai spus că vei chema mai tîrziu, din nou, ceva mai tîrziu. N-ai chemat! Ai făcut foarte bine. Îți mulțumesc...

Joi. Nu ai chemat fiindcă nu ai izbutit, dat fiind greutatea de a obține tonul la un telefon public. Te-ai chinuit patruzeci de minute! Vroiai să ne întîlnim ca să te însoțesc la frizer. Tu să te tunzi, iar eu, printr-o oglindă, dacă aș fi avut noroc, ți-aș fi putut zări o mică fracțiune de profil, umărul sau reverul hainei, iar după aceea ne-am fi despărțit, fiecare s-ar fi dus la treburile lui, tu mulțumit că te-ai tuns și mi-ai procurat plăcerea de a te fi zărit printr-o oglindă, sau numai de a ști că ești acolo, că respiri acolo, în miros de colonie și de briantină, printre atîția domni care se tund și se rad, și eu, fiindcă ai avut generozitatea de a-mi procura această plăcere. (Mă rog!)

După amiază ai chemat, bine dispus, că un anume actor sau regizor, etc. Etc. Te-a invitat la munte... Nu, aici aș avea prea multe de spus și mi-ar fi prea ușor să te arunc într-o lumină urită; cu totul altceva e important. Mi-au făcut bine izbucnirile tale, nedreptățile tale uluitoare, orbirea aceea provocată de anumite interese nerealizate... Dar despre asta, altădată! Tot ce mi-a făcut rău, mi-a făcut și foarte bine. A venit mai tîrziu un prieten, eram liniștită. I-am citit cîte ceva din ceea ce am început să scriu în alt caiet. Cît de mult a stăruit să-i citesc! Ce puțin ai ținut tu să cunoști cuprinsul unor pagini, și totuși tu ai stăruit, pe vremuri, să scriu.

M-ai chemat aseară de două ori la telefon. Nu puteai vorbi, aveai pe cineva la tine, eu n-aveam ce să-ți spun.

Ai chemat și azi. Stăteam tocmai de vorbă cu tine. Tu, celălalt, sau ceilalți. Fiindcă tu, cel cu care stau de vorbă în gînd, nu ești unul singur. Cine ar fi crezut că între atîtea înfățișări, o vei avea și pe aceea din ultima vreme? Mi-ai spus că vei chema către prînz. Am ieșit, ca să nu mă găsești acasă. Am aflat acum că n-ai chemat. E bine! Foarte bine! Deși îmi stăpînești absolut toate gîndurile, nu mai simt nevoia să te văd. Deocamdată...

Am ieșit în oraș cu o prietenă. Mi-a admirat atît de mult haina cea nouă, că în cele din urmă, mi-a făcut plăcere, o foarte vagă plăcere! Cișmigiul era alb cu transparența unui tablou de Fujita. Am văzut o expoziție de pictură. Am umblat prin librării. Am găsit o carte: *Marginalii la corespondența lui Marcel Proust*: „Care este hotarul dintre ficțiune și realitate? se întrebă autorul¹. În ce măsură spiritul de invenție colaborează cu spiritul de observație, prin ce transformări trece un fapt autentic pentru a deveni un element de roman, care este unghiul de refracție care deplasează în literatură imaginile luate din viață? în fapt, chiar cînd originea unui roman este un model de viață, lucru care se întîmplă în cele mai multe cazuri, chiar cînd punctul de plecare al unei situații este real, desfășurarea ulterioară capătă cu totul alte direcții... Dacă n-ar fi decît elementara dorință a romancierului

¹ Mihail Sebastian.

de a camufla modelele de care s-a servit, și încă o copie strictă după natură n-ar fi posibilă.” Mi se părea că toate astea mi le-ai spus tu, într-o zi... Vroiai să mă convingi să scriu o carte. „Dacă nu te-ai risipi, Agata, dacă nu ți-ai plasa geniul în convorbiri”... De ce nu mărturiseai că ești gelos? De ce scrisoarea ta e atît de nedreaptă și rece? O voi transcrie aici:

„Te-am urmărit în seara asta, Agata. Lumea în jurul tău te admira. Unii pentru vocea ta mătăsoasă, pentru inflexiunile guturale, pentru varietatea intonațiilor, alții pentru feminitatea ta triumfătoare, pentru strălucirea și expresivitatea ochilor tăi castanii. Dar poate nimeni, pentru tilcul cuvintelor. Ți-ai dat seama de asta? Ai fost dezamăgită? Nu știu. Dar pe stradă, cînd am plecat împreună, neastîmpărul și tot ce fusese spumos, iradiant în chipul tău, dispăruse. Erai tristă, golită, cum era probabil, în acele clipe, casa din care am plecat, în care luminile s-au stins, în care au rămas în razele reci ale lunii resturile

țigărilor în scrumiere, florile obosite de fum. Mi-era milă de tine într-o clipă în care fete tinere, frumoase, admiratoarele tale te lăudau, te criticau, te invidiau (sînt sigur că acasă, în fata oglinzii, încercau să te imite). Ar fi fost de-ajuns ca una din ele să fie cu noi, pentru ca să-ți stăpînești (să-ți amîni) oboseala, și întreaga ta ființă să mai lupte pentru un ultim succes. Dar pe asfalt nu mai răsunau decît pașii noștri. Tăceai, în sfîrșit. Uitaseși poate că sînt acolo, cînd te-am întrebat potolit: Cui ai ținut să plăci în seara asta, Agata? De ce cauți să-ți plasezi «geniul» în convorbiri? De ce-ți risipești timpul, cel mai prețios dintre bunuri? Nu știu ce ți-am mai spus. Dar m-am gîndit mult la tine (dovadă scrisoarea asta). Pericolul care te urmărește (și nu numai pe tine) e rezolvarea în mediocritate, irosirea calităților native. Te-a interesat istoria costumelor, ți-am adus cărți. Mi-ai spus că vrei să scrii, ți-am adus un caiet. Cînd am vrut să știu cît ai scris, mi-ai răspuns: N-am început. Nu mi se întîmplă nimic. Stau în casă, te aștept. «Restul e liniște». Dar liniștea e înțesată de poezie, fată scumpă, și fiecare clipă în care nu se întîmplă nimic se deosebește de alta printr-o adîncime de vibrație, prin acuitatea unei amintiri, prin asociațiile care se urmăresc neîncetat. Și dacă ai ști să ascuți tăcerea... (Sau dacă te-ar interesa ce li se întîmplă și altora, dacă ai descoperi că există și alții), ai vedea că și fetei care-ți face unghiile și taxatoarei de tramvai li se întîmplă lucruri la care merită să ciulești urechea, să le notezi (ți-am dat un carnetel pentru fișe), să reflectezi... și cine știe, să le răspunzi, să le dai sfaturi, (nu disprețui rubrica «între noi femeile») inteligența, condeiul tău le-ar putea fi de folos. Dar poate că ai putea și mai mult. Colette, îndemnată de bărbatul pe care-l iubea, și la fel Catherine Mansfield, au început prin a nota minuțios, curajos, ce li se întîmplă în fiecare zi. Dacă n-ai da cu atîta ușurință expresie gîndului, pentru a recolta un succes trecător, el ar dospi altfel și ar ieși la iveală cu altă strălucire. E un șiretlic al naturii intime, un fel de a scăpa ieftin această risipă de vorbe de confidențe. Un sentiment neexprimat crește în interior, se cristalizează ca într-o substanță amorfă, un splendid cristal. Numai voința, luciditatea, perseverența înnobilează inteligența și chiar frumusețea. Te-am urmărit, cînd pe stradă alături de mine, desmeticită de amețea «succesului» așteptai un cuvînt, poate o consolare. Era pe chipul tău (atît de patetic, de răscolitor, uneori) o melancolie care mă îndeamnă să-ți scriu... Poate înțelegeai lucid, poate te stînjenea nelămurit tot ce-ți spun acum. Nu te mai risipi. Toate fărîmele

unui diamant, adunate, nu mai au valoarea pietrei întregi. Dacă vrei să-ți găsești un echilibru, fie desenînd costume de teatru (fiindcă schițele pe care mi le-ai arătat sînt bune), fie scriind, fie altfel, lasă totul să se comunice în adîncime. Faptele zilnice. Banale, capătă rezonanțe dureroase, prețioase. N-ai văzut cum face viermele de mătase, din frunze banale de dud, fire aurii și subțiri ca surîsul?”...

Joi. În sfîrșit, primul semn de viață după trei zile. La telefon mi-ai spus că ai necazuri. Mi-a părut rău! Teoretic, mai mult, recunosc. Sînt cu totul în afara preocupărilor care nu aparțin acelui „tu” care încă, orice aș face, orice ar fi, îmi lipsește. Ți-am răspuns, cu o mulțime de ironii, de care. Pe urmă, mi-a părut rău. Toate vin din – cel puțin așa cred – acea ciudată superioritate a omului care iubește, față de cel care nu mai iubește și care, fără să vrea, se simte în culpă, pe care fără să vrei îl socotești mai sărac. Dar dat fiindcă ceea ce mă interesează mai mult ca orice e să ajung la o anumită liniște, voi ocoli de aici înainte, tot ce ar mai putea menține o oarecare tensiune, sub orice formă, fie și a unei ironii.

Recitînd Thérèse Desqueiroux, mi-a trecut prin minte să scriu o nuvelă, sau poate o schiță, cu acest dramatic proces sufletesc. O femeie, deși ține la bărbatul ei, (afecțiune, obișnuință etc.) totuși iubește *elle aimait d’amour* pe un altul. Soțul ei este bolnav. Ea îl îngrijește cu un devotament ireproșabil. Nu-și precupețește osteneala, nu e sacrificiu material pe care să nu-l facă. Și totuși, în sufletul ei, dorește ca tot ce face pentru el să nu dea rezultate, pentru că vrea să fie liberă și să rămîie cu celălalt. Bineînțeles că nu ar face un singur gest, nici măcar n-ar pronunța un cuvînt care să-i înrăiască starea. Dimpotrivă, în măsura în care își dă seama că-i dorește moartea, face tot ce omeneste e posibil ca să-l salveze. Un singur lucru nu e în stare: să se roage lui Dumnezeu pentru el... sau măcar să spuie, Doamne, ajută-l! și e credincioasă și e convinsă că numai atunci cînd te rogi cu toată puterea, cînd îți concentrezi toată ființa în jurul unei rugi, ți se împlinește dorința. Femeia își vinde casa, hainele, tot ce are ca să cumpere medicamente greu de găsit, să-și scape bărbatul. Aleargă, se zbate, stă nopți întregi lîngă el, îl îngrijește. Cînd moare are sentimentul că ea l-a omorît, deși toată lumea îi admiră devotamentul. În sfîrșit, e liberă... Dar cînd se duce spre celălalt, nu-l mai găsește. Îngrijindu-și soțul, își neglijase amantul. Deși

către el s-au îndreptat toate gândurile ei. Rămîne singură. Cu tot ce poate însemna în asemenea împrejurări singurătatea. Cred că nu-i neinteresant ca proces psihologic, deși îmi repugnă. E totuși prea odios să dorești moartea cuiva care are încredere în tine, și apoi, cred că trebuie să ai talentul lui Mauriac...

Luni. Dacă am stat – dacă am fost în stare să stau trei zile fără să deschid caietul ăsta – înseamnă că am început să-mi găsesc oarecare echilibru, am început să am acea capacitate de a lua contact cu cotidianul, fiindcă, a fi tot timpul cu nasul într-un asemenea caiet, e egal cu a avea nevoie de un umăr căruia să i te destăinuiești, pe care să plîngi mereu pentru același lucru. Într-o dimineață, nu mai știu care – sînt fericită că n-am simțit nevoia s-o rețin – ai venit. Dacă am pus mîinile în mîinile tale, a fost și fiindcă mi le simțeam reci, mortal de reci, și fiindcă am vrut să văd ce mai înseamnă pentru mine această atingere. Am fost mulțumită de rezultat. Emoția a fost perfect suportabilă. Mai tîrziu m-ai chemat la telefon. Drăguț! Dar atît ca să simt ce e, adică ce nu mai e dedesubt, pentru ca să ajungem la povestea bocancilor furați. Ți s-au furat bocancii, iar ai mei, bineînțeles, nu ti se potrivesc. Skiurile nu ti s-au furat, dar mai ai nevoie de o pereche, îmi spuseseseși că vrei să pleci cu un prieten la munte. N-ai repetat minciuna. Nu ti s-a mai părut necesar să minți. Vrei să-ți dovedești că ești liber. Îmi vine să rîd. Indignarea ta, în cele din urmă, a fost nemulțumirea binecunoscută a omului nemulțumit de el însuși. Ca și graba de a rupe cu cineva care, deși nu-l mai iubești, îndrăznește să nu te adore, și să te vadă într-un fel, care nu ți-e avantajos. Am primit lovitura pe un suflet tăbăcit oarecum și am știut că e bine așa, că tot ce mi se întîmplă rău e spre binele meu.

Și, într-adevăr, am putut sta două zile fără să te chem. Nu știu dacă ești în București și nu fac nimic ca să aflu. Și nu sufăr prea mult la gîndul că ai găsit a doua pereche de schiuri. Mă simt singură, foarte singură și sînt foarte tristă, dar nu mai am exasperarea unui om care a pierdut un om, nu mai am nimic din acel sentiment că totul se năruie, că am făcut investiții de sentimente și timp pe care nu trebuie cu nici un chip să le pierd. Sînt tristă și singură, așa cum e firesc să fii cînd nu ești angrenat într-o preocupare sentimentală sau, poate (sigur) ceva mai rău, fiindcă totuși simt că am pierdut ceva esențial. Dar dacă starea în care mă aflu mă va ajuta să scriu, și cred că așa va fi, am să fiu

fericită, altfel fericită. Doamne, ajută-mi să capăt liniște, atît cît îmi trebuie, și neliniște, atît cît mi-ar fi necesar, ca să scriu, fiindcă am să scriu, sînt sigură...

Marti. Aseară, mi s-a făcut dor de tine. Un dor atît de cumplit, atît de dureros, încît cred că nu se mai potrivește cuvîntul dor. Era o deznădejde fără margini, era o prăbușire ca de pe o culme de munte, într-un fund de prăpastie. Dar nu vertiginoasă, ci atît de treptată, încît să-ți pot gîndi sfîrșitul, să poți înțelege grozăvia fiecărei clipe... Am crezut că-mi va trece, că, printr-o minune, mă voi pomeni într-o altă lume, că voi scăpa de apăsarea aceea aproape inumană pe care o simțeam în toată ființa mea. O oribilă senzație că mă pierd. Există desigur un punct al minimului de rezistență. Ajunsesem acolo. Am pus mîna pe telefon și am sunat la tine, mult, mult, ca un om care se îneacă și cere ajutor și strigă cu ultimele lui puteri. Nu ți-aș fi spus nimic din tot ce mă destrăma. Aș fi vorbit de lucruri indiferente, desigur, dar, în sfîrșit, credeam că, să stau de vorbă cu tine, mi-ar fi de oarecare folos. Nu ai răspuns. Nu erai acasă, noaptea, în jurul orei unu sau poate nu răspunzi la astfel de ore. Dar dacă cineva are efectiv nevoie de tine?

Într-o seară, tîrziu, o prietenă a sunat la ușa mea. Cînd am deschis a început să plîngă în hohote. „Ce ți s-a întîmplat?” „Nimic, sînt fericită că mi-ai deschis ușa. Nu știi ce-nseamnă o ușă care ți se deschide, în clipa cînd nu mai suporti viața! Eram atît de deprimată, aveam o nevoie atît de aprigă să dispar... să dispar de tot... înțelegi? Îți jur că, dacă nu mi deschideai ușa, dacă nu te-aș fi găsit, dacă n-ai fi fost aici și dacă n-ar fi cald aici, și dacă nu te-aș auzi vorbind... Da, cred că mare parte dintre cei care s-au sinucis, au bătut mai întîi la o ușă care nu s-a deschis.”

— M-am gîndit aseară la întîmplarea asta (printr-o coincidență ciudată am întîlnit-o pe acea prietenă, pe o alee în Cișmigiul înghețat), și am înțeles-o abia acum. Am înțeles că pentru a te sinucide îți trebuie, în anumite clipe, mai puțin curaj, decît pentru a le depăși, a rezista... îți trebuie un curaj imens ca să trăiești, ca să-ți aduni ultimele firimituri de energie și să continui. Băusem și cafele multe și asta-mi mărise, poate, capacitatea de suferință, de neliniște. Aș fi vrut să pot plînge, aș fi vrut să mă îmbăt, aș fi vrut să nu mai fiu...

Agata Plopeanu încerca să mă convingă s-o însoțesc acasă,

cînd va pleca, și să rămîn la ea. Avea o cameră pentru mine și îmi asigura masa de prînz. În schimb, o voi îngriji pe „Muca”. Așa spunea Agata, cînd vorbea de maică-sa.

— Muca are nevoie de masaje, injecții. O artrită păcătoasă. Și eu am nevoie. Am moștenit de la ea o circulație proastă. Bobi e într-a șaptea, poate să te ajute, dacă vrei să-ți termini liceul. Are meditator. Poți să asisti la lecții. Îți place să citești. Toată casa e plină de cărți. În pod am cufere pline...

Simțeam că mă strîng din nou zidurile spitalului. Că-mi limitează orizontul. Vroiam să cunosc lumea, și mi se părea că s-a ivit un prilej. Poate din casa Agatei, un covor magic mă va duce spre teatru. Și apoi, simțeam nevoia s-o ocredesc, s-o apăr.

— Trebuie să fie un om rău.

— Cyrus? Nu, Rada, nu ai dreptate! Nu e rău. Dar el are un fel ciudat de a fi bun. N-ai să-l auzi niciodată spunînd „bietul cățel”, „sărmana pisicuță”! De altfel are oroare de diminutive. Dar cheamă doctorul veterinar, îl plătește cu ultimul ban, cumpără medicamente, îngrijește orice javră găsită în drum.

— Am cunoscut destui care au grijă de animale, dar de oameni puțin le pasă.

— Nu e cazul lui. Aveam o lenjereasă. O fată drăguță, dar prea serioasă. Într-o zi i-a spus: „Dumneata nu rîzi, ca să nu se vadă că-ți lipsește un dinte”. Fata a roșit, s-a fîstîcit. „Pînă acum n-am avut timp”, i-a răspuns. A repezit-o: „Ți se pare că nu-i distins să spui că n-ai avut bani?” A luat-o de mînă și a dus-o la un prieten stomatolog.

— De fapt, ce urmărea?

— Nimic. Nu-i plac fecioarele.

— Am roșit, mi-am strîns dinții, mi-am căutat de lucru. Desigur, Agatei nici prin gînd nu-i trecea că o soră, care la 15 ani a intrat în spital... Și continua veselă:

— Mai ales nu-i place cînd mai întîi se dezbracă și după aceea își aduce aminte că e fecioară. Sau, după ce se afla cu el în pat, îi cere s-o respecte. Sau, dacă e măritată, începe să aibă scrupule că-și înșală bărbatul.

— Cum de vă face astfel de confidențe?

— M-am obișnuit. Am vrut să-i dau sentimentul că e liber. Dar acum, ceea ce e grav. E ca știu că nu mă iubește. Sau nu mă mai iubește. Într-o zi l-am întîlnit cu o fata foarte tînără. Cu parul ca inul. Lins și tăiat scurt. Nefardata. Purta o rochița alba de pînză, încrețită la gît. Ca o ie, și sandale romane. Se ținea de

brațul lui și ochii ei mari. De un albastru decolorat, s-au oprit asupra mea cu o stranie curiozitate. Probabil că ne văzuse altădată împreună. Știa cine sînt. N-avea un aer triumfător și, în loc să-l strîngă mai tare de braț, i-a dat drumul și a încetinit pasul în așa măsură încît el, distrat și grăbit, a pornit înainte, în timp ce ea mă privea cu o admirație care depășea o simplă curiozitate. Mi-am dat seama că e rivala mea și m-am simțit dezarmată.

— De ce?

— Fiindcă nu ținea să-și pună frumusețea în valoare, însemna ca luptă cu alte arme. Desigur, putea să fie cineva din familie, sau o studentă. Dar cred că e fata pentru care mi-a cerut să-i împrumut schiurile, odată cînd a plecat la munte.

— Și nu-l urîți?

— Acum nu mai știu. Poate că nu-l mai iubesc.

— Ce înseamnă: poate?

— Rada, n-ai iubit niciodată?

Agata, cînd punea întrebări, nu aștepta răspunsul. N-o interesa.

— Dar dacă dumneavoastră l-ați fi înșelat?

— Dacă aș fi făcut-o din spirit de revanșă, i s-ar fi părut vulgar și ar fi avut dreptate. Parcă-l aud: *Oh, combien la beauté nous apparait plus belle sous le cher ornement de la fidelité!* În original sună mai bine: *oh, how much more does the beauty seem by that sweet ornament which truth doth give!* O, cu cît mai frumoasă ne apare frumusețea, în scumpa podoabă a fidelității! E din *Henry Fifth*...

Mă impresiona cultura Agatei. Mă atrăgea atmosfera în care trăia. Vroiam să înțeleg dragostea ei pentru Cirus. „Rada, nu știi, cît de mult timp poți să mai iubești pe omul pe care nu-l mai iubești.” Nu știam și nu înțelegeam, și un lucru pe care nu-l înțelegeam era ca o ușă care nu mi se deschide. Eram în stare să fac chei potrivite și, la nevoie, s-o sparg.

În copilărie, la tară, mă trăgea hanul coanei Chira. Cei din sat o ocoleau pe hangioaică. Părea o statuie neizbutită, cioplită de mîini grosolane. Copiii o huiduiau. Ea îi gonea cu măturoiul. Numai eu ardeam de curiozitate să intru în casa Chirei, ca într-o cetate plină de taine. Și, cînd doream cu dinadinsul ceva, porneam la atac. O să-mi fac loc de joacă pe treptele hanului. O să vin cu ceata. Coana Chira o să vină cu măturoiul. Copiii or să fugă. N-au decît. Eu am să rămîn pe loc. Doar n-o să mă mănînce!

S-a întâmplat întocmai.

— Și ce vrei? Ce cauți aici? M-a întrebat hangioaica.

— Să mă înveți să fac alivenci.

— Eu să te învăț? N-ai mamă?

— Nu știe să facă alivenci.

— Mare ispravă! Treci la bucătărie, s-o brodit că tocmai acu le făceam.

Muca, mama Agatei, m-a primit cu brațele deschise. Motivele generozității aveam să le aflu mai târziu. Deocamdată, a concediat fata din casă și nu se grăbea să angajeze alta:

— Niște hoațe! Niște neisprăvite! Pretențiile sînt mari!

Bucătăreasa nu se pricepea să prepare o anghinarie, un iepure...

În casa aceea, cu multe odăi și cu scară interioară de stejar, mi s-a dat o cămăruță în vecinătatea podului. Dar eram mulțumită. Podul era într-adevăr plin de cărți, adevărate comori. Dar de unde să începi și de unde să iei timp? Agata mi-a lăsat mînă liberă:

— Îți aranjezi cum vrei și faci ordine peste tot, eu nu sînt gospodină...

Eram atît de mulțumită, că mă întrebam de unde o să vină copita.

În jurul Agatei, roiau tot soiul de tineri. Despre unii spunea: „Prietenii lui Bobby”, despre alții: „Prietenii noștri” și despre fiecare: „E foarte cultivat, e foarte inteligent”. Se vindecase de Cyrus?

Apariția lui i-a pus pe toți în umbră. Era în fiecare gest, cuvînt, mișcare, o neliniște și o febră care se transmiteau, o revoltă la care erai chemat să participi. Și totuși, un optimism molipsitor. Era convins că, a doua zi după eliberare, viața va începe pe alte baze.

— În afară de tabla înmulțirii, există și o tablă de valori spirituale, și se va ține seamă de ea...

Nu vorbea curgător, cum mă așteptam. Cuvintele le căuta, le aduna, le amesteca, așa cum se amestecă culorile pe o paletă.

Discuta despre război cu patimă și, cu toate că hitleriștii erau înfrînți, îi credea periculoși, ca șerpii veninoși, care, strînși de gît, încă sînt în stare să muște.

— Sînt cruzi, inumani. Și istoria îi va judeca. Etalonul se poate schimba, concepția despre frumos poate să fie alta, nenorocul poate să devină noroc. Dar despre omenie nu pot exista două concepții. Nu poți să iei un copil și să-l arunci de la etaj și

asta să fie bine văzut într-o parte a lumii și prost văzut în altă parte, indiferent de ce nație sau culoare ar fi copilul.

Experiența lui de pe front i se părea cea mai importantă din cîte trăise:

— Nu numai fiindcă vezi pînă unde poate să ajungă suferința, cruzimea, ticăloșia și crima, dar și fiindcă vezi pînă la ce înălțimi morale se poate ridica omul. Cine n-a avut un frate, și-l întâlnește acolo. Nu știe cum te cheamă, dar te cară în spinare cu riscul vieții lui. Obișnuit, oamenii dau sau primesc* Se întîmplă să ai norocul să dai și să primești. Dar nimeni nu împarte cit celalalt. Am întîlnit numai pe front ceea ce franțuzii numesc *le partage*. Acolo împărți o țigara, prima și ultima bucățică de pîine. Totul. Ma întreb dacă singurătatea de care se plînge fiecare, această maladie a secolului, nu e nevoia de a împărți și a nu avea cu cine.

Nu aș fi vrut să scap nici un cuvînt, dar Agata mă trimetea mereu la bucătărie să fac sandviciuri, cafele, sau să cumpăr cîte ceva. Cînd ma înapoiam, prindeam frînturi de discuție și mereu alte nume de care nu auzisem:

— Împotriva a ceea ce se crede, spune Gian Giono, pasiunea este o faptă adultă. Minia se învață și apare mai tîrziu...

Despre suprarealism, auzeam pentru întîia oară. Cyrus cita un poet care lupta în rezistența franceză. Paul Eluard:

— Excesiv prin natură, suprarealismul a fost în primul rînd căldură, febră, și cei ce s-au aruncat în această nouă stare de emoție au ars într-o pasiune comună. Dorința, hazardul, visul au fost noile divinități care s-au opus normelor inteligenței și lui Dumnezeu.

În ziua cînd am fost sigură c-am înțeles ce înseamnă suprarealismul, am avut curajul să spun:

— Dacă aș fi cules și aș fi așternut pe hîrtie aiurările bolnavilor din timpul nopților, frînturile de amintiri aduse la suprafață de febră, aș fi scris și eu o carte suprarealistă.

Cyrus m-a privit cu interes, curiozitate.

— Și de ce n-ai scris-o?,

— Cui i-ar fi folosit? Oamenii spun destule prostii și în timpul zilei și chiar cînd au temperatura normală.

— Ai dreptate, domnișoară...

Intervențiile mele, rare de altfel, o nemulțumeau pe Agata. Într-o zi, cînd un pictor, care de la o vreme umbla s-o cucerească, i-a adus un superb buchet de violete, i-am spus:

— N-are pingele și cumpără flori!

— Rada, te rog sa păstrezi pentru tine aprecierile astea.

Intimitatea, care in spital se stabilise între noi, o stînjenea

— Acum.

Agata nu mi-l prezentase pe Cyrus. Și ca să se scuze:

— Am vorbit atît de el, ca mi se părea ca va cunoașteți. De altfel are oroare de prezentări. Nu vrea sa fie obligat sa salute, douăzeci de ani, persoane pe care i le prezinți la colt de stradă...

Mă expedia înainte de sosirea lui, să-i fac tot felul de comisioane. Dacă rămîneau sa servesc cafele, îmi făcea semn că trebuie sa ma grăbesc, tocmai cînd Cyrus vorbea despre teatru.

— Regizorul ar trebui s-o întrebe pe actrița sau chiar pe studenta de Conservator, ca un candidat la însurătoare: daca ar fi să-și aleagă rolul, care e personajul pe care ar vrea sa-l interpreteze? I se răspunde: Hedda Gabler, Julieta. Dar daca n-ai iubit, nu poți să joci un rol de îndrăgostită...

— Vrei să spui ca daca nu ești fecioara nu poți sa joci pe Ioana D'Arc? rîde Agata. Lăsa cafelele pe masa, Rada.

— Vreau sa spun ca nu ajunge să-ți placa teatrul, să-ți placă muzica, pictura, ca sa reușești. Un ofițer a venit pe front cu vioara. Credeam că are talent nebun, daca în puținul loc pe care-l avea, renunțînd la lucruri necesare, și-a adus vioara. Ei bine, cînd mi-a cîntat, m-am îngrozit: n-avea pic de ureche muzicală. Dar îi plăcea să cînte, grozav îi plăcea.

Rîdeau cu toții. Eu nu eram in stare să particip la veselia lor. Agata mă trimetea mereu să-i aduc ceva, niște fursecuri și o sticlă cu vin. Cînd mă înapoiam, auzeam că Ruskin, la expoziția lui Whistler, a spus că pictorul a zvîrlit o oală de vopsea în obrazul publicului...

Agata pretindea că totuși un tablou trebuie să te emoționeze. Cyrus era de altă părere. Iubesc regula care corectează emoția, spune Braque.

Picam mereu peste nume necunoscute, peste alte crîmpeie de discuție:

— Nu știu, de ce irită tonul confesional? întreba Cyrus. Persoana întîi, la care scrie Proust romanul, n-o împiedică pe doamna Verdurin să fie atît de viguros vie, atît de viu colorată, atît de superficială, atît de mic burgheză? Nici unul din ticurile clasei pe care o reprezintă nu-i lipsește și nimeni nu trece prin viață fără să înlînească măcar o dată pe madame Verdurin.

— Șah la rege, făcu Bobby! fără să-și ridice ochii de pe masa

unde juca șah cu meditatorul lui, un nepot îndepărtat al Agatei.

Nu înțelegeam ce înseamnă „șah la rege”, de ce se încruntă Agata, de ce se amuză Cyrus.

Agata era atît de schimbată, că n-o recunoșteam. Semăna cu portretul pe care i-l făcuse Cyrus în scrisoarea pe care o copiasse în caietul ei. Era cochetă, vroia să cucerească cu orice preț și-și etala cultura cu aceeași ostentație cu care-și arăta farfuriile și ceștile de porțelan chinezesc. Pronunța afectat *tire-bouchon*, și rîdea de croitoreasa ei care în loc de Fox-terrier, spune foxterior. Îmi aduceam aminte de eforturile pe care le face Clara Greg ca să pronunț cum trebuie, *je veux, tu veux, il veut, nous voulons, vous voulez, il veut*.

— Nu, Rada, nu viol, nimeni nu te violează, dar tu violezi limba franceză. De frică să nu pronunț prost un cuvînt, tăceam.

— „Rada, ce obicei să spui teniși!” Ba, am auzit-o pe lăptăreasă că și-a cumpărat teneș. Se spune pantofi de tenis.

— Stăteam noaptea în pod la lumina chioară a unui bec și-l citeam pe Corneille și Racine, dar a doua zi o auzeam pe Agata:

— Vai, Rada, n-ai auzit de Apollinaire?

Și, fără nici o trecere:

— Te rog să-mi duci o rochie la curățat.

Înțelegeam că Cyrus trebuie să vină. Uneori porneam alene cu dorința de a mă întoarce din drum, alteori mă pomeneam iuțind pasul de parcă fugeam de ceva, de cineva și n-aș mai fi vrut să mă întorc niciodată... într-o zi, în loc s-o iau pe Lipscani, ca să intru în magazine să caut nasturi pentru Agata, am coborît pe cheiul Dîmboviței! Apa era galbenă, leneșă, grea, dar iarba înaltă, proaspătă, avea un freamăt care îmi amintea copilăria. Pe cheiul celălalt, clădirea Tribunalului m-a impresionat pentru prima dată prin echilibrul și admirabila ei armonie. Cine fusese arhitectul? în ce an fusese construită clădirea? De ce erau atîtea lucruri pe care nu le știam? Nu invidiam mobilele, tablourile, blănurile, bijuteriile Agatei, ci ușurința cu care – asemenea unui prestidigitator, care scoate din joben cincizeci de batiste și zece porumbei – cita nume de scriitori, pictori, compozitori, filozofi. „Drumul de la mine la mine e în jurul lumii”, spunea Kayserling. Cine e Kayserling? De ce nu-l impresionează pe Cyrus, cultura, frumusețea, eleganta Agatei? Nu e niciodată de acord cu ea:

— Te fardezi prea mult! Ești excesivă în toate! Grecii spuneau: excesul e mai rău ca focul, trebuie stins.

— Nu e capabil să iubească! îmi spunea Agata.

Nu posesiunea trupului îl interesează, ci a creierului. Dar

bineînțelea începe cu trupul. Individualitate rebelă și beată de ea însăși...

Recunoșteam cuvintele subliniate în cartea pe care, o citea:
La Sainte familie existentialiste.

— Rada!

— Cine o striga?

— Rada!

— Petrache!

Fața lată, asudată, de parcă atunci venea de pe maidan, de la fotbal. Un burete uriaș șterge cinci ani cât cinci secole.

— Petrache!

— Rada, pe unde te ascunzi? Te-am căutat prin toate spitalele...

— Am ieșit din spital.

— Ai fost bolnavă?

— Nu, dar nu mai sînt internată.

— Ești înfloritoare!

— În schimb, tu ai un aer cam malagambist. Iți lași parul să crească?

— Așa se poartă! tuși Petrache, mîndru și semnificativ.

— La Hîrlău?

— Apropo de Hîrlău: Ți-am vorbit de mere murate. Știi, Iozei, care moțăia pe prispă și cînta în plină vară: „Mere murate, mere murate!”

— Lasă Hîrlăul și spune-mi ce face Sabina? Ai mai văzut-o?

— La ea ma duc.

— Unde sta?

Ma îneca emoția. Aș, fi vrut să întreb de Șerban, dar voiam să-mi regăsesc tonul firesc.

— Pe Gabroveni, la doi pași. Fostul Hotel Fieschi, Editura Steinberg. Anul... una mie opt sute nu știu cît. Vedem noi acum...

Și Petrache începu să turuie, ca un bătrîn, despre acele vremuri. „Așele timpuri de demult!”

— Mie spune-mi ce face Sabina și ce-ai făcut cu școala? Pe Șerban îl vezi?

— Am terminat Școala normală și am intrat la Conservator.

— Vorbești serios?

— Fără șagă.

— Cum ai intrat? Cînd? În ce an ești?

— Anul unu. Figurație, dubluri. În *Marchizul de Priola* sînt

mai bine ca Tony...

— Nu se poate vorbi serios cu tine!

— Să mă vezi cînd aduc tava pe scenă! Nu scot un cuvînt și lumea rîde. Cînd spun două cuvinte, nimeni nu mă crede...

— Cum ai intrat în Conservator?

— Cu Topirceanu. Am zis: îmi iau geamantanul și plec, și i-am convins. Am haz și farmec personal. Ce zici de acul ăsta de cravată, cu cap de turc? E de la baba Tinca.

— Iar a înviat?

— Nu, i l-a șterpelit un nepot. Eu l-am recuperat cu mari sacrificii.

— Nu știu ce sa cred din tot ce spui...

— Tot. Restul e bașca.

— Despre Șerban ce știi?

— E biciclist. Trăiește pe bicicletă, ca hunii pe cai. Are o bibliotecă ambulantă cu cărți de împrumut. Duce cărți prompt la domiciliu. Vrei să te-abonezi? Bineînțeles „secret”. Face comerț clandestin.

— N-am domiciliu. Adică nu e tocmai un domiciliu stabil. Dar pe Șerban aș vrea sa-l vad.

— Ai fost amarezata de el! Recunoaște...

— Aveam cincisprezece ani și era primăvară.

— Paisprezece și jumătate.

— Cum e Sabina? A mai crescut?

— În greutate. Dar să nu-i spui. Maică-sa o supraalimentează. A fost bolnava. Tatăl ei a fost deportat. A murit în lagăr. Dar să nu pomenеști despre asta.

— Din ce trăiesc?

— Croșetează pulovere, lucrează din mers. Ai văzut *Goana după aur*?

— Și tu, Petrache? Văd că ești foarte elegant!

— Nu-ți iei ochii de pe mine! Uite, aici e! Am ajuns!

Coridorul, întunecos, sufletul meu era plin de lumină. În sfîrșit, aveam lîngă mine un prieten. Petrache urca cu pași siguri, ușori, cu pași de pisică și-mi dădea lămuriri:

— Un depozit de baloturi, aici, pe dreapta. Pe stînga, e un atelier de pălării bărbătești. Dar cînd plouă, e poetic. Ploaia picură prin burlane și, pe tabla acoperișului, noi recitim poezii de Bacovia.

— Ce fericiți sînteți!

— Între două alarme, e greu să fii fericit...

La ușa din fața noastră, cea din mijloc, cu geam, Petrache a zgîriat cu unghia și a deschis mama Sabinei. Ținea în mînă niște andrele și un ghem de lînă, pe care l-a scăpat și m-a strîns în brațe. Camera, mai curînd un pod decît o mansardă. Lumina era cernită, ca printr-o pînză, prin două gemulețe pătrate.

— Răduța!

Glasul, căldura unei mame! Ochii mi se umplură de lacrimi. Sabina năvăli nu știu de unde.

— Rada!

— Eu am adus-o cu mari sacrificii și voi o pupați! Asta e dreptate?

— Rada, ce bine arăți! Te-ai înălțat, te-ai subțiat. Uite la mine. Parcă sînt un boloboc. Mama mă îndoapă pe principiul „poate că miine n-o să avem”.

— Dar nu s-a îngrășat. Nu-i așa Rada? Are șaptesprezece ani, muncește mult. Să stea nemîncată?

— Să vorbim despre altceva. Sînt atîtea lucruri pe lume, mai importante decît silueta mea!

— Pentru mine nu-i nimic mai important decît sănătatea ta... Iar Petrache, hazliu, cu tremolo în glas:

— „Și ție ce-ți rămîne? Voi!” zise mama. Pe replica asta, cade cortina. Actul doi, aceeași! Rada, dă-i drumul! Ce zici, ce stofă de regizor am?

Nu știu de ce l-am întrebat dacă-l cunoaște pe Cyrus Hotaru.

— Un nesuferit, un încrezut.

— N-ai dreptate! protestă Sabina, cu o ciudată vehemență.

Dar maică-sa era de părerea lui Petruț:

— I-a pozat Sabinei pentru un portret. Nu sta locului o clipă! O sfirlează! Se ridică mereu, venea lîngă ea și-i arăta ce linie să schimbe, ce culoare să pună. Și-i explica cum este el și ce nu pricepe lumea și nimeni nu pricepe nimic. Pînă ce a scos-o din sărute.

— Cînd i-am rupt portretul, a îngălbenit. Nu se aștepta, zîmbi Sabina cu satisfacție.

— L-ai rupt? Petrache părea îngrozit. Cum, Sabina? De ce? Era formidabil!

— Nu. Cyrus are dreptate. N-am reușit să redau acea intensitate, acea tensiune nervoasă, acea încordare care-l caracterizează. Parcă e o coardă gata să sară, o praștie care, la cea mai mică atingere, azvîrle piatra. Parcă mestecă, parcă strivește o înjurătură între dinți. E în toată ființa lui o mînie, un

spirit de revanșă, care lipseau în portret. Pretinde că nu-l cunosc. Și poate că are dreptate. În Biblie, a cunoaște are un sens de posesiune. Când spune că Avram a cunoscut-o pe Sara, înseamnă că s-a culcat cu ea.

— Sabina! interveni maică-sa, dar nu prea vehement.

Nu-mi credeam urechilor. Dar îmi aminteam că, și pe vremuri, Sabina, cea mai mică din grupul nostru, n-avea nici doisprezece ani și aceeași puritate, același cap de înger, nu se sfia să spună lucrurilor pe nume. „Influența Lucianei! spunea Olga. Păcat, de fetița asta, că i tare drăgălașă. Ce caută cu putorișca aia? Și maică-sa cum de o lasă hai-hui?”

— Deci, toate fetele din lume trebuie să-l cunoască pe Cyrus Hotaru în sens biblic? întrebă Petrache, cu furie reținută.

— Toate fetele inteligente, zîmbește Sabina, și sînt foarte puține. Să le numeri pe degete. Celelalte sînt deștepte, istețe, sprintăre, șmechere și Cyrus are oroare de ele!

În clipa aceea m-am întrebant – mai exact, am știut – că Sabina e fata pe care Agata o văzuse la brațul lui Cyrus: „șuie, cu părul ca inul. Cu fața de un alb transparent, albăstrui, ca sticla de Lalique, cu picioarele goale în sandale romane, cu o rochie de pînză, încrețită la gît ca o ie.” Nu, Sabina nu era îmbrăcată așa și, mai ales, acum nu era șuie. Dar portretul zugrăvit de Agata semăna grozav de bine cu Sabina, așa cum apăruse pe maidan cu ani în urmă, pajul Lucianei. „O vād în rolul unui paj sau al unui ciobănaș, îi scria Agata lui Cyrus. Și sînt sigură ca pentru ea mi-ai cerut schiurile.”

— Dragă Rada, ai înțeles care o rolul meu aici? mă întreabă Petrache. Eu sînt doica din tragediile antice, sau confidentul din comediile clasice. Am parte numai de roluri secundare, deși m-am născut prim-amorez.

— Cyrus are oroare de primi-amorezi! zîmbi Sabina cu satisfacție. Pentru el totul e să știi să le uiți în ochii partenerului, să gîndești ceea ce spui. Sa spui ceea ce simți. Cuvîntul are puțină importanță dacă nu-l încarci cu toată experiența ta de viață, cu tot ce gîndești. Aurul strălucește și în mil, tinicheaua, oricît de lucrata și de prelucrata, rămîne tinichea și dacă lumea obișnuita cu „frumosul” caro leagănă și doarme, pînă ce adoarme conștiința – îl cere în continuare cum cere sugaciul biberonul, nu trebuie sa continuam sa-l servim. Sînt de părerea lui. Trebuie sa șocăm publicul, sa-l lovim în moalele capului, să-i zvîrlim în față adevărul brutal, să-l trezim. Dacă-l trezeam cînd trebuia, nu se

lăsa dus de nas, trimis pe front ca vitele la abator. Și Sabina se uita în ochii mei, așteptându-mi părerea. Dar eu aș fi vrut să știu dacă Sabina a fost iama trecută la Predeal, dacă știe să schieze.

— Nu cu teorii despre frumos și artă, despre adevăr și viață o scăpăm de nemți! spuse Petrache.

— Tocmai, răspunderea noastră e cu atât mai mare. Răspunderea etică și morală a generației noastre e alta decât a celor care ascultau piesele lui Sofocle în teatrul lui Dionisos, replică Sabina. Ce crezi, Rada?

— Prea multe teorii despre arta, despre viață. Deunăzi, un om care dădea parchetul la rindea – m-am oprit la timp, ca să nu pomenesc de Agata – își expunea și el filozofia lui. „Uite, băiatule, mi-a zis tata, vezi degetele astea, zece la amîndouă mîinile? și ținea palmele spre mine și degetele răsfirate ca un sfînt. Zece porunci: sa nu ucizi, sa nu furi și daca aia cu carte multa te trimit la moarte, tu sa te ferești de ea, dar nici sa nu mori. Dă-te deoparte si trage mai pe laturi, ca n-ai în fața un iepure, n-ai o cioara, ai un om. Sa fii in fața lui ca în fața unui frate, ca in fața lui Dumnezeu. Uite, asta mi-e cartea”, și-mi arata cele zece degete desfăcute.

Mama Sabinei m-a îmbrățișat, încîntată. Dar pe Sabina, filozofia parchetarului meu n-a convins-o.

— Nu cu degetele răsfirate o sa scăpăm de nemți. Tancurile trec peste adevărurile astea candidе, ca peste surisul unui copil.

Mama Sabinei vroia parca să schimbe subiectul:

— Nu i-ai arătat Radei atelierul!

Credeam ca ma vor conduce în alta încăpere, dar Petrache. Dînd la o parte o pînză groasa, în fața mea apărură tot felul de ființe primitive, care parca ieșeau atunci din caverne. Sculpturi ciudate, măști de pămînt ars. Pe pereți erau întinse coli mari de hîrtie, panouri înfățișînd figuri schimonosite, contorsionate, speriate. Scene de groaza.

— Scene din adăpost.

Deslușeam chipuri de oameni cu aripi de lilieci, femei cu ochi cît farfuriile, cu aripi de cloșcă acoperindu-și parcă puii, un pianist cu capul pe spate, cu fața spre tavan, mîinile lungi, parcă dansau și, în întuneric, apăreau ca niște dinți imenși, clape albe. Mai erau, pe o ladă, modelaje în pămînt ars. Figurine care se schimonoseau, sculpturi în lemn, trupuri rudimentare, cu fețe tragice. Nu-mi venea să cred că Sabina e fata cu care Cyrus a plecat la Predeal...

— Când o să se termine războiul, Sabina o să lucreze cu totul altfel! Încearca parcă s-o scuze maică-sa. Îmi dădeam seama că, în toți anii în care am fost departe unii de alții, am trăit aceleași orori. Cutremur, rebeliune, război, frică! Da, frică, spaimă, groază! O rază de soare, ici-colo, apăsarea și într-unele din pînzele ei. Niște ghiocei ieșind din zăpadă vesteau primăvara, încrederea, pacea. Aș fi vrut să știu ce părere are Cyrus despre talentul Sabinei. Prezenta lui aici era parcă mai vie decît în casa Plopenilor.

— Rada, uite, o recunoști?

Pînza reprezenta o femeie cu fata de var, parcă era un clown. Ochii erau două frunze, gura o linie frîntă, neagră, gîtul încordat, ca un otgon.

— Olga? am întrebat într-o doară.

Sabina s-a bucurat că am recunoscut-o.

— Ai mai văzut-o, Rada?

— Nu. De atunci...

— Foarte rău! Du-te s-o vezi. Du-te neapărat! Să știi că a fost foarte bună cu mine. L-a adăpostit pe tata în timpul rebeliunii. Tu știi ce-nsemna asta atunci? L-a ajutat pe Șerban. Îi trimitea pachete, cînd era în armată.

— Pe mine nu m-a ajutat. Dar nu mai sînt supărată. Am să mă duc într-o zi.

De ce nu pomeneau de Luchi?

— Petrache, ce mai face bunica?

— Am adus-o de la Hirlău cu mari sacrificii și, închipuie-ți, că nu-i place aici. Se plînge că n-are vecine.. „Cum să ai vecine, dacă n-ai gard? Curte ar mai fi, dar fără gard, degeaba!” Și cum să ai gard, dacă n-ai vecine? E un cerc vicios. Cum să ai cumătră, cum să ai fină, dacă n-ai gard? Cum să mănînci ouă, dacă n-ai pui și cum să ai pui dacă n-ai ouă? Și cum să-ți ajungă nepotul doctor, dacă umblă cu ursu? Pentru bunica, artiștii sînt ăia care umblă cu urșii. Urșii joacă și artiștii bat din palme și, dacă-i secetă, începe să plouă. Ea a visat să aibă nepot doctor și acum nu mă vede decît în chip de paparudă sau umblind cu vicleimul...

— De ce n-o duci la teatru?

— Păi ar fi teatru-n teatru. Ar spune cu voce tare niște „panseuri” pe lîngă care „a fi sau a nu fi” e fleac!

Se auzea zgomot de farfurioare, lingurițe, pahare. Mama Sabinei apăsă cu chiseaua pe tavă.

— E un fel de magiun de dovleac.. Dar e dulce.

Cînd am întrebat-o pe Sabina ce-a făcut cu școala, s-a

schimbat la față.

— Am întrerupt, atunci...

Și, trecînd ca peste un lucru de care n-ar fi vrut sa vorbească:

— Am fost foarte bolnavă. M-am pomenit cu un astm nervos.

— Învată acasă, interveni maică-sa. Citește foarte mult.

— „Prea multă minte, strică!” făcu Petrance.

— Sînt atîtea lucruri pe lume despre care nu știu nimic!
spuse Sabina visătoare și înpăimîntător de matură.

Maică-sa îi puse mîinile ocrotitoare pe umeri și o lipi de ea.

Era cu un cap mai înaltă.

— Știi destul pentru vîrsta ta.

— Era să uit! sări Petrance. S-a deschis expoziția Magdalenei.

Mergem mîine?

— De ce mîine? De ce nu azi, acum cu toții?! De cînd o aștept! se aprinseră ochii Sabinei.

— Ce nerăbdătoare ești! suspină maică-sa.

— Eu nu știu niciodată ce o să fie mîine. Azi mă simt bine.

Acum... Nu las nimic pe mîine.

Ochii ei își schimbau culoarea de la albastru senin, la vînat de metal, și schimbările nu veneau din afară, ci din mișcarea nedomolită a ideilor, a stărilor de suflet.

— Hai, Rada, mergi cu noi?

— N-am fost niciodată la o expoziție de pictură...

— Cum se poate? De ce?

— N-am avut timp, sau n-am știut să-l împart cum trebuie.

— Ții minte cînd vedeam cîte patru filme pe zi? Duminica, patru dimineața, patru după masă: La Omnia, la Venus.

Mă gîndeam la Luciana, la Șerban.

— Nu ne dădeam seama că e pace. Că sîntem tineri, fericiți!
am spus.

— Rada, vorbești ca bunica! făcu Petrance. Ai douăzeci de ani. Crezi ca nu ții socoteala?

— Nimeni nu mai are douăzeci de ani. Petrance, nimeni!

— Afară de mama! spuse Sabina și o lua de gît. O îmbrățișă.
Să nu crezi ca glumesc. Rada. Numai mama are douăzeci de ani...

La sfîrșitul acelei săptămîni, m-am dus s-o văd pe Olga. Și chiar dacă n-o voi găsi, o vecină îi va spune că a căutat-o fiica ei: o domnișoară elegantă, cu taior gri și pantofi de lac. Erau aceiași pantofi din pricina cărora mă făcusem de rîs la masă, la mătusa lui Dragoș.

— De ce-i porți, dacă te strîng? mă întrebuse Agata. Ce, ești fachir?

— Îi port pentru că am dat bani pe ei! am răspuns, agresivă. Copiii săraci poartă lucrurile pînă se rup. La noi în sat, numai nevasta șefului gării purta pantofi de lac. Aici, la școala de pe Kiseleff, mă uitam cu jind la copiii care purtau pantofi de lac. Acum am și eu, și îi port.

În fața vitrinei unui magazin, încercam să mă privesc cu spiritul critic al Agatei, dar și cu ochii Olgăi. Plecasem din casa ei cu o rochie albastră de stambă, cu pantofi negri cu șireturi, și cam bondoacă. Am mai crescut, m-am subțiat, s-au subțiat și gleznele. Tocurile înalte și pălăria de vînător cu pană ascuțită îmi dădeau un fel de siguranță trufașă. Cu mănuși nu mă puteam obișnui, dar le aveam în poșetă. Albe, noi-nouțe. Cînd am să mă apropiu de casă, am să le pun. Dar în aceeași clipă, ca o pedeapsă, au început sirenele să urle. Alarmă...

Trecătorii alergau ca niște gîndaci opăriți. Eu, în pantofii care mă strîngeau, eram obligată să-mi păstrez cumpătul, calmul.

— Cînd am ajuns la poartă, cîinele, într-o ultimă smucitură disperată, și-a rupt lanțul și, fără să latre – deși nu mă cunoștea – lovindu-se de mine și gata să mă răstoarne, a luat-o la sănătoasa. Am înțeles că nu-i nimeni acasă și, îngrijorat, cum numai ciinii știu să fie, se duce să-și caute stăpîinii. Să pornesc după el? La ce bun, cînd toată lumea căuta un adăpost?

M-am îndreptat și eu spre blocul din colțul străzii către care se grăbeau ultimii trecători, cînd, în îmbulzeală, am găsit-o pe mama.

— Rada, de unde vii? Ce cauți aici? Hai, intră!

Am simțit în glasul ei o emoție care m-a înduișat și mi-am dat seama că, dacă ar exista un singur loc în adăpost, Olga mi l-ar da mie fără să ezite, și ar rămîne în stradă, să înfrunte primejdia. Deodată am auzit-o strigînd:

— Arde!

Cîinele care venea ca un bolid, fără să latre, căuta să ajungă

pînă la ea.

— Ardei! repeta Olga, simțind cîinele lipit de picioarele ei.
Ardei!

Nu știam dacă să-mi pară bine sau rău că Olga ținuse să dea același nume unui alt cîine. Și, în timp ce lumea năvălea și fiecare căuta să se adăpostească sau căuta pe cineva, eu, cu gîndul la Ardei, îmi căutam copilăria.

Bubuituri puternice! Adăpostul se scutură ca de friguri! Moartea dă tircoale! Unde e Olga? între mine și ea, atîta lume necunoscută, atîția oameni care se tem de moarte...

Cînd am ieșit din adăpost, am văzut cîinele luînd-o la goană. E tot o corcitură de ciobănesc și lup.

— Rada, te aștept acasă! strigă Olga, de departe.

Fuge, și pare ușoară ca fulgul. Tînără, așa cum nu-mi amintesc s-o fi cunoscut, îndrăgostită, cum nu mi-o puteam închipui. Nu știu cît a trecut, pînă am ajuns-o din urmă. Casa nu mai era. Olga privea, împietrită, lucrurile azvîrlite în drum, parcă nu le recunoștea, parcă nu îndrăznea să se apropie de ele, să încerce să mai adune cîte ceva.

— Costi! Costi! repeta înnebunită.

Costi vine, alergînd într-un suflet. O ia în brațe. Cîinele sare pe umerii lui. Eu avansează fără grabă spre ei. Li văd stînd de vorbă, uniți. Ea îi spune, desigur: „Nu mai avem nimic, nimic, auzi, Costi, nimic!” El răspunde, probabil: „Bine că ești aici, Olga. Sînt fericit.” Cîinele se gudură la picioarele lui. Olga e fericită că-l are pe Costi. Pe cîine îl cheamă Ardei. E tot o corcitură de ciobănesc și lup, dar mult mai mic, cu blana mai aspră. Nu e stufoasă ca a lui Ardei. Nu e Ardei și nu-i pasă de mine. Nu mă cunoaște. Nu știe nimic despre mine, nimic. Ce caut eu între ei?

Un om, trecînd pe lîngă mine, strigă:

— A dispărut tutungeria, a murit tutungiu!

Nu știu unde e tutungeria, nu l-am cunoscut pe tutungiu, dar mă iau după acest trecător, spre locul unde zace un om pe care toată lumea de acolo îl cunoaște, despre care numai eu nu știu nimic. Simt lacrima care mi se rostogolește pe obraz. Nu-i pentru el...

De ziua Agatei, mulți invitați și bufetul somptuos. Agata se inspirase dintr-o pagină din Mărie Claire. Contrast de culori. Pete de culori repetate. Culori violete, ca într-un tablou foarte modern. O ajutam fără convingere, dar trebuie să mărturisesc că în cele din urmă am privit amîndouă masa, cu aceeași admirație. Nu știu

cînd a venit Cyrus, dar, ocupată la bucătărie, l-am surprins mai tîrziu, privind, plictisit și parcă nedumerit, masa prea pretențios aranjată. Și, cînd m-am apropiat de el, parcă i-a părut bine că are cui să se plîngă.

— Am nimerit anapoda, mi-a spus, salam de ciocolată, ridichi de zahăr, măsline umplute, brînzeturi fermentate și mor de foame.

— Cam ce-ați dori?

— Două ouă proaspete, o bucățică de brînză de Brăila. Și două mere, dacă se poate, mere creșești. Astea, domnești, sînt prea dulci...

Cîteva minute mai tîrziu aduceam totul pe o tavă de lemn, cu un șervet alb, scrobît. Agata era lîngă el, cu mîinile pe umerii lui și-l întreba, sigură de ea, încîntată:

— Ei, ți-a plăcut?

— Mor de foame! și zărindu-mă, surîse fericit. Uite îngerul meu! Sînt salvat!

Mai tîrziu, după ce au plecat parte din oaspeți, după ce am deșertat scrumierele și am strîns ceștile de cafea, cînd m-am întors în hol, Cyrus ținea mîinile Agatei, de parcă voia să le ducă la buze. Am simțit o răsucire în coșul pieptului.

— Oh, mîinile astea, ce tîrfe dulci! îi spunea Cyrus. Cum știu să se dea și să se refuze! Ce bine calculează ce trebuie să dea unuia, ce să promită altuia și ce să păstreze.

Agata s-a întunecat cînd m-a văzut, dar, îndulcindu-și vocea, m-a întrebat:

— Rada, nu vrei să-ți cunoști viitorul?

— Ce viitor, cînd, peste cinci minute, putem sări toți în aer...

Cyrus s-a uitat la mine cu vădită simpatie.

— Are dreptate.

Agata făcu semnul crucii:

— Doamne, ferește!

Și, ca să-l reție pe Cyrus:

— Mi-ai promis că-mi faci grafologia. Rada, vrei să-mi aduci bloc-notes-ul din birou?

— Nu-i nevoie! și Cyrus scoase un carnet din buzunar.

Dar, ca de obicei, cînd voia să scape de mine, Agata m-a

— Rugat să fac niște cafele:

— Dar cafea-cafea...

Cînd m-am înapoiat, Cyrus ținea carnetul în mînă și, fără să ridice privirea, îi spunea Agatei:

— Constantă, dar infidelă.

— Te-am auzit cînd îi spuneai unei frumoase blonde că e fidelă, dar inconstantă.

— Tot ce se poate.

— Nu e același lucru?

— Nu. Poți să ții toată viața la bărbatul tău și să-l înșeli pe toate cărările. Sau dimpotrivă. Poți să te desparți de fiecare dată cînd te îndrăgostești de altul, și să nu-l înșeli pe nici unul.

— De ce se face atîta caz de acest „mă înșală” – „nu mă înșală”? am întrebat. Sînt atîtea lucruri mai importante.

— După părerea mea, femeia ideală... începu Cyrus.

Poate că tăcusem în seara aceea prea mult, poate că paharul

— De vin pe care-l băusem însetată și umilită de purtarea Agatei care mă trimitea mereu la bucătărie, îmi dezlegase limba, altminteri nu știu de unde am luat curajul să-l întrerup.

— Mie, care am trăit atîția ani în spital, cu mîinile vîrîte în puroi și în alte mizerii, îmi vine să vomit cînd aud „femeia ideală”, în seara asta pictorul îi tot da zor cu „femeia ideală”. Ideală pentru cine? Există? Și, dacă ar exista, ar merita-o el?

— Fiecare are dreptul s-o gîndească pură, perfectă, fără slăbiciuni! spuse Cyrus amuzat, satisfăcut și mirat.

— Nu știu cum o gîdiți, dar o alegeți fiindcă are picioare frumoase și-i reproșați mai tîrziu că n-are caracter. Vă îndrăgostiți fiindcă are nasul în vînt și-i cereți, pe urmă, să fie inteligentă.

— Unu la zero pentru Rada! ridea Agata, triumfătoare.

Dar Cyrus, fără s-o bage în seamă, îmi luă mîna.

— Ai degete boante și unghii tăiate pînă în carne. Mîna de copil necăjit. Nu e frumoasă, dar e înduioșătoare. O mîna care nu știe să ceară, știe să dea...

Și, privind în palmă:

— Ești gata să te aperi, de cine?

— De jungla în care trăiesc.

— Totuși, iubești oamenii.

— Iubesc și cîinii, dar pînă să afle că-i iubesc, pot să mă muște.

Mi-a lăsat mîna și mi-a oferit carnetul, stiloul.

— Scrie ce-ți trece prin cap.

— Nu-mi trece nimic prin cap la ora asta! am răspuns morocănoasă.

— Atunci scrie ce-ți dictez eu: Gazda e iremedial cochetă, egocentrică, nepoliticoasă, de îndată ce nu te ocupi de ea, cască. Te rog, iscălește.

— Atenție, Rada! Așa ne pierdem capul!

Rîdea. Era frumoasă, încîntată de reușita seratei, de succesele ei. Și totuși vroia să-l rețină pe Cyrus.

Dar el cerceta cu atenție încordată rîndurile mele.

— N-avea grijă. Tocmai asta o caracterizează, că nu-și pierde capul: luciditate, voință, perseverență. Dumneata nu ai îndoieli?

— Trăiesc între două certitudini! am spus. Viața și moartea. Sînt sigură că m-am născut, sînt sigură că am să mor.

— Ce simplu! zîmbi Agata cu ironie.

— Nu-i simplu deloc. Nu-i simplu să-mi justific trecerea prin lume, să fac față acestui miracol care e viața, fiindcă este un miracol. Din miliarde de posibilități de a nu exista, una singură te aduce pe lume. Ei bine, s-a întîmplat acest miracol și mă simt obligată față de el.

— Interesant! făcu Cyrus.

Sprîncenele lui scurte se ridicau mirate.

— Henri Péruchot spune aproape același lucru despre opera de artă. „Acele opere comparate cu mulțimea proliferantă a ambițiilor sînt nespuse de rare. Legea universului este eșecul. Reușita este întotdeauna o excepție, un fel de miracol. Și în acest domeniu se întîmplă, ca și în viață, ca și în natură, unde un milion de seminte trebuie să moară pentru ca doar una să dea roade. Și dacă tinerețea are în ea ceva patetic, acest ceva vine din siguranța pe care o avem că din nenumăratele visuri care clocotesc în capetele tinerilor, cele mai multe nu se vor împlini niciodată.”

— Nu văd legătura, interveni Agata. Rada e iremediabil optimistă și convinsă că visele se împlinesc.

— Rada are dreptate – spuse Cyrus, cu o privire atît de caldă, că ar fi fost în stare să ducă la viață, un om pe punctul de a îngheța.

Numele meu se plimba parcă pe buzele lui. Parcă era un copil buclucaș care prindea razele soarelui în oglindă și mi le arunca în obraz. Căldura lor mă invadea.

— Parcă ai țîșnit din piatră, continuă Cyrus. Surorile dumitale trăiesc pe piscurile munților. Cum au ajuns acolo? Cum și-au găsit loc în stîncă aridă? Cum își găsesc stropul de apă, cum rezistă intemperiilor? Sînt triumfătoare. Micșuneaua de munte e curioasă, ochioasă, ca dumneata. Parcă ar tot întreba. Se spune că din inul de munte, ielele își teșeau straietele lor gingaș colorate. Dar mie îmi plac gențianele. Sînt ca niște potire albastre, pline de

azur. Ghințura e cuceritoare.

Vorbea ca un îndrăgostit. Vocea lui joasă, caldă, mă răscolea.

— Niciodată n-ai fost atît de inspirat! spuse Agata, cu vocea uscată, cu surîsul crispat.

Îmi dogoreau obraji.

— Ce-ai să faci cu atîta voință? mă întreabă Cyrus.

— O să-și ia bacalaureatul, răspunse Agata în locul meu.

Dar el, fără s-o bage în seamă, îmi luă mîna și-mi cercetă liniile palmei.

— Îți bați pitonii și urci cu frînghiile. Unde vrei să ajungi?

— Pe scenă! rîde Agata strident. Visul ei e să ajungă artistă.

Eu nu mi-o închipui deloc...

— Poate că n-ai imaginație, replică Cyrus.

— Rada are o meserie. E soră, nu-i băga prostiile astea în cap.

— Sînt atîția medici care au devenit scriitori, ingineri care au devenit dramaturgi! și Cyrus continuă să-mi cerceteze cînd scrisul, cînd palma.

Eu căutam cu mîna cealaltă un sprijin, dar rezemătoarea fotoliului era prea departe.

— Au avut talent, făcu Agata, plictisită.

— Au avut ceva de spus, ceva de apărat, de împărtășit, de dăruit. Florile de stîncă se dăruiesc.

Și privirea lui se opri iar asupra mea. Și parcă tot albastrul cerului îmi surîdea prin ochii lui și mă chema.

— Nimic n-o să te împiedice să ajungi unde vrei.

— Nu te potrivești, Rada! mi-a spus Agata a doua zi. N-ai văzut? Constantă, dar infidelă, fidelă dar inconstantă. Cu formule de astea m-a zăpăcit. Dacă ai ști...

Eram gata să-mi mărturisesc vina de a fi citit acele pagini. Cînd, mi-a azvîrlit ca o supremă imputare:

— Nu te-ai ocupat deloc de Bobby.

Înțelesesem demult că am fost adusă ca să înlocuiesc jupîneasa, dar mi-a trebuit timp ca să-mi dau seama că Agata urmărea și altceva. Ne lăsa singuri.

— Caută să te împrietenești cu Bobby, s-a sălbăticit de tot, se ascunde de mine. Parcă e un arici. De la o vreme, e inamicul meu declarat. Tu ai putea să afli ce-l preocupă, ce caută, ce-i lipsește. E veșnic nemulțumit...

— Poate că are complicații sentimentale. E vîrsta cînd băieții se îndrăgostesc.

— Ei, tocmai de asta mi-e frică, de încurcături sufletești, de versuri și suspine. Lui îi trebuie o fată deșteaptă, înțelegi, Rada?

— Orașul e plin! am spus, nepăsătoare.

— De ce n-am vîrsta ta? Ești tînă, frumușică. Eu îți vreau binele și tu ești agresivă. Uite, după-masă am să te rog să fii *la jeune fille de la maison*.¹ Lui Bobby îi vin niște prieteni. Totul e pe mîna ta: vișinata, cafeaua. Să le faci cîteva sandviciuri și, bineînțeles, să te-amuzi cu ei. Am atîtea rochii pe care le-am pus numai de cîteva ori! Am să-ți dau să-ți alegi. Și schimbă-ți coafura. Ar trebui să încercăm ceva mai modern, mai feminin, să

¹ Tînă fată a casei.

te avantajeze. De ce nu-ți faci un permanent? Cine mai umblă așa, cu părul lins?! De ce nu te fardezi, Rada? Ce aștepți? Nu știu de ce, dar parcă mă suspectezi. Eu te-am adus în casă, îți las totul pe mînă, am încredere în tine. Pe cînd tu parcă ne bănuiești pe toți! Eu am crezut...

— Ce ați crezut?

— Rada, viața trebuie trăită...

— Depinde cum.

— Oh, și tu cu filozofia! Ce simplu spune Simone de Beauvoir cînd își ia un amant: *Et quand une chance s'offre de renaitre encore une fois je l-a saisis*...¹ Uite, îți las cheile. Știi unde i cafeaua, vișinata. Bineînțeles cafea năut. Ai grijă de cafeaua bună: fiecare bob e aur. Sînt sigură că ai să fii o gazdă bună...

Eram curioasă să văd cum se amuză tineretul. Trăisem numai printre bolnavi, în halate de spital, printre studenți și medici în halate albe, unii însurați, alții fugind de însurătoare, aproape toți căutau în clipele libere o aventură, o legătură fără complicații, un ceas de destindere pe canapea, sau în pat...

Musafirii au venit tîrziu. Bobby n-a apărut decît la prima sonerie. Cu cît simțea că Agata ține să ne apropie, cu atît se depărta de mine. Parcă fugea, parcă se ascundea. Cînd soneria s-a repetat, ca un semnal Morse, și Bobby s-a repezit să deschidă, eu am dispărut la bucătărie.

Dar pe cînd făceam cafeaua, a început alarma. Am dat fuga s-o iau pe Muca s-o duc în adăpost, dar, ca de obicei, avioanele au trecut mai departe. Cînd m-am înapoiat, Bobby era singur, morocănos.

- Unde sînt musafirii?
- S-au evaporat.
- Credeam c-o să veniți în adăpost.

¹ Și cînd o șansă se oferea să mă mai nasc odată, puneam mîna pe ea.

- Nu-i genul nostru, a şuierat printre dinți.
- Dar nici prudent nu-i...
- Nu sîntem prudenți.
- Totuși, prudenta e mama înțelepciunii.
- Ne ajung mamele noastre, ne plictisesc destul! a strîmbat Bobby din nas.

- Ai o mamă înțelegătoare, drăguță...:
- Pisăloagă și indiscretă.

Suna acum iar la ușă, în chip de semnal, de trei ori, rar, de două ori, repede.

- Să aduc vișinată? am întrebat.
- Nu e nevoie. Aduc băieții votcă.
- Am înțeles că n-am ce căuta acolo.

Noaptea tîrziu, cînd visam că-i cutremur și se dărîmă casa, m-au trezit bătăi în ușă. Pereții erau la locul lor, lampa nu se mișca. Agata Plopeanu, verde la față, cu ochii încercănați, abia își reținea furia.

- Așa ne-a fost vorba, domnișoară?
- Ce s-a-ntîmplat?
- Mi se pare că ar trebui eu să te întreb.
- Nu-nțeleg...
- Am găsit jos o mizerie cumplită. Sticle răsturnate, pahare sparte, Bobby dormea pe canapea, îmbrăcat...
- E prea mare, ca să-l dezbrac eu.
- Sub masă, o fată varsă și înjură.
- Așa-i tineretul. Se amuză.
- N-a fost vorba să le faci cafele? Să le dai vișinată?
- Bobby preferă votcă.
- Și trebuia să-l lași de capul lui?
- Nu sînt dădacă.

În sufragerie, apăreau, somnoroși, cu nasturii descheiați, o fată bondoacă și un băiat deșirat. Amîndoi, bîlbîindu-se, căutau baia. Își căutau nasturii și repetau:

— Pardon!

Am luat-o înainte, ca să-i conduc la baie. Ușa era deschisă. În oglindă, îl văd pe Cyrus ținând fruntea unei fete care, aplecată deasupra chiuvetei, voma. Cu obiceiul pe care-l am de a sări în ajutor, l-am dat la o parte și în oglindă apare Luciana. Am stropit-o cu apă, i-am spălat fața. I-am dat un pahar cu apă să-și clătească gura.

Se uita la mine cu un zîmbet galeș, protestesc, dar nu-mi rostea numele...

Agata a intrat și, cerîndu-i parcă scuze lui Cyrus:

— Șoferul o să-i ducă la cășile lor.

— O cunoști? mă întrebă Agata. Cine e?

— Nimeni nu știe cine el filozofa Luchi. *To be or not to be*.¹

— Mă rog, spune-mi unde să te ducă mașina! o repezi Agata.

Iar Luchi, îngroșîndu-și vocea:

— La Central.

— Mi-am închipuit.

— Pardon, pardon! Școala centrală.

— O duc eu! zîmbi Cyrus, amuzat.

Și către Luchi, blînd:

— E mai bine acum?

— Incomparabil.

Iar mie, clipindu-mi din ochi și zîbind fermecător:

— Nu știi cu cine semeni...

O vedeam palidă la spital. „Nu mă cunoști, nu te cunosc!” O vedeam cu coada groasă pe umăr, mereu de brațul lui Șerban. Acuma își pune brațul greu pe umărul lui Cyrus.

Agata s-a încruntat. Eu n-am avut nici o tresărire, nici o presimțire.

¹ A fi sau a nu fi.

Ca de obicei, am deschis ferestrele, am aruncat la gunoi conținutul scrumierelor, le-am spălat, am așezat fiecare lucru la loc. Așteptam clipa cînd, singură, în liniște, mă voi putea gîndi la tot ce se întîmplase.

— Ce Dumnezeu, Rada, nu-mi dai o mînă de ajutor? se răstea la mine Agata, care încerca să-l dezbrace pe Bobby și nu reușea.

— Lăsați-l să doarmă pînă se satură. Cînd o să se trezească, o să-și facă singur toate nevoile.

Dimineața au început să se perinde manichiurista, cosmeticiana. Masajul i-l făceam eu.

— Nu fi supărată, Rada. Îți închipui ce enervată am fost, cînd am văzut casa ca o cocină de porci. Nu știu cine era mironosița cu nasul în vînt, care înjura ca birjarii. Și măcar dacă s-ar fi întîmplat ceea ce trebuia să se întîmple. Dar Bobby e un papă-lapte. Fata era furioasă, pe drept cuvînt. Ceilalți de sub scară nu-și nimereau nasturii și tontul meu dormea! Are aproape optsprezece ani și nu știe ce-i o muiere. Auzi, să am eu grijile astea! Stai, Rada, nu mă ciupi așa tare!

Într-o noapte, îl auzisem pe nepotul Agatei vorbind cu șoferul:

— Încă puțin și o să spargă buba. O să curgă puroiul. Fluvii de puroi...

Mi se părea acum că simt, sub degetele care o masau pe Agata, puroiul și credeam că, apăsînd puțin mai mult, țîșnește. Oare, într-adevăr, m-a adus pentru Bobby, spera ca eu să rezolv problema băiatului? Cum a putut să intre în mintea ei ticăloșia asta? Nu cumva să-mi scape o palmă...

— Auoleu, Rada, mă învinețești!

Degeaba o învinețesc, dacă nu-i spun de ce. E ușor să-ți găsești un acoperiș cînd atîtea case sînt dărîmate? Cînd orașul e mereu bombardat? Ce caută Luchi la Școala centrală? Pedagogă? Să fi renunțat la Conservator? Poate că e studentă la Litere? Poate că doamna Greg e acum profesoară la Școala centrală. Să-i spun Agatei că plec? Unde? Trebuie să rezist, sa dau în toamnă examenul pe care-l tot amîn. Dacă intru într-a opta... Mai am un an...

— O molie! Uite o molie, Rada! Trebuie să cumperi naftalină. Ai grijă de blănurile mele! A început să fie cald...

Avea o cameră numai dulapuri cu uși glisante, garderoba pentru cele patru anotimpuri.

— *Anotimpurile* lui Vivaldi, spusese odată Bobby.

— Cine e Vivaldi?

Și Agata s-a uitat la mine, amuzată, dar ușor disprețuitoare:

— Vai, Rada, nu știi cine e Vivaldi?

Mereu auzeam: „Vai Rada?” Stăteam pînă noaptea tîrziu și citeam în pod. Erau înghesuie în lăzi cărțile care nu mai aveau loc în bibliotecă. Și totuși n-auzeam decît: „Vai Rada”. Odată, cînd se vorbea despre pantofii roșii ai ducesei de Guermentes, făcusem imprudența să spun:

— Ce atita discuție pentru niște pantofi?

Nu pot să uit rîsul Agatei. Parcă venea în cascade. Mă urmărea. Nu puteam s-o iert. Uneori mă întrebam dacă e aceeași cu bolnava pe care o îngrijisem în sanatoriul de pe Batiștei. Purta atunci pe față stigmatul suferinței. Generozitatea ei mă înduioșase.

— Du-te la teatru, Rada! Îmi spunea în zilele mele libere și-mi dădea bani să-mi iau un bilet. Un bilet bun, în față și o prăjitură, după spectacol, la Nestor sau la Capșa. Să nu intri niciodată într-o cofetărie de cartier.

Parcă și vocea ei era alta. Avea alt timbru. Dragostea, suferința o înnobilase? Scrisorile din caietul pe care-l citisem le scrisese ea? Știa că le-am citit? Îmi dădea în permanență de lucru.

— Rada, aș vrea să mai triem boarfele, să vedem ce se mai poate vinde.

Avea mereu nevoie de bani. Împrumuta de la oricine, de la prietene, de la Niculae șoferul și chiar de la mine. Cît de puțin, dar împrumuta. De la Muca „lua” fără să-i spuie, scotocindu-i buzunarele, sertarele. „Furtul între rude apropiate nu-i pedepsit! se scuza. Așa a decis legea.” Și, rîzînd: „Astea sînt micile mele găinarii”.

— Tu ești fericită, Rada! N-ai de dat socoteală. Mă uit la voi și, uite, vă invidiez. N-aveți griji! Niculae și nepotul meu, care-l meditează pe Bobby, și chiar tu. Rada, aveți casă, masă, sînteți fericiți!

— Avem „cămașa fericitului”, doamnă!

— Da, Rada, așa a fost de cînd lumea. Cine n-are cămașă, n-are nici griji.

— Puteți scăpa de griji renunțînd la atîtea cămășuțe, rochițe și blănuri.

— Știi, cînd te-ai obișnuit...

— Învățul are și dezvăț.

— Ce vrei să spui?

— Nimic. Pierdeți prea mult la pocher și cumpărați prea multe tablouri.

— Fiecare are o pasiune.

— Dumneavoastră aveți doua.

De la o vreme, Cyrus dispăruse. Pictorul venea acum ca la el acasă.

— Rada, cum îți plac tablourile lui Marius? E foarte talentat, nu-i așa? Tablourile astea o să facă într-o zi o avere. Eu le cumpăr

pe nimic, dar pentru el e mult

— Cine știe?

— Ce vrei să spui?

— El pune cîte o părticică de suflet pe pînzele astea și, în schimb, primește o porție de mîncare și cu ce să-și cumpere o pereche de pantofi sau culori.

— Vai, Rada, cum poți să judeci atît de simplist și să te exprimi atît de brutal? Te iert, fiindcă știu cît de greu ai dus-o, dar mi se pare curios că nu simt din partea nimănui un pic de recunoștință. Mie nu-mi dă nimeni bună ziua fără să-mi ceară ceva.

— Unii sînt nevoiți să ceară, alții au posibilitatea să dea. Din ce categorie ați dori să faceți parte?

Agata era îngrozită de ultimul bombardament.

— Cyrus și-a găsit casa maldăr de moloz, biblioteca distrusă.

Am dat fuga la Sabina, să aflu amănunte. L-am găsit acolo pe Petrache și alți prieteni ai lor. Discutau despre mișcarea trupelor care au debarcat în Normandia, despre înaintarea sovieticilor care se aflau la Iași. Sabina slăbise mult. Despre Cyrus știa că locuiește la Breaza, în casa unui actor.

— El crede că asta înseamnă rezistență, îl ataca Petrache.

Sabina îl apăra:

— De ce crezi tu că ești mai „rezistent”? Fiindcă stai la București și ascuți Radio-Londra?

— Pe Șerban l-ați mai văzut?

Sabina și Petrache au răspuns în același timp „nu”. Ceilalți doi fumau. Mi se părea, fără să-mi pot explica de ce, că sînt de prisos. Cînd m-am ridicat să plec, nimeni nu m-a reținut. Cu atît mai puțin mă așteptam ca Petrache să mă conducă. Pe drum, m-a întrebat cu toată gravitatea dacă aș putea s-o iau pe Sabina la mine.

— Rada, nu se știe cum va fi retragerea nemților. Sînt sălbatici. În Moldova dau loc, jefuiesc, ard sate întregi. Știu că nu-ți cer un lucru ușor.

— Nu mi-e deloc greu. Familia Plopeanu pleacă la țară. Puteți să vă mutați toți la mine. E loc destul...

Eu învățam, mă pregăteam de examen. Ea stăruia să plec în Moldova să împărțim alimente înfometaților, să aducem copii flămînzi, să le căutăm casă și masă.

— Dragă Sabina, trebuie să-mi găsesc mai întîi mie casă și

masă. Și trebuie să trec într-a opta... încă un an și-mi iau bacalaureatul.

Știam că opt clase de liceu și bacalaureatul nu înseamnă cultură. Cultura mi-o imaginam undeva sus, pe piscuri și acolo voiam să ajung.

— Investiția mea pe treptele pe care am urcat pînă aici e prea mare. Nu pot să mă opresc în drum...

— Care drum? Unul se înfundă, să știi. Numai celălalt duce acolo unde trebuie.

— Sărind etapele? Nu sînt de acord. Mi se pare curios că Șerban face cronică literară la radio, scrie articole, îl discută pe Maiorescu. Dar cîte clase are Șerban? Și-a terminat liceul?

— Aș înțelege ca întrebările astea să le pună Agata Plopeanu. Ochii Sabinei scînteiau. Nu știu ce demon mă împingea să iau apărarea Agatei.

Cînd m-a căutat Irina ca să mă întrebe dacă vreau să lucrez la Spitalul militar, am găsit un prilej bine venit să scap de casa Popenilor. Agata nu se aștepta:

— Faci rău că nu rămii lîngă mine, ce-ți lipsește aici?

— Sentimentul demnității...

— Ce vorbe mari!

— Pe măsura timpurilor pe care le trăim...

— Viața e grea, Rada. Ai să vezi... Lîngă mine n-ai decît de cîștigat...

— Am o singură viață. Nu-nțeleg să trăiesc nici chiar în umbra Eleonorei Duse...

— Tot la teatru te gîndești? Cred că ai pornit pe un drum greșit. Mi se rupe inima cînd văd cît ești de încăpățînată.

— Sînt perseverentă.

— E cîteodată același lucru. Dacă nu vrei să rămii la mine părerea mea e să te duci înapoi la spital. Fiindcă teatrul... vezi, implică o tradiție de cultură, relații, un dram de noroc și multă abilitate. Ție-ți lipsesc toate astea și, mai ales, abilitatea. Ești prea sinceră, prea directă. Îți pui sufletul pe tavă și spui: „Asta sînt.”

— Așa mi se pare cînstit.

— Cînstea nu e un atu în viață. Rada.

— În care viață? Dumneata privești înapoi, eu înainte. Dumneata nu mai ai decît de pierdut, eu am numai de cîștigat.

— Ești crudă.

— M-ați obligat să fiu.

- O să ne mai întilnim, Rada.
- Am să vă trimit bilete la primul meu spectacol...

Într-o zi de toamnă, cu cerul acoperit, cînd frunzele neliniștite se agita, se zgribuleau, îmi făceam socoteala banilor pe care îi strînsesem ca să-mi cumpăr un palton. Un palton călduros era un vis vechi. Mă gîndeam la rănitul pe care-l îngrijisem în timpul ultimelor bombardamente și care visa să-și cumpere o casă după război, o casă cu acoperiș bun. Nu-l interesa nici numărul încăperilor, nici cartierul, nici lumina electrică.

— Să aibă acoperișul bun. Să nu-mi intre ploaia în casă. Un acoperiș bun, asta-mi trebuie. Un acoperiș de tablă, bun, sănătos.

Eu doream un palton bun, călduros. Încăpător și călduros. Să intru în el ca într-o casă bine încălzită, să mă simt ca Ardei în blana lui. Cred că zîbeam acestui vis cînd m-am pomenit la doi pași de un grup de tineri gălăgioși: vorbeau despre autori, piese de teatru, actori.

Uitînd de palton, am ajuns la Liceul Sfîntul Sava. Acolo, în subsolul mirosind a mucegai, zăceau trîntite într-un colț, lipsite de viață, ca un cadavru dezmembrat în sala de disecție, decorurile din *Înșir-te Mărgărite*. Un băiat nespălat și neras bătea cu un singur deget în clapele unui pian hodorogit, făcînd exerciții pe versurile din *Făclia de veghe*. Era profesor, pedagog, student? El predă lecția:

— Primul vers trebuie spus pe o singură respirație, pe nota de! Uite-așa și apăsă cu degetul o clapă. Al doilea vers pe și! Atenție! Făclie de veghe pe umezi morminte, de! Mare atenție la deschiderea gurii. Pentru fiecare vocală, consoană, atenție! Să nu se mănînce finalul cuvintelor. Un clopot ce sună în orele sfînte! Accentul cade pe prima parte a cuvîntului. Prin felul în care pronunți cuvîntul redai imaginea. Vocalele au o anumită lărgime...

De cîte ori aveam timp – din păcate, destul de rar – ajungeam în subsolul de la Sfîntul Sava. Asistam la discuții, ca în casa Agatei, fără să iau parte și mă simțeam ca un copil oropsit în fața bradului încărcat cu jucării, dintr-o vitrină. Toți păreau fericiți că se ocupă cineva de ei și le vorbește de Gordon Graig, de Stanislavski. Profesorul se schimba, poate și unii dintre studenți, dar eu căutam să memorez fiecare cuvînt și, mai ales, numele proprii. „Acel care-și va părăsi tatăl, mama, casele și moșiile dacă

vor sta în calea artei”, spune Blake. Nu știam cine e Blake. Eu n-aveam ce părăsi. Nimic nu-mi stătea în calea artei. Doar zidurile spitalului. Zidurile spitalului gemeau. Rănile trebuiau curățate, pansate, vindecate. Ziarele anunțau căderea Berlinului. Victoria! Pe umerii mei simțeam greutatea ranițelor, în picioare greutatea bocancilor, în somn mărsăluim, în somn luptam cu noroiul care voia să mă înghită sau cu înghețul. În ochiul de apă, sub pojghița de gheață care s-a spart, degeram. Gloanțele-mi treceau pe lângă urechi, muștele se adunau pe la ochi. Nu puteam să mișc brațele, nu aveam brațe...

— Pe Rada a apucat-o amocul! spunea Irina, de cîte ori dispăream.

Cînd mă întreba unde am fost, răspundeam invariabil:

— La teatru.

— Curat revoluție! Au început să meargă și țărani la teatru! îl auzisem într-o zi pe unul din interni.

— Se duceau și înainte, dar numai la serbarea de sfîrșit de an școlar! am spus. A venit ziua să ne ducem la teatru adevărat.

— Teatrul nu-i adevărat, Rada, e ficțiune.

— O ficțiune de care avem nevoie, ca de pîine și apă.

— *Panem et circenses!*¹ surîse tînărul chirurg.

Mă poreclise Casta Diva și-mi făcea tot felul de mizerii.

Eu căutam să înțeleg ce se întîmplă dincolo de zidurile spitalului. Din palat, se trăgeau gloanțe în mulțimea care manifesta. În subsol, la Sfîntul Sava, se repeta piesa *Braț la braț cu primăvara...*

Într-o zi, l-am întîlnit pe Bobby. Semăna cu un sac golit. Dintr-o inexplicabilă timiditate, s-a făcut că nu mă vede.

— Ei, Bobby! Ce mai faci? De ce ai slăbit?

A început să se bilbîie. M-am ținut scai după el.

— Ce face familia?

— Tata e în Elveția. Nu știu ce căuta într-o comisie economică și a rămas acolo...

— Și mama?

— Ar pleca după el, dar nu se-ndură de boarfe.

— Nu sînt divorțați?

— A descoperit că divorțul nu-i transcris.

— Și Muca?

— S-a ramolit. S-a dus cu cocoșei de aur la băcănie să cumpere zahăr.

Aș fi vrut să-l întreb dacă-l mai vede pe Cyrus, dacă mai știe ceva despre el. Căutam o formulă ocolită.

— Parcă voiai să te înscrii la Arhitectură?

— Mama vroia. M-am înscris, dar tot la scenografie am să ajung.

— Cyrus Hotaru ce părere are? L-ai mai văzut?

— Predă un curs la Universitatea liberă. Acolo mă duc.

Inima-mi bătea atît de violent că-mi era frică să n-o audă Bobby. Dar era prea preocupat să-și șteargă ba ochelarii, ba

¹ Pîine și circ.

fruntea, ba nasul, cu aceeași batistă pe care o tot scotea și o tot băga în buzunar. Eram la fel de emoționați, dar fiecare pentru alte motive. Stăruința Agatei de a ne apropia ne îndepărtase atît de mult, încît acum pentru întîia dată mergeam pe stradă alături, stăteam de vorbă...

— Poate să asiste oricine?

— În principiu, trebuie să te înscrii. Dar nu ți se cere legitimația.

Mă uitam la Bobby cu recunoștință. Era adevărat? Era cu putință? Se putea înscrie oricine la Universitate? O simplă legitimație îți dădea dreptul să-l vezi pe Cyrus, să-l asculți? Și chiar fără legitimație?!

— Unde e Universitatea asta?

— Chiar aici. Rectorul ne-a pus la dispoziție o sală.

Pentru prima dată puneam piciorul pe acele trepte. Patru trepte de piatră, tocite. Miraculoase trepte! de cîte ori nu mă oprisem în fața lor! „Așa trebuie să se simtă credincioșii cînd intră în lăcașurile sfinte!” gîndeam, și nu-i înțelegeam pe tinerii care urcau o dată cu noi, rîzînd, glumind. Sala era plină. Cyrus Hotaru! Așa cum l-am văzut prima dată, mai curînd scund, cu capul ușor vîrît între umeri, cu brațele lipite de trup și cu mers de automat, totuși ciudat de viu, cu o mobilitate care venea dinăuntru, un dinamism care mișca totul în jur. Bîntuit de întrebări și neliniști. Albastrul ochilor lui invada sala.

M-am așezat în banca din fund, în margine, aproape de ușă. Mă aflam pentru prima oară în sala unei universități. Și Cyrus Hotaru vorbea, și ceea ce se întîmplă era adevărat. Nu visam. Trăiam. Nu era oare clipa asta începutul acelei lumi despre care se vorbea atît de mult, despre care scriau ziarele, cărțile, lumea

nouă în care Sabina credea cu fanatism? Respirația aceea uriașă, pe care o simțeam pe străzi, care intra și prin zidurile spitalului, era parcă mai vie aici.

Cirus vorbea repede și cu vocea scăzută. Frazele erau sacadate, nervoase, dar te izbea fermitatea tonului stăpînit, cadența frazei și acele cuvinte care căpătau relief, rezonantă. Vorbea fără să miște buzele, fără gesturi:

— Pentru gîndire, nu există alte limite decît ale cunoașterii... și încă poate nici astal... Voltaire, care scrie despre lumea care se duce, nu rămîne actual. Pe cînd Beaumarchais, care scrie de pe pozițiile clasei care se ridică pe atunci... Teatrul trebuie să exprime nevoia noastră de dreptate. Cine nu are ceva de revendicat, ceva de apărut, cine n-a fost chinuit de nevoia dreptății și n-a suferit de nostalgia ei, nu scrie o piesă și nu se urcă pe o scenă. Pe scenă, trebuie să intrăm ca într-un univers logic, liniștitor. Aici vom găsi viața cu sensurile ei adînci. Trebuie să le căutăm cu îndrăzneală... Să îndrăznim să facem artă... Să îndrăznim să facem teatru, să îndrăznim să trăim, să îndrăznim să fim tineri.

Nu-mi era ușor să-l urmăresc, să rețin și cuvintele și mă uimea viteza cu care unii luau note...

— Natura nu ajunge pentru a crea o operă de artă. E o putere care aparține exclusiv omului. A cucerit-o prin inteligență, voință, curaj...

N-aveam la mine creion și hîrtie. Aveam, ca de obicei, o trusă medicală. Și trebuia să mă întorc la spital. Cum aș putea să ies acum pe ușă? Tocmai acum cînd vorbea Cyrus, pasionat, răzvrătit:

— Teatrul e o formă de expresie, de artă colectivă... Nu poți să spui cor fără să te gîndești la numărul celor ce cîntă împreună... Teatrul trebuie să redea nevoia noastră de dreptate, lupta pentru a o obține. Cine n-are ceva de revendicat, nu se urcă pe scenă...

Mi-era din ce în ce mai greu să urmăresc. Poate fiindcă nu eram destul de atentă. Obişnuită cu disciplina spitalului, nu puteam s-o încalc, și timpul trecea. Trebuia să găsesc un mijloc să ies din sală. Dar dacă Cyrus m-a recunoscut? Va spune că m-am plictisit, și nu va uita, și nu mă va ierta. Din fericire, o ușă se deschide și parcă mă trage în vidul ei. Cîțiva studenți intră Printre ei, Luchi. Ea intră, eu ies. Poate că a fost clipa hotărîtoare...

În prima zi liberă mi-am căutat casă. Trebuie să-mi găsesc o

odaie, „un acoperiș bun să nu mă plouă”. Irina nu mă înțelegea și nu mă aproba.

— Rada, vrei să iei totul de la început? Ești nebună! Aici ai casă, masă, îți câștigi existența onorabil, ești apreciată. Și, la urma urmei, e meseria ta.

— Nu mi-am ales-o...

Cînd ieșeam pe stradă, mi se părea că fiecare e gata să ia totul de la început. Era în aer o nevoie de înnoire, de reînnoire, de schimbare, care se transmitea din om în om. Zăgazurile vechi se rupeau. Le auzai cum pîrîie... Pe fiecare fată citeai îndrăzneala. Eroii nu coborau din paginile manualelor de istorie, scriau ei înșiși istoria. Ardea viitorul în ochii tineretului. Îi ardeau tălpile și sfîrîia pămîntul sub tălpile lui. Inima-ți dădea brînci, mintea-ți puneă întrebări. Unde ți-e locul? Mintea și inima se puneau parcă pentru întîia dată de acord. Acolo e locul meu, acolo am să fiu fericit. În subsolul liceului Sfîntul Sava, și, acum, la conferința lui Cyrus, m-am simțit fericită. Îmi aminteam cu strîngere de inimă de clipa cînd a trebuit să plec ca să mă întorc la spital. Eu ieșeam, Luchi intra, parcă intra pe scenă...

Pe Calea Rahovei, am găsit un acoperiș și un pat. O croitoreasă, o femeie uscată și vioaie ca o sfîrlează, cu fata boțită, ca o hîrtie strînsă ghemotoc, cu mișcări și pretenții de cochetărie, își închiria patul. Ea va dormi pe canapea.

— La mine curat! se lăuda. Bunica crescut la mine la Viena. Venit la Bucovina, mama la Bucovina.

— „La mine curat!” repeta și-mi arăta pereții. *Marmorweiss*!¹ Și, dînd cuvertura la o parte: *Marmorweiss* și, luîndu-l parcă pe Dumnezeu de martor: *Marmorweiss* tavan! Într-adevăr, deși întuneric sau – cum spunea ea – „beznice întunericos”, sclipea de curățenie. Avea pe masă o scîndură întinsă pentru călcat și o mașină veșnic încinsă, ceea ce nu mi se părea de lepădat. Dar, mai ales, m-a cucerit curtea, butoiul cu apă de ploaie, albia, cazanul, posibilitatea de a mă spăla, de a spăla, de a călca, de a găti cîte ceva. O magazie acoperită cu carton gudronat era bucătăria. Un divan acoperit cu o scoarță curată și rogojina nouă m-au ispitit pentru reședința de vară. Nu știam că divanul e închiriat...

Într-o seară, din casa unde îngrijeam un bolnav, i-am telefonat lui Cyrus Hotaru. Îmbufnat, vrînd să știe cine

îndrăznește să-l deranjeze, întrebă:

— Cine e?

I-am redat fraze din conferința la care asistasem.

— Nu vrei să-mi spui cum te cheamă? Și de ce vorbești atât de încet? parcă vorbești de sub plapumă.

— Din fundul mării.

— Ești scafandru, sau ondină? Cum ești îmbrăcată? Cum arăți?

— Ca un pui de bogdaproste.

— Bine, am să te recunosc. Sper că nu porți uniformă de școală cu numărul cusut pe mîneacă?

În clipa aceea, am fost obligată să întrerup și n-am avut curajul să-l mai chem. Îmi aminteam de scrisorile Agatei. De suferința ei. De confidențele ei:

— E ca o băutură tare. Nici un bărbat nu rezistă, alături de el. Dar nici o femeie nu rezistă mult timp lângă el. Nebun, excesiv, complicat, bîntuit, posedat. Ne dorește inaccesibile, stră

1 Alb ca marmura

lucitoare, cochete, cu nimbul succesului și ne impută tocmai ceea ce l-a atras. Nu acceptă să nu i te dai și nu-ți iartă că nu i te-ai dat. Detestă fecioarele, dar vrea să știe cine a fost înainte, și de ce a fost cineva înainte. Dacă faci mofturi, ești proastă, vulgară. Dacă i te dai fără mofturi, te întreabă în cele mai intime clipe: „de ce?” Dacă-i spui că-l iubești, se uită la tine cu un dispreț care te îngheață. Dacă-l lauzi, te repede: „îndrăznești să-mi pui note?” Dacă vrei să-l convingi că X nu-l vorbește de rău, îți răspunde: „Mai bine să te înjure decît să-ți pună mîna pe umăr ca un boxer de categorie grea, care-l întreabă pe unul de categorie muscă: Cum mai merge, băiatule? Ei, bravo, băiețăș, te-ai ținut bine!” Toți sînt pentru el o comunitate de indivizi cu același gust al căldicelului, al posmagilor gata muiiați. Despre prietenii lui Bobby: „Singura lor cultură e cultura fizică, singura lor lectură e *Gazeta Sporturilor*”. Despre prietenele mele: „Singurul lor efort e să-și confecționeze confortul, singura lor zestre – frazele fezandate, ideile învechite”. Pretinde că nici o actriță nu știe să spuie cum trebuie: „întins să fie orice nerv spre fapta spre care ai pornit!” De aceea, nimeni nu poate să joace cum trebuie *Lady Macbeth*...

Am lăsat să treacă un timp. Timpul trecea repede, fiindcă era

parcelat, măsurat, programat. Într-o zi, mi-am luat, totuși, inima-n dinți și, în plină zi, la telefon, i-am spus numele meu.

— Nu știi dacă vă amintiți. Ne-am cunoscut la doamna Ploeanu. Eram soră...

M-a întrerupt rece:

— Ce doriți, domnișoară?

— Aș vrea să mă primiți, să mă ascultați. Aș vrea să știu dacă am talent...

— Mîine la unsprezece, la Studioul experimental, pe Brezoianu, etajul trei.

— Cyrus tine cursuri gratuite, repetiții pentru spectacolele de duminică, îmi spunea Sabina. Vrea să pornească de aici înjghebarea unui teatru experimental, care să lase libertăți depline ideilor și pasiunii lui regizorale. Un teatru nou, unde să se spună marile adevăruri, simplu și curajos, ca de la om la om, pe tonul cel mai firesc, cu toată sinceritatea, cu toate riscurile. Nu cere tinerilor decît încredere în el și în pasiune pentru teatru.

— Și pe tine nu te interesează cursurile lui? am întrebat-o.

— Sînt ocupată cu orfelinatul de la Mogoșoaia. Trebuie să vii să vezi. Totul e vesel, făcut să încînte ochii copiilor: parcul, lacul, pădurea. Am decorat dormitoare, fiecare în alte culori, am împodobit pereții cu povești și desene animate. Cyrus e furios că nu pregătesc o expoziție. Pretinde că în toate timpurile și oricare ar fi împrejurările, brutarul trebuie să facă pîine, cizmarul să pună pîngele, inginerii să construiască poduri, șosele și case. E furios că mă risipesc. *Qui tromp embrasse mal etreint*¹, mi-a spus.

— Sabina, te pasiona pictura, sculptura. M-a impresionat atelierul tău! în timpul bombardamentelor lucrai cu pasiune.

— Acum mi se pare mai important să văd cum înflorește un zîmbet pe fata unui copil.

— Și deodată parcă toate zîmbetele copiilor au înflorit pe fața Sabine. Nu m-am putut împiedica să nu-i pun mîna pe obraz.

— Parcă ai doisprezece ani, Sabina.

A pufnit-o rîsul.

— În Moldova, o femeie, la țară, îmi mîngîia obrazii, mă compătimea: „tare ești drăgălașă! De ce-oi fi, maică, antifascistă?”

Am rîs ca pe vremuri. Deodată, cu aerul acela grav, care o maturiza ciudat:

— Ce greu e să-i faci pe oameni să priceapă că le vrei binele!

¹ Cine îmbrățișează prea mult strînge prost în brațe.

Și iată-mă împopoțonată și înțepenită, ca un manechin într-o vitrină de provincie, urcînd treptele scenei. Pantofii de lac erau aceiași. Contrastul între emoția mea și nepăsarea batjocoritoare a tinerilor care se mișcau pe acolo, ca la ei acasă, unii studenți la Conservator, alții la Litere și Filozofie, îmi paraliza orice inițiativă. Căutam, dedublîndu-mă, să mă văd cu ochii lor. Mi se părea că se uită la mine ca la mireasa care iese uneori, cînd tragi la țintă la Moși, și-mi venea să strig: „Ce vă zgîiți la mine”?

Cirus m-a recunoscut. Venisem pregătită să spun *Nunta Zamfirei*. Dar, înainte de a deschide gura, m-a oprit:

— Dacă nu știi să-ți alegi o pălărie care să-ți stea bine, n-ai să știi să spui versuri, că e mai greu.

Sala a izbucnit în rîs. Am înțeles că prilejul fusese binevenit pentru o destindere.

— Eu cred că totul se învață, chiar și să-ți alegi o pălărie, am spus.

Privirea lui Cyrus s-a oprit asupra mea, căutînd parcă să mă recunoască.

— Te rog citește aici la Mica Publicitate, mi-a spus, întinzîndu-mi un ziar.

Erau cîteva rînduri subliniate cu roșu: *Pierdut cîine pechinez. Răspunde la numele de Johnny. Recompensă serioasă. Mamă disperată.*

Iar hohote de rîs.

La semnalul lui Cyrus se făcu liniște. Am părăsit sala cu capul sus fără să mai pot articula un cuvînt, dar pe scară mi-a alunecat pălăria. Fără să-mi pierd cumpătul m-am aplecat, am ridicat-o, am pus-o pe cap și am îndesat-o bine. Și iar s-au pornit tinerii pe rîs.

N-am mai avut curaj să mă duc la cursuri.

Dar într-o zi, cu capul gol, cu trencicot și tocure joase, așa cum alergam de la o clientă la alta să fac injecții, masaje, să pun ventuze, am urcat ca o somnambulă cele trei etaje, și m-am așezat pe ultimul scaun. Pe scenă, un tînăr citea paragrafe din *Codul Penal*.

Deodată, privirea lui Cyrus se îndreptă spre mine.

— Ia priviți. Are părul ca niște papiote de ibrișin negru, mestecă și conversează. N-o interesează nimic din ce se întîmplă aici, fiindcă știe că n-o să facă teatru...

Nu era vorba de mine. O fată, aidoma cu personajul descris, se scoală și parcă vrea să-i răspundă. Dar Cyrus continuă:

— Cu un astfel de fizic nu poți să joci decît rolul de doică negresă într-o piesă americană. Dar de cîte ori în viață îți pică un astfel de rol?

Sala rîde în hohote. Eu sînt indignată. Dar fata, calmă, surîzătoare:

— E o neînțelegere. Nu vreau să mă fac doică. Am o meserie bună. Lucrez la „23 August”. Noi am organizat brigăzi artistice de agitație și ne trebuie o echipă care să satirizeze sau să laude momente din uzina noastră. Program la locul de producție. Păcat că n-ați fost duminica trecută! Am anunțat *Dunărea albastră*. A început tovarășul Biță să dirijeze: *Concertul de coarde*. Dar viorile n-aveau coarde! Toți au rămas gură cască. I-am întrebat: „V-a plăcut? Ei, așa o să arate în continuare programele artistice pînă ce responsabilul cultural va avea grijă să cumpere viori”. A urmat *Mica publicitate* a uzinei: „Cine nu dorește bilete de teatru să se adreseze responsabilului cu biletele”. Nici nu știți ce succes am avut!

Mi-ar fi greu să descriu mobilitatea figurii, siguranța de sine, simpatia pe care o răspîndea chipul fetii.

— Cînd am auzit că aici vin tineri talentați, am dat fuga să-i invit să sprijine brigăzile noastre. Eu nu pot să fac chiar totul, singură...

— Îmi închipui! zîmbi Cyrus, amuzat și întinerit. Îți promit tot concursul și, dacă vrei să vii să urmezi cursurile...

— Ei, dacă aș avea timp! oftă fata cu o sinceritate fermecătoare. Dar mi-ați dat o idee: noi avem un centru de lapte unde lucrurile nu merg tocmai bine. O să facem un anunț: „se caută doici...”

Șovăielile mă asaltau. Ce e talentul? Care e termenul de comparație? Mîncam teatru cu pîine, ridichi fără pîine, trei ceaiuri cu o jumătate bucată de zahăr și-mi cumpăram bilete de teatru. Și de acolo din scaunul meu, urmăream mimica actorilor și eram de multe ori convinsă că aș interpreta mai bine sau altfel. Urechea mea prindea orice ton fals, privirea mea se lovea de orice mișcare inutilă, inexpresivă, exagerată. Totuși nu mai aveam curaj să mă prezint la examenul de admitere la Conservator.

— Conservatorul e o nenorocire! îl auzisem odată pe Cyrus. Unii ajung să graseieze, ca să-l imite pe maestru, alții cînd cer un pahar cu apă, îmi amintesc de Salomeea cerînd capul lui Ioan. În teatru, totul trebuie gîndit, și mimica și gesturile și intențiile și

cuvîntul și tăcerea și amorul și, fără să-l contest pe Michelet care spune *Et pour l'être la raison est aussi del'amour*¹, eu susțin că și amorul este rațiune.

Într-o zi rece de toamnă am citit în ziar: „Cine dorește să dea examen pentru corpul de figurație la Teatrul Național să se prezinte...” M-am dus. Pentru douăzeci de locuri, s-au prezentat o sută de candidați. După o strofă sau două, comisia făcea semn:

— Ajunge!

Printre tineri cu chipul spilcuit și domnișoare elegante, mi-a atras atenția o fată cu cojocel, și ciorapi albi de bumbac, fragilă, bălaie și dulce. Semăna cu Sabina. Și versurile le-a spus cu o voce atît de plăcută și cu nuanțe atît de exacte, că mi-a tăiat respirația. N-am mai avut curajul să mă prezint; am

¹Și pentru om rațiunea e și ea dragoste.

așteptat-o, ca s-o felicit, și am plecat împreună. Era și ea de la țară. După ce i-a murit mama a fost primită internă într-o școală profesională. Acum locuiește la o soră a ei. A dat examen la Conservator și a căzut. Acum urma cursurile la Conservatorul muncitoresc.

Cîteva luni mai tîrziu, am întîlnit-o pe stradă. Se ducea la repetiție. Va juca un mic rol în *Nunta din Perugia*.

— S-a îmbolnăvit actrița. E un caz de forță majoră, pentru mine, un noroc neașteptat.

— Cînd se joacă *Nunta din Perugia*?

— Duminică, în matineu.

Eram neliniștită. Mi se părea că de succesul Nataliei Roșu – eu îi spuneam Cojocel – ține destinul meu. Eram sigură că am să-mi dau seama dacă, pusă în locul ei, aș face față rolului...

În holul Teatrului Municipal, de îndată ce am intrat, am dat cu ochii de Dragoș. M-am oprit ca o jucărie căreia i s-a stricat arcul. Era cu Rita. El a devenit alb la față, ca un om de lume pe care-l prinzi umblînd în poșeta ta. Nu știu cum să explic tot ce-am simțit. Bănuiala că ai fost furat se transformă uneori, fără să știi, în remușcări. Și cu vremea, te convingi că cel bănuțat e o victimă. Dar într-o zi, cînd dai de dovada ticăloșiei lui, totul se reactualizează. E ca și cînd atunci, în clipa aceea, s-ar fi întîmplat și furtul și constatarea lui. Și într-o fracțiune de secundă suferi

cumplit, suferi pentru tot timpul care a trecut, timpul în care ar fi trebuit să suferi. Bineînțeles, m-am stăpînit și am făcut cîțiva pași spre ei, și, cu aerul cel mai sprintar, fără a întinde mîna, ca și cînd ne-am mai fi văzut în aceeași zi, am spus că mă duc în culise, să-i urez succes unei colege. E primul ei rol. Deocamdată a primit o dublură. E studentă...

Și, degajată, am plecat fără ca și ei să fi apucat să plaseze un cuvînt, lăsîndu-i să creadă ce vor...

O ciudată nevoie de revanșă m-a făcut să caut intrarea artiștilor și să mă opresc în fața ușii. „Pe aici am să intru, într-o zi”. Eram hotărîtă. Spusesem despre Cojocel: „O colegă”. Am să-i fiu colegă. Și am urcat scările cu atîta curaj, că nimeni n-a îndrăznit să mă întrebe cine sînt, ce doresc.

Nu știu cît am rătăcit pînă am dat de Cojocel, care mi-a arătat de unde se vede mai bine pe scenă.

— Să vii pe urmă, să-mi spui cum a fost.

Pe mine mă interesa să știu cum aș fi eu în locul ei, sau ce s-ar fi întîmplat dacă n-aș fi avut forța să fug din brațele lui Dragoș, cu cinci ani în urmă. Nu știu cum a jucat Cojocel. Trecutul se instalase între noi, ca o cortină. Cînd am căutat-o, la sfîrșitul spectacolului, stătea de vorbă cu un bărbat înalt și brun.

— Directorul! mi-a șoptit cineva.

M-am apropiat.

— M-am încurcat la reverență, se smiorcăia Cojocel.

— Cum, după treizeci de ani de teatru, nu ești în stare să faci o reverență?

Cînd și-a dat seama că directorul glumește, a început să plîngă de-a binelea.

El i-a întins batista:

— Hai, suflă-ți nasu și păstrează-o amintire...

A doua zi m-am înscris la Conservatorul muncitoresc. Se împlineau patruzeci de ani de la răscoala din 1907. Am studiat împreună cu Cojocel tablourile lui Băncilă și am pus la cale un recital. Scena reprezenta o imensă ramă de tablou, în care apăreau în cifre de foc, care se măreau treptat, creșteau uriașe, anul răscoalei. Grupuri plastice, mișcîndu-se în pantomimă, reprezentau tablourile prin euritmie. Cortina, în vîlvătăi, sugera răscoala...

PARTEA A TREIA

Motto :
Noi am avut la creștet
Aceeși ursitoare:
Neliniștea-și dorul ei amar...
Nicolae Labiș

1

La Institutul de teatru, porțile s-au deschis larg. Portarul, important ca un general, cerea buletinele, fotografiile și ne privea cu suspiciune. Inima îmi bătea și mi se părea că de el depinde viitorul mej. Dar în fata mea, o iată cu rochia decolorată, cu țesătura rărită, nu se sinchisea de nimic.

— Vreau să dau examen. Lasă-mă să trec!

— Buletin, fotografie! stăruia portarul.

— Ce spui, nene? Uite ce grozav e dumnealui!

Între studenți, își făcu loc un bărbat mai în vîrstă, care o întrebă liniștit:

— V-ați înscris?

— Ce nevoie am să mă înscriu? Dau examen și dacă reușesc, bine, dacă nu, salutare! Adică ce, portarul decide dacă am talent sau nu?

— Bine, dar de ce nu v-ați înscris?

— Fiindcă n-am știui

— Și cum ați aflat?

— M-a durut stomacul și m-am dus la W.C., aici, în bulevard. Lipsea hirtia igienică, am găsit un ziar. Și, cînd am rupt o bucată, am văzut anunțul. Și am dat fuga...

Ridem cu toții în hohote.

— Ce vă rîdeți? se răstește fata. Veniți din Cișmigiu, de la aperitive. Eu vin de la Școala de corecție. Aș vrea să te văd pe tine, mă, sau pe tine educator la Școala de corecție...

Profesorul îi face loc:

— Intrați...

A fost ascultată cea dintîi. Exercițiile se numeau „de

comportare”. Fără un cuvînt, dar cu uimitoare putere de expresie, mima cum se pregătește un bărbat dimineața cînd se duce la slujbă: se bărbierește, se săpunește cu pămătuful. Își ascute lama pe palmă, se spală pe obraji suflînd în palme, își suflă zgomotos nasul, își trage pantalonii, îi încheie și constată că un nasture i-a rămas deschis, își virî înăuntru un colț de cămașă și-și încheie nasturele. Aducîndu-și aminte că trebuie să se ducă la closet, se uită la ceas, renunță și fuge. Se întoarce zăpăcit să-și ia ochelarii. Vede că toaleta s-a liberat... Vrea să intre, dar n-are timp. Fuge.

Rîde Comisia, rîd candidații. Fata are un succes care nu poate fi egalat. Se aplaudă, deși e interzis.

Același succes, cînd povestește o scurtă întîmplare:

— Mă aflu în fața Pietrei Mari. Sus, Colții Morarului. În față, Gîrbova. În vale, Timișul. Un cioban îmi iese în cale: „N-ai văzut o oaie?” „Am văzut multe” „Mie-mi lipsește una” „Cîte ai?” „Patru sute.” „Și după ce le cunoști?” „După săbașul lor.” „Săbașul?! Ce e săbașul?” „E cum ar fi dacă e oacheșă, dacă-i bucălaie, dacă-i belă.” „Belă?! Cum adică?” „E cum ar veni albă, albă de tot. Albă și pe la ochi. Albă, albă.” Și, trecîndu-și mîna mare, uscată pe obraz și pe gură: „Albă și pe la bot. Cînd e oacheșă, are botul negricios.” „Și bucălaie?” „Bucălaie vine așa: cu botul pătat cu negru. Dar nu fuge decît care e bolnavă ” „Ce fel de boală?” „E ca la om, boală de nu poți să-i faci nimic îți vine să-ți iei cîmpii. Cum și-a luat oaia mea!”

Se amuză profesorii. Elevii se prăpădesc de rîs.

La examenul teoretic, fata n-a apărut. Toate privirile o căutau, îngrijorate. Deodată auzim triluri de păsări. Nu știm de unde vin, dar la balcon apare Tana.

— Sînt aici...

Și ca să ne convingă, ciripește.

Cel mai scurt exercițiu de improvizație a fost al lui Romi. Lung, deșălat, negru ca un coșar și prea sprîncenat, a reușit să arate că-i soldat, că vine de pe front. Era legat la ochi cu un șervet. Mai mult nu s-a înțeles. Atunci, imperturbabil, a explicat:

— Tata mort, mama moartă, sora șchioapă, eu sînt orb!

Scena trebuia să fie tragică. Comisia s-a prăpădit de rîs, și băiatul a trecut.

A urmat un mastodont, care, pentru a declama *La icoană* și-a scos un pantof, l-a luat în brațe, l-a săltat, l-a legănat. „O, desigur n-ai fost mamă / Și de porți un prunc la sîn.” Iar cînd tinărilor cu pîr pe pleoapă și cicatrice pe nas i se atrage atenția că fizicul lui

nu-i potrivit pentru scenă, răspunde:

— Da, știu. M-am gândit că am să joc din profil.

Un candidat interpretează același exercițiu de două ori, o dată amețitor de repede și a doua oară cu încetinitorul. Apoi dă lămuriri:

— Eram de treisprezece ani și lucram pe un șantier la Gara de Nord. Meșterii erau doi frați instalatori, unul foarte nervos, altul foarte calm. Celui dintii, oricât mă grăbeam, nu-i intram în voie, nu suferea să mă vadă că stau o clipă. Când am ajuns la cel de-al doilea, obișnuit să mă mișc în viteză maximă, l-am scos din sărite: „Mai stai dracului, că mă amețești! Ce te agiți ca o sfirlează?!”

Au intrat mulți în anul întâi. Au intrat ușor. Greutățile au venit mai târziu. Printre cei care au strălucit la examen a fost Lia, și, cu toate că din cauza ei puțin a lipsit, în clasa a treia primară, să fiu exclusă din toate școlile, m-am bucurat.

— Nu știu dacă-ți aduci aminte, Lia.

— Am o memorie excelentă.

— Tatăl tău a fost bun cu mine.

— Tata a murit pe front.

— Îmi pare rău. Era un om de treabă. Țin minte că nu s-a supărat atunci...

— Dacă se supăra atunci, nu erai azi aici.

— Dacă tatăl tău ar fi aici, n-ar fi mulțumit de atitudinea ta, cum n-a fost nici atunci...

Într-o zi, când i-am cerut asistentului să-mi împrumute o carte, Lia a intervenit:

— Are scoarțe tari, Rada. O să-ți rupi dinții!

— Dinții se adaptează noilor condiții de viață. Funcția creează organul. Să ne dăm întâlnire peste zece ani, Lia.

— Poate peste douăzeci.

— Fie și așa! Eu îmi imaginez foarte bine anul 1968.

— Fiecare ni-l imaginăm altfel!

Ziua nu ieșeam din Institut. Îmi plicea cum sună cuvântul studentă. Nu știam ce-i chiulul. Eram fericită.

— Rada, tu nu ai neliniști? Ți se pare că tot ce se întâmplă e bine și frumos! întreba colegul meu Brateș...

Se prezentase la examen cu o cămașă de mătase galbenă pe care erau desenate, în tuș, siluete de femei.

— Am trăit prea mult în trecut, nu știu cât voi trăi în viitor.

Iubesc prezentul. Sînt fericită că-mi aparține. Este al meu, sînt al lui. E un prezent eroic. Cidul trebuie să aleagă între dragoste și datorie, eu nu trebuie să aleg.

Cînd se vorbea de fericire, spuneam:

— Nu știi să dau o definiție. Am trăit printre bolnavi, pentru ei fericirea înseamnă sănătate.

— Bine, bine, dar tu ești sănătoasă. Înseamnă că ai tot ce-ți dorești?

— Altădată voiam să intru în casele oamenilor, acum vreau să pătrund în gîndurile lor, să le înțeleg caracterul, aspirațiile. Știu, voi vă puneți multe întrebări. Cînd ai mult timp, îl risipești. Eu sînt mai zgîrcită cu timpul meu decît Harpagon cu banii lui.

— Și dragostea, Rada?

— Acum n-am timp. Învăț!

Învățam în autobuz, în tramvai, învățam spălîndu-mă pe dinți. Învățam zi și noapte. Nu ieșeam din bibliotecă pînă nu se închideau porțile. Mă luptam cu incultura și nu reușeam s-o înving. Alții știau mai puțin, sau nu știau nimic, iar întrebările pe care și le puneau le rezolvau pe loc.

— Care e baza materială a sensibilității?

— Inima.

— Ce e inima?

— O pompă.

— Inima hrănește creierul, sau creierul hrănește inima?

— Aici se aplică interdependența.

— Simt o chemare! spunea Papagheorghii. Am talent!

— De unde știi?

— Știu toate rudele, toți vecinii. Cine nu știe?

Papagheorghii, fiu de plăcîntar, nu citise decît o singură carte, *Laleaua Neagră*:

— Nu știu cine o fi pierdut-o în tramvai. Călca lumea pe ea și mi-a fost milă. Biata lalea!

La sfîrșit de an, la examen fetele i-au făcut notițele, și, de bine de rău, s-a descurcat. Dar la oral, întrebât despre Renaștere, i s-a suflat secolul XV, și a prins din zbor secolul V.

— Înainte sau după era noastră?

— Înainte! a răspuns cu toată convingerea.

După examen se plîngea:

— N-am noroc! Acasă n-am fost nici cel mai mare nici cel mai mic, pe urmă am fost prea mare pentru pionier, prea mic pentru utecist.

Romilă – i se spunea Romi – fost hamal în port, repeta cuvînt cu cuvînt notițele prescurtate, incomplete, incoerente:

— Radicef se întoarce din Germania cu idei umanitare.

Radicef luptă contra clasei lui...

— Cu ce lupta? Cum lupta? Cine era Radicef?

— Revoluționar.

— Bine, dar care era arma lui de luptă? Ce ocupație avea?

Era farmacist, contabil, inginer? Lupta cu bîta, cu sabia?

Romi se uită la mine cu coada ochiului. Imit gestul scrisului.

Sper să înțeleagă, șoptesc:

— Era scriitor

— Ce ținea în mînă: lopata, strungul, pușca?

Îi arăt creionul. Profesorul vede, se încruntă.

— Creionul! spune mirîndu-se.

Și o ia exact de unde a rămas, repetînd curajos notițele din caiet:

— A făcut călătorii, a călătorit pe la Petersburg la Moscova. A transpus într-o formă artistică...

— Bine, bine, dar cum a „transpus”? A pictat, a sculptat? A fost compozitor?

Cineva îi suflă:

— A povestit.

Și el repetă:

— A povestit.

— Cum? Așa cum povestește bunicul la gura sobei?

Toate eforturile sînt inutile. Romi nu e în stare să spună că Radicef a fost scriitor. Și, concluzia:

— Sînt persecutat și inamicul e Rada.

— De ce? Fiindcă vreau să-l conving să se spele, să se bărbierească, să-și schimbe cămașa, să-și lustruiască pantofii, să fie curat...

— Sînt curat sufletește.

— Bine, dar calcă-ți pantalonii sau pune-i măcar sub saltea, să aibă dungă.

— Nu-mi trebuie dungă. Îmi trebuie cultură. Vreau să fiu cultivat!

— Nu ajunge să-ți bagi cărțile-n cap și notițele. Trebuie să gîndești, să vezi cum se poartă unii cu alții. Dacă vrei să ajungi regizor, trebuie să cunoști viața, să-i cunoști pe actori, să ie respecte, să te asculte...

— Nu te amesteca.

Ospătărița de la cantină îi dădea porții duble. Am stat de vorbă cu ea:

— Nu-i frumos ce faci. Statul are încredere în dumneata.

— Nu-i dau de la stat. Îi dau porția mea.

— De ce i-o dai?

— Ca să nu mă îngraș.

Firica urma cursul seral. Ca să nu primească suplimente gratuite la masă. Romila o ajuta cînd își făcea lecțiile și, ca să nu mai piardă timp cu drumul, s-a mutat la ea.

Fata îi spăla cămașile, hainele, îi cîrpea ciorapii, dar nu se nai ducea seara la cursuri. Am stat de vorbă cu Romi, am căutat să-l conving să se întoarcă la cămin.

— De ce, Rada? Afară de mămica, nimeni nu mi-a purtat de grijă. Am să mă însor cu ea și gata. Ce te amesteci?

Rada se amestecă în toate! Rada n-are umor! Rada ne dăscălește! spuneau colegii.

Mihai Mitruț și Florea Frunză se țineau de glume, de șotii, nu luau nimic în serios. Imitîndu-l pe Buster Keaton, Mitruț nu rîdea, nu zîmbea.

— Problema care mă frămîntă e problema părului! și rupîndu-și un fir de păr de la încheietura mîinii, il arătă lui Florea:

— E mort.

— Cum să fie părul mort, cînd tu ești viu? întreba Florea cît se poate de grav și-și smulgea și el un fir de păr.

— Te rog, uită-te bine, e format din celule vii sau moarte?

— Nu pot să-ți dau un răspuns pozitiv pînă nu rezolv altă problemă. Noi știm că simțirea este un fluid individual care se transmite printr-o impulsie comunicativă făcută celor cinci simțuri prin ipoteză, ceea ce dă naștere la un bombardament de electroni, ionizați, prin hiperbola paracentrică, dar...

— Problema asta e foarte interesantă. Îl preocupa și pe Creangă, dar...

Colegii se prăpădeau de rîs...

Cînd i s-a cerut lui Mitruț să-și facă autobiografia, a așternut pe hirtie cît ai clipi: „Tata bătea căciulile cu bătui în Obor și ținea conferințe la școli adventiste și la monumentele eroilor. Acum se bate cu pumnul în piept și tine discursuri. Îi sînt recunoscător că m-a ținut în școală. Îmi aducea cărți de pe la anticari și mă lovea în cap cu fiecare volum: «Citește, băiete, dar să faci ordine în bocceaua asta. Eu le-am înghesuit talmeș-balmeș. Tu să le așezi

în rafturi frumos. Rafturile sînt aici.» Și iar îmi dădea cu o carte în cap. Mama e o sfîntă. Singurul ei păcat din tinerețe, sînt eu. Semăn cu amîndoi. De un an sînt corector de noapte la *Glasul Armatei*. Atît am avut de spus, Mitruț Mihai.”

În anul II, n-au rămas nici un sfert din cei care s-au înscris. Unii au renunțat singuri, alții au fost eliminați înainte de sfîrșitul anului. M-am luptat pentru Iorgu Mălin, un băiat cu fața plină de coșuri, cultivat, muncitor, retras și timid. Lua notițe cu un creion foarte subțire și după aceea ștergea cu guma, că să ia alte notițe, în același caiet. Copil sărac, rămăsese cu obiceiul ăsta.

— De ce ai fost eliminat din liceu? e întreat Mălin.

— S-a descoperit în cartea care mi-a cerut-o profesoara, la catedră, un carnet de cotizație la Frățiile de cruce.

Și iată-l pe tatăl lui, cioban cu fata împietrită, coborînd pentru întia dată din munți și nimerind drept la Institut.

— Eu nu știu carte, a spus. În neamul nostru, feciorul meu e primul care învață. Lăsați-l să învețe!

I-am luat apărarea lui Mălin și am crezut că mi-e prieten. Dar mă pomenesc că-mi cere socoteală:

— Ce te amesteci, Rada? În toate te amesteci! De ce i-ai spus Natalei...

— Am crezut că-i mai bine pentru tine.

— Asta-i cusurul tău cel mai mare, să faci bine: cuta profesională de soră de caritate. Dar aici nu-i spital. De ce te amesteci, Rada?

— Trebuia s-o las să plîngă în vesta ta din cauza lui Brateș? Îți plăcea rolul paiaței, în triumghiul în care Brateș era primul amarez. Sufereai ca un ciine și ea îți făcea confidențe.

— Te amesteci în toate!

Am continuat să mă amestec.

Brateș, un tînăr înalt, palid, intrase în Institut printre cei dintii. Declamase admirabil Luceafărul. Dar, bolnav de plămîni, era acum internat în spital și voia să renunțe la teatru.

M-am dus să-l văd. Abia se ținea pe picioare.

— Hai afară, Rada. Uite, e soare frumos. A înflorit liliacul. Nu știi ce înseamnă să fii în spital și să înflorească liliacul!

— Am trăit atîția ani în spital.

— Știu, ai fost soră.

— Sînt și acum dar externă. Ca să pot să urmez cursurile, fac gărzi de noapte. E adevărat că vrei să renunți la Institut?

— Vreau să intru în învățămînt. Iubesc copiii. Numaidecît

după război, în '44, am câpătat o bursă și am fost trimis să predau într-o școală, la țară, regiune subcarpatică. Nera străbătea munții. Școala era fără geamuri, pe pereți – sînge, cadavre de oameni, de cai. Copiii veneau de la zece kilometri pe jos. Fiecare venea dintr-o colibă și voia să învețe. Cînd plecau, își luau bastoanele, ciomegile și cîinii care așteptau la ușă. Cînd veneau, îi așteptam eu cu o căldare de tuci, cu ceai fierbinte. Plinea o aduceam de la douăzeci de kilometri. Camera mea n-avea foc. Dormeam în clasa copiilor, dar era spre nord, soba nu reușea s-o încălzească. Șoarecii săreau în patul meu. Cînd simțeam că se apropie de gît, întorceam pătura și-i zvîrleam. De groază, am luat un ciine. Stătea sub pat și lătra de frica lor. Ne-am atașat grozav unul de altul. L-am pierdut într-un înec. Satul a fost evacuat din cauza ploilor mari. Adevărat potop, care a făcut să se reverse riul. A rămas doar o casă pe deal și încă una, unde trăia o bătrînă. Celelalte erau mai departe. Cu ajutorul copiilor, am mobilat-o pe cea din deal. Într-o seară, bate cineva la ușă, un țăran. Intră și se uită la veriga din tavan, deasupra patului meu: „De veriga asta s-a spînzurat proprietarul”.

Brateș povestea și eu mă întrebam cum să-l ajut. Era galben ca ceara, ochii îi ardeau.

I-am vorbit de Cojocel:

— Natalița te iubește. Trebuie să fii orb să nu vezi.

— Amorul e orb. Rada, iubesc pe altcineva.

— Și ea?

— Fug de ea, mă întorc la ea. Dar vreau, trebuie să scap de obsesia asta.

— De ce?

— E fată de episcop. Mi se pare că, dacă nu mă despart de ea, îmi trădez colegii, prietenii, generația mea.

— Ne trădezi, dacă nu te întorci la Institut, Brateș, dacă nu faci totul ca să te întremezi, ca să te pregătești de examen.

— Rada, aici nu ni se dă de mîncare, se fură ca în codru.

Și mi-a dat amănunte. M-am dus la directorul spitalului:

— Nu bacilul Koch îi mănîncă plămîinii colegului meu, am strigat, ci administratorul, contabilul, bucătarul și alții, pe care urmează să-i descoperiți...

Directorul mă privea năuc. O studentă de la Institutul de teatru cere socoteală directorului, pentru ceea ce se petrece în spital?

— Ce amestec ai dumneata?

— Când vrei să salvezi un om de la înec sau de la foc, nimeni nu te întreabă de ce te amesteci...

I-am spus tot ce știu, i-am dat exemple și cifre. Mi-a făgăduit că o să cerceteze și o să ia măsuri.

La Institut, am reușit să dau peste fișa lui Brateș: „Formație intelectuală primejdioasă. Îl citește pe Blaga și îl citează într-o scrisoare de dragoste: Și acum când tu-mi îneci obraji, ochii în părul tău... O boală de plămîni și una sufletească. Amîndouă cicatrizate, dar incomplet vindecate. Egoist din ambele pricini. Evadează în abstract. Se întîlnește din cînd în cînd cu o fată care are legături cu papalitatea. Citește poezii de Tristan Tzara.”

În ultimul trimestru m-am pomenit cu Minina. Urmase trei ani la Școala de balet. În urma unui accident, care a ținut-o imobilizată șase luni, n-a mai putut dansa. Poate că la început nu m-a recunoscut dar cînd și-a dat seama cine sînt, mi-a întors spatele. Era grațioasă și se recomanda Mariana Melinte. De fapt, o chema M. Linte. Într-o zi, într-un grup în care se vorbea despre ea, ca despre o făptură aleasă și misterioasă, am intervenit:

— Ce-i tot dă zor cu Melinte, că-i linte goală.

Am stîrnit hohote de rîs:

— Bravo, Rada!

Abia după cîteva minute am înțeles de ce am avut succes. Minina purta rochii foarte strîmte și formele i se conturau cu ostentație. Și, fără voia mea, porecla a prins. Minina a coborît de pe soclu. Misterul s-a risipit. Era linte goală! Dar asta n-o împiedica să aibă mulți admiratori, și cea mai bună prietenă a ei a devenit Lia.

În vacanță, am plecat în grup la muncă patriotică, în Bărăgan. Stăteam în barăci, mîncam varză și sufeream de sete. Săpam, pliveam de la cinci dimineața și ne duceam cu barca pe Borcea. Acolo ne venea din cînd în cînd cite un butoi cu apă. Seara, la focul aprins pe malul lacului. Anton cînta din chitară. Era cei mai chipeș băiat din Institut. Înalt, liniștit și frumos, supranumit Cercasov.

— Este un prost soldat cel ce nu visează să ajungă general! spusese la începutul anului. Vreau să ajung un Cercasov. În teatru, totul depinde de regizor. Singura noastră salvare e un teatru nou, regizori tineri, cultivați, inteligenți, curajoși. Trebuie să luptăm pentru desșablonare, să ne ferim de amprenta vedetelor...

Mi se părea că recunosc ideile și uneori chiar frazele lui Cyrus

Hotaru.

— N-ai urmat cursurile lui de regie experimentală. Toni?

— Am asistat la conferințele lui, mi-a răspuns degajat.

— Ai memorie bună.

— Memorie selectivă, a ținut să sublinieze. Ce nu-mi e necesar, nu diger. Sînt contra cîrligelor. Nu vreau să aduc piesa la mine. Mă duc eu la ea și o servesc cu credință.

— Să fim serioși, Toni, abia am intrat în anul doi. Pînă să vie muntele la Mahomed...

— Rada, eu am să renunț. Mă retrag din Institut.

— Ce te-a apucat?

— Nu mai rezist.

— Ai renunțat la medicină pentru teatru...

— N-am rezistat nici acolo. E un post liber de bibliotecar în orașul meu. Tata e veterinar, la Tulcea. Sîntem doisprezece copii. Înțelegi că părinții nu pot să mă ajute?

— Tulcea?!

M-am gîndit la doctorul Iulian, la Ruvide! Ce vrajă au unele nume și ce ecou în timp!

— Ai cunoscut o fată, Ruvide?

— Sigur. Erau două surori: Ruvide și Rujide. La un sfîrșit de an școlar am pus în scenă *Meșterul Manole*. Rujide era Ana. Spune, dacă ai fi fost Ana, te-ai fi lăsat zidită?

— Nu!

— Vezi, Rada, asta te caracterizează. Tu nu înțelegi ce e un simbol. Nu ai imaginație. Știi de ce am renunțat la medicină? Nu suportam sala de disecție. Cadavrul unei femei mă făcea să mă gîndesc că poate am ținut-o în brațe cu cîteva luni înainte.

— Și craniul unui bărbat îți puneă întrebări hamletiene: bibliotecar la Tulcea sau Cercasov!

— Rada, stau într-o cameră cu alți trei băieți. Pregătim scene din diferite piese. Eu conduc grupul. Am multe idei, proiecte. Dar mama s-a speriat cînd a venit și a văzut cum trăiesc. Cărăm singuri lemnele cu roaba, le adunăm de pe unde găsim, rupem crengi de pe unde putem, gătim singuri.

— Cei mai buni bucătari sînt bărbații. Unul din ei a inventat savarina.

— Rada, lasă glumele și uită-te la mine. Sînt numai piele și os. Mama s-a speriat: „Ai pleoapele albastre, Toni!”

— Asta e farmecul tău. Cred că ar fi bine să intri în cămin.

Lia a picat pe nepusă masă, în ziua cînd Anton căzuse într-

un șanț. Colegii s-au amuzat, eu l-am îngrijit. Lia nu s-a dezlipit de lângă el. Îl ținea de mână, îi mângâia fruntea și unii pretind că-i descînta. Altfel cum să explice amorul subit dintre ei?

Florea Frunză, chemat urgent la București, a întilnit-o pe Minina. Elegantă, vorbind din vârful buzelor și călcînd în vârful picioarelor, a întrebat de Toni.

— Mai întii a căzut într-un șanț și pe urmă în brațele Liei.

— O nenorocire nu vine niciodată singură! a spus Frunză, nevinovat.

Nu știa nimic despre legătura dintre Anton și Minina.

Fata nu clipește, dar, așa cum se afla, în rochie albă, fără nimic pe dedesupt, cu tocuri înalte, și brațele încărcate cu brățări, se urcă într-un camion și ajunge în Bărăgan. Ploua cu găleata. Rochia se lipise de piele. Udă learcă, șchiopătînd, cu pantofii în mână, o găsește pe Lia și, fără nici o explicație, o bate de o învinețește. Ceva mai tirziu, zîmbind sub pălăria mare de soare, apare printre noi și-l roagă pe Anton să-i repare pantoful și s-o ducă la București.

Nu știu cînd și cum s-au împăcat cele două prietene. Erau acum și mai legate și mai misterioase și amîndouă mă dușmăneau. Poate că împotriva acestui inamic comun s-au legat. Se certau des, se împăcau ușor...

În ajunul vacanței de primăvară, le văd oprindu-se în colț la liceul Lazăr și, deși mă aflam pe trotuarul celălalt, am recunoscut-o pe Luciana, care le aștepta. De braț toate trei, au luat-o în sus pe Bulevard. Am traversat destul de intrigată, dar le-am pierdut în mulțime. Deodată, cineva mă apucă de braț.

— Luciana! Luchi!

— Rada, ce bine-mi pare ca te-am găsit! N-am vrut să știe fetele că ne cunoaștem. Sînt curioase și indiscrete. Mi-ar fi pus o mie de întrebări. Ce faci tu? Spune-mi. Trebuie să ne vedem, să stăm de vorbă...

— Ca într-un foto-montaj, o vedeam între Șerban, Sabina, Petrache. Cu coada groasa pe umărul stîng. Apoi palidă, tunsă băiețește, după operație și în casa Plopenilor, în oglinda din baie, după ce băuse, după ce vărsase. Imaginile se succedau, se suprapuneau.

— Rada, am apreciat totdeauna discreția ta. Tanti Clara mi-a vorbit mult de tine. Habar n-are că ne cunoaștem. Nici lui Boby Ploeanu nu i-ai suflat un cuvînt. Ce căutai acolo? Odată mi s-a

părut că te-am zărit la o conferință. Eu intram, tu ieșeai. Cîte coincidențe! Ce faci?

— Am răspuns cam agresiv:

— Sînt studentă la Institut.

— Ei, la asta nu mă așteptam! Cum ai ajuns?

— N-am cîștigat la loterie.

— Ești supărată, Rada?

— Nu, de ce? Parcă voiai să te înscrii la Conservator.

— Am terminat acum trei ani. În '46. Acum sînt la Filozofie, în ultimul an.

Nu-mi venea să cred.

— De ce te-ai înscris la Filozofie, dacă...

— Am motivele mele. Vreau să-mi iau licența. Pe urmă... Lasă că-ți spun tot. Vino la mine să stăm de vorbă.

— Unde? Tot la Central, sau la Școala centrală, ?

— Ții minte? rîdea. Acum locuiesc pe Luterană, peste drum de biserică, la etajul trei. Suni de trei ori...

2

La etajai III într-o ramă foarte îngustă, o carte de vizită: CIRUS HOTARU Am zăbovit o clipă, să mă dezmeticesc, să mă liniștesc și am sunat de trei ori. Luchi, mi-a deschis imediat. Casa mirosea a grăsime, a bucătărie. Mă așteptam să-mi spună că se topește untură în apartamentul vecin. Dar m-a luat de mîină ca pe un copil și, fără o vorbă, m-a tras în vestibulul întunecos, apoi pe o ușă, într-un coridor, într-un oficiu și am ajuns în camera pe care o lăsase cu ușă deschisă

— Aici ești la mine.

Și, prinzîndu-mi umerii, mă privi drept în ochi.

— Mă bucur c-ai venit, Rada! Să știi că n-am uitat...

Pe fereastră se vedea Biserica evanghelică.

— Bobby învață la Școala evanghelică! Îmi spusese Agata la spital... Vrei să chemi pe cineva la telefon!... Cyrus...

Bătea acum ceasul din turn, sau se auzeau bătăile inimii mele?

— Vino-ți în fire, Rada. Simte-te ca la tine acasă, ce Dumnezeu? N-ai urcat cu liftul?

— Nu, pe scară. Le-am văzut pe Lia și pe Minina. Au urcat cu ascensorul, aici în bloc. Ele nu m-au văzut...

— Flirturile lui Cyrus. Le cunosc pe toate. Doar sînt secretara

lui! Ele vin și pleacă, eu rămân

— Nu ești geloasă?

— Aș fi pierdută.

— Totuși, în ce calitate vin?

— Elevele lui.

— Le dă lecții?

— În stilul lui Socrate: „discută”.

— Și tu nu intri? Nu iei parte?

— Niciodată.

— Lui nu i se pare curios?

— Ba da. Bănuiește că sufăr și asta-i place.

— E așa de rău?

— Cyrus e Cyrus. Criteriile astea, rău-bun, nu i se potrivesc. E convins că-l ador, că accept orice numai ca să respir sub același acoperiș cu el.

— E atât de încrezut?

Parcă mai trăisem clipa asta. Aceleași întrebări i le pusesem Agatei. Parcă și Sabinei.

— Nu știi dacă zeii erau încrezuți. Erau zei.

— Și tu, Luchi, ce cauți aici, în Olimp?

— Cîrlesc ciorapi, fac bulion, topesc untură.

— De ce? Nu înțeleg. Spui că ai terminat conservatorul.

— Mai încet! El habar n-are. Am jucat în provincie, în turneu.

Nu trebuie să știe.

— De ce nu trebuie?

— Detestă actrițele când nu sînt cel puțin Maria Ventura.

— Poate că și tu ai să ajungi.

— Mă mulțumesc să fiu actriță. Nici asta nu-i ușor.

Celebritatea? Vorba aia: mulți chemați, putini aleși. Vreau să joc. Totul e să am răbdare. În trei ani, am să intru în teatru pe poarta cea mare. Am gustat teatrul în turnee, rolurile mici, ușile din dos. Acum știu ce am de pierdut și ce am de câștigat. Sînt destul de tînără, am de unde să pierd trei ani.

Mi se părea că mă aflu în fata unui răufăcător, dar, ca în vis, n-aveam voce, voiam să strig „ajutor” și nu izbuteam.

— N-a aflat că ai urmat Conservatorul, că ai jucat? Cum? Se poate?

— Uite că n-a aflat. Legătura noastră nu-i cunoscută. Nu ieșim nicăieri împreună. Dar tu. Rada, cum de nu te-ai înscris la Medicină? Erai cea mai bună soră. Aveai experiență, atîția ani de spital. Ai terminat liceul?

— Nu. Mai am un an.
— Cum ai ajuns la Institut?
— Fiecare ajunge acolo unde trebuie, depinde pe ce cale, prin ce mijloace, cu ce scop.
— Ce-i tonul ăsta, Rada? Spune, cui am făcut rău, cui fac rău? Ție, în nici un caz!
— De ce-l minți, Luchi? Dacă te iubește, dacă are încredere în tine?
— Se iubește numai pe el și n-are încredere în nimeni. După părerea ta, ar trebui să joc ani de zile în provincie? Ție ți-ar plăcea?
— Sigur, oriunde, un text de Caragiale sună la fel...
M-a întrerupt:
— Nu sună la fel! Ești naivă!
— Nu te aprob.
— Nici la spital nu m-ai aprobat, dar m-ai îngrijit și n-am uitat. Spune cum o duci la Institut și cum o duci cu amorul?
— Pentru amor e nevoie de timp și spațiu. Vrei să-ți fac socoteala timpului meu? Cît despre spațiu! Am avut un pat în camera unei croitorese. Acum am jumătate. Dormim împreună. În celălalt pat doarme un găzar.
— Rada! Cred.că pot să fac ceva pentru tine. Vrei să iei lecții cu Cyrus?
— Calule, vrei ovăz? Dar cred că se plătesc scump lecțiile astea.
— Dragă Rada, fiecare plătește altfel. Lasă-mă să văd ce-i de făcut. Mai întâi, să faceți cunoștință.
— Ne cunoaștem. Doar eram acolo, cînd ați plecat împreună. Pe urmă, la cursurile pe care le ținea...
— Ce căutai tu la Plopeni?
— O îngrijeam pe mama Agatei. Trebăluam prin casă, citeam în biblioteca din pod și învățam pentru examene.
— Cyrus trăia cu Agata?
— Habar n-am!
— Și tu ce impresie i-ai făcut?
— Tot ce pot să-ți spun e că nu m-a recunoscut cînd m-am prezentat la cursurile lui.
— Nu mă mir. E grozav de distrat, zăpăcit. Dar îți servește tot felul de exemple cu oameni mai distrați decît el, exemple celebre. Se pare că Lafontaine, la o recepție; cînd i-a fost prezentat fiul lui, i-a întins mîna și i-a spus: *je suis enchanté de faire votre*

connaissance.¹

Luchi ciuli urechile.

— Mi se pare că aud pași.

Și, coborînd glasul:

— Rada, mă cunoști numai de la spital, nu dinainte. M-am operat de apendicită. Apendicită, nu uita.

Și, liniștindu-se:

— Hai cu mine în bucătărie să-ți fac o cafea.

— Și dacă vine?

— Ce ești așa speriată și solemnă? Nu te afli la Buckingham.

Cirus e alături, are niște prietene sau eleve, îl privește.

— Și iu, din cauza mea...

— Nu, nu intru niciodată în biroul lui. Vreau să se simtă liber ca păsările cerului. E un celibatar convins, un burlac nă râvit.

— Și tu ce faci toată ziua?

— Urmez cursurile de Filozofie și, o dată pe săptămînă, un curs de croitorie.

— Pentru ce?

— E bine să ai o meserie. Dacă aș fi parașutată cine știe unde pe glob, să nu stau cu degetul în gură. Deocamdată îi fac lui Cyrus pijamale, și mie cîte o rochie de casă și el e convins

¹ Sînt încîntat să fac cunoștință cu Dumneavoastră.

că a găsit femeia ideală, femeia romană: *Domī manere lanam facere*.¹ Dincolo discută despre Claudel, Pirandello, O'Neill. Dar cu mine se obișnuiește, de mine are grijă, cu mine o să facă plozi.

— Ți-a spus el că vrea?

— Din contra. Dacă ar ști ce-l așteaptă, ar fugi mîncînd pămîntul.

— Și-atunci?

— Bărbații! Nu-i cunoști? Dacă nu-i bagi tu în cofă, te bagă ei în pămînt.

— Și ai calculat totul la rece de la început?

— Dumnezeu îți dă, dar nu-ți pune în sac. Totul e să am răbdare. Timpul lucrează în favoarea mea. Trăim în cincinale. Am acceptat să pierd cinci ani: Doi au trecut, pe toți ceilalți am să-i cîștig.

Sinceritatea ei mă dezarma, mă sufoca, mă îngrozea.

— N-ai scrupule Luchi?

— Crezi că alta merită mai mult? Spune-mi un nume, dă-mi

un exemplu.

— Alta poate l-ar iubi mai mult.

— L-au iubit atâtea femei. Unde sînt? Cît timp poţi să rezisti lîngă el? Cyrus e interesant numai atunci cînd are cincizeci, o sută de oameni în faţă. O clasă, o scenă, o sală, un public, dar cînd intri în intimitatea lui, eşti traumatizat. Printre străini e fermecător, plin de vervă. Acasă e posac, ursuz, preocupat şi plicticos.

Cyrus a intrat, prost dispus, încruntat. S-a uitat la mine ca un om grăbit care se loveşte de un obstacol şi trebuie să se oprească, să-l ocolească, să piardă timp. La fel ca Agata, altădată, Luchi a evitat prezentările.

— Iar miroase a untură! Şi clanţele şi scările şi hainele şi eu! Cînd o să se termine, Luchi?

1 Să stai acasă si să lucrezi lîna

Şi, către mine, de parcă nu m-ar fi văzut niciodată, sau de parcă m-ar cunoaşte de cînd lumea:

— A tăiat bucăţele mici douăzeci de kilograme de slănină. De trei zile topeşte untură! Adică de trei nopţi. Topeşte noaptea, lucrează pe ascuns, ca alchimiştii. Nu se mai poate respira! Lia m-a întrebat de cum a intrat: „Aveţi jumări?”

— Trebuia s-o inviţi. Pregătesc o omletă cu jumări să-i meargă vestea! Şi ție-ţi place...

Mai domolit, dar încă îmbufnat:

— În nici un caz seara.

— Atunci, mîine la prînz.

— Cheam-o la telefon. Dar să aeriseşti şi să se termine cu topitul!

Şi, către mine, simţind nevoia să-şi justifice indignarea:

— S-au sesizat vecinii. Au venit rînd pe rînd...

Dar Luchi, veselă:

— Toată lumea ne invidiază. Mereu vine cineva să întrebe cum am procurat-o, acum cînd nu se găseşte.

— Dar pentru ce avem nevoie? se întunecă Cyrus din nou. Luăm masa la Capşa...

Luchi îmi spusese: „Nu ieşim nicăieri”.

— Tocmai ca să mîncăm acasă. E mai ieftin, mai igienic, mai comod.

— Preparăm tot, absolut tot cu untdelemn sau cu unt.

— Sarmale cu unt?! Ai spus că vrei sarmale...

— Și pentru cîteva sarmale, de două ori pe an, avem nevoie de douăzeci de kilograme de untură?

Și, arătîndu-ne pe fereastră biserica de peste drum:

— A intrat mirosul în biserică. Fiecare îl bănuia pe celălalt.

Era zi de post. Mi s-a plîns preotul...

Pe Luchi o pufni rîsul:

— Adevărată revoluție! Ca în *Conu Leonida*...

— Îți faci de cap, Luchi.

Cirus nu se întreba cine sînt, ce caut acolo. Parcă nu mă văzuse în viața lui, iar Luchi, căutînd să justifice prezenta mea:

— Rada mi-a adus tot felul de ceaiuri. Nu știu unde le-a găsit. Cozi de cireșe, ceai hepatic, mătase de porumb. Eu am căutat peste tot. Vrei să-ți fac un ceai?

Și, către mine:

— Am dat afară servitoarea...

— Fura ca în codru. O cutie de cinci kilograme de zahăr a dispărut în zece zile. Dacă pînă și eu am observat...

— Untdelemnul, la fel. Parcă-l bea! făcu Luchi.

— Ce copil ești! îl vindea. Bine că am scăpat de ea!

— Să vedem ce punem în loc. Am rugat-o pe Rada. O să se intereseze. Și Lia mi-a promis...

— Lia?! O zăpăcită! Ultima ei pasiune: Pirandello. Îl găsește genial și citează frazele lui răsuflate: „Viața e o foarte tristă bufonerie”. Să vezi cum dă ochii peste cap. „Cinci continente îl aplaudă”...

— Snobii din cinci continente! făcu Luchi, competentă.

— Exact ce i-am spus. Nu m-ați auzit cum am strigat la ea? A plîns!

— Sînt sigură că n-avea batistă și i-ai dat-o pe a ta. Natalița le aduce înapoi.

Era vorba de Cojocel? Era și ea eleva lui Cyrus? Ce curios că nu sufla un cuvînt!

— A fost și ea?

Luchi nu știa sau voia să-l convingă pe Cyrus că nu-i pasă.

— Și Minina ce părere are despre Pirandello?

— Ea ar fi în stare să nu vadă biserica de peste drum, dacă i-aș spune că nu există.

— Înseamnă că nu e proastă.

— În tot cazul știe să tacă și să se miște.

— Asta e mare lucru, dacă păunul ar ști că nu trebuie să

cînte! și Luchi îl întrebă iar dacă vrea un ceai.

— La ora asta?! se încruntă Cyrus. Teina e mai nocivă decît cafeina.

— Pentru tine, cozi de cireșe. Rada, rămîi să iei un ceai cu noi?

— Trebuie să plec.

— Bine, te aștept mîine. Eu am siringa mea. Mi-e frică de hepatită.

— Sînt cazuri nenumărate! adăugă Cyrus, fără să aibă aerul că m-a recunoscut. Trebuie să fiarbă cel puțin douăzeci de minute...

Cînd am întins mîna să-mi iau poșeta pe care o lăsasem pe divan, Cyrus m-a privit mai atent.

— Niciodată să nu mai pui pe pat haina, poșeta, nimic.

— Nu sînt superstițioasă.

— Rada, nu te supăra, dar numai proștii nu sînt superstițioși, spuse Luchi, cîntîndu-i în strună.

— Proști, dar mulți! am replicat

Îmi trecuse timiditatea. Dar nu-mi închipuiam că din casa asta unde mi-a fost atît de ușor să intru, îmi va fi atît de greu să găsesc un cuvînt potrivit ca să plec, cu capul sus.

— Mulțumesc! a strigat Cyrus, cu fața înviorată, întinerită. Cum de nu m-am gîndit?! Alexandru Lăpușneanu! și se repezi pe ușa care dădea în birou, fără nici o explicație.

— Cred că nu m-a recunoscut! am spus, luîndu-mi rămas bun de la Luchi.

— Nu se știe. Cu el poți să ai surprize. Dar în clipa asta, sigur că nu-l mai interesează decît Lăpușneanu S-a repezit în birou, fiindcă n-avea stiloul la el. Cred că dacă ar lua casa foc și-n aceeași clipă i-ar veni o idee, ar face mai întîi o fișă. N-are deloc încredere în memoria lui, își notează absolut totul.

— Luchi, cred că nu-i ușoară conviețuirea cu el...

Țineam mîna pe clanță. Clanța era într-adevăr unsuroasă și în vestibul mirosea a untură, același miros care m-a întîmpinat, neplăcut, cînd am intrat. Dar atunci credeam că vine de la vecini.

— Înțelegi, Rada, trebuie să-mi aprovizionez familia. Doar n-o să-i las pe ai mei să moară de foame, fiindcă Cyrus Hotaru ia masa la Capșa!

Deci fata asta, cinică, rece, cochetă, cu gene rimelate și unghii excesiv de lungi și de roșii, e în stare să se scoale noaptea și sa topească untură pentru familia ei!

— Cred că n-ai nevoie de injecții, Luchi.

— Ba da, chiar te rog, Sînt foarte anemică. Poate îmi dai și o mîină de ajutor. Îți închipui cît îmi e de greu cu gospodăria! Femeia pe care o aveam fura de stingea. Prefer să fur eu și să-i dau mamei. Știi că pietrarul a plecat în Italia și nu s-a mai întors? E singură, mai lucrează pălării. Dar cine mai poartă acum pălării? Ca să justific, într-o oarecare măsură, diferite dispariții, trebuie să mă ocup de gospodărie, să fac provizii. Vino, Rada, și am să aranjez eu să-ți dea lecții gratuit!

— Mi se părea că o aud pe Agata Plopeanu: „Vino, Rada, la mine o să ai de toate!” Acolo femeia de serviciu a fost expediată după sosirea mea. Aici, înainte...

3

Luchi m-a căutat la Institut. I-am arătat cît de puțin timp aveam și de ce n-am mai trecut pe la ea.

— Și totuși, vrei să faci teatru. Rada.

— Nu-nțeleg, Luchi. Și tu ai vrut, și vrei...

— Dar pentru asta am făcut și face sacrificii. Tu n-ai cameră, te chinui, plătești chirie pentru un pat. Plătești și apa și gunoiul, și aerul pe care-l respiri. Îți plătești cantina și n-ai timp să iei masa, fiindcă alergi la bibliotecă. La mine, ai să ai cameră, încălzire, lumină, bibliotecă. O cameră, Rada, îți dai seama?

N-a îndrăznit să spună „camera de serviciu”. Și nici nu m-ar fi supărat, dacă mi-ar fi propus. Aș fi fost fericită s-o am, plătind chirie, dar nu înlocuind slujnica.

— Ai prejudecăți mic-burgeze. Rada. Tu știi că adevăratul motiv pentru care stau cu Cyrus, care e cu totul altul decît cel pe care îl admiră lumea, în sfîrșit, l-ai văzut, e ca să învăț ceva de la el. Lui i se plătesc scump lecțiile Cînd explică elevilor, eu trag cu urechea, ciupesc cîte ceva. De multe ori ascult la ușă...

Eram gata să-i răspund: „Pe mine n-ai să mă lași să ascult la ușă. Ai să mă pui să-ți spăl vasele, să-ți fac piața”. Dar am tăcut. Învătasem să tac. Oare, cînd taci, nu minți?

— Ei, ce zici, Rada?

— Toate au o limită, Luchi. Să nu o depășim...

Pe trimestrul al III-lea, în anul II, Rareș, profesorul nostru, plecînd la Moscova pentru studii de specializare, ti fost înlocuit cu Cyrus Hotaru.

— Dumneata aici?! m-a întrebat, încruntându-se.

Colegii se uitau lung la mine și privirile lor erau pline de întrebări. Lia, mai cu seamă, parcă aștepta o explicație, parcă i-o datorăm.

— Am urmat cursurile pe care le-ați ținut la studioul experimental...

Oare nu-și amintea sau nu înțelegea că exagerez – nu fusesem acolo decît de două ori – ca să nu afle colegii mei că ne-am întîlnit și în alte împrejurări? Ce-i spusese Luchi? Ce-i spusese Agata? De ce s-a purtat aspru cu mine chiar de la început? Și de ce părea că se întreabă de fiecare dată: „Ce caută fata asta aici? Nu-i fata aceea care-i făcea comisioane Agatei Ploeanu, servea cafelele și curăța scrumierele? Parcă urma să vie să-i facă lui Luchi injecții sau să facă menajul. Nu cumva i-a procurat chiar ea untura aceea blestemată?”

— Văd că ești înscrisă și la actorie și la regie. Trebuie să te decizi pentru care din ele te simți mai „dotată”.

Ceva în mine s-a prăbușit. Îmi aminteam de ziua cînd l-am reîntîlnit pe învățătorul din sat. La fel ca atunci s-a risipit vraja. Ca în poveștile în care un personaj cu forțe miraculoase suflă într-un bordei și-l transformă într-un palat, apoi, suflînd din nou, dispare palatul și apare bordeiul. Mă simțeam iar copil sărac, după ce fusesem o, clipă bogată. Aveam în față imaginea Olgăi privind, după bombardament groapa în care se prăbușise casa și resturile avutului ei, amestecat cu pămîntul. Parcă spunea: „Ei și, asta-i tot”? Tăcerea mea îl irita pe Cyrus.

— Mi se pare că ai lucrat în spital.

— Poarta spitalului a fost singura care mi s-a deschis, atunci. Acum, toate îmi sînt deschise!

— Tocmai de aceea îți trebuie mai mult discernămint „acum”. Pentru actorie, mi se pare că nu ai fizicul potrivit. Pentru regie, îți trebuie o cultură, o cultură vastă, solidă, bine stratificată. Ți-ai luat bacalaureatul?

— Nu. Mă pregătesc să-l dau în vară. Dar bacalaureatul cred că nu înseamnă o cultură vastă, solidă...

— Bineînțeles, matematica nu înseamnă tabla înmulțirii. Dar fără asta nu se poate. Mai ales în meseria noastră, unde e nevoie de tradiție, de cultură. Dacă unele lucruri le-ai citit, le-ai știut și le-ai uitat, ele au lăsat urme, au lucrat terenul, l-au răscolit, l-au iradiat. Gazonului englezesc i-au trebuit șase sute de ani...

Indiferenței mele de o clipă i-au luat loc mîndria și furia.

— Dacă e vorba de tradiția unei clase care a avut toate posibilitățile să. Se ocupe de gazon...

Cirus își stăpîni enervarea.

— Dumneata, domnișoară, ești ca un jucător de hochei care nu știe să se țină bine pe gheață.

— Sîntem obligați să învățăm hocheiul și patinajul în același timp.

— Adică să înveți patinajul jucînd hochei?!

— Sînt momente în istorie cînd oamenii sînt nevoiți să învețe alfabetul și să ciștige și bătăliile.

— Parcă mi-e cunoscută replica asta. Dumneata crezi că poți să înveți alfabetul și să scrii piese de teatru în același timp? Rada Ionac, eu ți-am dat un sfat, nu ca profesor, ci ca un om de teatru. Mă străduiesc să distrug mitul sentimental al artistului incult, iresponsabil, al actriței care și în dragoste și în teatru improvizează, ca în comedia dell'arte.

Rîsete, în clasă.

— Țineți minte? în *Război și pace*, la cheful ofițerilor de gardă, e un moment cînd cineva strigă: „Acum mergem la actrițe”. Sînt și azi destui care consideră că o actriță este „dulce și cu mîrgăritărel de mai”.

Toată lumea rîde. Cyrus potolește veselia:

— E o mentalitate care a dispărut, dar nu de tot. Hamlet spune: „Dați de mîncare acestor oameni”. Acești oameni erau actorii care veneau la curte. Astăzi actorul poartă responsabilitatea multor generații care aspiră la cultură și frumos. Dar fiecare trebuie să-și spună: *Aut Caesar aut nihil*.¹ Voi știți de unde vine *protagonist*? De la *agon* care în grecește înseamnă luptător. *Protos*, primul. Primul luptător. Actrița oficia, aducea jertfe. Ifigenia se jertfește ca să liniștească furtuna, valurile Helespontului.

Și Cyrus se întoarce spre mine. Fața lui mohorîță se înseninase brusc.

— Rada Ionac, ești gata? Spune-mi, ce roluri ai vrea să joci?

— Cînd eram mică, visam să fiu Oana din *Apus de soare*. Acum mi-ar plăcea rolul Vidrei.

Cirus continua să zîmbească bine dispus, dar în ochii lui albaștri stăruia ironia.

— Vezi, nici n-ai apucat să joci și-ți dai seama că anumite roluri nu ți se mai potrivesc. Asta e o notă bună. Așa e în teatru. Azi ești Julieta, peste trei ani Tofana din Patima roșie, trece puțin

și joci primul rol de mamă tânără, nu trece mult și ești mama căreia-i mor copiii în război, urmează rolul unei bunici, apoi al unei soacre afurisite.

În clasă, nimeni nu mai rîdea, dar pe multe chipuri zîmbetul lui Cyrus se repeta, ca în oglinzi paralele.

Din ziua aceea am hotărît să tac...

Cyrus Hotaru era atașat elevilor cultivați și, mai ales, celor care au urmat lecțiile lui la Studioul experimental și l-au urmat pas cu pas, mai departe. Ca să-și arate independența față de conducerea Institutului, care-i cerea o îngăduință mare pentru cei cu mai puțină școală, uneori fără școală, nu se ocupa decît de ceilalți.

1 Sau Cezar, sau nimic.

— Sita va fi din ce în ce mai deasă! spunea în gura mare. Se fac acum greșeli care se vor plăti scump mai târziu. Eu nu mă solidarizez cu ele.

Și, ca să ne dea exemple, pe care băieții le numeau „goluri imparabile”, începu să puie întrebări, adresîndu-se unuia și altuia, aparent la întîmplare:

— Dumneata, ce-i un adverb? Dumneata, ce-i o negație? Dumneata, cîte silabe are cuvîntul „nor”?

— Patru silabe!

În clasă se auziră rîsete, mie îmi ardeau urechile.

— *Quod erat demonstrandum*¹ făcu Cyrus, nu cu un aer satisfăcut – nu-l avea niciodată – ci cu o profundă tristețe. Aud mereu cu tremolo în glas: „Vreau să fac teatru”. „Dar pentru asta trebuie măcar să știi să umbli, să respiri”. Ți se răspunde: „Am douăzeci de ani. De cînd m-am născut, – respir”. Și tînarul, convins că știe să respire, se dispensează de exercițiile de respirație. Nu știe ce e laringele, ce-i diafragma și crede că n-are nevoie să știe, fiindcă nu vrea să ajungă medic. Vrea să fie actor. Dar, ca să te miști pe scenă, trebuie să faci gimnastică, sport. Am cerut să se înființeze cursuri de gimnastică, de dans, de scrimă, de călărie, cursuri de literatură și de cultură generală cu profesori universitari. Avem aici studenți care vorbesc moldovenește. Credeți că poate ti jucat Moliere sau Hamlet cu aceste dulci accente?

A doua zi, Romi vine la mine.

— Hai, Rada, aranjează-mi melița sau, cum se zice,

dicțiunea. Tu ai fost doctoriță, pentru tine e ușor.

Nu-mi era ușor. Protejații lui Cyrus mă ignorau. Sugestiile mele, discutate fără încredere, respinse.

— De ce crezi, Rada, că Osip – era vorba de *Revizorul* – trebuie să rămână în picioare și să mănânce firimituri de pe sobă? mă întreba Lia, ridicînd nasul.

1 Ceea ce era de demonstrat.

— Fiindcă îi e foame. Mănîncă unde nimerește și ce găsește.

— Nu sînt de acord.

— Fiindcă n-ai fost flămîndă.

Trec drept stîngistă pentru unii, pentru alții, mic burgheză: „Rada știe să cînte la pian”. Tatăl Sabinei mă învățase notele. De la Olga moștenisem urechea muzicală și un pic de voce. La școala din Buzău era un pian și mai zdrăngăneam cîteodată. La Agata, îmi dăduse Bobby cîteva lecții. „Rada știe franțuzește”. Pentru puținul pe care-l știam pusesem sute de ventuze doamnei Greg, îi făcusem atîtea masaje Agatei. Sînt suspectată de unii și de alții. Dar dacă uneori se ajungea la părerea pe care o exprimasem eu, nimeni nu-și mai amintea de mine.

La un exercițiu de mimică și atitudine – de care se făcea mare caz, fiindcă presupunea mișcare, expresie, fantezie – un casier își numără banii și descoperă că a fost furat. Un student trebuia să mimeze scena și ceilalți să discute realizarea ei. Cîțiva colegi au luat cuvîntul lăudînd interpretarea. Ca să nu se observe că aștept să-mi vie rîndul, sau că-mi pasă că se face abstracție de mine, stăteam într-un colț, cu cotul pe calorifer, haina pe umeri și priveam pe fereastră. În aparență absentă, nu pierdeam un cuvînt, un gest, o nuanță. Dar cînd nimeni nu. Se aștepta, în clipa cînd discuția părea încheiată și toți satisfăcuți, interveneam ca un supervisor care vine să tragă concluzii și, ca să ascund timiditatea, exageram îndrăzneala:

— Ați pierdut din vedere un amănunt care răstoarnă totul: vîrsta casierului. De obicei, un casier nu are douăzeci de ani și dacă are cincizeci, așa cum e de presupus, sau șaiszeci, se comportă cu totul altfel...

Nedumeriri printre colegi, enervări

— Să teoretizezi e ușor! spune Lia.

— Mai concret. Rada! Ce vrei să spui? mă întreabă Florea, impacientat.

— Eu cred că, pînă în momentul cînd descoperă furtul, casierul se comportă liniștit, ca de obicei. Mișcările sînt ale unui om care, de ani de zile, face același lucru. Adică aici, în aceste mișcări care au devenit rutină, trebuie să se simtă vîrsta lui, care e, presupun, peste cincizeci de ani. Un om de cincizeci-șaizeci de ani, cînd constată lipsa banilor, e parcă paralizat. Ceva se dărîmă în el. Îi tremură mîinile, îi pică banii din mînă, se lasă greu pe scaun, își șterge nădușeala de pe față. Sentimentul trebuie să fie trăit din adînc, nu la suprafață. Pe urmă, desigur, începe să-și numere banii, e agitat, înnebunit, așa cum a arătat foarte bine Florea. Dar în prima clipă e prăbușit. După aceea se gîndește la nevastă, la copii, la închisoare și la multe altele. Abia la urmă începe să se agite. E un rol dramatic, așa cum e și *Avarul*.

Dintre colegi, unii păreau surprinși, alții iritați. Aveam și prieteni care mă încurajau. Dar cînd, mai tîrziu, se relua discuția în lumina intervenției mele, nu se pomenea de mine, nu mi se recunoștea vreun merit.

Odată, în legătură cu firul roșu conducător de care se făcea atîta caz mi-am pierdut răbdarea.

— Mai terminați cu firul ăsta. Piesa, dacă e bună, te conduce la fir. Nu firul la piesă.

— Just! făcu Mitruț.

Nu știai niciodată dacă glumește sau nu. Zeflemitor, sarcastic, boem, neliniștit, cu izbucniri violente, Mitruț era foarte rar de acord cu cineva. Lia îi dădea tîrcoale de mult. Într-o zi, l-a invitat la ea acasă ca să-i împrumute niște cărți. Pînă atunci, ieșeau împreună, dar numai în grup cu Anton Mînzatu, Minina, Florea Frunză, Cojocel. Știa să fie băiețoasă, să bea, să spuie anecdote și să asculte, să-i însoțească pe colegi în excursii. Tunsă băiețește și îmbrăcată sport, cu părul negru lucios, zburlit pe frunte, purta ochelari, dar știa să-i scoată cînd trebuia și, pe nesimțite, să devină cochetă, insinuantă, femeie. Inteligentă, instruită și bine informată, jongla cu ideile, cu citatele.

Cînd îi ridica în slăvi pe existențialiști, cînd îi combătea.

— „Pe de o parte se apropie de marxiști, adică recunosc că lumea exterioară există în afară de conștiința noastră, și ca știința ne ajută s-o cunoaștem, că omul este liber să-și aleagă destinul, dar – și aici e perfidia – acest destin e absurd, deci individualism și pesimism”.

Am intervenit prompt:

— De ce nu citezi autorul din care ai luat fraza asta cuvînt cu

cuvînt? *La sainte familie existentialiste*, de Henry Mongin. Ai citit-o, Lia?

Nu era tocmai o întrebare, ci un fel de a spune: Te-am prins cu mîta în sac!

Cînd Liviu Sorin își luase licența la Filozofie, Lia terminase anul doi. Au venit împreună la Institut. Acum, el era asistentul nostru și ea îl tutuia și nu pierdea ocazia să-l combată la seminarii. Eu nu eram dintre acei care se reped să ia cuvîntul și, cînd știu puțin, să vorbească mult. Poate tocmai de aceea mă încuraja cu afecțiune.

— Hai, Rada, curaj!

Ca să scap de timiditate, îmi fixam privirea asupra unui bec și-mi căutam cuvintele.

Lia se impacienta:

— Rada ține lecția în loc. N-o să avem timp să dezbatem problema în întregime.

Asistentul îmi făcea semn:

— Continuă, te rog.

Mă exprimam acum și mai greoi.

— Ar profita și ea mai mult dacă ar asculta, stăruia Lia.

— Dacă nu-ți place cum conduc seminarul, părăsește clasa.

La următorul seminar, subiectul era Delavrancea. În urma lui Liviu Sorin am luat cuvîntul:

— Delavrancea mi l-a prezentat pe Ștefan ce Mare...

Afirmația mea a stîrnit hohote de rîs. Dar nu m-am sinchisit.

— Vorbeam pentru prima dată, curgător, ca între prieteni.

— Aveam șase ani. Nu știu prin ce accident, un turneu al teatrului din Iași s-a oprit la noi în sat și a jucat Apus de soare. Poate că nu interesează acest amănunt, dar vreau să înțelegi de ce Delavrancea este autorul meu preferat.

Am vorbit cu entuziasm și emoție despre piesele pe care le văzusem. Țineam notițele în față, fără să mă uit prin ele. Se făcuse liniște în clasă. Simțeam interesul colegilor, privirile lui Brateș parcă spuneau: „Știi că ești drăguță?” sau „Vezi că știi să vorbești?” Au luat și alții cuvîntul, după care, terminîndu-se ora, Lia i se adresă asistentului:

— Ei, acum cînd nu mai ești obligat să vorbești ca din carte, spune-mi sincer ce părere ai despre Delavrancea? Nu găsești că se face un caz exagerat și deplasat?

— Eu mi-am spus părerea! replică sec asistentul.

— Lia, de ce vrei să-l obligi să aibă două păreri: una oficială

și alta „sinceră”? am întrebat-o.

— Crezi că are nevoie de un apărător din oficiu?

— Am nevoie să fiu respectat! a spus Liviu Sorin și a ieșit din clasă, cu pași mari.

— Ce l-a găsit? I-ai făcut farmece, Rada?

— Nu știu. Eu îl găsesc descîntat și lucid. Poate că asta nu e în avantajul tău...

Cu tot prestigiul lui Anton, Mitruț era cel mai inteligent, cel mai talentat dintre toți. Și o dată îi spusese să se ferească de Lia.

— Ca să mă feresc, trebuie să am ceva de ascuns, și n-am. Crede-mă, Rada.

Totuși, într-o seară, la un pahar de vin, dîndu-și drumul, începu să înjure piesele „scrise la comandă”, pe autorii lor, demagogi și oportuniști, pe un poet bătrîn netaientat, pe criticii „nevertebrați”. Recita din Ion Barbu și Voiculescu, și se pare că ar fi spus: „Mă interesează mai mult lacul Sinoe, unde s-au găsit ruinele templelor de pe vremea războaielor medice, decît războiul din Coreea”. Anton i-a tras o înjurătură, s-a ridicat și a plecat. Frunză l-a urmat. Au rămas Mitruț și Lia. Au băut și, cînd localul s-a închis, au plecat împreună și nu s-au mai despărțit pînă în zori, și n-au făcut nici un secret din legătura lor. Totuși, peste trei săptămîni, cînd Mitruț a vrut să-și reia libertatea, Lia l-a amenințat că spune tot. „Ce înseamnă tot? Am băut, am rîs, am glumit...”

Anton și Florea, chemați să dea relații, au spus că nu-și amintesc anecdotele și balivernele lui Mitruț. Dar, îngrijorați, l-au prevenit:

— Lia repetă trîncănelile tale.

L-am sfătuit pe Mitruț să arate exact cum s-au petrecut lucrurile.

— Rada, nu mai țin minte. Știu că Lia mă tot iscodea, ba despre părerea mea în legătură cu premiile de stat, ba despre războiul din Extremul Orient. Habar n-am ce-am mai îndrugat. Țin minte că repetam: „Mă împărtășesc cu cîte un strop din tot ce crește și se pierde”. Și că nu înțeleg să ies cu umbrela de cîte ori plouă în Azerbaidjan. Dar dacă Lia mi-ar pica în mîină, aș strînge-o de gît cu degetele astea...

Și Mitruț își privea mîinile, degetele nervoase și lungi, gata să înșface prada.

În zilele următoare, Mitruț n-a dat pe la Institut. L-am căutat

la revista unde era corector de noapte. Lipsea și de acolo. Am luat pe rînd grădinile, parcurile. De ani de zile nu mai găseam timp să mă plimb. Îmi veneau în minte hoinărelile noastre cu Sabina, Petrache, Șerban și Luciana, scurta mea adolescență.

O frunză galbenă plutește în aer! Ca într-un film, între două secvențe, trec anii și apare pe o bancă Mitruț. Părul vilvoi, ochii galbeni, ochii lui Șerban. Nu visez. Mitruț se uită la mine cu un zîmbet lipit, un zîmbet străin. E murdar și neras...

— Mitruț, de ce nu vii la Institut? Ce-i cu tine?

— Mi-e frică.

— De cine? De ce?

— De pușcărie

— Ce tot îndrugi?

— Mi-e frică, bătaia îi degradează pe oameni. Am căutat să-mi imaginez. Am ajuns, în imaginație, în fața judecătorului de instrucție. Acolo mi-am adus aminte că i-am vorbit Liei despre misterul cuvintelor, despre magia lor, și l-am ridicat în slăvi pe Chagall, și am repetat cuvintele lui: „Arta mi se pare în primul rînd o stare sufletească, și numai o inimă cinstită, înzestrată cu logică și rațiunea ei proprie e liberă”. Și l-am citat pe Michelangelo: „Decît să te trezești într-o lume de tirani, mai bine să dormi”. Nu știu ce am mai trîncănit și cît am băut. Lia știa de ce beau...

— Știa că ești îndrăgostit de ea.

— A profitat de slăbiciunea mea, ca să mă tragă de limbă. Ce lepră! Mi-e silă de ea, dar și mai silă mi-e de mine. Și, ca să scap de mine, în primul rînd de mine, știu ce am de făcut.

— Mîine o să vezi lucrurile altfel, Mitruț. Dacă faci o baie și dormi bine...

— Rada, unde sînt oamenii care au acceptat să moară, ca să strige: *e pur, si muove?*¹ De ce n-am dreptul să-l citesc pe Dostoievski?

— Văd că l-ai citit și nu ți-a priit.

— Cum poți să fii atît de sănătoasă?

— Am trăit la țară. Am văzut cum rezistă plantele, gizele, cînd e furtună. În spital, am văzut cum rezistă oamenii. Oamenii nu vor să moară. Ei știu că a doua zi o să fie mai bine. Numai morții nu au dreptate, Mitruț, crede-mă. Mîine ai să vezi totul altfel.

— Rada, altfel mi-am închipuit pacea, altfel mi-am închipuit totul.

— Totul o să fie cum ne-am închipuit. Viitorul e al nostru, e

al tău.

— Viitor!

Mitruț râdea. Un rîs forțat, spart, penibil.

¹ Și totuși se mișcă.

— Pentru mine, cuvîntul ăsta nu mai există.

— Îți aduci aminte cînd spuneai că, dacă Goethe ar fi murit la 33 de ani, n-ar fi scris Faust? N-ar fi fost Goethe! Tu n-ai împlinit nici douăzeci...

— Îmi pare rău de mama, numai de ea!

— Ce tot vorbești?! N-o să ți se întîmple nimic. Profesorul ține la tine. Asistentul a sucombat și el. Cine o să te înțeleagă mai bine? Hai să vorbim cu ei. Ai să primești o pedeapsă. Ei și?! Poate un avertisment grav. Despre pușcărie, nici vorbă!

— Ba da, ba da, ba da!

— Am să vorbesc cu profesorul. Cyrus ține la tine. Te apreciază.

— Nu mă poate lua în circă. Are și el dușmani. Nu-i lozincard, nu-i demagog. Nu și-a redus vocabularul. Nu ține seama de tabu-uri. Cît o să reziste? Rada, aș vrea să o vezi pe mama.

— Azi?

— Nu. Într-o zi cînd... Ori de cîte ori o să ai timp. Știu, tu n-ai timp, dar, uite, acum ești aici.

L-am chemat pe Cyrus la telefon. A răspuns Luchi.

— Rada, nu știi ce bine ai picat! Am mare nevoie de tine...

— Luchi, te rog, profesorul trebuie să vie neapărat la Institut! Imediat!

— Despre ce e vorba?

— Nu pot să-ți spun la telefon. E grav.

— Vino aici, Rada. Am să te ajut.

— Nu-i vorba de mine. Și nu putem pierde nici o clipă...

— Ai nimerit prost. Cyrus e furios. I-am spus că sînt în luna a șasea și-i furibund. Am nevoie de tine. Să nu mă-nțelegi greșit. Dacă n-aș fi vrut copilul, n-aș fi așteptat. Tocmai că eu vreau...

— Nu pot să mă amestec între voi, Luchi. Sînt eleva lui. Nici așa nu mă privește cu ochi buni. Dar nu despre mine e vorba acum, ci despre un coleg. Despre viața lui. Nu-i spune că am chemat eu, ci de la Institut, cineva a chemat, a stăruit...

— Bine, Rada, bine! Dar să știi că aici e în joc viața mea și a copilului. Cyrus crede că vreau să-l șantajez.

— Luchi, mi-ai vorbit odată de recunoștință. Am nevoie acum...

O oră mai târziu, în cancelarie, eram în fața lui Cyrus Hotaru. Îmi imaginam starea lui sufletească, îl cunoșteam. El, atît de lucid, de convins că în viață, cu știință și judecată rece, poți să cîștigi ca la o partidă de șah bine jucată, se vedea în fața unui partener de duzină, care îl obligă să mute pionii altfel decît vrea el, cu totul altfel. Pentru vecie altfel. Știe că nimic nu mai depinde de el. Zarurile au fost aruncate. Ce caut eu în calea lui, tocmai acum? Ce doresc? Cum îndrăznesc să-l tulbur în clipele astea? De ce-i ies în cale? Pentru ce? în ce scop? Poate că vreau să-l conving să se însoare cu Luchi? Asta ar mai lipsi! Să se amestece în viața lui sindicatul, organizația de femei, Uniunea tineretului și să decidă dacă el trebuie să se însoare sau nu, cu cine și cînd! Se uită la mine cu ochi de oțel. Buzele-i sînt subțiate, vinete, gata să urle cînd, liniștită, încep să-nșir tot ce știu despre Mitruț, despre Lia...

— Mitruț e cinstit, e talentat. Cel mai cultivat, cel mai bun dintre noi. Lia e tare în speculații teoretice, are talent oratoric, polemic și mai ales demagogic. De la o clipă la alta susține teze contrarii, – nimic n-o angajează. N-are nimic sfînt...

— Și dumneata m-ai adus aici ca să-i caracterizezi pe elevii mei, să le pui note în locul meu? Dumneata îmi spui mie cine are sau nu talent?! Dar cine ești dumneata, domnișoară?

— Sînt colega lui Mitruț. Văd că se îneacă și n-am forța să-l scap. Strig: „Ajutor!” Mă rog de cineva mai puternic să-i întindă o mînă...

M-au înecat lacrimile.

— Așterne totul pe hîrtie. Spune care e părerea dumitale despre el și despre faptele lui.

— Nu-i vorba de fapte, ci de o flecăreală la un pahar de vin.

— Un proverb spaniol spune: „Ferește-te de femeia din fața ta, de catirii din spatele tău, de trăsura de lîngă tine și de flecarii din spate, din față și de lîngă tine”. Rada, te amesteci prea mult în viața altora.

— Aici e vorba de viață și de moarte. Mitruț are nouăsprezece ani și nu e dușman de clasă! Nu el

— Știu...

L-am căutat pe Mitruț. Voiam să-l liniștesc. Nu l-am găsit, în zilele următoare, la iei. Maică-sa credea că-i plecat în provincie, trimis de redacția gazetei. Colegii îl căutau. Conducerea Institutului se interesa de el și, mai ales, Cirus. Dar Mitruț dispăruse.

A fost găsit într-o noapte în Cișmigiu pe o bancă ascunsă între arbuști. Un paznic auzise gemete. Se otrăvise. N-a mai putut fi salvat. La înmormântare, afară de Lia, n-a lipsit nici un coleg. A doua zi la curs a apărut, senină.

— Nu te supără conștiința, Lia?

— Dar tu. Rada, ce părere ai despre gestul lui? Au suferit alții în lagăre și închisori fasciste, au fost torturați și au suportat. El își curmă viața. De ce nu s-a înscris în brigăzile care pleacă pe șantiere? Mai sînt atîtea șantiere. A dezertat ca un laș.

I-am tras o palmă fără să vreau, fără să judec. Mi-a scăpat ca din praștie. Lia a rămas în fața mea cu ochii sticloși, încremenită. Am luat-o de mîină.

— Vino! Trebuie să spun ce-am făcut!

S-a smucit din strînsoarea mîinii mele.

— Am să spun eu.

— Da, dar față de mine, și imediat. Nu vreau să mă torni, cum ți-e obiceiul. Vreau să vorbești în fața mea. Nu în spate...

În fața conducerii Institutului, Lia n-a scos nici un cuvînt. Pe fața ei se vedeau urmele degetelor mele.

— De un an mă stăpînesc, am spus. De multe ori mi-au ars palmele, dar mi-am ținut pumnii strînși. Mi-au scrișnit dinții, m-am stăpînit. Acum n-am reușit. Mi-au scăpat boii. M-am răcorit!

— Există și alte metode, Rada Ionac.

— Știu. Dar nu răcoresc.

— Unii se răcoresc băgînd cuțitul. Noi n-avem nevoie aici de bătauși, de cuțitari!

— Da, îmi dau seama. Știu, există alte metode. Îmi pare

— Rău...

A urmat curînd o ședință în care, fără să se ceară lămuriri asupra a tot ce a dus la gestul tragic și nesăbuit al lui Mitruț, s-a discutat palma.

— Mai grav, a spus Lia, decît acest procedeu huliganic, e că Rada Ionac îi apără pe lași...

A fost rumoare în sală. În ochii tuturor ardea indignarea.

— Nu putem implica, i-a răspuns Liviu Sorin, oamenii care nu mai sînt, nu mai pot fi printre noi, spre marea noastră durere, dar nu ne putem solidariza cu fapta studentei Rada Ionac. Fiecare își va spune în această ședință cuvîntul.

Și atunci toți, fără ca să-mi aprobe violența, au ținut să sublinieze că sînt un om dintr-o bucată, cinstit.

— E o colegă bună, are o voință în stare să mute munții din loc.

4

Examenul la care trebuia să mă prezint era Foarte greu. Studenții și profesorii își dădeau seama de importanța absolvirii anului doi. Porțile, după părerea lui Cirus și nu numai a lui, fuseseră deschise prea larg. Greșeala mai putea fi îndreptată, nu trebuia să meargă mai departe cine nu și-a ales bine drumul. Fiecare caz în parte trebuia să fie bine cîntărit.

Cirus era îndîrjit. Nici cei mai pregătiți nu făceau față exigențelor lui.

— Aud mereu: „Nu pot”. Atunci ce căutați aici? Aveți ocazia să învățați ceva de la mine, prost, bun cum sînt. Dar eu am venit să vă învăț pe voi, nu voi pe mine. De ce sînt actori ratați după cincisprezece ani de carieră? Fiindcă au spus: „nu pot”. Unul din marii noștri actori nu mai vede, are ulcer și joacă. Pe voi vă aud: „Nu mai pot”. Marii maeștri nu și-au permis să spuie „nu pot”. „Ca să fii învingător în viață trebuie să ai suflu, rezistență”, spune Gordon Kraig. Teatrul cere mai mult. Noi trebuie să știm exact, azi, acum, care sînt stîlpii pe care se va sprijini teatrul nostru peste douăzeci de ani. Cine nu are suflu, rezistență, stofă de alergător de cursă lungă n-are ce căuta aici.

Și totuși studenții îl iubeau...

Într-o seară, ieșind de la institut, Cirus a surprins o discuție între doi colegi. Nu știau de unde să împrumute bani pentru o masă la restaurant.

— Neda n-a mîncat de trei zile. Îi e pur și simplu foame.

Cirus i-a invitat pe toți trei. Seara, destul de devreme, a condus fata acasă. A doua zi vuia Institutul. I-am luat apărarea.

— Mai bine v-ați interesa de ce n-a mîncat fata de trei zile.

Unii au pretins că nu-i adevărat, alții au recunoscut că Neda fusese sancționată și i se interzisese pentru o săptămînă dreptul la cantină.

— E o sancțiune stupidă a protestat Cyrus și i-a procurat fetei toate actele necesare și s-a luptat pentru a-i obține o bursă.

Totuși, fata a căzut la examen. Și nota decisivă a fost a lui Cyrus!

— N-ai reușit în doi ani să scapi de accentul străin. Se vede de la o poștă că acasă vorbești bulgărește. Dumneata spui: „Părea că printre nouri s-a fost deschis o «poarta» prin care apare albă regina nopții «moarta»”. Dacă după doi ani nu ești în stare să pronunți poartă și moartă, sau n-ai voință, sau n-ai ureche muzicală, și amîndouă sînt însușiri esențiale în teatru...

Pe Brateș, l-am întîlnit în ziua cînd venea să-și scoată actele de la Institut.

— Renunț.

— Ești nebun! Ni se reproșează lipsa de cultură. Tu ești o bibliotecă ambulantă.

— Am lipsit prea mult. N-am să pot face față.

— Caută ceva care să-ți convină. Cunoști bine copiii, ai lucrat cu ei...

— Mă întorc la ei.

— Lasă-i pe ei să vie la tine.

— Vorbești ca în *Biblie*, Rada.

— Parcă visai un teatru de păpuși, teatru pentru copii, pentru tineret! Aveai atîtea idei!

— Ni se cere, pe lîngă idei, caietul de regie.

— Nu-l ai?

— Am numai punctajul.

— Nu caietul contează, ci cum îl aplici. Dacă mișcarea e în concordantă cu psihologia eroului, dacă are un scop. De exemplu: „Află, Gheorghe, că soția ta a născut ușor”. Un regizor crede că trebuie să dea fuga. Altul, îl pune să facă un gest, să bea apă, fiindcă-i nervos. Trage doar o înghițitură. Ceva în legătură cu starea lui sufletească. Rupi o frunză, sau iei din zbor o frunză, o frunză galbenă...

— Rada, ce-i cu tine?

— Nimic, a trecut! Fii atent: Tatăl rupe o floare, îi pare rău că a rupt-o. Caută un loc unde s-o puie, ca s-o ducă lehuzei. Să se simtă emoția lui. Sînt clipe cînd orice personaj poate fi umanizat. Chiar și magazionerul care a făcut fraude. Îl vezi că prinde o muscă și n-o omoară, o tachinează! „Hoațo 1” Deschide geamul și-i dă drumul...

— Rada, simt că mă îndrăgostesc de tine. Talentul tău de a simplifica totul, mă scoate din sărite. Acum sînt gata să mă însoresc cu tine. Ce zici?

„Pe mine mă «iubea», dar numai cu tine s-ar fi însoțit!” îmi spusese Luchi despre Șerban. Caut, în tăciunii aprinși din ochii lui Brateș, galbenul de frunză din privirea lui Șerban. Dar sînt ca într-un tren care aleargă.

— Brateș, dacă nu simplific totul, dacă mă opresc și privesc înapoi, nu pot să dau în sesiunea asta examenele de a opta, bacalaureatul și examenele la Institut...

— E o nebunie.

— Uneori cînd ronțai ridichi și am amețeli, mi se pare că sînt Mărie Curie și aștept să apară un savant înalt, frumos și blond, să mă ceară de nevastă...

Notele la Institut s-au afișat. Media 6,30. Am trecut anul! Cel mai greu dintre toți anii grei. Mă uitam hipnotizată la numele meu, la nota mea. Mi se părea bună. Îmi venea s-o sărut. Poate că primul om care s-a ridicat în două picioare a fost la fel de fericit și uimit. Poate că primul om care s-a deslipit de pămînt și a zburat s-a simțit tot așa de mîndru și de uluit! Și nu știu de ce examenul meu la Institut mi se părea mai puțin important decît bacalaureatul. Mi se părea că nu există un cuvînt mai sonor, cu un conținut mai grav, mai tineresc, mai nobil. „Vrei să-ți iei mai întîi bacalaureatul?” mă întrebuse Dragoș. „Vrei să-ți înscrii amorul în registrele stării civile?”

— Rada, ești chemată la cancelarie.

— Pentru ce? Cine mă cheamă?

— Cyrus Hotaru.

Asistentul vorbește. Eu încerc să înțeleg. Îmi scutur capul, îmi trec mîinile prin păr, îmi frec tîmplele, gesturi pe care le făceam cînd eram sculată brusc din somn, noaptea, cînd căutam să mă conving că nu visez, că m-am trezit, că trebuie să fiu trează.

— Profesorii sînt în divergență. Cyrus e de părere că trebuie să renunțăm la teatru. Rectorul crede că-i bine să repetăm anul.

Trebuie să fie o glumă proastă, o confuzie. Doar mi-am văzut numele afișat. Deschid ușa încet. Obișnuită cu spitalul, nu fac zgomot cînd intru. Cyrus, în picioare, în fața biroului. Pe Brateș îl văd din spate. E în picioare, lung, prea lung, cu umerii ridicați. A înnebunit? Împinge biroul, gata să-l strivească pe Cyrus. Mă reped

între ei. Cyrus îmi zîmbește, calm, dar e alb ca peretele.

— Sper să scap nebătut! îmi spune.

Brateș strigă:

— Îmi apăr viața!

Cyrus, pe un ton scăzut, liniștit:

— Și eu tot asta vreau, Brateș, să-ți apăr viața. Ești extenuat, livid. Ai fost bolnav. Ai vrut să renunți. Eu te-am aprobat. Nu știu cine te-a sfătuit, și rău te-a sfătuit, să te prezinți la examen. Munca în Institut e extenuantă. Va fi din ce în ce mai greu.

Și, către Romi:

— Te-am lăsat să te gîndești. Ce-ai hotărît?

— Rămîn aici. Chiar dacă am să fiu toată viața regizor de culise, Caragiale și Delavrancea o să fie prietenii mei. Am norocul că-i cunosc. Nu mă mai despart de ei. Trăiesc între oameni mari, Cehov, Ibsen. Asta e mare lucru! Dumneavoastră nu știți...

Cyrus încearcă să zîmbească, dar strînge buzele și dă din cap, învins.

— Credeam că știu și eu ceva. Bine, puteți pleca. Rada, dumneata rămîi. Știi despre ce e vorba. Cred că ai înțeles.

— Am înțeles că se sare peste cal.

— Ești satisfăcută de examenul pe care l-ai dat?

— „Dacă aș fi așteptat să fiu cu adevărat satisfăcut de operele mele, spune Michelangelo, aș fi terminat încă și mai puține sau poate nici una”. E un citat pe care îl știu de la dumneavoastră.

— Da, am vrut să vă învăț modestia. Dar îmi dau seama că n-am reușit.

— Am vrut numai să dau un exemplu.

— Acum nu-i vorba de nivelul de la care ți-ai luat exemplul, comparația sau replica, ci de nivelul clasei pe care ai absolvit-o. Ești inteligentă, ai spirit de observație, voință, perseverență. Ai făcut progrese mari, mulți te-au susținut: „dinamism, tenacitate, talent de organizare”. Asta e părerea generală. Dar e greu să ajungi la nivelul clasei, asta e părerea mea. Dacă ai repeta anul, te-ai integra mai bine și chiar ai căpăta un avans față de elevii care vor intra în anul doi. Ți-ar fi mai ușor. Ai avea timp să citești mai mult.

Mi-am vîrît degetele unele într-altele, așa cum făceam cînd voiam să-mi amintesc că nu mai trebuie să trag nici o palmă în viața mea.

— Mi-ați înșirat prea multe calități ca să nu fiu curioasă să cunosc adevăratele motive. Mi-a (i dat un singur argument: n-am

crescut la nivelul celor mai buni din clasă. Am trecut cu media 6,30. Dacă nivelul clasei e media șapte sau opt, ar trebui să desființați notele mai mici. E neserios să-i dai unui student o notă de trecere și să nu-l treci. Nota profesorului nu este numai aprecierea lui, dar și cuvîntul lui. Să nu avem încredere în acest cuvînt? Am putea și noi să vă întrebăm: Ce-ați făcut ca să creștem mai mult? Ce notă ar merita profesorii pentru un efort pe care noi îl socotim insuficient?

— Depășești limita cuviincioasă.

— Vă jucați cu sufletele noastre...

— Nu-nțeleg.

— Nu ne iubiți.

M-au podidit lacrimile.

— Lacrimile nu sînt un argument, domnișoară. Știu. Istoria nu s-a făcut fără greșeli. Dar ele trebuie și pot să fie curmate, sau măcar limitate. Și eu fac parte dintre cei care văd mai departe. Părerea mea este că trebuie să renunți la teatru. Și nu numai spre binele teatrului, dar și spre binele dumatăle. O să-ți fie greu, dar într-o zi o să-mi fii recunoscătoare. Trebuie să avem curajul să privim greșelile în fata. Azi, acum, aici, se pun bazele teatrului de mîine. Ce rost are să stai lîngă un vișin și să aștepti să dea mere? Teatrul burghez era un divertisment pentru o clasă restrînsă. Actorii erau priviți ca niște saltimbanci. Am luptat vehement împotriva acestei concepții. Am crezut că, odată cu Republica, va începe marea tradiție a teatrului pe care l-am visat. Trebuie să intre în Institut numai tineri foarte dotați, foarte cultivați, devorați de pasiune pentru teatru. Nu putem să ne permitem să greșim în continuare. Noi trebuie să știm de azi nivelul la care se va afla teatrul nostru peste zece ani și peste douăzeci. Aud mereu „noi tinerii, noi sîntem tineri”. Important este să fiți tineri peste douăzeci de ani, peste treizeci, și pentru asta e nevoie de inteligentă, cultură, talent. Dacă studenții de azi nu vor fi actorii, regizorii tineri ai teatrului de mîine, pe ce se va sprijini acel teatru, care va trebui neapărat să fie tînăr?

Noi nu putem clădi pe nisip, nu putem ridica un teatru din cărți de joc. Repet, nu avem voie să greșim. Am pledat ani de zile împotriva celor ce cîntau după ureche. Chiar dacă mi se dădea la cap cu excepții celebre, actori fără școală, Rachel în Franța, Nottara la noi. Știu, există și pianiști și dirijori care nu-l interpretează pe Bach așa cum ar fi dorit Bach. Dar te fac să uiți de tot ce nu e Bach. Excepțiile astea sînt foarte rare. Rada, eu te

rog să te gîndești. Ai trecut în anul trei, va trebui să alegi oricum între actorie și regie. Eu cred că ar trebui să renunți și să urmezi Medicina. Nu-i prea tîrziu. De ce să-ți furi căciula? Cea mai esențială caracteristică a omului mijlociu este că, neîndrăznind să fure căciula altuia, fiindcă ar urma represaliile, fură, așa cum respiră, propria lui căciulă.

Și, fiindcă tăcerea mea îl irita:

— Spune-mi te rog, ce gîndești?

— De la dumneavoastră am învățat că nu poți să fii un adevărat om de teatru, fără să iubești oamenii. Și eu îi iubesc. Dar despre viață și moarte n-am învățat din cărți. Alții au citit mai mult, eu am învățat lîngă patul bolnavilor. Am murit cu unii, am înviat cu alții. M-am încăierat cu viața și cu moartea. Uneori ca prieteni, alteori ca dușmani. În aceste meciuri am fost de multe ori trîntită în frînghii, la podea. Dar niciodată înfrîntă. Dovadă că sînt aici ca o cămilă gata să străbat deșertul cu ceea ce a acumulat în cocoasă. Setea de cultură, poate o foarte veche sete, m-a adus aici. Sigur că, pînă la un punct, aveți dreptate. E ciudat, dar aproape fiecare are dreptate pînă la un punct. Dar eu vă întreb: dacă fiecare actriță ar fi Eleonora Duse și fiecare regizor – Reinhardt, de unde s-ar mai lua regizorii de culise, instructorii pentru teatrele de amatori și pentru căminele culturale?

— Dacă o luăm așa, noi avem nevoie și de profesori de geografie, de geologi și de contabili.

— Dar dacă o luăm altfel, sînt tineri care vor să respire mirosul de alge, de sare, de mare, să fie izbiți în față de uragane.

— Vor să fie marinari. Nu-i înțelegeți? Nu-i înțelegeți pe aviatorii care vor să străbată distanțele peste deșert, peste oceane, peste piscurile munților? Pe alpiniștii care-și bat singuri pitonii și se urcă cu frînghiile? Noi vrem să urcăm și mai sus. Să călătorim mai departe. Pentru mine, fiecare piesă e cît o călătorie în jurul lumii. N-am văzut fiordurile. N-am văzut marea. Dar Femeia mării a fost o călătorie prin fiorduri, și n-am s-o uit. Acolo am simțit atracția mării. Atracția scenei e poate și mai puternică. Acolo întîlnești omul față în față cu el însuși. Acolo îl înțelegi pe el și te înțelegi pe tine. Nu! N-aș putea să explic acest miraj. Mă simt cenușăreasa care la miezul nopții trebuia să părăsească, palatul.

— Rada, să nu crezi că nu înțeleg acest miraj. Voi suferiți atracția lui. Eu îl gîndesc. După mine, un om care nu tinde către formele ideale ale vieții trebuie să aibă măcar nostalgia lor și remușcarea că nu tinde către ele, altfel este pierdut. Dacă însă

face din aceste remușcări vagi complezențe, se degradează mai devreme sau mai târziu. Asta e părerea mea. Dumneata ai notă de trecere, faci cum vrei.

— Nu mai știu ce vreau. Nu e prima dată că mă întreb dacă am suficiente resurse. Dacă am dreptul să iau locul cuiva mai pregătit, mai dotat. Dar poate, dacă n-aș fi dat anul ăsta examenele ultimului an de liceu și bacalaureatul, rezultatul examenului meu la Institut ar fi fost mult mai bun.

— Ți-ai dat bacalaureatul acum? În sesiunea asta? E curată nebunie!

— De la dumneavoastră am învățat ce înseamnă tenacitatea. V-a ars biblioteca, ați pierdut manuscrisul tezei de doctorat, și ați luat totul de la început...

Obrajii i s-au colorat.

— Am crezut că aveți ceva împotriva mea. Și asta mă revolta, mă îndîrjea. Dar sinceritatea cu care mi-ați vorbit acum m-a răvășit. Eu știu ce înseamnă conștiința profesională. Am fost soră în sala de operații, mîna dreaptă a chirurgului.

— Rada, am avut întotdeauna pentru dumneata un sentiment ciudat. Mă iritai și mă preocupai, mă obsedai. Parcă te-aș fi cunoscut odată, de mult, în altă viață, în altă lume. Nu știu, poate în timpul războiului, înainte de acele cumplite bombardamente. Mă aflu în apropierea Teatrului Național cînd s-a prăbușit. Nu știu cum am ajuns la spital. Nu mai știam cum mă cheamă, unde locuiesc. Cînd m-am înapoiat, casa mea era la pămînt, totul a ars. Pentru a doua oară. Mai prost e că mi-au rămas goluri în memorie, eclipse care mă irită. Sînt poate uneori nervos, nedrept. Fiecăruia i se întîmplă să nu-și amintească dacă și unde a întîlnit pe cineva. Dar pe mine, asta mă scoate din sărite. Încep să am îndoieli. Nu mai știu dacă sînt vindecăt sau nu! îmi amintesc că ai venit o dată cu o pălărie de vînător de munte la studioul experimental, pe Brezoianu. Pe urmă ai dispărut. De ce?... Te-am regăsit la mine acasă, fără să știu dacă ești aceeași, sau e o asemănare. Luchi creează totdeauna situații echivoce. Casa noastră parcă e sala de așteptare a gării. O dată mi-a spus că-i faci injecții. Altădată, că vrei să te ocupi de menaj.

— Așa a spus?! Nu-i nimic! M-am ocupat de menaj și în alte case. Nu vă amintiți? La Agata Plopeanu. Mi-ați făcut grafologia. Mi-ați spus că surorile mele sînt flori de stîncă, gentiane, cupe pline de azur, ghințura.

— Ghințura!

Privirea lui Cyrus lucea ca un cuțit. Arcadele, fruntea, căzute deasupra pleoapelor, lăsau o dîră ca o lamă gata să taie. Și, deodată, figura i se însenină de parcă din ochii albaștri se revărsa toată lumina soarelui în încăperea în care ne aflam.

— Ghințura! Da, are forma unei cupe, cu gura mare, ușor răsfrîntă. Rada!. De cînd mă chinuiesc să-mi aduc aminte! De ce nu mă ajutai? Dimpotrivă, mă derutai. Cînd te vedeam, parcă mă loveam de un zid. Acum înțeleg vocea ta mi-era cunoscută. Cînd Agata era bolnavă, mă chemai la telefon. Ți-am regăsit vocea, după cîțiva ani! O voce misterioasă...

— Eu eram scafandrul. Pui de bogdaproste...

— De ce n-ai ieșit atunci la suprafață?

Cyrus făcu un pas spre mine.

— De ce ai complicat lucrurile? În sfîrșit, te regăsesc!

— Domnule profesor, între noi e o catedră. Ea va rămîne între noi, totdeauna.

N-am vrut să spun că între noi e Luchi și copilul, copilul lor. Dar el a înțeles...

5

Mi-era greu să renunț la teatru și greu să rămîn. Nu voiam să-l reîntîlnesc pe Cyrus. Dădeam tîrcoale spitalului Brîncovenesc. Stăteam în fata porții și nu mă puteam hotărî. După zece ani...

— Rada!

Luchi m-a luat în brațe, m-a sărutat zgomotos. Vorbea tare și de-a valma. Poarta spitalului nu-i amintea nimic?

— Rada, ce întîmplare! Tocmai la tine mă gîndeam...

Și, luîndu-mă de braț, începu să-mi dea amănunte despre

— Filmul pe care-l regizează Cyrus, despre copilul lor.

— Eu joc rolul doicii, pentru moment. Mă instalez într-un sat aproape de locul de filmare, ca să-mi alăptez țincul, un golan încîntător. Trebuie să vii să-l vezi.

— E băiat?

— Bineînțeles. Dacă am vrut băiat? Cînd i-am văzut tuțurlica, am leșinat de bucurie. Eram și foarte slăbită. Ce bine îmi pare că te-am întîlnit! Echipa de filmare are nevoie de o infirmieră, o soră și m-am gîndit la tine. Am vorbit și cu Cyrus...

Pentru ei rămăsesem „o infirmieră”, „o soră”.

— Cyrus e de acord. Tot ești în vacanță...

Eram la țară. Nu era satul copilăriei mele, dar regăseam cu emoție, după atîtea ani, cîmpul, mirosul pămîntului, al ierbii și totul suna altfel răsuna altfel, Parcă alt freamăt au copacii, altfel ciripesc păsările, altfel arde soarele. Căpițele de grîu erau ca niște bulgări de aur. Cerul, copacii, păsările mă întîmpinau cu bucurie. Unde ai fost, Rada? Nu te-am uitat! Bine ai venit!

Nu văzusem niciodată cum se filmează. Curiozitatea mea era trează. Sufeream de nerăbdare. Voiam să aflu totul deodată. Pentru ce atîtea lăzi? Pentru pelicule de filme. Zeci de tineri se învîrteau de colo pînă colo. O fată pentru machiaj, alta secretar de platou, a treia costumieră, nenumărați asistenți. Regizorul avea asistenta lui, operatorul, doi-trei asistenți, o armată de oameni se agitau în jurul panourilor mari îmbrăcate în staniol. Pentru ce? Ca să fixeze soarele sau luminile lunii! Puneam întrebări peste întrebări. Ce-i acolo? Grupul electrogen! Dar acolo? Reflectorul! Nu vedeam aparatul de filmat. Ma așteptam să văd mai multe, să le văd la tot pasul. L-am descoperit mai tîrziu departe pe trepid. De ce atîția oameni! Pentru figurație!

— Ai să poți să faci figurație, îmi spusese Luchi.

Începeam să cred că Sabina are dreptate. Luchi e o fată bună. Știe să-ți întindă mîna la nevoie. Visul ei, la șaisprezece ani, era să ajungă artistă de cinema. Cît trebuie să sufere că stă într-un sat în apropiere și-și alăptează copilul! Dar poate că e fericită. Poate că timpul lucrează, într-adevăr pentru ea. Poate că și ea își urmărește visul.

— Să vii pe la mine, Rada, să-mi spui cum merge filmul!

6

Curiozitatea mă ridica peste tristețea și îndoielile clipei. Mă aflam pe platou, între actori de cinema, regizori de film, operatori, reflectoare. Am să văd cum ia viață un film, am să asist la nașterea lui. Mă simțeam propulsată de pe pămînt în Olimp. Ce-i drept, nu ca vedetă, nici ca regizor, ci datorită diplomei mele de soră. Eram sanitara echipei de filmare. Dar ce importanță avea? Am să văd cu ochii mei cum ia naștere un film, am să învăț, am să prind din zbor tot ce se poate învăța și prinde, și am să trăiesc în preajma lui Cyrus Hotaru. De la el, mai mult decît de la oricine, aveam de învățat. Nu mai știam nici eu ce nume să dau sentimentelor mele. Cyrus era un om înșurat. Dar pentru Cyrus aș fi intrat în foc.

Prima zi de filmare. O arie, o mașină de treierat. Cald, șaizeci de grade la soare. Cite zece blende îi înconjurau pe actori și reflectau asupra lor lumina. Apa se aduce în butoaie, cu mașina, din sat. Mîncarea în crătiți, cît roțile de car. Nu mă săturam să privesc kilometri de cîmp, cu toate că soarele ardea și nici țărani, obișnuiți cu arșita, nu suportau ușor acel du-te vino, care începuse de dimineată și avea să țină pînă la asfințit. Descoperisem tocmai aparatul de filmat, cînd am văzut venind întins spre mine un cîine ciobănesc. Nu știam că are un rol în film și că se îndreaptă precis la locul indicat, de parcă un regizor de culise i-ar fi făcut semn să între în scenă, și fericită i-am ieșit în cale, și am strigat:

— Ardei!

Cîinele s-a oprit, eu m-am apropiat și mi-am vîrît mîna în ceafa lui. El și-a vîrît colții în mîna mea.

În sat s-a dus vestea că în echipa de filmare este o doctoriță și la unu noaptea am fost trezită din somn de o femeie, că-i moare copilul. Într-o cameră minusculă, cu un ochi de geam, zăcea un băiețel, trîntit pe laviță, cu o lumînare la cap și sufocat de toată familia care bocea stropindu-l cu aghiazmă și împiedicîndu-l să respire. Copilul avea dizenterie, dar murea de lipsă de aer, se sufoca de miros de tămîie, de lumînări și de oțet aromatic. Cînd am deschis gemul, a început să respire.

A doua zi, l-am dus la Craiova, unde l-am internat. La înapoiere, operatorul m-a întrebat dacă mi-am făcut prima injecție.

— Doctorul lipsește din oraș. Și sora m-a sfătuit să supraveghez cîinele. Dacă nu dispare, nu e turbat.

— Și dacă plecăm să filmăm în altă parte?

Era supărat, îngrijorat.

— Sora mi-a spus să las adresa la sfatul popular să-mi scrie ce face cîinele.

— E o proastă.

— Sînt de aceeași părere.

— Cînd vine doctorul?

— Peste trei zile. Vor fi exact cinci.

— Mergem imediat cu mașina să vă facă o injecție. Imediat...

Mi-a făcut injecția. S-a bucurat ca un copil.

Oleg Stan era un bun tehnician și cu multă experiență de film. Lucra după carte, nu-și îngăduia fantezii. Cirus Hotaru, artist pînă în vîrful unghiilor, neliniștit, bîntuit de întrebări, cum

spunea Agata, era în căutare. Nu-l interesau drumurile bătute. Operatorul părea să ignore pînă și numele lui.

Mă duceam în fiecare zi cu mașina lui la Craiova. Dar, cînd îl întrebam cum merge filmul, răspundea:

— Nu merge!

Și nu mai scotea un cuvînt.

De obicei mă aștepta în fata unui restaurant. O dată am ajuns puțin înaintea lui. Cînd m-a văzut, i s-a luminat fata și mi-a întins, ca un trofeu, o pungă cu pere.

— Am întîrziat din cauza perelor.

La înapoiere, ne-am întîlnit cu Cyrus, care s-a făcut că nu ne vede. Nu era prima dată cînd proceda așa. Am înțeles că nu-i plăcea prietenia mea cu operatorul și am căutat tot felul de mijloace ca să ajung la Craiova, singură.

— De ce fugi de mine? Tot satul intervine să te duc cu mașina. Mi se aduc plocoane, pui, pîine caldă. Ești foarte iubită. Azi e ultima injecție! mi-a spus cu părere de rău. Pot să te conduc?

Pe drum, simțind că mă gîndesc la Cyrus, mi-a spus:

— Se crede Eisestein și nu-i. Poate că e un mare regizor de teatru, dar filmul e altceva. Trebuie gîndit altfel. Și în nici un caz nu trebuie să amestece problemele lui personale cu problemele filmului.

— Nimeni nu-i scutit de probleme personale. Fiecăruia îi vine rîndul. Dacă știi de ce e contrariat, cu atît mai mult trebuie să te apropii de el. Grozav m-ar interesa să vă aud discutînd despre film!

— Rada!...

De cîte ori îmi pronunța numele părea intimidat.

— Am văzut cum a strigat la dumneata cînd ai pus mîna pe valiză să-l ajuți. De fapt, de ce te-ai repezit să-l ajuți?

— Am făcut-o instinctiv.

— Mă mir! Ești femeie!

— Cîteodată uit.

— Să nu uiți niciodată.

„Să nu faci asta niciodată, Rada!” Eram la spital, mă aplecasem să-i leg șiretul la pantof profesorului. „Nu, să nu faci asta niciodată!”

— Ce-i, Rada? Cine te-a necăjit?

— Cînd cineva mă necăjește, suport mai ușor. Sînt obișnuită. Dar cînd cineva e bun...

Oleg mi-a luat brațul:

— Rada! Aș vrea să-ți spun ceva...

L-am întrerupt:

— Spune-mi de ce o acțiune, care se petrece la cinci dimineța, trebuie să se filmeze neapărat la ora aceea și nu la cinci seara? E aceeași lumină. De ce să-l obligi pe regizor să se scoale cu noaptea-n cap? E obișnuit să lucreze noaptea, să citească pînă tîrziu. Cum să se scoale la patru?

Oleg Stan a zîmbit, trist.

— Aș vrea să tină și la mine cineva atît de mult...

Mi-am procurat scenariul filmului și am început să-l studiez.

— Vroiam să-mi închipui cum aș proceda eu, dacă aș fi regizor. Imaginam diferite soluții. Și uitam că sînt soră.

— Soră Rada, te rog să treci după masă să-mi pui ventuze și să-mi faci o frecție. Sînt foarte răcită! mi-a spus una din vedetele filmului.

Dar la ora indicată, actrița avea musafiri și, printre ei, operatorul, și era prea binedispusă ca să-mi închipui că ventuzele îi sînt absolut necesare. Văzînd că vreau să plec, mi-a propus să mai aștept și, dacă se face prea tîrziu, să dorm la ea.

— Se face sigur prea tîrziu! am spus și am plecat fără altă explicație.

Oleg m-a urmat.

— Rada, de ce nu rămii? Pot să te conduc cu mașina.

— Am venit în calitate de soră.

— Să știi că și eu am făcut multe meserii pînă am ajuns operator. Așa că nu te mai tot lăuda, ca miine am să te aplaud pe scenă!

— Nu știu dacă am să rămîn în Institut. Nu orice vis se împlinește...

— Nu-nțeleg. Ești în anul trei.

I-am vorbit despre Cyrus, despre lecțiile lui de regie. Despre ambițiile lui pentru ceea ce trebuie să fie teatrul peste douăzeci de ani. El, Cyrus, gîndește pentru anul 1970.

— Dar filmul e cu totul altceva, Rada. Cînd ai aparatul de filmat în față trebuie să răspunzi la alte întrebări, să răspunzi imediat. Acum, în '51.

— Grozav aș vrea să vă văd la lucru împreună și să învăț de la amîndoi! Mă întreb cum se poate ca doi oameni capabili să învingă atîtea greutăți să nu-și poată învinge orgoliul. Uite, eu am să-mi înving timiditatea și am să-ți spun că stați față-n față ca doi

cocoși gata să se jumulească. Enervarea se transmite actorilor. Până și ciinelui, care e și el actor. Dacă n-ar fi fost nervos, nu m-ar fi mușcat.

Dar operatorul, ca și cum nu m-ar fi auzit:

— Tot materialul filmat în primul sat trebuie refăcut. Și regizorul răspunde. Am filmat cum a vrut el. Îl privește...

— Dacă ai știut că ceea ce face e prost, pentru că n-are experiență de platou, de ce l-ai lăsat să continue? De ce? Nu înțeleg.

— Ai vorbit cu el, Rada?

— N-am îndrăznit.

Oleg a schițat același zîmbet ironic și trist.

— Îmi face plăcere că îndrăznești cu mine. Aș vrea să îndrăznesc și eu.

S-a apropiat de mine.

— Să nu îndrăznești. E un sfat de soră mai mare...

— De soră mai mică.

— De soră. E o etichetă de care nu pot să scap.

A doua zi, Cyrus primește un bilet de la Luchi că băiețelul e bolnav.

— Rada, vrei să mă însoțești? Te roagă Luchi.

Și, fiindcă i s-a părut că ezit:

— Bineînțeles, dacă-ți dă voie operatorul.

— Dumneavoastră ce credeți?

— V-am văzut mereu împreună.

Și, strângînd buzele:

— E un roșcovan înalt, sportiv, simpatic. Sînteți tineri, liberi...

— Eu n-am fost niciodată nici tînăra, nici liberă. Ce are copilul?

— Febră mare.

Îmi părea rău să renunț la o zi de filmare și nu-mi făcea plăcere să-l văd pe Cyrus în sînul familiei. Dar eram soră.

De îndată ce am văzut copilul, mi-am dat seama că are varicelă. O formă ușoară.

Cyrus a stăruit să rămîn peste noapte acolo.

— Și tu? l-a întrebat Luchi. Tu nu rămii?

— Mîine în zori filmăm. Mai am de lucru în seara asta.

După plecarea lui, a început să mă descoase.

— Cum merge filmul?
 — Greu!
 — Crezi că Cyrus trăiește cu asistenta lui?
 — Eu nu știu niciodată cine cu cine trăiește.
 — Cyrus spune că ai spirit de observație. Și el nu se-nșeală.
 — Să observi e una și să vezi e alta.
 — Nu-i vorba să-i vezi în pat, Rada nu face pe proasta!
 — Dar măcar într-un boschet său ținându-se de degețel sub
 clar de lună. Parcă nu erai geloasă!
 — Am ceva de apărat. Și dacă cineva mi-ar sta în cale...
 Ochii îi scăpărau.
 — L-ai sfișia!
 — Da. De unde știi?
 — Mă uit la tine.
 — Rada, aș vrea să știu tot ce se-ntîmplă acolo.
 — Și ai vrea să-l spionez?
 — Aș putea și eu să-ți fiu de folos.
 — Nu primesc tîrgul, Luchi.
 — E foarte schimbat de la o vreme. Irascibil, nervos...
 — Da, Luchi. Și pentru film nu e bine.
 — Oh, film și film! De la o vreme n-aud decît „film”.
 — Femeile pescarilor nu aud decît „năvoade”, „undite”,
 „pește”. Ale schiorilor: „zăpadă”, „schiuri”. Tu te-ai măritat cu un
 regizor.
 — Ce scump plătesc! Dacă ai ști cum mă umilește? N-aud de
 la el un cuvînt bun. Nici un pic de tandrețe. E furios că m-a luat
 de nevastă. Parcă l-am obligat.
 — Ai făcut totul ca să se simtă obligat. Chiar și un copil...
 — Ei și? E copilul meu. Nu voiam să mă mărit. Poți să-l
 întrebi. M-a dus cu forța la ofițerul Stării civile...
 — Erai în luna a șaptea. Știa că e copilul lui.
 — Putea să-l recunoască fără să se însoare. S-a înșurat și nu
 mi-o iartă. Ce orgoliu dement!
 — Își iubește copilul.
 — E și foarte legat de mine, dar nu-și dă seama. Cînd o să-și
 dea seama, am să-l joc cum am să vreau!
 — Pentru cînd ai planificat „jocul”?
 — Rada, peste un an n-are să mai puie în scenă o piesă în
 care să nu am un rol.
 — Principal?
 — N-are să conceapă ca nevasta lui să n-aibă un rol

important. Dar pe mine mă interesează un angajament. Un contract.

— Nevasta lui Cyrus Hotaru are să-l obțină ușor. Știe că ai terminat Conservatorul?

— Știe și e furios. Am auzit că operatorul îi pune bețe în roate. E adevărat? E adevărat că-i plăci? Nu-l lăsa să-ți scape, Rada! Se pare că e foarte priceput și simpatic roșcovanul. Aș vrea să-mi facă niște probe de film. Vrei să-i vorbești despre mine?

— Soțul tău ar fi mai indicat.

— Doamne ferește! Crede că nu sînt bună decît să cîrlesc ciorapi, să fac magiun și dulcețuri.

— Ai făcut totul, ca să creadă asta.

— Are să aibă surprize. Ce fericit ar fi să rămîn doică! Dar asta nu se poate. Dacă m-ar vedea în *Dama cu Camelii* ar leșina...

— Organizează o serată costumată, Luchi. N-ai planificat-o?

— Ba da. Un bob zăbavă și am să-mi scot pîrleala. Tot felul de asistente și studențe și stele și stelute îi dau tîrcoale. Dau ochii peste cap și-și șlefuiesc vocea, în timp ce eu spāl scutece și alăptez. Dacă ai ști cum mă ustură sîni! Îmi ies ochii din cap.

— Dar te și bucuri, Luchi. De ce vorbesc mamele numai de sacrificii, de necazuri. Dar bucuriile?

— Nu mi-ai spus cum merge filmul.

— Prost, Luchi.

— Din vina cui?

— Poate și din vina ta. E veșnic preocupat, nervos, irascibil, cum spui.

— De ce? Ce-i lipsește? Face tot ce vrea. Tot ce-i place. Mie mi-a trîntit un plod și m-a legat de mîini și de picioare.

— Copilul vostru, Luchi.

— Ei bine, nu mă cunoaște!

— Decît să ameninți, mai bine ai căuta să-l înțelegi. Nu ești un adversar, ești un prieten.

— Sînt o nevastă. Asta e rolul pe care mi l-a dat.

— Atunci, joacă-l bine.

— Cred că mai bine nu. Se poate. Ia să vedem care e, după tine, nevastă ideală?

— Femeia care își încurajează bărbatul, îl stimulează, îi dă încredere în el: „Tu poți mai mult, tu poți mai bine. Trebuie să reușești!” E lîngă el în clipe de oboseală, de deznădejde. Nu-l lasă! Nu-l cicălește, nu-i cere explicații. Nu-i cere nimic. Îi dă. Îi creează un climat de liniște și de odihnă. E aproape de

— El, îi pune mîna rece pe fruntea încinsă de griji, sau îi dă o mîna caldă ca să-i încălzească sufletul cînd are nevoie. Dacă el are îndoieli, ea nu trebuie să aibă...

— Vorbești ca din carte, Rada. Asta e cusurul tău: morala și moralitatea. Nu cumva ai venit să mă prelucrezi? Să-mi dai lecții?

— Cînd îți alăptezi copilul, îmi dai tu mie o lecție, Luchi. Ce lecție! Fără să vrei, fără să știi. Și eu nu mă supăr. Să nu crezi că, plecînd de-aici, o să fiu exact cum am fost cînd am venit...

Luchi m-a privit drept în ochi:

— Știi, Rada. Poate că te-am chemat fiindcă știam...

— Ai făcut foarte bine că m-ai chemat...

N-am mai stat să aștept cursa. Simțeam nevoia să merg și să tot merg. De ce a spus Luchi: „Știu”? Ce știe? „Te-am chemat fiindcă știam!” De ce n-am îndrăznit s-o întreb „ce știai?” „Ce știu eu poate să știe oricine, dar inima mea este numai a mea!” spune tînrul Werther.

— Dacă Goethe ar fi murit la treizeci de ani, n-ar fi fost Goethe și *Faust* n-ar fi existat! spunea odată Mitruț.

Întrebările astea nu-l lăsau să doarmă. Se înfuria cînd auzea că nimic nu-i întîmplător. Totuși, dacă Cyrus n-ar fi condus-o pe Agata acasă, într-o seara, dacă Luchi n-ar fi venit în seara aceea...

Nu știu cît am mers și nici cum am ajuns în fața unei porți. O poartă imensă, masivă, sculptată minuțios. Omul, alături, părea mic, pipiriu. I-am spus că mi-e sete. Mi-a adus o cană cu apă. Dar eu vroiam să intru.

— E o mîinăstire?

— O fostă moșie Acolo sus e conacul.

Am vrut să-l văd de aproape.

Pe trepte de piatră, am coborît într-un parc sălbatec. Mi se părea că visez. Aleea pe care mergeam era acoperită cu o boltă pe care urcau zorele albastre, mov, ca zorii zilei, și se oglindeau în apa unui lac. „Clematis!” șoptește învățătorul., Cînd, cum l-am uitat?!

În mijlocul lacului, o insulă și o căsuță în stil japonez, în stînga ei, dacă stăteai cu spatele la conac, printre arini, stejari și frasini, boschete de zmeură și mure, iar în dreapta, pomi fructiferi, viță-de-vie, și peri pe araci, formați să dea fructele numai sus pe coroană. O alee tot atît de lungă ca aceea cu ploi, de-o parte și de alta, ducea la grajduri zidite, cu instalație de apă. Iar cînd te întorceai cu fața spre deal, vedeai, în dreapta și stînga intrării, două scări de piatră șerpuite, printre trandafiri agățători,

care duceau la terasa conacului, unde se deschidea toată perspectiva din vale. Terasa, sculptată în lemn, stil românesc, cu arcade susținute de colonete sculptate în lemn. Oboseala îmi trecuse ca prin farmec. Și farmec și vis părea totul. Aici se puteau filma multe secvențe de film. S-ar realiza și o economie de timp. E mai aproape. Mi se părea, ca în copilărie, că am găsit o comoară și voiam să împărtășesc și altora bucuria mea, să mă laud. Dar drumul e lung și larg, ca de caleașca. Stejari seculari, de o parte și de alta, cu scorburi în care s-ar fi putut instala, ca în basme, piticii. Pe podul de lemn de peste Olt îmi auzeam pașii, și parcă mă îndemnau să mă grăbesc, să duc vestea cea mare. Deși se întunecase și nu cunoșteam drumul, am luat-o pe scurtătură, prin porumbiște. Dar, treptat, m-a prins frica și a început și ea să mă mîne din urmă și nu m-am oprit decît acasă, la Olej Stan și i-am povestit într-un suflet tot ce-am descoperit.

Mă asculta mirat și puțin bănuitor.

— Nu-i o poveste?

— Hai la Cyrus. Trebuie să știe și el.

— Bine, Rada, dar să mă lași să-i spun că vreau să mă însor cu tine. Numai la tine m-am gîndit de cînd ai plecat. Tu te-ai gîndit la Cyrus, nu-i așa?

— Nu pari prea încîntat de descoperirea mea.

— Ba da, dar nu mi-ai răspuns. Te-am cerut de nevastă.

L-am luat de mînă:

— Noaptea e cel mai bun sfetnic. Îți răspund mîine.

— Bine. Să știi că Cyrus nu e acasă, au venit directorii de la Cinematografie. Mîine pornim spre locul de filmare.

Eram atît de veselă, încît l-am sărutat pe obraz.

— Ești neras, te-am prins.

— Rada, tu n-ai iubit pe nimeni?

— Eu trebuie să-mi cîștig dreptul de a iubi...

A doua zi, cînd Oleg Stan, Cyrus, directorul și alți doi care au venit să se intereseze de film erau gata să urce în mașină, să pornească spre locul de filmare, eu, în costum ponosit de

— Țărancă săracă, împreună cu alții, care intram în figurație, așteptam autobuzul.

— Rada! Vino cu noi! Vino să ne arăți unde ai descoperit paradisul! spunea Cyrus.

Era lîngă mine, ironic, crispat. Pe drum, în timp ce operatorul explica, entuziasmat, cum e conacul, eu mă întrebam dacă am să

găsesc drumul. Dacă totul va fi așa cum mi s-a părut.

— N-o să mai trebuiască să plecăm la Coțofeni! spunea Oleg. Nu mai împachetăm, rămânem pe loc. Conacul e tocmai ce ne trebuie, terasa...

Parcă văzuse cu ochii lui.

— Cum de nu l-ați descoperit până acum? întreba directorul.

Cirus tăcea. În mine, creștea neliniștea: „Dacă nu regăsesc drumul?” Dar, în același timp, judecam ca la un examen de care depinde totul. Știam unde părăsisem șoseaua, ca să intru în porumbiște și cum am ieșit iar pe șosea. În cel mai rău caz, ajungem mai întâi până la Luchi și o luăm înapoi, pe drumul celălalt. Dar de ce nu ne-am opri cu doi-trei kilometri înainte și, de acolo, spre stînga...

— Știu unde el făcu șoferul. Am dus acolo niște cheflii în timpul războiului. E o fostă moșie...

— Ce bine! am izbucnit, fericită.

Abia în urmă mi-a răsunit în urechi acest nesăbuit „ce bine”! și mi-au luat foc urechile. Mă uitam la profilul șoferului, cîrn, cu fața lată și roșie ca o reclamă de bere, care nu știa că mi-a luat o piatră de pe inimă. Neașteptat de repede a apărut conacul și basmul a devenit parcă abia acum realitate...

În zilele care au urmat, lucrurile păreau să meargă strună. Eu, cînd pe platou, cînd la dispensar, unde țăranii veneau cu tot felul de necazuri, ba trebuia s-o mai îngrijesc și pe asistenta lui Cyrus care avea spondiloză și nu se putea mișca. Boala o înrăia.

— Ți-a pus Dumnezeu mîna-n cap, Rada!

— Nu știi ce face Dumnezeu cu mîna lui, dar mie îmi ard palmele.

— Ce vrei să spui? Cum îndrăznești? Doar îți vreau binele! Să știi că ai dușmani...

Iar Cyrus, în aceeași zi, pe același ton:

— Rada, să știi că ai dușmani.

— Și dumneavoastră aveți.

— Eu știu să mă apăr mai bine. Se zice că faci seara baie în Olt. E adevărat? La lumina lunii? Interesant!

— După o zi de caniculă nu-i interzis, pe cîte știu.

— Fără costume?! În doi?!

— Ce infamie!

— Vezi că ai dușmani?

— Aș vrea să nu fiți alături de ei, niciodată!

— Rada, cred că ai stat destul aici. Ai pierdut destul timp. Părerea operatorului e să mai rămii, Crede că ai putea să te transferi la Cinematografie, în toamnă. A vorbit cu directorul.

— Mă interesează părerea dumneavoastră.

— Rămii în teatru...

A spus-o cu toată gravitatea. Am fost fericită. Eram sigură acum că fericirea există. Cirus mi-era iremediabil drag...

— Rada, am apreciat eforturile pe care le-ai făcut, ca să mă apropii de operator. Dacă n-ai reușit, nu-i vina ta. Aș spune chiar că ai reușit să ne depărtezi...

— Nu înțeleg.

— Ești inteligentă și înțelegi foarte bine. Oricum, eu am renunțat la film. Îl va continua altcineva.

În aceeași zi am primit o telegramă de la București: „Vino urgent la Institut. Brateș”.

7

— Rada, umblă tot felul de vorbe pe socoteala ta! mi-a spus Brateș. Unii pretind că vrei să te transferi la Cinematografie. Alții, că te măriți cu operatorul și, bineînțeles, că trăiești cu el. În orice caz, o lucrătură trebuie să fie, fiindcă am auzit că ți se cere o completare la autobiografie. M-am gândit să te chem.

— Îți mulțumesc! încep să cred că am prieteni în Institut.

Întrebarea care mi s-a pus e ultima la care m-aș fi așteptat.

— Ai rude în Germania?

— Rude în Germania?!

Îmi venea să rîd.

— Ia gîndește-te bine!

— E inutil să mă gîndesc. N-am rude nicăieri. Sau, cine știe! Bunicul, Gheorghe Sete, s-a însurat de trei ori și a avut trei rînduri de copii. Mama are trei rînduri de frați și surori.

Și deodată strig:

— Știu cine i neamțul!

Gina, sora mamei din a doua căsătorie a bunicului, s-a măritat cu un sas, inginer la fabrica de instrumente chirurgicale. El a scos-o din spital unde fusese ani de zile soră medicală; Am fost o singură dată în casa ei. Avea multe camere, se plictisea și înșira toată ziua mărgelile. Camera de servitori era liberă. I-am

cerut-o. Mi-a răspuns:

— Nu te supăra, dragă Rada, nu vreau să mă complic. Tu nu cunoști bărbații. Orice fustă îi atrage, dacă nu-i fusta nevestii. Nici servitoare nu țin, ca să nu mă complic.

— Totuși a vrut s-o ajute pe Didina, o soră din a treia căsătorie a tatălui ei. A scos de pe ea fotele, iia și i-a pus fustă plisată și bluză marinar. Dar Didina ieșea desculță pe stradă și cu fața plină de magiun. Inginerul, întorcându-se într-o zi acasă, însoțit de un doctor, s-a făcut că n-o cunoaște, dar ea a strigat:

— Ei, neamțule, te faci că nu mă cunoști?

— Gina i-a băgat în paporniță fotele și iia și a trimis-o la moașa Leana, unde nimereau toți cei din familie, care rămîneau fără acoperiș. Moașa a băgat-o la școala de surori, unde l-a întâlnit pe doctorul care o văzuse desculță și murdară de magiun pe față. A luat-o de nevastă și s-au stabilit la țară. Chiar acum o lună, când am plecat cu mașina echipei de filmare, am avut o pană și m-am oprit acolo. O casă părăsită, o curte plină de bălării și viță-de-vie. O vecină mi-a spus că Didina a plecat cu domnul doctor la oraș să divorțeze. Plecau mereu să divorțeze, se împăcau, trăgeau un chef și se înapoiau, beți morți. Vecina avea grijă de copii. Unul era de trei ani, altul abia se ținea pe picioare. Didina, când s-a întors și i-am spus cine sînt, m-a poftit la masă. Gătită cu rochie de tafta, a început să pregătească cina. A luat paie, le-a pus în vatră, a zvîrlit în ceaun mălaiul necernut, carnea a pus-o pe plită, la prăjit. În timp ce trebăluia, o critica pe Gina. N-am rămas la masă, fiindcă mașina s-a reparat și era gata de plecare.

— Rada, completează-ți autobiografia! mi-a spus, plictisită, secretara.

— Să scriu toate astea?

— Să scrii absolut tot...

Cînd Oleg Stan, după multă căutare, a dat de mine, i-am vorbit despre rudele pe care le-am descoperit.

— Nu știu dacă au nimerit și în Germania, dar aș putea să scriu un roman, mai tare ca Jalna.

Îmi venea să rîd și să plîng.

Oleg nu citise Jalna. Nu-i plăceau romanele. Era sigur că romanele nu se mai pot consuma decît transformate în scenarii de film, dar (îmi plăcea legătura)...

— Am și eu o bunică nemțoaică.

— Ești un bun operator, Oleg, și cînd e nevoie de tine, ți se

iartă toate bunicile.

— Rada, eu am nevoie de tine. Dă-mi mîna.

M-am uitat în ochii lui cu recunoștință și i-am întins mîinile amîndouă.

— Vreau să mi le dai de tot.

— Să fim prieteni, Oleg.

— Eu de nevastă am nevoie. Ești tocmai ce-și dorește mama. Te-am descris foarte amănunțit. I-am arătat și fotografia ta. Îi plăci.

— Cum m-ai descris?

— I-am spus că ești ordonată, curată, albă ca zăpada, bălaie, cu ochi ca frunzele, puțin cam cîrnă, cu fruntea prea bombată și cam încruntată, dar harnică și îndemînică, vioaie, serioasă și deșteaptă. Omul poate porni cu tine la drum fără grijă, la orice drum, pe orice vreme.

— Despre sufletul meu ce i-ai spus? Ce știi despre el?

Era o întrebare la care nu se aștepta. A clipit des, de parcă-l supăra soarele.

— Spune, Oleg, dacă aș fi o cămilă, m-ai lua? O splendidă cămilă cu o cocoasă sau două?

A surîs liniștit. Și și-a trecut mîna ușor pe spatele meu.

— Ai spate drept, parcă-i dat la rindea.

— Dar dacă am o cocoasă care nu se vede? Care apare numai pe întuneric?

— Degeaba încerci să mă sperii!

— Și totuși, Oleg, e imposibil ca numai cămila să aibă cocoasă.

— Îmi vorbești ca unui copil.

— Nu știu nimic despre copilăria ta, Oleg.

— Are mama un album cu toate fotografiile de cînd m-am născut. Am să ți le arăt. Mama e foarte ordonată. I-am spus că și tu ești ordonată. Vrea să mă vadă la casa mea.

— Și eu să iau asupra mea grijile ei, și, cînd ea n-o să mai fie, eu să-ți fac chifteluțe, așa cum îți făcea ea, probabil că o să-mi dea un caiet cu rețete de budinci.

— De unde știi. Rada?! Mama are un caiet cu toate rețetele.

— Toate, chiar toate?! Atunci, fericirea noastră e garantată!

— Rada, în viață doi și cu doi fac patru. Viața nu-i poezie.

— Nu cumva îmi ceri să renunț la teatru?

— Mai întii ai să termini Institutul. Și pe urmă, o să mergem împreună la teatru, la cinema, la operă.

— La sfîrșit aplaudăm, ne luăm lucrurile de la garderobă și pornim spre casă. Dar dacă unul pleacă liniștit și celălalt tulburat? Dacă unul adoarme, de îndată ce pune capul pe pernă, și celălalt rămîne cu ochii deschiși și-și pune întrebări?

— Ce întrebări?

— Tu nu-ți pui întrebări, Oleg?

— Ba da, dar le rezolv. Acum am o întrebare și aștept un răspuns: Vrei să te măriți cu mine?

— Nu!

— De ce ai ocolit atît?

— Fiindcă-mi ești drag. Și m-am gîndit că puțin tot ar putea să te doară.

— Mă doare și-așa.

— Dar mai puțin.

— Rada, faci o greșeală. Sînt sigur de asta. Nu-i vorba numai de mine.

— Poate fac o greșeală. Poate că nu am să ajung unde vreau. Dar trebuie să aleg între două greșeli. Vrei să rămînem prieteni?

— Nu. N-o să ne mai vedem.

— De ce?

— Fiindcă am să mă însor într-o zi și vreau să fiu corect cu fata care o să fie soția mea.

— Ai să-i vorbești despre mine? Ai să-i spui că ai fost îndrăgostit?

— Nu.

— Atunci n-ai să fii tocmai corect.

— De ce s-o supăr?

— Nici ea n-o să vrea să te supere. Dar asta nu înseamnă că n-are și ea un rucsac în spinare, sau o invizibilă cocoasă, într-o zi, într-o clipă cînd nu te aștepți, te lovești de cocoșa celuiilalt și te sperii.

— Lasă metaforele, Rada. Eu sînt cîstit. Și tu ești. Tocmai asta-mi place. Ai un suflet frumos și, uite, omoplați drepți. N-ai cocoasă. Rucsacul e altceva. Eu sînt sportiv. Am vorbit și cu mama. Și ea e alpinistă. În excursii, o s-o luăm și pe ea. Grozav mă iubește...

Nu mai știi de cînd mergeam alături, cînd a început ploaia. Ne-am adăpostit sub streășina unei case. Oleg m-a luat în brațe.

— Nu ți-e frig. Rada?

Buzele lui, lacome, calde, mi-au amintit de Dragoș. Buzele mele erau ca și atunci, uscate, bătute de vînt, aspre. Lucidă,

ascultam vîntul, ciripitul păsărilor, picăturile de apă care curgeau din burlane. Cu coada ochiului, am văzut cum între nori și-a făcut loc un ochi de cer albastru. Mi s-a părut că-i privirea lui Cirus. Și, brusc, m-am depărtat de Oleg...

În anul trei, titularul catedrei era Victor Rareș, care, după un scurt curs de specializare, s-a înapoiat mai îngîmfat, mai plin de el. Din păcate, spre deosebire de Cirus, uneori nedrept, irascibil, subiectiv dar pasionat de teatru, iradiant, capabil să te atragă ca într-un cîmp magnetic în sfera convingerilor lui,

Rareș era calm, impenetrabil. N-avea nici o curiozitate pentru ceva sau cineva. Nici un elan. Vorba, gestul, pasul, parcă erau cronometrate. Hotărîse parcă să nu se consume ca să trăiască mult. Cirus îi predase clasa cu note și fișe, pe care Rareș nu simțea nevoia să le verifice. Ne explica importanta caietului de regie, așa ca să înțelegem că de acest caiet depinde soarta noastră:

— Partea întâia, analiza autorului și operei, privite dialectic, deci reconsiderarea unei piese clasice sau discutarea unei piese noi. Partea a doua, indicațiile date interpreților, acolo unde socotiți că e necesar, indicații clare, exacte, sobre, schițe de decor și punere în scenă, indicații de mișcare, justificarea lor, schițe de costum și o vedere de ansamblu asupra întregului spectacol. Lămurit?

Începusem anul cu o stranie încredere în mine. Gîndul că răspunderea va fi individuală, că se va putea cunoaște exact aportul fiecăruia, îmi dădea curaj. Mi-am ales – ceea ce pe așii clasei îi făcea să strîmbe din nas – un vodevil de Alecsandri: *Coana Chirița în provincie*. În ziua în care mi-am susținut lucrarea, în afară de cîțiva colegi, clasa nu s-a încălzit și nimeni n-a luat cuvîntul. Profesorul a găsit excesivă comparația dintre Alecsandri și Caragiale.

Furioasă și ca să mă apăr, îl ridicam pe Alecsandri în slăvi.

— Are meritul de a fi primul dramaturg care înființează un teatru românesc, cu piese românești, jucate în românește, primul care, înainte de Unirea Principatelor, îndrăznește să critice protipendada, primul care desțelenește drumul satirei la noi!

— Au desțelenit alții înainte. Asachi, bunăoară! îmi replică profesorul, placid.

— Dar saltul calitativ l-a făcut Alecsandri.

— Just! s-a auzit o voce.

Cineva a tușit o dată. Florea Frunză. Aveau, el și prietenii lui, un fel de limbaj cifrat prin care-și băteau joc de tot ce li se părea tezist sau plat. Și pe ei vroiam acum să-i înfrunt în cele ce susțineam.

— Meritul lui Alecsandri e mai mare decît al lui Caragiale!

Începusem să explic condițiile istorice în care a apărut

— Fiecare.

— Îndrăzneț, îndrăzneț! mă întrerupse profesorul, și parcă se abținea să nu caște.

— Un regizor trebuie să fie îndrăzneț! am replicat, ca și cînd n-aș fi înțeles ironia.

— Un regizor trebuie să poată cîntări just. Dacă o luăm așa, atunci unde-i locul lui Moliere?

— Cînd Moliere juca la curtea Regelui Soare, noi, la 1650...

— Vrei să mă înveți istorie? mă întrerupse Rareș din nou.

— Vreau să amintesc că „Oglindirea artistică veridică a realității în artă nu poate fi decît concret istorică”.

— Ju-u-ust! se auziră mai multe voci.

— Vezi, toată lumea e de acord!

Acesta era climatul pe care mi-l pregătisem pentru examenul la care urma să mă prezint.

— Ți-ai tăiat craca de sub picioare! îmi spuneau unii.

Iar alții:

— Rada, bine i-ai zis!

Mă interesa părerea lui Frunză:

— Ce nu ți-a plăcut?

— Lucrurile comune. Vorbești ca din carte.

— Pentru tine totul începe cu Hamlet.

— Cu Don Quijote! El e actorul genial. Sancio e publicul.

Scena e Spania.

Dar eu nu mă sinchiseam. Eram hotărîtă să devin regizor. De dimineață pînă seara, nu ieșeam din Institut. Chiar dacă nu făceam decît să umplu călimările, să curăț scrumierele, să deschid și să închid ferestrele, atîta vreme cît mă aflam între zidurile clasei, mi se părea că mă pregătesc de examen.

Activitatea de soră o începem de la opt seara în sus. Pacienții mă așteptau cu ceai, cafea, un sandvici, ce se găsea. Într-o casă, mi se îngăduia să fac un duș, într-alta să-mi spăl cîteva lucruri, să mă schimb. Acasă ajungeam la miezul nopții.

Pe semestrul doi s-a revenit la formula lucrului în colectiv, pentru a pune în scenă un spectacol care să fie dirijat de

profesorul clasei. Altfel, fiecare în parte, lucrînd un act dintr-o piesă, nu se putea acoperi un repertoriu de douăzeci de piese cu studenții de la actorie.

S-a ales *Revizorul* de Gogol, noi fiind și actori și regizori. Discutam, jucam, pregăteam fiecare scenă împreună. Știam dinainte că la examen nu va avea cum să-și dea seama de meritul fiecăruia și-l va judeca după lista de note, moștenită din anul doi. Notele lui Cyrus Hotaru! Omul care ocupa de atît timp gîndurile mele, care fără voia lui îmi stătea de-a curmezișul oricărui alt sentiment care s-ar fi putut înfiripa în sufletul meu, care interzicea tinereții mele orice zbor, orice elan, îmi pecetluse și soarta în Institut. „Ți-am dat dinadins o notă mică, mult mai mică decît merita, ca să te oblig să renunți!” îmi spusese Cyrus, cu un an înainte. Nu știu dacă în cele din urmă își schimbase părerea, dar nota lui îmi rămăsese ca o ghiulea de gît.

Noaptea sau nu dormeam, sau mă trezeam speriată: Dacă am întîrziat la examen?!: „Pune fruntea pe perete, Lia, așa ca să se vadă că ai nevoie de răcoarea lui! Pui prea mult glas, Toni! Altfel... Altfel... O voce de vis. Tu dormi, Oană, și Cătălin plînge. Caută să cîștigi un pas mai la dreapta. Mișcarea mai firească. Trebuie să cauți lumina, s-o simți. Reflectorul mai în față, altfel se joacă prea departe. Stinge lumina, candela ajunge. Dar tu, Mogîldici? Mai aproape de ușă, să nu faci pași în gol – lumina adevărului – aici te întorci brusc. Scade lumina, crește lumina. Mai bine un reflector mic. Lumina să cadă într-un singur punct, să nu facă pata aia în fund. Ascultă-mă, măria-ta! Pauză după: ascultă, nu, Mămăria-ta! Nu, nu cu spatele la public! Nu te învîrtești, schițezi un pas pe nesimțite și ai publicul în față.” Deodată, îmi dădeam seama că repetăm *Revizorul* și că n-are ce căuta Mogîldici aici și totuși întrebam: „Ce faci, Mogîldici? De ce-ți ștergi fruntea? Ți-e cald? Ei, și?! N-ai voie să transpiri, dacă rolul n-o cere!” „Am fost adusă în lume pentru dragoste.” Toni o privește pierdut pe Irina. Ce caută Irina aici? Sîntem treisprezece la masă. Nu sînt superstițioasă. „Numai proștii nu sînt superstițioși!” spune Luchi. Cyrus surîde încîntat...

Mă trezeam nădușită. Toate erau învălmășite în capul meu. Irina din cele *Trei surori* avea înfățișarea Irinei din sala de operație. Ea striga la mine: „De ce strici pensele”? E răspundeam: „Cum să operăm cu pense proaste? Nu vezi, au scame!” Scoteam capul pe fereastră și mi-l îmbăiam în aerul care înțepa. Trăgeam o dușcă de aer proaspăt, curat, îmi scuturam părul, scuturam de pe

mine urmele somnului, urmele nesomnului, gândurile agăţate ca nişte scame. Întindeam braţele ca un dirijor.

Scena reprezenta un hol cu două ferestre: în fund la intrare, lateral alta. Mobilierul: o canapea, două fotolii, o masă. Costume moderne. Rolul nevastei primarului, o studentă de la actorie. După ce se va juca în întregime actul întâi din Revizorul, comisia avea să revie asupra unor scene, în care cei ce nu jucau aveau să lucreze ca regizori cu cei care jucau. Florea Frunză întârzia. Emoţia îmi strîngea inima ca într-un cleşte. Frunză nu apărea. El avea rolul lui Hlestakov. Mă încarcăm de revoltă. Comisia dădea semne de nerăbdare.

În sfîrşit, iată-l! Somnoros, nespălat. Avusesem în ajun o lungă discuţie cu el. Îi arătasem părerile mele în legătură cu piesa. Mă combătuse. Dar acum, nedesmeticit după beţie, susţinea punctul meu de vedere, spre uimirea şi enervarea lui Rareş. Lia era cu totul lipsită de siguranţa care o scotea de obicei din încercătură. Mi se părea că i se fac şicane. Indulgenţa pentru băieţi era vădită. Dar ei sînt actori, nu regizori. Cu atît mai severă va fi comisia. „Femeie regizor”, „femeie dirijor”, „femeie chirurg?” Ei bine, voi fi bărbat, măcar o jumătate de oră! Şi ce-i dacă port tocuri înalte? Pantofii de lac s-au învechit, nu mă mai strîng. Mă gîndesc la Dragoş:

— Nu ai voinţă!

— Am ajuns totuşi aici, prin propria mea voinţă.

— Ai o voinţă în stare să mute munţii din loc! îmi spusese

Cirus. Unde vrei să ajungi?

— Pe scenă! rîde Agata. Rada pe scenă, ha-ha-ha!

Ei bine, sînt pe scenă!

— Sînteţi de acord cu mişcarea actorilor? mă întrebă preşedintele.

Trebuie să răspund. Într-o astfel de situaţie, orice întrebare te poate descumpăni. Comisia aşteaptă, sala aşteaptă. Am pornit în cursă. Omul cu mîrtoaga!

— Eu cred în tine, Rada! îmi suflă Şerban.

— Nu sînt de acord! De ce am strigat? Rumoare în sală. Nu-mi pasă. Sînt soră în sala de operaţie. Chirurgul operează cu mîna mea. Fiecare lucru, pe care-l cere, îl primeşte instantaneu, fiindcă i-am ghicit gândurile cu o secundă mai înainte. I le-am furat. Şi acum trebuie să ghicesc, cît ai clipi, întrebarea care urmează, să-i găsesc soluţia, s-o fur. Ştiu ce gîndeşte. Colegul dumitale încarcă

rolul, joacă fals, grotesc. Telepatie? Nu, îmi cunosc meseria.

— Concentrează-te, Florea! Ai jucat fals, grotesc!

Florea se uită la mine buimac, și parcă întreabă: „Ce-i, Rada, ce te-a găsit?!”

— Jos de pe scenă, Florea. Am să joc în locul tău. Fii atent! Trebuie să te apropii sfios și simplu de personajul de la care vrei să afli ceva.

Privirea mea trece peste comisie, dar se oprește în banca întâi: Cirus Hotaru. A venit pentru mine. Pentru el am să joc.

Frunză parcă de abia acum s-a trezit. Privirea lui continuă să întrebe: „Ce te-a apucat, ce ți-am făcut? Parcă eram prieteni!” „N-am timp să-ți explic.” Și, întorcându-mă spre comisie, de parcă acum aș fi descoperit existența ei, îl văd pe Rareș cu ochii

— În jos, desenînd ceva pe hîrtie. Președintele îmi zîmbește. Nu pot să-mi dau seama dacă favorabil sau nu.

— Crezi că ai interpretat bine rolul?

— Pe linia asta trebuie să meargă actorul. El va juca cu personalitatea lui, cu talentul lui. Eu nu sînt actor, sînt regizor...

Aici și așa ar trebui să se termine povestea Radei. Uneori, cînd mă așezam la masa de scris, îmi venea în minte un film, *Insula*. Undeva în Japonia. O femeie, un bărbat, un copil, o barcă, două donițe cu apă. Umerii femeii, umerii bărbatului, pașii femeii, pașii bărbatului, brațele lor împingînd vîslele pentru un pic de apă. Atîția pași cîte picături, atîtea lovituri de vîsle pentru un pic de apă. Un drum cu barca înainte și altul înapoi pentru două donițe pline. Omul și femeia trag la rame din greu. Ce se mai întîmplă? Nimic! Se stropește pămîntul, se fierbe ciorba. Fiecare sămînță e udată cu economie și grijă. În ciorbă, apa se pune cu socoteală. În jurul blidului, familia se hrănește și tace. Fiecare cunoaște prețul lingurii pe care o duce la gură. Cîți pași s-au făcut, de cîte ori au intrat vîslele în apă, cîte picături de sudoare au curs pentru clipa aceasta solemnă! Timpul se scurge încet, greu. Lupta e strînsă, crîncenă, disperată, între sete și apă, între setea pămîntului și picăturile care îl udă.

Oare voi reuși să arăt lupta Radei pentru un pic de carte? cîți pași a făcut, pe cîte drumuri am însoțit-o? Cît s-a luptat ca să ajungă aici?

Era acum în anul patru. Intrase cu o notă destul de mică, dar cu un prestigiu greu și bine cîștigat. Lia, copilul minune, căzuse, dar spunea tuturor:

— M-am retras. N-am ce căuta într-un teatru în care o felceriță ajunge regizor și un hamal actor!

— Rada, cred că anul ăsta va fi mai ușor.

— Dimpotrivă. Au dispărut încrezuții și încurcă-lume. Am rămas puțini, foarte puțini și fiecare tremură pentru piesa pe care o va primi din repertoriu, pentru examenul de absolvire. Nimeni nu se mai crede genial. Lia, în anul întâi, a strălucit fiindcă avea rezerve de acasă. O bibliotecă e cît o moșie. Credea că n-o s-o ajungem din urmă, noi, gloabele! N-a contat pe voința, perseverența, încăpăținarea noastră! Fiecare pasăre pe limba ei piere. Nu știu dacă ea l-a antrenat pe Frunză la cîrciumă în ajun de examen, dar fiecare a căutat să-l înfunde pe celălalt. Frunză l-a dezgropat pe Mitruț, ca să convingă conducerea Institutului că și el e o victimă a Liei. A bocit și a cerut să plece la Cluj, să repete anul. Nu poate trăi fără teatru. Despre mine a spus: „Rada mi-a dat o lecție pe care n-am s-o uit”. Acum am rămas treisprezece studenți pentru treisprezece piese. La început mă ispitea *D-ale Carnavalului*. Îmi venise o idee. Carnavalul să aibă loc nu în culise, ci pe scenă și să fie jucat în pantomimă. N-am renunțat. Visez un spectacol care să facă înconjurul lumii și care să fie înțeles aproape fără cuvinte. Dar nu mă simt destul de pregătită. M-am oprit la Alecsandri.

— Și dragostea, Rada?

— Acum, cînd sînt aproape de țintă, n-am dreptul să arunc nici o privire înapoi. „întins să fie orice nerv spre fapta spre care-ai pornit”. Cyrus pretinde că nimeni nu poate să spună fraza asta cum trebuie, de aceea la noi în teatru nimeni nu poate să joace *Lady Machbeth*.

— Mai ești îndrăgostită de el?

Rada s-a uitat la mine, ca un om căruia i-a ars casa și nimic nu mai poate să fie salvat.

Venea acum rar pe la mine. Și în măsura în care nu o vedeam, mă apropiam mai mult de personajul care, începeam să cred, va deveni eroina unui român. Dar prezența ei mă deruta, mă irita, mă stînjenea. Nu stătea locului o clipă, începea să trebăluiască de cum intra pe ușă și-i plăcea să repete:

— Vorba Olgăi: lîngă un gard să stai, dar să măhuri!

Dezordinea o scotea din sărite. Pe mine, ordinea pe care voia să mi-o impuie mă irita.

Cădeau primii fulgi de zăpadă. Mă pregăteam să plec la Sinaia. Valizele erau desfăcute, cînd a intrat Rada.

— Nu vă pricepeți să faceți bagajele.

Și, scoțindu-mi lucrurile, încep să le aranjeze altfel: Economie, Horatio, economie. Și, ca să înțeleg mai bine:

— Economie de spațiu!

Cînd a dat peste caietul în care notam în fuga condeiului întîmplările pe care mi le povestea, m-a întrebant:

— În care dintre valize intră viața mea?

Aș fi vrut să surprind o licărire de glumă în privirea ei verde ca apa unui lac, un zîmbet pe fața ei albă, curată. Dar întrebarea fusese pusă cu toată seriozitatea, sau, cum spun copiii, de-adevăratelea.

— Rada, îți mulțumesc. Acum lasă-mă pe mine să-mi termin bagajele.

Și i-am luat caietul din mîna. Am simțit că-mi opune o rezistență, dar n-am cedat.

— Scriitorii cotrobăiesc fără nici o reticență în viața noastră, în sufletele noastre, dar îi supără cînd noi umblăm într-un caiet sau într-un sertar de al lor! mi-a spus.

Iar cînd a dat peste o pereche de ghete noi, îmblănite, le-a cercetat cu atîta mirare, admirație sau poate cu jind, încît am spus:

— Ți le dau, Rada, dacă-ți vin bine. Poți să le iei.

A roșit, și-a umflat nările, și-a mușcat buzele. Ochi îi scăpărau ca ai pisicilor în întuneric.

— Nu mi-am vîndut viața pentru o pereche de ghete!

Am amuțit. Stiloul mi-a căzut din mîna. Rada a șovăit dacă să-l ridice sau nu, apoi, cu capul sus, s-a îndreptat spre ușă...

8

Într-o seară, m-am pomenit cu ea. Zgribulită, înfrigurată, cu fața albastră, buzele albe, pleoapele roșii, cearcăne vinete.

— Aș bea un ceai! mi-a spus. Pot să pun apa la fiert? Un ceai cu rom. Sabina e foarte bolnava. E pe moarte...

— Cum? Ce are?

— O să ajungem acolo. Am să vă povestesc. Acum aș bea un ceai, un ceai cu rom. Cîteva ceaiuri...

Slăbise mult, tremura ca frunza. În noaptea aceea a rămas la mine. Adunată sub pături cu genunchii la gură, a reluat povestea de unde o lăsase:

— Eu sînt o ființă ordonată. O maniacă a ordinii. Și cînd încep un lucru, vreau să-l duc pînă la capăt. Altfel nu pot să dorm. Vreți să vă luați stiloul? Atunci cînd am plecat, am văzut că l-ați scăpat din mînă. Am vrut să-l ridic. Am vrut să mă întorc din drum. Mă gîndeam: Are să calce pe el! Și e păcat! E păcat să strivești un stilou. Mă gîndesc cîți ani mi-au trebuit ca să-mi pot cumpăra un stilou. L-ați ridicat?

— Da!

Și, ca un dirijor care așteaptă cu bagheta în mînă, liniștea desăvîrșită a sălii și a orchestrei care și-a încercat instrumentele:

— Atunci, putem continua. În primăvară, am întîlnit-o pe Luchi, într-o aglomerație, pe podul Grand. Frumoasă, elegantă! De nerecunoscut. Curioasă să știe tot: de unde vin, unde mă duc, dar să nu-mi lase timp să-i pun întrebări. Căuta, și reușea de fiecare dată, să mă încredințeze că tocmai la mine se gîndea, că pe mine mă căuta, că e o întîmplare fericită că i-am ieșit în cale. Cînd vorbea, aveam strania senzație că repetă cuvintele pe care le-a rostit într-o altă întîlnire, că ascult un disc pe care l-am mai auzit. „Rada, trebuie să vii la mine! Numai tu poți să mă ajuți. Nu știu ce e cu Cyrus. Nu-l mai înțeleg. Cred că știi că a renunțat la film. Nu se împacă cu operatorul și nici cu alții, cu nimeni. Toți au avut cu el o răbdare de fier, dar el are răspunsuri de genul ăsta: «Cînd ai ajuns la avioanele cu reacție, n-are rost să călătorești cu diligența». Vede totul în perspectivă și pe plan european. Cînd i s-a imputat că e cosmopolit, a răspuns imperturbabil: «Există o bursă internațională, o bursă a valorilor și sînt fericit că Enescu și Brîncuși sînt atît de bine cotați. Sîntem cosmopoliți dacă admirăm un jucător de tenis, campion mondial? Cred că trebuie să facem totul ca să-l învingem». E convins că peste zece ani o să i se dea dreptate. Ce zici, Rada? Are patruzeci de ani și totuși zece ani i se pare un fleac. Îl preocupă Lăpușneanu. Tu i-ai dat ideea. Stă mai mult în bibliotecă decît acasă. Vrea să scrie o piesă și nu-l interesează dacă o să se joace acum, sau în 1970. Habar n-are ce se întîmplă în casă și cum mă zbucium ca s-o scot la capăt. Sînt zile cînd n-am nici de coșniță. Singura soluție e să cîștig și eu. Nu știe că am făcut probe de film. Au ieșit grozave. Mi le-a făcut Oleg”.

— Oleg Stan?

— Da. Dar nu din cauza filmului, de care habar n-are, a ieșit scandalul. Vreau să intru în teatru. Vreau să joc, vreau un angajament! Am terminat Conservatorul acum patru ani. Cît am

să mai clocesc? Cyrus s-a înfuriat. Și eu mi-am luat copilul și am plecat la mama. A venit după mine și a acceptat toate condițiile. Are oroare de scandal. Îți închipui ce-ar fi un divorț în care aş arăta că Cyrus Hotaru e un retrograd, ca să nu spun altfel! Dar ce înseamnă drepturile femeii, când ești obligată să-ți ascunzi diploma, când bărbatul îți pune într-o mină coada măturii, într-alta coada tigăii și plodul în brațe? într-o zi, când i-am întins paharul cu apă, eram gata să-i spun: „Poftim conașule”! M-am oprit la jumătatea cuvîntului, îngrozită, Rada, îți dai seama? A făcut din mine un suflet de slugă...

— Luchi, vorbești ca pe scenă.

— Sînt gata să repet scena în fața Tribunalului. Când i-am spus lui Cyrus s-a făcut verde. Tot încerca să zîmbească. „N-am știut că sînt înșurat cu Eleonora Duse!” Ești tot așa de egoist de încrezut și de feroce, ca d’Annunzio! i-am spus. Ne îndrăgostim de inteligenta voastră diabolică și ne pomenim cu lipsa voastră de suflet.” Comparația i-a plăcut.

— Și totul ți-a reușit conform planului?

— Rada, sînt ultima roabă într-o țară liberă. Nu se mai poate! Tu ce faci? Mare toantă ai fost că nu l-ai luat pe Oleg! Dar nu-i prea tîrziu. Maică-sa ține pe scrin fotografia ta. Știi ce frumușică ești pe fotografie? Cu capul dat pe spate, într-o căpiță de fin. Rîzi cu toată gura. N-am știut că ai dinți așa de frumoși și pernițe sub ochi. Ești foarte fotogenică!

— Luchi, cum ai ajuns acasă la Oleg Stan?

— M-am împrietenit cu maică-sa. E foarte simpatică. Am vorbit despre tine. Te-am lăudat, să știi. Sînt convinsă că ultimul cuvînt nu s-a spus între voi. Părerea mea este că nu trebuie să-l scapi. Ce aștepți, Rada? Ai cîțiva anișori. De ce nu vii pe la noi? Vine atîta lume care ți-ar putea fi de folos! Ce faci cu spectacolul de absolență? M-am gîndit la tine. Cyrus o să-ți dea sfaturi, o să te ajute...

Și, luîndu-mi la braț:

— Hai la noi la masă! Vino să-mi vezi băiatul!

Cyrus s-a bucurat cînd m-a văzut. Lîngă masca lui Beethoven, cu gura la fel de amară, zîmbea. Dar niciodată nu mi s-a părut mai abătut.

— Rada! îmi repeta numele cu o tristețe care mi-amintea de învățătorul din sat, sau de profesorul de la spitalul Brîncovenesc. Am vorbit despre tine cu Saru. E de acord să-l pui în scenă pe

Alecsandri. Dar eu găsesc că te legi la cap fără să te doară.

— Am scos fragmentele cele mai interesante din piesele lui. S-ar putea face un Festival Alecsandri. Aș vrea să vedeți materialul, schițele...

— Sigur, din punct de vedere regizoral, poate să fie interesant.

Nu părea convins.

— Pentru spectacolul de producție, m-am oprit la *Coana Chirița*. Dialectul e plin de umor, personajele au haz. Am studiat piesa pînă în cele mai mici amănunte.

— Da, cînd adîncești o epocă, un autor, descoperi intenții de care nici el n-a știut.

— Aș vrea să vă arăt descoperirile mele.

— Adu-ne materialul. Rada, ce mai atîta vorbă! a intervenit Luchi. Hai, bate fierul cît e cald. Du-te, dar nu zăbovi, la patru trebuie să ies...

Uitase că m-a poftit la masă. Și trebuia să înțeleg că nu pot rămîne după plecarea ei.

Cirus nu mai era stăpîn nici în camera lui de lucru. Biroul era invadat de jucării stricate. Printre rafturi, în bibliotecă, erau cărți cu poze. Băiețelul – îi spuneau Cocoloș – făcea primii pași. Dar era voinic, avea ochii lui Cyrus și era murdar de făină și cocă.

— Un viitor bucătar! rîdea Luchi. Mai avem unul în familie: fratele tatei era bucătar pe un vas comercial.

— Tu știi să simplifici! surise Cyrus, acru și trist. Ești în stare să-l trimiți și pe ăsta mic la cantină...

Mergeam grăbită, ca de obicei, gonind, cu un gust de cenușă pe care mi-l lăsa întotdeauna întîlnirea cu Luchi și, mai ales, prezența lui Cyrus alături de ea. Copilul lor era încîntător. Îi simțeam încă în palmă. Mînuța, urmele de cocă lipită și, pentru prima dată, îmi doream un copil al meu. Auzisem de atîtea ori primul lor strigăt. Luasem parte cu atîtea emoții la apariția lor în lume. I-am ținut în brațe înaintea mamelor, și fiecare mi se lipea de suflet, fără să doresc să fie al meu. Experiența nenorocită a Olgăi îmi puneia frîie. Stătea de-a curmezișul oricărui elan. „Și dragostea, Rada?” Nu, toate disponibilitățile, toate forțele tinereții mele trebuiau să se îndrepte spre un singur țel. Eram aproape, și n-aveam dreptul să arunc nici o privire înapoi. Știam că Cyrus nu-și face iluzii în ce privește concepția mea regizorală, îndrăzneala cu care aș putea interpreta un autor care lui i se

părea desuet. Totuși eram sigură că va avea surprize și eram nerăbdătoare să stau alături de el, să-l urmăresc citind foile mele, să-i surprind mirarea, aprobarea, surîsul, încruntarea.

Nu-mi mai dădeam seama ce tramvai trebuie să iau și mă uitam cu un fel de curiozitate, și, de ce să nu recunosc, cu invidie la cei care urcau atît de firesc în taxiurile din stație. „Ce-ar fi să iau un taxi?” îmi făceam socoteala cît timp mi-ar trebui ca să ajung pînă la cămin și înapoi, și cîți bani ar trebui să am ca să iau o mașină, fără să fiu obligată să renunț la o masă, cînd, deodată, îl văd pe Petrache. O ținea de brat pe Sabina. Cînd m-am apropiat, mi-am dat seama, îngrozită, că Sabina nu se poate tine pe picioare și am apucat-o de celălalt braț. S-a uitat la mine, încercînd să surîdă. Ochii ei palizi erau imenși, disproporționați în fețișoara mică, albăstruie.

— Rada, ce bine ai picat! Mă bucur!

Nu mă puteam bucura.

— Ce ai, Sabina?

— Mi s-au muiat picioarele, așa, deodată...

Iar Petrache, pe un ton care nu admitea replică:

— Vino cu noi. Rada!

Ne-am urcat în primul taxi.

— Îmi fac raze! îmi explica Sabina. Petrache mă conduce, cînd nu poate mama. Dar pînă azi...

— De cînd ești bolnavă?

— Aproape de trei luni. Vara trecută am făcut nămol, băi calde și plajă. Și, uite, nu mi-au priit... ’

— Reumatism! spune Petrache, cu vocea albă.

I-am dat curaj:

— Pe mine m-au dus pe targă la Vatra-Dornei și uite-mă!

— Să lăsăm astea! șopti Sabina. Spune, Rada, ce faci? Mai ai puțin și ajungi la potou. Șerban mă tot întreabă de tine...

Camera în care am intrat era aproape goală. Canapeaua îngustă, alături un scaun cu un patefon și un fotoliu balansoar. O namilă de motan negru ne-a ieșit în cale. Pe o măsută, cărți, reviste multiple. Pe alta, medicamente și mai multe. Pe un perete, rafturi pline cu cărți, pe altul, un singur tablou: o barcă pescărească, imensă, grea, neagră, se lupta cu marea umflată, involburată, de un verde intens. Pe marginea bărcii – sau mahoane, cum se numesc bărcile astea – silueta subțire, stilizată, neagră, a unei fete despletite care sta să-și ia zborul. Barcagiului i se vedeau numai brațele opintite, pletele blonde de cavalier

medieval. La orizont, soarele apunea în văpăi. Ce însemna, pe malul de nisip, urma unei tălpi uriașe repetată de câteva ori? Sau spiridușii aceia inofenși care, parcă, dansînd, împingeau barca? Unde erau celelalte pînze, sculpturile în pămînt ars? Parcă aici în pînza asta, se concentrase toată forța de luptă, nevoia de poezie, visurile Sabinei.

— Lăsați-mă! Vreau să ajung singură.

Și Sabina întindea mîinile spre pat, dar spatele îi aluneca înapoi. Am sprijinit-o prompt. Petrache tăcea. Eu mă întrebam cu groază: „E poliomelită?”

— Bine că mama nu e acasă!

Am culcat-o, sprijinindu-i capul pe perne și am învelit-o cu o pătură. M-am uitat la medicamente. Toate pentru reumatism.

— Ce doctor te îngrijește, Sabina?

— Nu știu. La policlinică, pînă azi puteam să umblu.

— Vreau să chem un doctor. Rămii tu, Petrache. Eu mă duc.

Sabina mă privi drept în ochi:

— Crezi că e atît de grav, Rada?

— Un medic știe mai mult decît noi.

— Bine că sînt în pat. Mamei, o să-i spun că sînt obosită, că am făcut o plimbare mai lungă la Șosea. Rada, uite cărticica asta a scos-o Șerban, *Pietrele Doamnei*. Sînt reportaje...

Aș fi vrut să cer amănunte. Dar n-aveam nici, o clipă de pierdut. Ca de obicei, n-aveam timp pentru mine.

Petrache m-a condus pînă la ușă...

— Rada, n-ar fi mai bine să rămii tu, să mă duc eu?

— Nu!

— Crezi că e poliomelită? Ar fi îngrozitor, îngrozitor!

I-am pus mîna la gură.

— Stăpînește-te! Ne trebuie urgent un medic. Să-i puie un diagnostic. Un specialist în boli nervoase.

Petrache a scos bani din buzunar.

— Poate n-ai pentru mașină...

— Am!

Aveam deodată și bani și timp. Aveam și curajul și îndrăzneala de a-l căuta pe profesor acasă la el.

L-am găsit. Era la masă. Părul nins, ca o perucă albă, dar același zîmbet mucalit, dezabuzat, aceleași sprîncene negre, stufoase, aceeași distincție atrăgătoare și, pentru mine, aceeași privire blajină. M-a prezentat soției lui. Am încercat să mă scuz.

— E o oră nepotrivită.

— Tocmai terminasem masa! mi-a spus și a dispărut.

Mi-am dat seama că e dintre femeile în aparență modeste, care știu să dispară, dar nu de tot, numai atît cît trebuie ca bărbatul să fie înduioșat, recunoscător și să-i sacrifice orice alt sentiment.

— Rada, unde te-ai ascuns pînă acum? Ce ți s-a întîmplat? Unde lucrezi? Ce faci? m-a întrebat profesorul, înviorat. Rada...

I-am vorbit de Sabina. Numai despre ea. Profesorul a telefonat unui coleg la Spitalul Central. I-a repetat ce știa de la mine.

— O să vă trimit sora să vă ia cu mașina.

Eram iar soră.

— La ce spital lucrezi acum, Rada!

Ce curios mi se părea că nu știe! Că nu știe nimic, nimic!...

— Am să caut să vă văd cît de curînd și am să vă spun. Vă mulțumesc din suflet...

Neurologul care a examinat-o pe Sabina mi-a spus:

— A fost tratată de reumatism și s-a declanșat un diabet.

Eram fericită, absurd fericită! Nu era ce bănuisem! Doctorul nu părea optimist.

— Trebuie internată, urgent.

Petrache m-a condus la cămin și l-am rugat să-i ducă lui Cyrus o mapă în care aveam extrase din piesele lui Alecsandri cu indicații rigizorale.

— Rada, sînt disperat! Sabina mi-e atît de dragă!

— Se vede de la o poștă, Petrache!

— O iubesc.

— Sare-n ochi.

— Dar Sabina n-are ochi decît pentru Cyrus. Căsătoria lui cu Luchi n-a schimbat nimic. Nici atitudinea lui „rezervată” politicește, involuția lui pe toate planurile. A refuzat să predea la Școala de literatură. Ba chiar a cerut desființarea ei. Sabina a fost furioasă. Acum îi dă dreptate. Cu toate că Șerban e un elev strălucit și sînt încă atîția tineri talentați. Dar nu despre asta e vorba. Sabina se topește. N-a slăbit, s-a topit. Parcă e o luminare care se topește. Și Cyrus îi cere să-și schimbe pieptănătura și-i spune că-i stă bine „slabă” și să mai slăbească.

— Vrea să-i ridice moralul.

— Nu, Rada! E foarte serios preocupat de pieptănătura ei, de silueta ei. I-a adus o carte cu reproduceri de Cranah și i-a spus:

„Uite, așa ești tu. Să nu te mai prind cu basmale! Moda asta cu șepci și basmale, cu haine de mușama, cum purtau altădată lăptarii, și cu eroi pozitivi și negativi, ca în jocurile cu hoții și vardiștii, o să treacă și Cranah o să rămână”.

9

Pomii erau înfloriți. Orașul, ca un decor de teatru. Prea alb, prea roz, prea diafan, prea dulce. Mă duceam zilnic s-o văd pe Sabina. Încrederea ochilor ei măriți îmi amintea de Ardei, și-mi făceau rău. Aceeași nevoie de a fi mereu lângă mine, de a-mi citi gândurile. Se prindea de gîtul meu, îmi vorbea de Petrache.

— Mi-e drag, Rada! Mama, el și tu! Voi trei! Dar de poetul meu sînt îndrăgostită! așa-i spunea de la o vreme lui Cyrus. Discul cu Moissi, el mi l-a trimis. Ții minte, Rada? Acum mi-a adus: *Tristan și Izolda*. Uite, pe măsută...

Era un volum legat în piele, o legătură veche, de o rară frumusețe. Sabina îl mîngia.

— Rada, parcă am băut și eu licoarea vrăjită. Cine mi-a dat-o? Cum s-a strecurat în sufletul meu? E un mister, totuși, dragostea, nu crezi? Ca și moartea! încep să înțeleg angoasa lui Cyrus, neliniștea lui, refuzul lui de a fi luat de agitația zilnică. „Parcă am trăi într-o cazarmă în care trebuie să fim tot timpul ocupați, ca să n-avem timp să gîndim”, mi-a spus odată și m-am supărat. Acum, cînd mă gîndesc la moarte! Să nu te gîndești la moarte, Rada! Cînd trebuie să vină, vine. Dacă n-ar fi mama, totul ar fi mai ușor. Ce scump plătesc dragostea ei! Mama îți dă viața și-ți ia libertatea. N-ai dreptul să mori. În timpul războiului mi-a fost tare greu, din cauza ei. Eram U.T.C.-istă. Mama nu știa, niți Petrache. Nici eu nu știam nimic despre el, nici despre Șerban. Întreabă de tine...

— Sabina, ai vorbit destul.

— Rada, tu trebuie să pregătești decorurile, piesa și-ți pierzi timpul cu mine!

— Sînt soră.

— Ai fost. A fost un timp cînd m-am îndepărtat de tine. Nu te-am înțeles. Tu îți urmăreai visul. Dar să știi că mulți au renunțat la visurile lor și chiar la viața lor pentru ca tu, și alții...

— Știu, Sabina.

— Luchi l-a convins pe Cyrus să facă un scenariu de film, o

adaptare după o piesă de Alecsandri.

Am rămas siderată.

— Ce piesă?

— Nu știu. Era grăbită. A văzut pe Lipscani un pichet alb, înflorat. Vrea să-mi facă o rochie, s-o port în prima zi de vară. Rada, Șerban întreabă de tine mereu, numai de tine. Ții minte când vindea ziare pe stradă? Ții minte atunci de 1 Mai! Mama n-a vrut să mă lase cu voi. Ați intervenit, pentru mine. Luchi n-a vrut să vină. Spunea că-i bolnavă. Când am trecut pe la ea, am văzut pe măsuta de noapte fotografia lui Mussolini, în ramă de argint. Am aruncat-o pe jos și am călcat-o în picioare. Și pe Șerban eram furioasă, că vinde jurnale burgheze. Eram furioasă că sînt prea mică. Eram îndrăgostită de Luchi, și ea de Șerban. Șerban era îndrăgostit de tine, nu știai? Odată te-ai uitat la el și ai spus că are ochi galbeni și ați vrut amîndoi să prindeți o frunză din zbor. El a dus frunza la buze...

— Cum de-ți aduci aminte, Sabina?

— Când stai în pat, îți amintești atîtea amănunte! Și vezi lucrurile altfel! Parcă le descoperi încă o dată...

— N-am înțeles niciodată prietenia ta cu Luchi. Atunci erai un copil. Dar pe urmă... Acum?

— Totdeauna aș fi vrut să-i semăn. O simțeam liberă, curajoasă. Nu-i era frică de viață. I s-a dăruit lui Șerban, fără să-i pună întrebări. Se întorcea spre viață, ca o plantă spre soare.

— E ușor cînd nu ai scrupule.

— S-a apărat cum a putut. Ea n-a avut părinți ca ai mei, buni și uniți. O mamă ca a mea.

— Nici eu n-am avut.

— Erai mai bine înarmată, Rada. Viața se lovește de tine ca valurile de stînci. Pe ea o iau ușor și atunci se agață de orice.

— De oricine.

— Ar fi ajuns și prin propriile ei forțe. Dacă n-ar fi fost copilul, nu s-ar fi măritat cu Cyrus. Acum are panica bătrîneții. Se gîndește cu groază că o să împlinească treizeci de ani.

Sabina nu va împlini niciodată treizeci de ani! m-am gîndit înfiorată. Parcă a știut că n-o să-i aibă și s-a grăbit să trăiască. Da, cred că a trăit: a luptat, a iubit, a pictat și a sculptat și a dansat și a plîns și a rîs. A trăit. Eram sigură acum că pentru ea a vrut Cyrus să împrumute schiurile Agatei. Că au plecat împreună la munte. Pe Petrache îl iubește ca pe un frate, dar îi spune: „îmi pare bine că nu ești fratele meu. Suflul își poate permite unele

piruete. În antichitate, frații și surorile se puteau căsători”.

— Rada, sînt bogată. Am atîtea rezerve de afecțiune! Nimeni nu știe cît de bogată sînt! Cyrus a scris pentru mine un sonet. O să apară mîine... Rada, ce bine că ești aici! Mama se poate odihni. Toată noaptea îmi ține mîna, îmi sărută mîinile, îmi pune mîna pe frunte. Mă prefac că dorm, ca să ațipească și ea. Dar nu ațipește, spune rugăciuni, rugăciuni vechi, vechi de tot. Nu le înțeleg. Dar poate că o rugăciune, o poezie adevărată, un dans, o creangă de liliac sau un cîmp de lăcrămioare este același lucru. Nu crezi? Odată, într-un cîmp de lăcrămioare, am îngenuncheat. Și mi-a venit să spun o rugăciune. Dar, fiindcă nu-mi aminteam nici una, am spus: „Amurgul pe lebede pune culori de sineală, de aur, de sînge”. Ce lucruri frumoase s-au scris! De ce le-am negat? Am avut dreptate? Nu știu! Nu mai știu. Acum totul se transformă în culori, muzică, dans. Îl iubesc pe Cyrus. Și nu mă simt vinovată, nici față de Petrarca, nici față de Luchi...

— Sabina, odihnește-te!

— Într-o zi, am negat tot ce mi-a încîntat copilăria. Am declarat că tot ce am citit e otrăvit și putred.

— Sabina, trebuie să te odihnești!

— Se înserează! Ziua se gătește în roz-violet, siniliu. Parcă se duce la bal. Rada, să fii atentă cînd vine mama! Să nu bage de seamă! Îi simt pașii! Mama...

Am căutat-o pe Luchi la telefon, dar fie că scotea telefonul din priză, fie că puneă pe altcineva să răspundă sau își prefăcea vocea, nu reușeam s-o găsesc. Cînd, exasperată, am sunat la ușă, mi-a deschis.

— Ce bine-mi pare c-ai venit!

— Te-am căutat de cîteva ori. Vreau să-mi iau mapa. Luchi, să știi că am muncit aproape doi ani.

— Rada, n-ai vrea să joc în examenul tău de producție? Să joc rolul Tarsiței?! Nimeni n-o să ți-l joace atît de bine ca mine. Voi nu mă cunoașteți. Nici tu, nici Cyrus. Și tîu ca el să mă cunoască. E pentru mine o chestie de viață și de moarte, să joc! Și vreau ca tu să ai succes. Îți dai seama ce succes ai avea, dacă el ți-ar da toate indicațiile de regie? De fapt, el o să regizeze piesa.

Îmi ardeau urechile, tîmplele, palmele. Am strîns pumnii, ca un boxer care n-are voie să bată.

— Luchi, am tremurat pentru fiecare zi de școală, am făcut gărzi de noapte ca să fiu studentă, am căutat să rezist, să ajung

aici. Îți dai seama ce înseamnă pentru mine spectacolul ăsta? Am notat toate indicațiile regizorale, tot materialul e studiat de mine. Trebuie să arăt ce știu, ce pot, cum gîndesc. Cyrus a arătat ce știe și va mai arăta. Deocamdată se ține departe. Așteaptă. Poate să-și permită să aștepte. El a debutat înainte de război și a avut un succes răsunător. După război, și-a exprimat ideile, s-a afirmat și se va afirma. Cyrus Hotaru există. Eu trebuie să încep să exist...

— Bine, Rada. Dacă tu crezi că nu mai ai nimic de învățat... În orice caz, cred că nu refuzi să joc eu rolul Tarsiței? Am vorbit cu Saru.

— În numele cui?

— Eram sigură că ai să fii de acord. Sîntem prietene de o viață. De cînd e Sabina bolnavă, mă simt și mai legată de tine. Tu ești o fire mai rece. Dar credeam...

Și, schimbînd tonul, ca o adevărată actriță:

— Rada, crezi că n-am talent? Poate că n-am. Asta o să vezi la repetiție. Cunosc bine rolul.

— Ce înseamnă să cunoști rolul? Să-l știi pe dinafară? Rolul trebuie lucrat, șlefuit, cizelat iar și iar, pînă în cele mai subtile intenții. Îmi trebuie o actriță cu experiență.

— Dar eu am mai jucat. Nu debutez acum. În ultimul an de Conservator am plecat în turneu, pe urmă m-a sechestrat Cyrus. Am să-ți arăt programele, să vezi în ce-am jucat. Dubluri în roluri principale. Știu, există prejudecata numelui consacrat. Dar ai să-ți dai seama, după prima repetiție, de ce sînt în stare. Saru ține la tine. Dacă n-ar avea încredere în mine...

O înecau lacrimile.

— Rada, Cyrus trebuie să-și dea seama că am talent. Și e primul prilej, prima mea șansă. Dacă e numit director, pune piesa în repertoriul teatrului. Nu pot să-ți spun mai mult.

— Și acolo, cine o va regiza? Cine va monta piesa mea?

— E piesa lui Alecsandri.

— Materialul e scos din mai multe piese, viziunea regizorală e a mea!

— De cînd ai căpătat instinctul ăsta de proprietate, Rada? Ești întotdeauna în contratimp. Piesa mea, materialul meu, viziunea mea!

N-am auzit cînd a intrat Cyrus.

— Ce-i cu voi? Vă certați? Ce faci. Rada?

— Am venit să-mi iau piesa.

— Vino la mine în birou să ți-o dau.

Era slăbit, palid. Vocea răgușită, scăzută. Și, pe cînd intram în încăperea cealaltă:

— Rada, nu sînt în totul de acord cu indicațiile tale regizorale, dar ai muncit conștiincios...

Și deschizînd sertarul:

— Unde e? Luchi, cine a umblat aici? Cine a luat mapa?

— Eu. Am fost curioasă. Nu știu de ce ești alarmat.

Mi-am dat seama că Cyrus nu știa nimic din toate proiectele lui Luchi și mi-a părut nespus de bine.

— Ai început să-mi umbli și în sertare? De cînd?

— De cînd le încui.

Și Luchi ieși trîntind ușa. M-am dus după ea.

— Luchi, nu vreau să vă certați din pricina mea. Dă-mi mapa cu tot ce-mi aparține. Sînt foarte grăbită.

— Rada, te implor, lasă-mă să joc în producția ta. E pentru mine chestie de viață și de moarte. Odată m-ai scăpat de la moarte. Nu mă lăsa acum să mă înec. Cyrus pretinde că am să-i fac numele de rîs. Numele lui! Parcă n-aș avea și eu un nume la meu! Parcă n-aș avea un cap pe umerii mei! Trebuie să văd cu ochii lui, să respir prin plămîinii lui. Ține conferințe despre femeia în teatrul lui Cehov, dar mie-mi spune: „Nu-ți permit! Nu uita că porți numele meu!” Știam că minorele devin majore prin căsătorie. Eu am devenit minoră de cînd m-a luat de nevastă. Vreau să-mi recapăt majoratul! Vreau să mă regăsesc, să fiu eu. Vreau să-mi văd numele pe afiș, Luciana Gregorian, să-l văd tipărit. Ajută-mă, Rada!

— N-o să-mi ierte!

— Ce-ți pasă, dacă ai conștiința că ți-ai făcut datoria?

— De ce n-ai curajul să-i spui toate astea? De ce l-ai mințit? Luchi, de ce nu i-ai spus de la început că ai urmat Conservatorul, că vrei să joci?

— M-a obligat să-l mint. Toată societatea mă obliga atunci. Mă obligă și acum. Crezi că nu mai sîntem obligate să mințim?

— Mă tem că la tine a devenit o a doua natură.

— Mă tem că ești și tu contaminată de admirația atavică pentru măria-sa bărbatul! Uite, citește aici...

Și Luchi îmi arată un șervet lung, prins în perete, pe care, cu arnici roșu, era brodat: „Regele casei este bărbatul”.

— Șervetele astea le coseau străbunicile și bunicile și chiar mamele noastre. Noi le moștenim și le atîrnăm în bucătărie, fără să ne revoltăm. Cînd se afumă, le scoatem, le spălăm, le călcăm și

le punem la loc. Copiii, cînd încep să citească, silabisesc prostiile astea. Și noi rîdem și ne crește inima...

Furioasă, Luchi trage ștergarul din perete. Tencuiala pleznește și-i umple fata și părul de praf. Dar undeva, într-o țintă, mai rezista. Și Luchi trăgea și urla:

— Ajunge!

Cirus dădu buzna, alarmat:

— Ce s-a întîmplat?

— Am descoperit lozinci reacționare în casa noastră!

Luchi urla, rîdea, plîngea. Cyrus o măsura din cap pînă-n picioare, cu un calm desăvîrșit.

— Știam că nu ai talent. Dar credeam că ai temperament. Cînd colo ești isterică, Luchi! Isterică!

Din obișnuința de a reacționa rapid, i-am dat un pahar cu apă în care am pus o linguriță de zahăr, din cutia deschisă pe masă. Și Luchi l-a băut pînă la fund, ca un copil.

— Vreau să iau aer! Mă înăbuș aici! Scoate-mă de-aici, Rada! Mă sufoc!...

— Am luat-o de braț și am ieșit împreună.

— E un monstru, repeta în sughituri, un monstru!

A doua zi, cînd am căutat-o la telefon, mi-a răspuns o voce străină:

— E plecată! Au plecat împreună... Da, toți trei: fiica mea, ginerele meu, nepotul meu...

Abia după o săptămînă, cînd m-am văzut în posesia materialului, m-am întrebat dacă Luchi n-a simulat criza aceea de isterie, ca să cîștige timp. Dar dacă jocul i-a reușit, înseamnă că e o bună actriță. Totuși nu mă încumetam să-i încredințez rolul Tarsiței...

10

Alexandru Saru, care fusese președintele Comisiei la examenul meu din anul III, mă prețuia. Notele mele i se păreau nedrepte. Credea că mi se cuvine o compensație, mă ocrotea. Și, împotriva clasei, care nu era de acord cu proiectele mele, îmi lua apărarea.

— Cred că e interesant să combini fragmente din diferite piese de Alecsandri. Se va vedea cît de bine a știut studentul să

pătrundă opera autorului, să-i sublinieze intențiile, să scoată în relief mesajul.

Cînd a rămas singur cu mine, mi-a spus:

— Știu ce înseamnă pentru tine spectacolul de producție. Cunosc greutățile fiecăruia dintre voi, dar acum e vorba de tine.

Saru ne tutuia, dar, sub aparența intimității, simțeam prețuirea, respectul.

— Din păcate, Rada, actorii repetă în două piese. O repetiție de la opt dimineața la prînz și alta de la cinci după-amiază la șapte, după care se aranjează decorurile pentru spectacolul de seară. Deci, practic, n-ar fi loc să repeți. Actorii, ca să te ajute, vor să renunțe la cîte o repetiție. Directorul teatrului e de acord, îți poți alege distribuția cum crezi...

Oare cu mine vorbea? Îmi pot alege distribuția, actorii? Eu, Rada Ionac? De ce bucuriile prea mari sînt dureroase? De ce nu te aștepți să zbori, de ce nu le simți dulceața, ci numai amarul? De ce nu sînt exuberante, ci reculese, sfioase?

— Rămîne actrița din rolul principal. Prietenul meu, Cyrus Hotaru. De fapt e vorba de nevasta lui...

— Luchi? Ce vrea? Ce mai vrea?

Ridicasem vocea. Saru mă privea surprins. Parcă aștepta o explicație. Dar continuă:

— Cyrus nu e de acord ca nevasta lui să joace. Îl cunoști. E destul de ciudat. Fata a îndurat cît a putut. Acum menajul se clatină. Ea tine cu orice preț să joace. El a rezistat cît a putut. În sfîrșit, îi dă o șansă. Să joace în piesa asta, adică într-un singur spectacol. Și dacă are talent...

— Dar dacă nu are? Doar nu e vorba aici de menajul ei, ci de producția mea! Ultimul meu examen! Singurul spectacol...

Ridicasem iar vocea, fără să vreau.

— E în avantajul tău. Rada. Cyrus va face orice ca nevasta lui să se prezinte bine. E un mare orgolios.

— Dar el are o altă concepție regizorală și lui nu-i place teatrul lui Alecsandri. Și nu vrea ca nevasta lui să reușească, fiindcă nu vrea să fie actriță. O să strice acasă tot ce am să clădesc eu aici. Iar cînd va dori să asiste la repetiții – și desigur că așa va fi – îmi va știrbi autoritatea cu autoritatea lui. Și chiar dacă voi reuși să-mi impun punctul meu de vedere, se va spune că toate meritele sînt ale lui. Aș vrea să mă înțelegeți...

— Nu va veni la repetiții. Rada, îți promit. Și dacă nu vei fi mulțumită, vei schimba actrița.

— Dar atunci nici ea, nici el, nici prietenii lor nu mi-o vor ierta. Îi voi avea dușmani în tot ce voi încerca mai departe în teatru și în viață...

— Rada, n-am vrut să-ți spun: „Cirus a făcut anticameră la mine”. Aveam pe cineva în birou și a așteptat la rînd cu alții. E de imaginat? Cyrus Hotaru a așteptat la ușa mea! Înțelegei. Rada? Ca să-mi vorbească de nevasta lui, să mă roage.

— Atît de mult o iubește?

— Au un copil. Un divorț, oricum s-ar pronunța, strică sufletul copilului, viața. Cyrus e prea lucid ca să nu vadă ultimele consecințe. Nu pot să nu fiu alături de el...

— Aș vrea să fiți alături de mine...

11

Erau doi ani de cînd gîndeam piesa, interpretarea, decorurile. În linii mari, mi se părea potrivită arhitectura românească, dar și o influență bine marcată, care să sugereze franțuzismul epocii. Concepușem scena împărțită în două: în jumătatea din dreapta se va mișca Lunătescu, conservator feudal. În stînga, Tarsita, cu vocabularul și mentalitatea importate de bonjuriști.

Dar lui Cyrus nu-i plăcea vodevilul, farsa și femeia, care, la patruzeci și cinci de ani, e preocupată de dragoste, ca la douăzeci, pentru care soțul e o mobilă de care se împiedică, îl dezgusta.

Repetițiile au început. Spectacolul căpăta din ce în ce mai multă viață, vigoare, relief. Luchi era disciplinată, muncitoare. Frumusețea ei plastică se amplifică, se mișca pe scenă ca la ea acasă. Și totul mergea bine pînă la scena scrisorii. Ofițerul de cavalerie, Lionel, e îndrăgostit de o modistă. Tarsita, soția lui Lunătescu, găsim pe masa modistei o scrisoare de amor, crede ca e pentru ea. Luchi trebuie să citească scrisoarea, ca și cînd l-ar avea în față pe cel ce-și spune focul inimii, ca și cînd treptat, ar ajunge în brațele lui. Ea are patruzeci și cinci de ani. El e tînăr. Tot ce este feminitate în ea trebuie s-o ia razna. Din tăciunii acoperiți de cenușă trebuie să iasă vîlvătaî.

— Luchi, scrisoarea este un noroc nesperat, un miracol. Trebuie să citești, la început, uluita, ca de o fericire prea mare. Vrei și parcă nu poți să crezi. Începi să fredonezi, capeți aripi,

— Te simți eliberată de țeale îndoielile, de toate inhibițiile și, într-un crescendo de fericire, îți vine să dansezi, să sări, ca și cînd

ai avea cărbuni aprinși sub tălpi. Și aproape înnebunești de fericire, înnebunești pur și simplu. Hai, Luchi. Rolul ți se potrivește...

Și Luchi se încălzea, se deșuruba, se aprindea, se apropia de ceea ce voiam. Dar a doua zi când citea scrisoarea, parcă o strîngeau pantofii.

— Ce-i cu tine, Luchi? Spune-mi ce te reține? De ce nu uiți cum te cheamă, cine ești? De ce nu scuturi de pe umerii tăi cei patruzeci și cinci de ani ai Tarsiței? Bărbatul a înșelat-o pe toate cărările. E rîndul ei să se bucure fără constrîngere. Doar știi ce înseamnă să-ți iei revanșa asupra vieții...

— Ai dreptate.

Mi-era milă de ea. Cu zece ani în urmă, o văzusem albă ca hîrtia pe masa de operație. Firul care o lega de viață se subția, gata să se rupă, la optsprezece ani. Îi urmăream atunci respirația și fiecare răsufare părea ultima, și mîinile mele agile, atente, ajutau mișcările de prestidigitator ale profesorului care se lupta s-o salveze. Și mă legam de ea, ca de atîția alți bolnavi pe care mi se părea că știința singură nu poate să-i salveze fără voința lor de a trăi, fără voința mea, fără voința noastră. Dar acum nu trebuie să privesc înapoi. Dacă într-adevăr ceva din voința mea se transmitea bolnavilor pe masa de operație, și uneori chiar muribunzilor, de ce n-o pot însufleți acum pe Luchi? Am fost o bună infirmieră. Sînt oare un prost regizor? Să fi avut dreptate cei care au încercat să mă oprească în drum? Cursa a fost grea, obstacolele mereu mai înalte. E ultimul.

— Luchi, cînd eram mică, aveam o prietenă surdo-mută. Vroiam s-o fac să înțeleagă tot ce se întîmplă în sat. I se aprindeau obrajii și ochii, bătea din palme, se bucura sau plîngea. Uita că e surdo-mută. Pe tine ce te reține? Ce trebuie să uiți și nu poți? Parcă te stînjenește o privire peste umăr, pe care nimeni afară de tine n-o vede. Spune, Luchi, în cine n-ai încredere? În tine sau în mine? Eu ți-am întins mîna. Acum, dacă te îneci, mă tragi și pe mine la fund...

Mi-a mărturisit că acasă repetă cu Cyrus, care-i cere un joc mai interiorizat, mai sobru.

— Are oroare de ostentație, de efuziuni, de descărcările sufletești „directe”. Pretinde că bucuria exteriorizată, fără frîne, e vulgară, penibilă, ca orice incontinență, și cine nu-l ascultă pe el nu are sensibilitate sau nu are talent. Numai el poate fi garanția acestui talent, numai el poate obține pentru mine un contract.

Numai datorită lui pot intra în teatru. Adevărul e altul. Cyrus nu se poate împăca cu ideea ca nevasta lui să apară pe scenă. Nevasta lui Cyrus Hotaru în rolul unei femei de duzină, o femeie care-și înșală bărbatul! Nu și nu! Dacă aş juca în Sfinta Ioana, ar accepta mai ușor. Dar o femeie care-și înșală bărbatul? în bărbatul Tarsiței lumea o să-l vadă pe el. Înțelegi grozăvia?

Da, ăsta-i adevărul. Nevoia lui de a mă claustra nu numai concret, în casă, dar prin impunerea unui tipar de gândire care este al lui, un calapod în care mă obligă să intru chiar cu riscul de a mă sufoca. În locul oricărui schimb de păreri, îmi impune părerea lui. Motorul oricărei păreri e gelozia, neîncrederea, nevoia de absorbție totală a ființei mele, de distrugere a personalității mele. Orice elan al meu e combătut, dacă nu se îndreaptă spre el, orice contact cu viața suspectat, comentat, interpretat și interzis. O privire pe fereastră, un gând, un proiect, o aspirație, ascund un substrat erotic pe care-l presupune, îl bănuiește. Anna Karenina e pentru el o femeie stricată. Dacă și-a înșelat bărbatul, nu-l interesează de ce. Dacă o aprobi, înseamnă că-i semeni, că vei călca pe urmele ei, dacă o aperi, înseamnă că-ți cauți scuze pentru ocazia care se va ivi. Cauți ocazia. Îl cauți pe Vronsky. Ce importanță are că nu l-ai găsit, dacă îl aștepti? Și îl aștepti, e sigur, dar trebuie să te împiedice să-l înșeli în mod concret.

— E atît de gelos?

— E dement, orgolios. Amorul propriu ucide în el orice alt sentiment. Dacă nevasta lui e actriță, atunci trebuie să fie la nivelul Stellei Campbell, care toată viața l-a iubit pe Bernardt Shaw. După el, talentul e tocmai lipsa ușurinței de a reda fie și cel mai simplu cuvînt, gest, așa cum îți vine, cum l-ai auzit pe stradă, în tramvai, sau la mama acasă. Firescul din film e dezastruos în teatru...

L-am căutat pe Saru, i-am spus toate astea și l-am rugat să vie la repetiție.

— Trebuie să ai tact, Rada.

— În cazul de Fată, ce-nseamnă tact?

— Răbdare.

— Poate că n-am destulă autoritate.

— Rada, prima condiție, ca să fii regizor, e să ai autoritate. E o condiție sine qua non.

— Sînt studentă.

— Ți-ai dat toate examenele. Dacă-i ceri lui Luchi să-și imagineze că are patruzeci și cinci de ani și e îndrăgostită, tu

trebuie să fii convinsă că te-ai născut regizor și că ești în stare să miști munții cu autoritatea ta.

M-a luat de braț și nu mi-a dat drumul pînă la teatru. Prezența lui a impus actorilor sau îmi transmisese mie o încredere care mă făcea să mă mișc de parcă aș fi fost Stanislavski sau Reinhardt? Saru e mulțumit de jocul actorilor, de mișcarea pe care o imprimam?! Fără ca nota să fie forțată, Tarsita se mișca în partea scenei unde decorul avea influență franceză, iar soțul ei în colțul oriental. Pașii îi duceau spre linia de mijloc a scenei și erau expresivi, aveau o ritmicitate interioară, care amintea pantomima.

În sfîrșit, ultima repetiție. Decoruri, costume, lumini. Stau în fundul sălii, hotărîită să nu intervin, dacă nu e strict necesar.

Luchi citește scrisoarea. Începe bine, dar simt că frîna intră în funcțiune. N-am curaj s-o întrerup. Dar premiera e mîine. E primul spectacol pe care-l regizez. N-am dreptul să înșel nădejtile care s-au pus în mine și nici să dau dreptate celor ce mi-au stat în cale. E ultimul obstacol peste care trebuie să sar.

E ultimul obstacol și pentru Luchi. „Rada, prima condiție a unui regizor e să aibă autoritate”. Să închid ochii? O soră n-are voie să închidă ochii. O soră acționează.

— Fii isterică, Luchi!

Nu-mi recunosc vocea.

— Dacă ai confundat talent cu temperament și temperament cu isterie, fii măcar isterică, Luchi! erau cuvintele lui Cyrus.

Nu știu cum s-au înregistrat, cum s-au repetat. Tăcerea-i încordată. Nu îndrăznesc să privesc împrejur. N-aveam dreptul să repet cuvintele lui. S-o insult pe nevasta lui. Dar nimeni nu-mi cere socoteală. Luchi n-a coborît de pe scenă. Așteaptă. Totul a înțepenit, ca pe platoul de filmare, cînd operatorul dă semnalul.

— Reluăm scena. Luchi, dacapo. Scrisoarea!

Luchi a pornit în cursă, ca un cal nărăvaș. Aleargă nebunește. Sare peste obstacole, peste toate, peste orice obstacol. Nimeni n-o mai poate opri...

Aplauze;!

Speriată, îl caut cu privirea pe Saru, dar dau de Cyrus. Prins, emoționat, privește uimit scena, ca un copil care se află pentru prima dată la teatru. Saru bate din palme. Toată lumea aplaudă. Aș vrea să las totul, să fug.

— Rada, te felicit!

Cyrus îmi strînge mîinile.

— Ai făcut un miracol! Luchi a fost sinceră pentru prima

dată.

— De la dumneavoastră am învățat cum se obține sinceritatea.

Saru m-a îmbrățișat. Se înghesuiau în jurul meu Brateș, Anton, Cojocel și mulți alți colegi. Dintre toți, cel mai drag mi-e Romi. Și-a vîndut o cămașă ca să-și cumpere sfoară să-și facă o cortină. Găsise două draperii vechi și era fericit: „Alții n-au cortină, aprind și sting lumina, eu am cortină!” L-am sărutat. Nu era bărbierit.

— Mă bărbieresc miine. Miine-i premiera.

Luchi căuta să-și facă loc printre ei.

— Rada, îți mulțumesc.

— Eu îți mulțumesc, Luchi.

— Hai, vino cu noi.

Brateș și Cojocel trăgeau de mine.

— Nu te lăsăm. E o zi mare. Hai să mîncăm împreună.

Era o zi mare, într-adevăr. M-am gândit la Olga. Trebuie să mă duc s-o invit.

Bucuria mea era tristă. Lipsa Mitruț, lipseau prea mulți. Gîndul mi s-a oprit la Sabina.

La crematoriu, lângă urna Sabinei l-am găsit pe Petrache. Lângă el un tînr înalt, cu părul întunecat, răvășit, cu ochii ca chihlimbarul.

— Rada!

Parcă întreba: unde-ai fost pînă acum? De ce ai întîrziat? în ochii galbeni scînteiau puncte verzi-cafenii.

— Ce flori frumoase!

— Șerban! Nu te-am văzut de mult!

Îl vedeam ca prin ceață.

— O să căutăm să cîștigăm timpul, Rada!

Îi regăseam vocea guturală. Îmi regăseam adolescența. Timpul făcea tumbe, înainte, înapoi...

— Nu facem decît asta, Șerban. Îl cîștigăm și-l pierdem.

— Ca la munte, urci și cobori. Dar pînă la urmă, ajungi unde trebuie.

— Atunci, de ce sîntem triști?

— Am pierdut mulți prieteni pe drum.

Iar Petrache, încercînd să surîdă:

— Dănuim ținîndu-ne de mină cu viii și cu morții...

Am pus o parte din flori pe urna Sabinei, cîteva le-am dus

— Lui Mitruț. Și am pornit să colindăm, ca pe vremuri,

oraşul.

— Rada, îmi pare rău că n-am fost la spectacolul tău!

— Şi mie îmi pare rău, Şerban. Ai fi văzut-o pe Luchi. A jucat rolul principal cu multă vervă.

— Era actriţă la şaisprezece ani. Joacă cum respiră.

— Numai că, în teatru, nici să respiri nu e uşor. A muncit mult, să ştii. Are perseverenţă, răbdare.

— Îl are şi pe Cyrus Hotaru.

— Şi pentru asta îţi trebuie perseverenţă, răbdare.

Nu ştiu cum s-a pierdut Petrache în forfota străzii. Un grup de tineri discutau gălăgios în fata unui cinematograf. Şerban îmi arată o fetişcană bălaie, cu coade scurte, împletite peste urechi, răsucite ca nişte toarte.

— Uite, aşa erai tu. Părul tău mirosea a grâu copt şi a soare.

— Ei sînt generaţia de după război, Şerban. Noi, cea dinainte.

— Nu ne despart decît zece ani.

— Ne va despărţi totdeauna războiul...